CİLT : 67 TOPLANTI : 10

CUMHURİYET SENATOSU TUTANAK DERGİSİ

113 ncü Birleşim

12 . 9 . 1971 Pazar

İçindekiler

	Sayfa
1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ	224
2. — GELEN KÂĞITLAR	225
3. — YOKLAMA	225
4. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER	225,251,289
1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu (Millet Meclisi 2/558; Cumhuriyet Senatosu 2/342) (S. Sayısı : 1661)	225:250,251:289,289:315,320:321
5. — SORULAR VE CEVAPLAR	316
B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI	*316*
1. — Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin memleketimizi tehdideden sivrisinek âfetine dair yazılı soru önergesi, Turizm ve Tanıtma Bakanı Erol Akçal'ın cevabı (7/828)	316:317
2. — Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, ceza evlerine dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Arar'ın cevabı. (7/833)	317:318
6. — DÜZELTİŞLER	319

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Adana Üyesi Muslihittin Yılmaz Mete; geçen birleşim tutanaklarına temasla, toplantıları idare eden başkanların üyelere ve Genel Kurula hitabederken daha dikkatli olmalarını ve İçtüzük hükümlerine göre hareket etmeleri lüzumunu belirtti ve bu konuşmaya Başkan tarafından gerekli cevap verildi.

Kırşehir Üyesi Halil Özmen, bu sene Türkiye'de mahsulün rekor seviyede olmasına rağmen tarım araçlarının ve bilhassa biçer - döğerin yetersizliği dolayısiyle yağan yağmurların kaldırılamıyan mahsule büyük zarar verdiği ve bu hususta Hükümetin âcil tedbir almasını temenni etti.

Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce; ayçiçeği alımlarında destekleme taban fiyatının iyi tesbit edilmemiş olması dolayısiyle müstahsılın sıkıntıya düştüğünü ve bu durumun büyük istismarlara sebebolacağını beyanla, Hükümetin konu üzerine eğilmesi icabettiğini belirtti.

Devlet Bakanı Doğan Kitaplı; mahsulün bol olması hasebiyle meydana gelen biçer - döver sıkıntısına dair beyanı Tarım Bakanına intikal ettireceğini; ayçiçeği alımlarında destekleme taban fiyatlarının tesbitinden ortaya çıkan aksaklıkları gidermek için ayçiçeği müstahsili ile Hükümet, yetkililerin bir toplantı yapacağını ve bu sıkıntıların önüne, geçileceğini beyan etti.

Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Zerin Tüzün'e izin verilmesine dair Başkanlık tezkeresi okundu, kabul edildi.

Çocuklara karşı Nafaka mükellefiyetine uygulanacak Kanuna dair Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu;

Hukukî veya ticari mevzularda adlî ve mahkeme dışı evrakın yabancı memleketlerde tebliğine dair sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu;

Türkiye ile İngiltere arasında 28 Kasım 1931 tarihli Adlî Yardımlaşma Sözleşmesinin Swaziland Krallığına teşmiline dair (4 Eylül 1970 ve 29 Ocak 1971) tarihli Notaların teatisi ile yapılan Andlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu;

Bâzı ölümlerin tesbitine ait sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu;

6375 sayılı Kanunla onaylanan Kuzey - Atlantik Andlaşmasının Taraf Devletler arasında Kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşmenin VIII nci maddesinin 2 nci fıkrasının (F) bendine Ek Kararın tadiline dair Kuzey - Atlantik Konseyi Kararının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkındaki kanun tasarıları tekrar açık oya sunuldu ve kanunlaşmaları kabul edildi.

Boğaziçi Üniversitesi adiyle İstanbul'da bir üniversite kurulması hakkında kanun tasarısı görüşüldü ve tasarının kanunlaşması kabul olundu.

Evvelce alınan karar gereğince 12 Eylül 1971 Pazar günü saat 10,00 da toplanmak üzere Birleşime saat 20,07 de son verildi.

Başkan	Kâtip
Başkanvekili	Bitlis
Macit Zeren	*Orhan Kürümoğlu*

Kâtip
Sivas
Hüseyin Öztürk

2. — GELEN KÂĞITLAR

Raporlar

1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu (M. Meclisi 2/558; C. Senatosu 2/342) (S. Sayısı : 1661) (Dağıtma tarihi : 9 . 9 . 1971)

2. — İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisinin «İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi» adı altında Ege Üniversitesine katılması hakkındaki 1170 sayılı Kanunun geçici 1 nci maddesine iki fıkra ile Ege Üniversitesi kuruluşu hakkındaki 6595 sayılı Kanuna bir ek madde eklenmesine dair kanun tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Millî Eğitim ve Bütçe ve Plân komisyonları raporları (Millet Meclisi 1/503; C. Senatosu 1/1267) (S. Sayısı : 1662) (Dağıtma tarihi : 10 . 9 . 1971)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 10,00

BAŞKAN — Tekin Arıburun

KÂTİPLER : Orhan Kürümoğlu (Bitlis), Hüseyin Öztürk (Sivas)

BAŞKAN — 113 ncü Birleşimi açıyorum.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Çoğunluğumuz vardır, müzakerelere başlıyoruz.

4. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu (Millet Meclisi 2/558; Cumhuriyet Senatosu 2/342) (S. Sayısı : 1661) (1)

BAŞKAN — Yüce Senatonun sayın üyeleri, bu birleşim Sayın Genel Kurulun o hususdaki kararı mucibince, yalnız Anayasa değişiklikleri hususundaki müzakereleri ihtiva edecektir.

Gündeme geçiyorum. Bu müzakere ile ilgili ve grup başkanlıklarınca müştereken verilmiş 2 önerge vardır. Sırasıyla okutuyorum :

Yüksek Başkanlığa

«Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki Anayasa değişikliği teklifi» nin Genel Kuruldaki görüşmelerinde bitimine kadar devamlı çalışılmasını ve günlük müzakere saatlerinin :

10,00 - 13,00
15,00 - 19,00
21,00 - 24,000

(1) 1661 S. Sayılı basmayazı tutanağın sonuna eklidir.

olarak tesbiti hususunda karar ittihazını arz ve teklif ederiz.

A. P. Grup	C. H. P. Grup
Başkan V.	Başkan V.
Kastamonu	Ankara
Ahmet Nusret Tuna	Hıfzı Oğuz Bekata
M. G. P. Grup	M. B. Grup
Başkan V.	Başkanı
Kayseri	Tabiî Üye
Sami Turan	Mucip Ataklı

BAŞKAN — Önergede teklif edilmiş olan hususu Sayın Genel Kurulumuzun oylarına arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir efendim.

İkinci önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

«Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifi» nin Genel Kuruldaki müzakerelerinde, şahıslar adına yapılacak konuşmaların, teklifin tümü üzerinde 20 şer dakika, maddeler üzerinde 10 ar dakika olarak sınırlandırılmasını arz ve teklif ederiz.

A. P. Grup	C. H. P. Grup
Başkan V.	Başkan V.
Kastamonu	Ankara
Ahmet Nusret Tuna	Hıfzı Oğuz Bekata
M. G. P. Grup	M. B. Grup
Başkan V.	Başkanı
Kayseri	Tabiî Üye
Sami Turan	Mucip Ataklı

BAŞKAN — Önerge hakkında söz mü istiyorsunuz efendim?..

TURGUT CEBE (Ankara) — Aleyhinde konuşmak istiyorum.

BAŞKAN — Aleyhinde buyurunuz efendim.

TURGUT CEBE (Ankara) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; bugün Yüce Senatoda Türkiye'yi ilgilendiren çok önemli bir mevzuun müzakeresine başlamak üzereyiz. Görüyorum ki, müzakerelerin daha baş tarafına intikal etmeden görüşülecek mühim mevzuun bir olup - bittiye getirilmek suretiyle neticelendirilmesi gibi sakim bir yola gidilmektedir. Birçok kanunların, kanun tasarılarının, tekliflerinin müzakeresi sırasında geniş bir fasıla bırakıldığı halde, çok önemli bir mevzu olan Anayasa değişikliğini bir gün gibi kısa bir zamana sığdırmak suretiyle neticelendirmek istikametinde bir heves ve bir yol üzerinde durulmaktadır. Bu kadar önemli bir mevzuun görüşülmesi hem zaman bakımından kısadır, hem de konuşmacıların bu kısa konuşmalarını içerisinde meramlarını bir anda anlatmalarını temin etmek için bir gayretin içine giriliyor. Bu benim anlayışımla istikbali karanlığa götürecek ilk adımdır. Binaenaleyh, grupların dahi bu mesele üzerinde bu istikamette bir kanaat izharını buraya getirmiş olmalarına rağmen sayın üyelerin bu hususta ret oyu kullanmalarını, menfi oy kullanmalarını istirham etmekteyim.

Saygılar sunarım efendim.

BAŞKAN — Önerge için lehte konuşmak istiyen sayın üye var mı efendim?

HALİL ÖZMEN (Kırşehir) — Var efendim var.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim.

HALİL ÖZMEN (Kırşehir) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; görüyorum ki, konuşmak istiyorsunuz, haklısınız. 20 dakikada bir arkadaşımız meramını belki ifade edemez. 10 dakikada da belki ifade edemez. Ama, arkadaşlar, sizi bekliyen öyle büyük problemler var ki, sizin 5 dakika daha konuşmaya vaktiniz yok. Onun için istirham ediyorum, teklif gayet ciddîdir, yerindedir. Bu önergeyi kabul edelim ve bu işi bitirelim.

Çünkü arkadaşlar, bu memlekette bir kilo et, bir kilo kıyma 15 liraya satılıyor. 1 ton kömür 700 liraya satılıyor. Bunların halline bakalım. Memleket kan ağlıyor, farkında değil misiniz? (Gürültüler) bekliyoruz sizi, bu memleketin halkı sizi bekliyor arkadaşlar. Bunu halledelim evvelâ. Anayasayı geçirin ondan sonra bunu. (Gürültüler)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Halil Özmen.

Yüce Senatonun sayın üyeleri Başkanınız olarak arz ediyorum. Sayın Turgut Cebe'nin endişelerine mahal yoktur. Anayasa değişiklikleri üzerindeki görüşmeler fevkalâde itinalı olarak, İçtüzüğümüze ve Anayasa ahkâmına tamamiyle uygun olarak idare edilecektir. Müzakereler o tarzda icra edilecektir. Bunu da peşinen arz edeyim; işin ciddiyetini ve hiçbir zaman oldu bittiye, getirilmesine imkân olmıyacağını önemle arz ederim.

Sayın arkadaşlarım, ikinci önergeyi de oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... 10 aleyhte oya karşı diğer bütün zevat tarafından kabul edilmiştir efendim.

Müzakerelere başlıyoruz. Sayın komisyon lûtfen yerini alsın. Sayın Hükümet adına sayın Başbakan buradadırlar efendim.

Raporun okunup okunmaması hususunu oylarınıza arz ediyorum. Raporun okunmasını kabul edenler... Etmiyenler... Raporun okunmaması kabul edilmiştir efendim.

72 nci madde, tümü üzerindeki müzakerelerden önce maddelerin de heyeti umumiyesinin okunup okunmaması hususunun oya konulmasını istemektedir. Bu hususu, yani tümü üzerindeki müzakerelere geçmezden önce rapor gibi maddelerin tümünün de önceden okunup okunmaması hususunu oylarınıza arz ediyorum. Okunmasını kabul edenler... Okunmasını kabul etmiyenler... Okunmaması kabul edilmiştir efendim.

Teklifin tümünün görüşülmesine geçiyoruz. Söz alanları ve evvelâ grup adına söz almış olanları arz ediyorum :

Sayın Hıfzı Oğuz Bekata, C. H. P. Grup adına; Sayın Sedat Çumralı, Millî Güven Partisi adına; Sayın Ahmet Yıldız, Millî Birlik Grupu adına; Sayın Nusret Tuna A. P. Grupu adına.

Sayın Hıfzı Oğuz Bekata söz sırası sizde efendim, buyurunuz efendim.

C. H. P. GRUPU ADINA HIFZI OĞUZ BEKATA (Ankara) — Sayın Başkan, değerli senatörler;

1961 Anayasasında değişiklik yapılması teklifi münasebetiyle görüşlerimizi arz edeceğim.

Gerçek şudur :

12 Mart muhtırasıyle siyasi hayatımız yeni bir aşamaya girmiştir. İşte Anayasa değişikliği de bu aşamanın bir yönüdür.

1961 Anayasasına büyük katkısı olan C. H. P. nin Anayasamızın özü üzerinde ısrarla durması tabiî görülmelidir.

Partilerarası Komisyonda gösterdiğimiz kararlı titizliğin anlamı da budur.

Bu itibarla, huzurunuzdaki ortak eserin takdim yazısında ve genel gerekçesinde özellikle belirtildiği gibi, teklifin : «Anayasanın hürriyetçi yapısının ve temel ilkelerinin bütünüyle korunarak» hazırlanmış olmasını; asıl bünyesinde değişikliğe gidilmemesini ve böylece felsefesine sadık kalınmasını olumlu karşılamaktayız.

Arkadaşlarım, objektif bir incelemeye tabi tutulursa, huzurunuzdaki Anayasa değişikliklerinde özellikle şu üç amaca bakıldığı görülür :

1. 1961 Anayasası geniş hürriyetler getirmiştir. Bu hürriyetlerin özünü koruyalım. Ancak bunların, millî birlik ve bütünlüğümüze ve demokrasiye kaste kadar varan kötüye kullanılmasını önliyelim.

2. Türk Devleti, vatanı ve milleti üzerine, yalnız düşmanlarımızı sevindirecek, ideolojik ve bölücü kumar oynatmıyalım.

3. Türkiye'mizin şiddetle ihtiyacı olan ve pek çok sorunları çözeceğini umduğumuz hızlı kalkınmanın gerektirdiği temel reformları sosyal adalete uygun olarak rahatça gerçekleştirelim.

İşte biz bu görüşle Anayasa değişikliğine (evet) diyoruz.

Sayın arkadaşlarım, sözlerime başlarken, her şeyden önce, şu iki noktayı belirteceğim :

Demek oluyor ki, koşullar zorlayınca partiler, en güç meselelerde bile anlaşıyorlar. Ve Anayasanın 35 maddesini bir anda değiştirebiliyorlar; Anayasaya 9 geçici madde ekliyebiliyorlar.

Şu halde partilerimiz, milletin anadâvalarında da bu anlayışla ve kendiliklerinden böyle birleşebilirlerse, siyasi hayatımız kısır çekişmelerden kurtulur. Memlekete gerçekten hayırlı ve verimli hizmet yoluna girilmiş olur. Bu itibarla, bu davranışı, reformlara başlamak üzere bulunduğumuz şu sırada umutlu bir adım olarak kaydediyoruz.

Öteki nokta da şudur :

Görülüyor ki, bugün hepimiz birlik halinde; hukuka bağlı, güçlü ve itibarlı Devleti, millî iradeye dayanan parlâmentoyu, güvenilir ve inanılır kuvvetli Hükümeti, faziletli demokrasiyi, reformları yani huzurlu ve istikrarlı Türkiye'yi gerçekleştirmeye çalışarak, Büyük Türk Milletine, Atatürk'ün açtığı yoldan hizmetin ortak çabası içindeyiz. Bu ise, 12 Mart muhtırasının hepimize getirdiği millî sorumluluk şuurunun güzel bir ifadesidir. İşte bu millî şuura daima bağlı ve vefalı kalınmasını diliyoruz.

Değerli arkadaşlarım;

Bu Anayasa değişikliklerine gerekçe yapılan konulara bir örnek olmak üzere bunlardan yalnız biri üzerinde kısaca duracağım :

Bu örnek, özerklik meselesidir.

Anayasamızda da yer verilmiş olmasına rağmen özerk deyimi Türkiye'de basite alınmış, şahsi takdire ve keyfî yoruma göre uygulanarak, sorumsuz bir anlayışla yozlaştırılmıştır.

Oysa özerklik, öylesine bir millet emanetidir ki, bu, Devletin hukuk yapısına ve millî ülkülere uygun olarak; ve ancak millî şuurun ve müessesede hizmet türünün sorumluluk duygulariyle kullanılabilir.

Nasıl ki, milletin malı, kendisine emanet edilen tarafından, kendi çıkarına ve kötüye kullanılırsa, bu bir ahlâki ve hukukî suç olursa, tıpkı bunun gibi, Devletin özerklik tanıdığı müesseselerde hizmet, o devlet yapısının temel ilkeleri ve millî yarar dışında, kişisel çıkarlar; ya da yabancı ideolojiler hesabına sömürülemez ve kötüye kullanılamaz.

Çünkü birincisi, milletin malına kasıt ise, ikincisi Devletin canına kasıttır.

Biz, bünyeleri bakımından özerk çalışmaları gerekli kuruluşların özerk kalmalarını isteriz. Doğru olan da budur. Ancak yöneticilerine, arz ettiğim bu millî şuur ve Devlet sorumluluğu duyguları hâkim olmak şartiyle.

Söz buraya gelmişken önemli bir hususu belirteceğiz :

Türkiye'de büyük - küçük müesseselerimizde - özerk olsun olmasın - iç denetimin işlemediğini söylemek yerinde olur. Oysa iç denetim, hele özerk kuruluşlar için hayati önem taşır. Çünkü, kendi iç murakabesini kendi yapamıyan müesseseler, dışardan müdahaleyi davet etmektedirler.

İç denetimlerini yapamadıkları için, başlarına ve memleketin başına gaile açan müesseselerimizin önünde üniversiteler ve TRT yer almıştır.

İşte bu kuruluşların üzerinde özellikle durulmasının nedeni budur.

Sayın senatörler;

Müsaadenizle bir anameseleye de tamamen objektif bir bakışla dokunacağım :

Devleti yönetenler, milletin dâvalarına tam sahip çıksalardı, kanun hâkimiyetini tam bir tarafsızlık içinde, kuvvetli ve itibarlı bir otoriteye dayanarak, müsamahasız ve tâvizsiz uygulama gücünde, güven verici ve inandırıcı olsalardı olaylar böyle tecelli etmezdi.

Bu eleştiri bizi önemli bir sonuca getirir :

Bundan böyle Devleti yönetecekler idare-i maslahatı bir yana itip, anadâvalara sahip çıkarak, Anayasayı ve kanunları cesaretle uygulayabilirlerse, yani kuvvetlerini milletten ve itibarlarından alarak, meşru otoritelerini güvenle kullanabilirlerse, ilerde yasaları suçlu ilân etmek gülünçlüğüne bu memleket bir daha düşürülmez.

Değerli senatörler;

Bu Anayasa değişikliklerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi bakımından noksan gördüğüm esaslı bir konuyu da kişisel görüşüm olarak bilhassa belirteceğim :

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinden kurulu bir denge üzerinde çalışır. Kurucu Mecliste bir hata yapılarak Senatonun yetkileri daraltılmıştır. Bu hata, on yıllık Türkiye Büyük Millet Meclisi hizmetlerinde büsbütün ortaya çıkmıştır. Bunu, daha Kurucu Mecliste de dile getirmiştim.

Sözlerimin daha iyi anlaşılması için bu konu üzerinde, on yıl önce Kurucu Mecliste yaptığım konuşmanın birkaç satırını tutanaklardan aynen okuyorum :

«Ben görüşümü, inandığım bir prensibe bağlamak istiyorum : O prensip şudur :

«Memleketin umumi huzuru, siyasi huzurla mümkündür.»

«Türkiye'de evvelâ kuvvetli bir Meclis, sonra kuvvetli bir Hükümet lâzımdır.

Evvelâ kuvvetli bir Hükümet ve sonra idare-i maslahatçı bir Meclis lâzım değildir.» Demiş,

Bu münasebetle Senatonun özelliğini belirtmiş, her iki Meclisin yetki eşitliğini ve Senatonun fonksiyonuna tam kavuşturulmasını savunmuştum.

Bu görüşte haklı olduğumuz, geçirdiğimiz tecrübelerle de anlaşıldı.

Şu halde, Cumhuriyet Senatosunu, gerçek demokrasilerdeki senatoların haiz oldukları yetkilerle kuvvetlendirmek şarttır.

Bugün buna büsbütün zaruret olduğuna, değiştirmekte bulunduğunuz Anayasanın 147

nci maddesinin 1 nci fıkrası da tek başına yeter derecede, ciddî bir gerekçedir. İzah edeyim :

1961 Anayasasının 147 nci maddesinin 1 nci fıkrası şudur :

«Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin Anayasaya uygunluğunu denetler.»

Bu fıkranın şimdi değiştirmekte olduğumuz yeni metni de şudur :

«Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tüzüklerinin Anayasaya, Anayasa değişikliklerinin de Anayasada gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler.»

İki fıkra arasında bir boşluk görünüyor. Çünkü, bundan böyle Anayasa Mahkemesinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasa vâzıı olarak yaptığı, Anayasa değişikliklerini denetlemesi artık söz konusu olamıyacaktır. Öyle ise bunu, yani esas yönünden Anayasaya uygunluğunu hangi organ denetliyecektir?

Buna genel olarak (Meclisler) cevabı verilebilir.

Oysa, gerçekte bu görev, Meclislerin çalışma tarzına ve usul gereklerine göre daha çok Cumhuriyet Senatosuna düşer.

Bu nedenle de, Meclislerin ahenkli çalışmaları ve Senato denetiminin daha etkili yapılabilmesi için, Cumhuriyet Senatosunun yetkilerini artıran ve Senatoyu gerçek fonksiyonuna kavuşturan bir Anayasa değişikliğine lüzum vardır. Şimdilik bunu belirtmekle yetiniyoruz.

Sayın senatörler,

Bir noksan daha var :

Türk Milletinin, Devleti yönetenlerden çektiği sıkıntıların başında idarenin partizan olmaması ve vatandaşa eşit gözle bakmaması gelir.

Anayasa değişiklikleri arasında idareyi bu ciddî özürden koruyacak ve kurtaracak bir teminat maddesi yoktur. Oysa, Türkiye'de para yolsuzluğu suçtur, fakat makam ve nüfuz yolsuzluğu suç olmaktan çıkmıştır. Hattâ bu yolsuzluk partizanlar tarafından takdir ve teşvik görür.

Devlet ve belediye teşebbüs ve kuruluşlarına, ihtiyaçtan fazla bile olsa, işçi yerleştirmekten tutunuz, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve bankaların yönetim kurullarını hiç ehliyet aramadan paylaşmaya kadar; banka kredilerinden tutunuz, lisans tevziatına kadar; petrol ofisi bayiliğinden tutunuz, belediyelerin caddelerindeki büfelerine kadar; imam kadrolarından tutunuz memur ve öğretmen nakline kadar her türlü hizmetler ve kârlı işler vatandaşlar arasında eşitliğe, hakka, liyakata göre değil; partizan tercihlere göre, küçük - büyük makam aracılıkları ile ve nüfuz yolsuzluklariyle dağıtılır.

Bu aşiret idaresi huyu idareyi âdil ve güvenilir olmaktan çıkarmıştır.

Bunun canlı iki belirtisini vereceğim :

Bu yüzden her gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin salonları ve koridorları böylesine haklı - haksız isteklerin önüne senatör ve milletvekillerini katmak istiyen insanlarla dolup taşmaktadır. Çünkü işler kendiliğinden yürümüyor.

Bakanlıkların ve bakan odalarının böylesine haklı - haksız talep sahipleriyle dolup boşalması da idarede gelenek haline gelmiştir. Doğu'da ise bu aracılık, ağaların ve beylerin inhisarındadır.

Memlekette, her hangi bir işin bir nüfuz sahibi tarafından ele alınmadıkça müspet sonuca bağlanacağı kanaati yerleşmemiştir.

Çünkü, tarafsız idarenin mehenk taşı şudur: Her hangi bir işin peşine bütün Hükümet düşse, bu iş ne süre içinde, hangi sonuca bağlanacaksa, sade bir vatandaşın altına imza atarak vereceği bir dilekçe de aynı sürede, aynı sonuca bağlanmalıdır.

Biz Türkiye'de bu inancı kimseye verememişizdir. Zira böylesine tarafsız bir idareyi kuramadık.

Bu tutum demokrasinin de aleyhine olmaktadır.

Bu nedenlerle, Anayasa değişiklikleri içinde, Türkiye'de tarafsız idareyi her yönü ile sağlıyacak; her çeşit makam ve nüfuz yolsuzluğunu önliyecek, partizan idareye kesinlikle son verecek, idareyi kendiliğinden işler hale getirecek temel bir teminat maddesinin Anayasada düşünülmemiş olması ciddî bir noksandır.

Bu noksanın acısını, bir yönü ile önce bugünkü Hükümet çekecektir. Çünkü, hele büyük makamlarda oturanlardan, «yarın falan parti iktidara gelirse,» hesabını şimdiden yapanlar, Hükümete gereği gibi ayak uyduramıyacaklardır.

Öte yandan, unutulmamalıdır ki, tarafsız, âdil, idare, gerçek devlet yönetiminin asaletinin adıdır.

Türkiye'de mevcut şuurlu ya da şuursuz iç sabotaj, taraf tutan idarenin elinde gelişmektedir.

Bunu kökünden kaldıramıyan, tarafsız idareyi bütün gerekleriyle yerleştirip sürdüremiyen hükümetler, güvenilir ve inandırıcı olamazlar.

Bu önemli sorunu da, bilhassa belirterek geçiyoruz.

Değerli arkadaşlarım, bir önemli konuya daha ilişeceğim :

Bu Anayasa değişiklikleri, Türkiye'de demokratik rejim içinde uygulanacağına göre, demokrasimizle ilgili, hayati sorun olan seçimler üzerinde de durmadan geçemeyiz.

Bir memlekette Devlete şekil ve yön veren kanun Anayasa ise, bir demokraside Parlâmentoya şekil ve yön veren Anayasa da seçim kanunudur.

Unutmıyalım ki, Türkiye'de seçimler, her bakımdan sağlam koşullar içinde yapılmadığından ötürü, seçim müesseseleri, seçim kanunları ve seçim zihniyeti çığırından çıkmıştır.

Öte yandan, gerçek demokrasi, seçim sonucunda kazanana, dilediğini dilediği gibi yapma hakkını veren sorumsuz rejim değildir.

Demokrasi, millî iradeye dayanan, fakat kendi içinde etkili murakabesi işliyen, dengeli bir fazilet ve hukuk rejimidir.

Üstelik, bugünkü seçim sistemi, gerçekten tarafsız idarenin kurulmasına da ciddî engeldir.

Bunu daha iyi anlatabilmek maksadiyle, bir gerçeği hatırlatmakla yetineceğiz.

Senatör ve milletvekilleri seçimlerinde herkesin yakından bildiği ve yakındığı «önseçimleri» bir kez düşününüz. Böylesine itibar düşürücü ve vatandaşı soğutan bir seçim sisteminin devamına göz yumulabilir mi?

Oysa, demokrasinin fazileti her şeyden önce, seçimin faziletine bağlıdır. Esasen millî iradeye saygı da bunun gereğidir.

Değişiklikler arasında bunu teminata bağlıyan bir hüküm görmüyoruz. Bununla beraber, seçimlerin ertelenmesini, bundan böyle 1961 Anayasasının 55 nci maddesinin tam uygulanacağı anlamına alıyoruz. Böylece seçimlerin artık bu madde hükümlerine uyularak iki dereceli değil, tek dereceli; özel oyla değil, genel oyla ve millî irade aracılarının olup bittileriyle değil, milletin kendisi tarafından yapılmasını mutlaka sağlıyacak ve nihayet ilkel bir seçim atmosferinin yanıltmalarından memleketi kurtararak, millî şuuru hâkim kılacak seçim kanunları hazırlanacağı anlamına alarak buna umut bağlıyor ve teselli bulmak istiyoruz.

Çok değerli arkadaşlarım, bu Anayasa değişikliği yapılırken gerçekte Türkiye'nin neye özlem çektiğini de iyi bilmek zorundayız. Böylece, bu değişmelerin neyi karşılıyacağını daha iyi anlamak mümkün olacaktır.

Türk Milleti, kendini geri kalmışlıktan süratle kurtarack, anadâvalarının ele alınmasını ve çözüm yollarına kavuşturulmasını istiyor.

Kalkınmanın, sosyal adalete, sosyal güvenliğe uygun ve dengeli olmasını istiyor.

Bir türlü bitmiyen endişeli intikal dönemlerinden kurtulup, artık, sürekli bir istikrar dönemine kavuşmak istiyor.

Çünkü, artık bugüne güven duyarak, yarına umutla bağlanarak huzur içinde yaşamak istiyor.

Buna karşılık biz, her on yılda bir içine düştüğümüz durumdan utanır hale geliyoruz. Bu neden böyle oluyor?

Bunun birçok nedeni var. Biz bunlardan sadece birkaçını söylemekle yetineceğiz.

Değerli arkadaşlarım, Türk gençliği, millî tarih şuuru ile, kendi öz diliyle, millî inançlarla, bir kelime ile millî duygular ve millî ülkülerle eğitilmemektedir.

Oysa, dar zamana düştükçe kendisine başvurduğumuz Atatürk, özellikle adlarını koyarak, Millî Eğitim, Millî Savunma, Millî Ekonomi, Millî Kalkınma, Millî İç ve Dış Politikayı, yani «Atatürk Milliyetçiliğini» yeni Türk Devletine temel yapmıştı.

Bu ülkü ile yetiştirilmiyen gençlerimizin, yabancı ülkülere aktığını içimiz yanarak görüyoruz.

Öyle ise Türk Devletinin yapısını milliyetçilik temeli üzerine oturtmaya mecburuz. («Bravo» sesleri) «Ne mutlu Türk'üm diyene» sözünü başka türlü anlamak mümkün değildir ve hiç unutmıyalım ki, milliyetçilik, millî bütünlüğün olduğu kadar, bağımsız Türkiye'nin de şartıdır.

Arkadaşlarım, bir başka konu şudur.

Devlet, tecrübe tahtası değildir. Devlet, devlet adamları tarafından yönetilir.

Devlet adamı; yalnız mevkii, yetkiyi, nüfuzu üzerine alan, sorumluluktan kaçan, uzağı göremiyen, hatalarında direnen, devletin başına gaile açan ve sonra bunun ceremesini millete ödeten adam değildir.

Bugün Türkiye; basiretli, uzak görüşlü, millî sorumluluk duygularına sahip, inanmış, güven verici, idare-i maslahatçı olmıyan devlet ve siyaset adamlarına en çok muhtaç bulunduğu bir döneme girmiştir.

Aksi halde, artık Atatürk'ü kendimize imrendireceğimiz yerde, dönüp dönüp ona sığınmak, birbirimizi ona şikâyet etmek siyasi bir gelenek haline gelecektir.

Şimdiye kadar sahip çıkmadığımız için olacak, yeniden aramağa kalktığımız «Atatürk ilkeleri» ne bu sefer samimiyetle bağlı kaldığımız takdirde Türkiye'de istikrar dönemine kavuşabilir.

Ve nihayet önümüzde akıp giden intikal dönemlerinin sürekli istikrar dönemine dönüşebilmesi için, yurt ve dünya gerçeklerine uygun, ekonomik kalkınma yoluna girilmesi zorunluğunu da özellikle belirtiyoruz.

Bu nedenle, Anayasa değişikliğinde Hükümete kanun hükmünde kararname çıkartmak yetkisi veren maddenin, bu amaca göre iyi ve dikkatli kullanılacağına umut bağlamış bulunuyoruz.

Çok sayın arkadaşlarım, aylardır hepimizi ve kamu oyunu, meşgul eden bu Anayasa değişikliklerinin yapıldığı şu günlerde, Türkiye'mizin bugünkü manzarasını da olduğu gibi görmekte ciddî faydalar vardır.

Hem böylece, güçlükleri bilerek, elde edeceğimiz sonuçları yarın isabetle değerlendirmek Hükümeti haksız ithamlara gitmemek kadar kolay olacaktır.

Gerçeği cesaretle görelim ve söyliyelim.

Bugün Türkiye; topraklarımızın altında ve üstünde bütün imkânları mevcut olmasına rağmen; iktisadi kalkınmanın gerekleri yerine getirilmemiş; millî geliri düşük ve dengeli dağılmıyan; daima açık veren bütçesinin çoğu cari tüketim harcamalarına giden; maliyesi tıkanık; % 7 ye bile bir türlü ulaşamıyan yetersiz kalkınma hızının % 3 ünü her yıl bir milyon çoğalan nüfusun yok ettiği, ihracatı dar, buna karşılık ithalât ihtiyacı gittikçe artan; dış ticaret dengesi bozuk; dış ve iç borçları kabarık; ekonomisi durgun; geri kalmışlığın bütün dertleri eğitim, sosyal adalet ve sosyal güvenlik sorunları ortada; hayat pahalılığının sıkıntıları ağır; siyasi yaşantısı huzursuz; insanları imkânları ve zamanı heba edilmiş, yanlış değer ölçülerine bağlanmış, iç ve dış sabotajlara mâruz, yeni bir intikal dönemi içindedir.

Bu manzara açıkça ortaya koymaktadır ki, Türkiye bir Anayasa bunalımı içinde değildir.

Türkiye, henüz çözülmemiş anadâvalarından doğan ekonomik, malî, siyasal, idari, eğitim ve nihayet bütün bunları cesaretle ele alarak çözüm çarelerine kavuşturamamış yöneticilerin zihniyet bunalımı içindedir.

Şu halde aslolan yasa çıkarmak değil, onları en iyi şekilde ve tâviz vermeden cesaretle uygulıyabilmektir.

Değerli arkadaşlarım, gerçek devlet ve politika adamının vasıflarının başında, geleceği sezmek, millî yarar ve akıl yolunu seçmek gelir. Bu vasıf zorunluğunu, 12 Mart öncesi, 12 Mart Muhtırası ve Anayasa değişikliği bugün daha da gerekli hale getirmiştir.

Asla unutmıyalım ki, tarihi boyunca büyük ve şerefli kalmış, bugün yeryüzünün tek bağımsız Türk Devleti olan «Türkiye Cumhuriyeti» bize emanettir.

Söz bu noktaya gelmişken bir millî gerçeği söylemek yerinde olacaktır.

Türk Silâhlı Kuvvetleri, her zaman bu emaneti korumuş, yıkıcılığa karşı koymuş, başka çare kalmadığı zamanlarda ise, ancak yapıcı müdahalelerde bulunmuştur. 27 Mayıs böyle idi, 12 Mart da böyle olmuştur.

Bunu da belirttikten sonra diyoruz ki, Devlet yönetimini, on yılda bir böylesine bir müdahaleyi zorunlu kılacak duruma düşürmek herhalde iyi yöneticilikle, yani gerçek devlet adamlığı ile bağdaşamaz.

Bu itibarla, ne olayları ve ne de olanları hafife alamayız.

Değerli arkadaşlarım, kendimizi bu milletin yöneticiliğine lâyık görüyorsak, artık zihniyetlerimizi düzeltmeye mecburuz.

Böyle olunca, millî yararları ve Vatan sevgisini öne alarak ve millî sorumluluk duygu-

lariyle akıl yolunu seçerek, önce şahıslarımızın ve partilerin gelecek seçimlerdeki çıkarlarını değil, vatan, millet, devlet anlayışı içinde milletin sorunlarını ve gelecek nesilleri düşünmek bugün millî şuurun ilk gereği haline gelmiştir.

Değerli senatörler, C. H. P. Senato Grupunun, belirtmeye çalıştığım bu gerekçelerle, Devleti anadâvalara yöneltmeye, milletin sorunlarını birlikte çözmeye, hayırlı bir başlangıç sayarak ve reformlarda da aynı ortak anlayışın gösterileceğine umut bağlıyarak; memleketi huzura kavuşturmak, Hükümetin işlerini kolaylaştırmak amacı ile ve vatan severlik duyguları içindee bu Anayasa değişikliğine olumlu oy vereceğini arz eder, Grupumuz ve şahsım adına Yüce Senatoyu engin saygılarla selâmlarım.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Hıfzı Oğuz Bekata.

Sayın arkadaşlarım, bir hususu tavzih etmek icabediyor; müsaade ederseniz onu arz edeceğim.

İkinci grup sözcüsünü söze başlatmazdan önce, bir sayın arkadaşımız, Sayın Rifat Öztürkçine «müzakerelere başladığımızın kesin üye sayısının zabıtlara geçirilmesinin muvafık olacağını» arz ve ifade etmektedirler.

Sayın arkadaşlarım, Anayasanın 155 nci maddesinin son fıkrası mucibince, Anayasa değişiklikleri hakkındaki müzakerelerin, bir, iki istisnasından gayri, diğer kanun teklif ve tasarılarının müzakere usulüne tabi olduğunu yazmaktadır. Bunun içine birleşimleri açış da dâhildir. Fakat bu arada yoklama neticesini söylemek hepimiz için faydalı bir durum olacak, zabıtlara geçmesi de sağlanacaktır. Çünkü, tarihî bir celsede bulunuyoruz. Yoklama bittiği zaman salonda 152 sayın üye vardı, fakat müzakerelere başlarken 157 oldu. Binaenaleyh, müzakerelerin başlangıcında 157 sayın üyemizin bulunduğunu arz ederim. Arkadaşlarımızın söylediğine göre sonradan gelenlerle 160 kişiye baliğ olmuş bulunmaktayız.

Millî Güven Partisi Grupu adına Sayın Sedat Çumralı, buyurunuz efendim.

MİLLÎ GÜVEN PARTİSİ GRUPU ADINA SEDAT ÇUMRALI (Konya) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; bu teklif ile, Anayasanın temel haklar ve ödevler bölümünde yer alan 11, 15, 19, 22, 26, 29, 30, 32; sosyal ve iktsadi haklar ve ödevlerle ilgili 3 ncü bölümün 38, 46, 60; Cumhuriyetin temel kuruluşunu kapsıyan 1 nci bölümün 64, 89, 110, 111; idare bölümündeki 114, 119, 120, 121, 124; iktisadi ve malî bölümde bulunan 126, 127; yargı organına ilişkin 17 nci bölümün 134, 137, 138; yüksek mahkemeler bölümünün 139, 140, 141; Yüksek Hâkimler Kurulu ile ilgili 143, 144; Anayasa Mahkemesiyle ilgili 145, 147, 149, 151, 152 nci maddeleri değiştirilmiş ve dokuz da geçici madde eklenmiştir.

Belirtmek gerekir ki, 1961 Anayasası Türkiye Cumhuriyetinin dayandığı temel ilkeleri, devlet kuruluşlarını, bu kuruluşların görev ve yetkilerini hürriyetçi bir görüşle ve hukuk esaslarına uygun bir biçimde düzenlemiştir. Anayasamızın temel ilkesi, ülke ve millet bütünlüğüdür. Bu temel görüşü açıkça 3 ncü maddesinde «Türkiye Devleti ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür.» hükmüyle ifade etmiş ve 54 ncü maddesiyle de vatandaşlık bağını esas olarak almıştır.

Anayasamızın 2 nci maddesi Türkiye Cumhuriyetinin nitelikleri, Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan ilkeler hiçbir bölücülüğe yer vermiyen mahiyette düzenlenmiştir. Türk toplumunu kaderde, kıvançta ve tasada ortak ve bölünmez bir bütün olarak kabul etmiştir. Türk toplumunu ve fertlerini millî şuur ve ülküler etrafında toplıyan Türk milliyetçiliğini esas olarak almış, bölücü ve yıkıcı faaliyetleri kesin olarak yasaklamıştır.

12 Mart muhtırasından önce Türkiye'yi tehdideden aşırı sol ve aşırı sağ faaliyetler herkesçe bilinen bir gerçektir. Aşırı sol ve belirgin ifadesiyle proleter sınıf diktatörlüğüne yönelmiş propagandalara ve girişilen eylemlere 1961 Anayasası kesin olarak müsait değildi. İç kavgalara, sınıf tahakkümüne de asla yer vermemekteydi. Anayasamız, hiçbir zümreye, hiçbir aileye, hiçbir kişiye imtiyaz tanımamaktadır. Aşırı sağ faaliyetlerini de Anayasamız önlemiş bulunmaktadır. Din ve vicdan hürriyetini temel hak olarak kabul eden 19 ncu maddede devletin lâiklik niteliğini sarsacak veya ortadan kaldıracak her türlü faaliyetleri de yasaklamıştır. Hiçbir kimse devletin sosyal, iktisadi, siya-

si ve hukukî temel düzenini kısmen de olsa din kurallarına dayandırmaya, siyasi veya şahsi çıkar veya nüfuz sağlama amaciyle her ne suretle olursa olsun dinî veya din duygularını yahut, dince kutsal sayılan hususları istismar etmeye ve kötüye kullanma hak ve hürriyetine sahip değildir.

Özetle diyebiliriz ki; 1961 Anayasası komünizmi de, faşizmi de teokratik devleti de her türlü diktacı ve maceracı hevesleri de kesinlikle önlemekte idi. Buna rağmen hürriyet rejimini anarşi ortamına doğru sürükleme çabaları, hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasından ve kötüye kullananlara karşı gerekli müeyyidelerin uygulanamamasından doğmuştur. Böylece; maksatlı ve yanlış yorumları giderecek tarzda Anayasanın hürriyetleri düzenliyen bölümlerine aydınlatıcı yeni hükümler konulması bir ihtiyaç halinde ortaya çıkmıştır.

Anayasada yapılan değişikliklerin temel nedenlerini kısaca şöyle ifade edebiliriz; düzeltmenin müzakere konusu olarak teklif edilen maddelerden bir kısmı hak ve hürriyetlerin 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 29 ve 30 ncu maddeleriyle, Avrupa İnsan Hakları Anlaşmasının 17 nci maddesine muvazi düzeltmelerden ibarettir. Esasen haklar ve hürriyetler kötüye kullanılamaz. Bu hal hukuk düzeni ile bağdaşamaz. Bu ilke insanlık tarihinde en az 20 asırlık bir geçmişe sahiboldu-ğuna göre, milletlerin haklarında ve hürriyetlerinde kötüye kullanma bahis konusu olamaz. Maksatlı olarak yapılan yanlış yorumların önlenmesi, ayırımı bu Anayasanın değişmesinde esas olarak alınmıştır. Anayasa kuruluşlarının görev, yetki ve sorumluluk dengelerinin sağlanması lâzımdır. Ancak, 10 yıllık tecrübe ile bu dengenin yeterince sağlanamadığı gerçeği de ortaya çıkmıştır. Gerek bu sebeple, gerekse 10 yıl içinde yeniden beliren toplum ihtiyaçları karşısında Anayasa hükümleri bakımından bâzı düzeltmeler yapılması zarureti duyulmuştur. Unutmamak lâzımdır ki, anayasalar dahil bütün hukuk kuralları toplumun beliren yeni ihtiyaçlarına mutlaka cevap vermek zorundadır. Bu bakımdan 1961 yılı şartları içerisinde memleketin ihtiyaçlarına cevap veren veya daha doğru bir deyimle cevap vereceği düşünülen bâzı Anayasa hükümlerinde ve Anayasa organlarının görev ve yetkilerinde hür ve demokratik düzenin arızasız işlemesini sağlayıcı düzeltmeler yapılması zarureti meydana çıkmıştır.

1961 Anayasasının değiştirilen 35 maddesinin genel değiştirme sebepleri bu kısa gerçekler ve gerekçelere dayanır. Temel hak ve hürriyetler bölümünde yer alan ve üzerinde en çok durulan madde 11 nci madde olmuştur. Bu madde gerek Partilerarası Komisyonda, gerekse Millet Meclisi Anayasa Komisyonuyla, Millet Meclisi Genel Kurulunda bir hayli tartışmalara ve kapsamı dışında yorumlara yol açmıştır. Bu madde üzerindeki tartışmaları tekrar edecek değiliz. Bu, yeni polemiklere yol açacak mahiyettedir, bu durumdan çekinmek istiyoruz. Partilerarası Komisyondaki ve Millet Meclisinde son şeklini alan 11 nci madde tam mutabakatle çıkmış bulunmaktadır. Bu madde zannedildiği veya kamuoyuna bilerek yanlış aksettirmek çabasında olanların ifade ettikleri gibi yeni bir düzen değil, mevcut temel hak ve hürriyetlerin zararlı eylemlere yol açabilecek hak ve hürriyetleri sınırlamaktan ibarettir. Bu maddenin 1 nci fıkrasiyle temel hak ve hürriyetlerin devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlâk, genel sağlığın korunması amaciyle veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen sebeplerle Anayasanın tam bir düzen içerisinde yürümesini sağlamak kasdiyle sevk edilmiştir.

Fıkra metninden de anlaşılacağı üzere getirilen yeni hüküm, temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmasını önleyici mahiyettedir. Bir düzen değişikliği değildir. 2 nci fıkra ile de temel hak, hürriyetlerin hiç birisinin insan hak ve hürriyetleri veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya Türk Milletini parçalayıcı ve ayırıcı nitelikte dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak niteliği Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak için kullanılamıyacağı açıkça ifade olunmuştur.

12 Mart öncesi memleketi anarşiye sürükliyen eylemlerde dil, ırk, sınıf ve mezhep ayırımının yapıldığı ve bu ayırımın kanlı kavgalara müncer olduğu inkâr edilmez bir gerçektir. İç ve dış düşmanların bu ayırımlardan faydalanarak Türk ülkesinin bütünlüğünü bozacak eylemlere giriştikleri Türk Milletini etnik grup-

lara ayırarak millet bütünlüğünü bozmak için çaba sarf ettikleri bir gerçektir.

1961 Anayasasının 11 nci maddesinin temel haklarının özü tarzında olan kenar başlığı ve madde metninin değiştirilmesi lüzumlu görülmüştür. Gerekçede belirtildiği üzere, hürriyetleri kamu düzeni aleyhine kullanmak ve tahribetmek hürriyeti yoktur.

Bilinen gerçekleri daha fazlasiyle ifade edip vaktinizi alacak değiliz. Maddeler üzerindeki görüşmelerimizi ayrıca ifade edeceğiz.

Yüce Senatoyu saygı ile selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Teşekkür ederim, Sayın Çumralı.

Millî Birlik Grupu adına Sayın Ahmet Yıldız, buyurunuz efendim.

MİLLÎ BİRLİK GRUPU ADINA AHMET YILDIZ (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, sayın arkadaşlar, Cumhuriyet Hükümetinin sayın üyeleri; bizce, olağanüstü önem taşıyan, üzerinde çok titizlikle durarak, uzak geleceğimize ilişkin etkilerini de, bilimsel ve toplumsal gerçeklerimiz ışığında, değerlendirmemiz gereken bir konuyu görüşmekteyiz.

T. C. Devlet örgütü ve toplumsal yapısını, çağdaşlaştıracak politik, sosyal ve ekonomik ilke ve gerekleri kapsıyan bir ulusal belgede, önemli değişiklikler öneren bir girişim karşısındayız.

1961 Anayasası, bir devrim ürünü olduğu halde, başından beri ona karşı olmayı, siyasal kalıtımının ve sosyo - ekonomik zihniyetlerinin gereği sayan karşı devrimcilerin ellerinde, dürüst bir uygulama göremeden ve ona karşı olanların gerekçeleri de esas alınarak, değişikliklere uğratılmaktadır.

Konu, her yönüyle, incelenmeye değer ve siyasal gelişmelerimiz bakımından da, ibret alınacak büyük bir ders niteliğindedir.

Duygusal olmadan, konuyu bilimsel ve toplumsal gerçeklerimizin ve rejimimizin gerekleri ışığında incelemeliyiz. Ne bunu biz yaptık ve ne de yapılışına katıldık, duygularına yer vermeden bir tartışma yöntemi öneriyoruz.

Biz, belirttiğimiz nitelikte olan bir konuşma yapmaya çalışacağız. Bu bakımdan, ileri süreceğimiz gerekçeli görüşlere karşı, gerekçelere dayanan karşı görüşleri konuşmacılardan rica ediyoruz.

Sayın arkadaşlar,

1961 Anayasası, 150 yılı aşkın devrimci atılımların, özgürlük ve demokrasi savaşmalarımızın amaçlarına ulaştırılması yolunda, beslenen güçlü toplumsal özlemlerin ürünüdür. Tüm geçmiş devrimcilerin özlemlerini gerçekleştiren bir anıtsal belgedir.

Tanzimatcı, jöntürk, meşrutiyetci, Atatürkçü ve 27 Mayıs öncesi döneminin yıkılmasını istiyenlerin özlemlerinin tümü, bu Anayasada, karşılıklarını bulmuşlardır. Onlar ne diyorsa hepsi bu Anayasaya yansımıştır.

Bu bakımdan, tarihsel ve ulusal savaşmaların bir sözleşmesi niteliğinde olan bu belge, yalnız bir dönemin tepkisi değil, kuşaklar boyu sürüp gelen çabaların yapıtıdır.

Her siyasal belgenin de, özellikle Anayasaların, yaşanılan ortamın tepkilerinin etkilerinde kalması, siyasal sosyolojinin ve toplumsal psikolojinin kabul ettiği bir olgundur. Fakat 27 Mayıs Anayasasını salt bir tepki Anayasası olarak nitelendirmek, insafla bağdaşır bir sav olamaz.

27 Mayıs Anayasası, meydana geldiği ortamın etkilerini ve o ortamda yaygınlaşan özlemleri de aşan, hattâ 27 Mayıs öncesi pek de kavranamıyan ilerici, çağın gereklerine uygun nitelikleriyle de, 1961 yılı Türk aydın ve bilim çevrelerinin gururla anılacak başarılı bir düşünsel ürünüdür.

Gerçekten, bu Anayasa, Klâsik demokrasinin gereği olan bütün kurumları ve onları kapsayan ileri bir toplumsal düzeni öngörmekle birlikte, Atatürk'ün çağdaş, uygar bir Türkiye ülküsünü gerçekleştirecek, sosyo - ekonomik çözümleri de içermekte ve bunları görev olarak Devlete vermektedir.

Bu yönleriyle, daha çok eğemen sınıfların yararına işliyen demokrasiden, en çok ezilenlere öncelik vermek üzere, Devlete (Devlet baba) niteliğini kazandırarak, ulusun tüm bireyleri için, herkes için yararlı bir düzeni öngörmektedir. Siyasal demokrasiyi sosyo - ekonomik demokrasiyle pekiştirerek, ona güçlü yaşama niteliği sağlamaktadır. Böyle bir düzeni yalnız öngörüp, gerçekleştirilmesini de iktidarların keyiflerine bırakmamakta, onları bunun için yükümlü ve sorumlu tutmaktadır.

Çağımızın demokratik devletinin, klâsik fonksiyonlarına ek olarak, refah devleti diye

tanımlanan nitelikleriyle, birçok sosyo - ekonomik fonksiyonları da vardır. Bu suretle, devlet kurumunun fonksiyonel yapısındaki değişme ile, yönetim sürecinin de, buna uyarlı olarak, değişmesi gerekmektedir.

Devlet örgütünün temel fonksiyonu, var olma nedeni, bireylerin ve toplumun güvenliğini sağlamak, belirli bir toplumsal düzeni sürdürme, toplumdaki ayrıcalıklı, imtiyazlı sınıfların ayrıcalıklarını koruma ve bunlara sahibolmıyan sınıfların eğemenliği ele geçirmelerini önlemek olarak, özetlenecek klâsik niteliği bu Anayasa ile değiştirilerek, bu klâsik nitelikten geçirerek, (bu Devlet hepimizindir, onun koruyuculuğuna eşit ölçüde sahibiz, her hangi bir kişi ya da sınıfın ayrıcalığını koruyan ve böyle ayrıcalığı bulunmayanlara, bunu sağlama yollarını tıkayan engelleri kaldırmak suretiyle Devletin bir iltimaslılar örgütü, kulübü olma yerine, tüm ulusun Devleti olduğu inanç ve güvenini yaratma döneminin Türkiye'de de açılmasını, 27 Mayıs Anayasası öngörmekte idi. 27 Mayıs Anayasası bu şekilde Devletin temel niteliğinde büyük bir değişikliği öngörmekte idi.

Yasaların da, bu felsefeye ve genel amaca uyarlı ve bunun gereği olan düzeni gerçekleştirecek nitelikte olması gereklidir.

Anayasa değişikliklerinin makro plândaki nedeni, onun bu felsefesine karşı olanların isteklerini gerçekleştirmektir. Çünkü 27 Mayıs Anayasası, yürürlükte kaldıkça, tutucu - gerici - eğemen sınıfların yararlarına çalışan ve geçmiş klâsik devlet görüşünden, çağımızın sosyal hukuk devleti görüşüne gelemiyen iktidarların huzursuzluk duymaları, toplumsal tepkilerle rahatsız edilmeleri ve tutumlarında inatlaşmaları halinde de, toplumsal bunalımlara yol açacakları anlaşılmış bulunmaktadır.

Halkın bilinçlenmesine, örgütlenmesine olanak sağlayan, eğemen tekelci anamalın, sermayenin daha da güçlendirilmesi için çıkarılan yetki yasalarını iptal ettiren bugünkü Anayasal düzen, eğemen çevreleri çok rahatsız etmektedir. 27 Mayıs Anayasası, klâsik devlet düzeninden, çağımızın sosyal devlet düzenine geçişin de dinamik bir belgesi, itici bir etkenidir.

Gerçekten, var olan düzeni kurallara bağlayacak gerekli kurumlarla donatmakla yetinmiyerek, onda köklü değişiklikler de yaparak, ileri bir niteliğe ulaştırılması Anayasa emridir. Anayasanın 10 ncu maddesi bu emri bütün ayrıntıları ile belirtmektedir. Bu niteliği ile, siyasal güçleri, düzen değişikliği yapmaya zorlamakta ve bunun için de, toplumsal güçlerin onları itmesini sağlayacak güvenceleri de getirmiş bulunmaktadır.

1961 Anayasası, bir devrim ürünü olduğundan, onu yaratan devrimin eksik bıraktığı sosyo - ekonomik çözümleri, devrimci bir hızla, gerçekleştirmeyi öngörmesinden ötürü, bu nitelikte olması doğuş nedenlerinin ve yöneldiği amaçların da doğal bir gereğidir. Yapamadıklarımı benden sonraki dönemde yapmak üzere, toplumsal bir itişi sağlıyorum, diyor Anayasa.

Anayasamız, ulusal hukuk yönünden olduğu kadar, evrensel hukuk bakımından da övgüye değer bir belgedir. Türk düşün gücünün de üstün bir yapıtıdır.

Gerçekten, Senedi - İttifaktan bu yana, savunulagelinen bütün amaçları, en geniş ölçüde kapsadığı gibi, altında bizim de imzamız bulunan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin, Uluslararası Çalışma Örgütü Anayasasının ve 87 sayılı Çalışma Sözleşmesinin ilkelerini de içermektedir.

Bu nitelikleriyle, Uluslararası yükümlülüklerimize bağlılığımızın da, açık ve kesin bir belgesi olmuştur. Anayasa bundan ötürüdür ki, onda yapılmak istenen bugünkü değişikliklere, Üniversiteden memura, en üst yargı organlarından işçisine değin, toplumsal, kamusal niteliği ve gücü olan, tüm örgüt ve organlar ve özellikle bilim çevreleri karşı çıkmaktadırlar.

27 Mayıs Anayasasının bu niteliklerini en iyi bilenlerden birisi de Sayın Başbakanımızdır.

Gerçekten,

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin kabulünün 20 nci yılında, İnsan Hakları UNESCO Türkiye Millî Komisyonu adlı belgenin 39 ncu sayfasında, Sayın Erim Şöyle diyorlar: (1961 yılında yürürlüğe giren şimdiki Anayasa, denilebilir ki, gerek Birleşmiş Milletler Evrensel Bildirgesinde, gerekse Avrupa Sözleşmesindeki

İnsan Haklarını ve temel özgürlükleri geniş ölçüde almıştır. Bu bizim için büyük bir kazançtır.)

Aynı belgenin 4 ncü sayfasında da, Sayın Erim şöyle buyuruyorlar : (1961 Anayasası, hakların ve özgürlüklerin daraltılmasını, çiğnenmesini önliyecek denetim organlarını da öngörmüştür. Parlâmento içinde, demokratik denetimin yetmeyişi veya yerine getirilemeyişi, yahut yasama organının kendisine çizilen sınırları aşması ihtimaline karşı da, Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Yüksek Seçim Kurulu ve bütün mahkemeler, hukuk devletinin, insan haklarının, temel özgürlüklerin bekçisi, güvencisidirler. Bu örgütlere karşı her organ, herkes saygılı olmalıdır. En başta yasama ve yürütme organları saygılı davranmalıdırlar.) diyor Sayın Erim.

İki yıl önce, sorumlu makamda değilken söylediklerini, Başbakan olduktan sonra daha da açık ve kesinlikle tekrarlamışlardır.

Hükümet programında şöyle buyuruluyor : (1960 devriminin Türkiye'ye kazandırdığı 1961 Anayasası, Türk toplumunun çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını sağlıyacak dengeli bir gelişmenin çerçevesini ortaya koymaktadır.) denmekte idi.

Yani demek istiyor ki, Sayın Başbakan, bununla Türkiye Devleti çok iyi yönetilir. Ve dengeli bir çerçeve içinde sorunları çözülebilir. Anayasada bir değişikliği aklından geçirmediğini de bu kürsüden sorularımıza karşılık olarak vermişlerdi.

22 yıl önce Başbakan yardımcılığı yapmış bir profesör Başbakan bunları söylediği için, birdenbire bu katlara yükselmiş, henüz Devlet yönetimini kavrıyamamış bir kimsenin, koşulların etkisiyle söylediği sözler gibi kabul edilemezler. Bilinçle ve bilerek söylemişlerdir elbette. Öyle kabul ediyoruz.

Bu arada, tutumumuzu politik taktiklerinde, bir koz olarak kullanmak istiyenlere karşı da bir hususu belirtmeyi zorunlu görmekteyiz. Bizim Anayasa değişikliklerine karşı çıkışımızı Hükümete karşı olma biçiminde yorumlama ya da bu değişiklikleri Hükümetin yetersizliği iyi niyetleri hakkında olumsuz saydığımızı ileri sürme yersiz bir savdır. Biz, Hükümete değil Anayasa değişikliklerine ve onları istiyen eyilimlere karşıyız. Hükümetin bu eyilimlerin paralelinde bir taslakla karşımıza çıkmış olmasını da, üzüntü veren bir talihsiz olgu saymaktayız.

Aslında iktidarı devraldığı dönemin kötü koşulları içinde Hükümetin başarısını herkesten önce isteriz. Büyük çoğunluğunu yakinen tanıdığımız üyelerine hem saygı duyarız hem başarılarını alkışlıyacakların başında geliriz. Onun için Anayasaya karşı görüşlerimizi Hükümete karşı görüş şeklinde yorumlamak yersizdir.

Anayasamız, dış çevrelerde de övülegelmiştir. Bir ulusal sözleşme olduğu kadar, evrensel yükümlülüklerimizi de, sözüne inanılır, Türkün ününe yaraşan bir biçimde, kapsıyan Anayasamız, Türk düşünsel ve politik gelişim süresindeki olumlu ilerlemeyi de, kanıtlıyan gurur verici bir belgedir.

Uzun deneylerden de yararlanarak, siyasal gelişmelerimizin gereklerini iyi değerlendirebilen, başlıca bilim ve politika adamlarımızın ortak katkılariyle meydana gelmiştir. Her siyasal belge gibi bugünkü Anayasamızın da, yaşanılan toplumsal olayların etkilerinden esinlendiği doğrudur. Böyle olması da gereklidir. Bu belge, salt bir kurumsal yapıt değil salt nazari vieteorik bir yapıt değil sözleşmedir. Fakat küçümseyici ya da yetkisizliği veya bize uymazlığını belirtmek için kullanılan (tepki Anayasası) sözü, 1961 Anayasası ve onu yapanlar için insafla bağdaşmaz bir bühtan olduğu, bunda yapılacak değişikliklere bütün toplumsal örgüt ve kurumların karşı çıkışiyle, toplumla yalanlanmıştır. «Bütün bunlar hayır böyle değildir.» diyorlar. Böyle olsaydı sahip çıkmazlardı.

Türkiye'de, hiçbir Anayasa, 27 Mayıs Anayasası ölçüsünde büyük hazırlıklarla ve toplumun her katının geniş katkılariyle meydana gelmediği gibi, onun kadar da toplumsal benimseniş sağlamamıştır. Anayasamızı, bizim için çok ileri bulmak, yani toplumumuzu böyle bir ileri Anayasaya yeterli görmemek de, haksız, dayanıksız ve hattâ gurur incitici bir savdır. Bu savın, bu iddianın çok büyük iki sakıncası vardır : (A.P. sıralarından «sav, sav» sesleri) Savcıyı kabul ediyorsunuz da savı neye kabul etmiyorsunuz.

1. Tüm geçmiç devrimcilerimizi ve bu Anayasayı yapanlardan hâlâ da, yaşamakta olan en seçkin bilim ve politika adamlarımızı, bir yanılgı içinde göstermek olur. Yani bütün

bu saygıyla andığımız geçmiş devrimcilerimizi ve bugünkü saygı değer kişilerimizi, bilimsel değeri olmıyan etkenler altında kalarak, ne istediklerini bilemez halde, o günün Türkiye'sinin ihtiyaçlarını düşünemez halde yaşadıkları an için çözüm arıyan, yetersiz insanlar olarak damgalamış oluruz. Bunlar arasında, dün ak dediğine bugün kara diyenlere bir sözümüz olmaz elbette.

2. Toplumu bu Anayasaya yeterli görmemek de, pek yetenekli bir sav olamaz. Aslında, bu yerme bu söz en seçkinlerimize yönelmiştir. Çünkü Anayasada yapılmak istenen değişiklikler, tüm insanlarımızı ilgilendimekle bilikte, asıl kısıtlamalar, yargı oganları, üniversite, Devlet memurları ve basın yayın organları ile ilgilidir. Demek, bu kurum ve örgütler ve onlarda çalışan seçkin kişilerimiz, bu Anayasaya en seçkinlerimiz lâyık değildirler. Hiçbir kimsenin, çıkıp da, en seçkinlerimizi, böyle küçümseyici bir yargıyla nitelendirme hakkı olmamak gerekir. Bütün seçkinlerimiz lâyık değildir. Çünkü onların bulundukları kurumların hakları kısıtlanıyor büyük ölçüde.

Arkadaşlarım, hangi siyasal aşamadan, nereye doğru gittiğimizi, neler kazanıp neler yetirmekte olduğumuzu ve tarihin gerçek yargılarını değerlendirmeye yardımcı olmak için 1924 ve 1961 anayasalarını, temel nitelikleri yönünden, kısaca kıyaslamayı da yararlı bulmaktayız.

Temel siyasal ilkeleri, sosyo - ekonomik içerikliği ve öngördüğü kurumlar yönünden, 1961 Anayasası, bir öncekinden çok ileri ve çağdaş gerçeklere uyan bir niteliktedir :

Görüşlerimizi 8 maddede özetlemek istiyoruz :

1. 1924 Anayasası Devletimizin niteliklerini belirttiği halde cumhuriyetin, özellikle sosyo - ekonomik niteliklerini açıkça belirlemişti.

2. Demokratik rejimin gereği olan kurumları eksik ve güvenceleri de yetersizdi.

3. Çoğunluğun diktasına, hattâ iktidar partisi başkanının dikta heveslerine olanaklar sağlamakta idi.

4. Sosyal, siyasal ve ekonomik hak ve özgürlüklerle, bunları düzenliyen hükümler yönünden yetersizdi.

5. Kuvvetler birliğine dayanmakta idi. (5 nci madde : Yürütme ve yasama görevlerini T.B.M.M.) nin idi. Ve Hükümet de Meclis adına bu görevleri kullandığı için, o zamanın bakanlarına vekil demek doğru idi. Ve bunların başına da başvekil denirdi. Fakat bugünkü Anayasaya göre vekil demek birkaç kere izah ettim Anayasaya aykırıdır. İşte böyle idi o zamanki Anayasa.

6. Eğemenlik, ulus adına, salt T.B.M.M. ce temsil edilirdi.

7. Memur güvencesi eksikti ve yürütmenin yargı denetimi etkisizdi.

8. Özerk kurumları yoktu.

Bir devrim Anayasası olması ve Atatürk gibi ülkücü bir devlet kurucusu ve büyük devrimcinin yapmayı tasarladığı köklü toplumsal değişikliklere olanak sağlaması zorunluğu yönünden, 1924 Anayasasının belirttiğimiz niteliklerle olması doğaldı ve gerekli idi. Öyle bir Anayasa o gün gerekli idi. Yapıcıları ve ilk uygulayıcıları gibi üstün nitelikte ülkücü dürüst devlet adamları elinde sakıncaları görülmiyen o Anayasanın, bu nitelikleri olmıyanların ellerinde, ülkeyi ve rejimi nerelere sürüklemeye bir alet haline getirildiğini gördük.

Yeni Anayasamız, 1924 Anayasasının eksiklerini gidermekten başka, klâsik demokrasiden, sosyal demokrasiye geçişin de, bir ulusal sözleşmesidir. Anayasamızın bu nitelikleri herkesçe bilindiği halde, onu temel felsefesinden saptıracak değişiklikleri savunanların, gerekçelerini anlamak gerçekten güçtür.

4 ay öncesine değin, açıklanan kesin inançlarını az önce belirttiğimiz Sayın Başbakanın önerdiği değişikliklerin, eski övgülerinin tersini belirten sözlerinin, beslediği gerçek inançları yansıtmaktan çok, karşılaştığı etkilerin, güçlüklerin ürünleri oldukları kanısındayız.

«İnancım bu değildir. Ama karşılaştığım durum beni buraya zarlamaktadır» dediği yahut bu inançta olduğu kanısındayız.

Tecrübeli bir bilim ve politika adamının böyle bir davranışı da, ancak böyle etkilerle açıklanabilir.

Bu etkileri iki bölümde inceliyebiliriz :

1. 12 Mart Muhtırası çevrelerinin etkileri,

2. Sivil çevrelerden gelen etkiler.

12 Mart çevrelerinden gelen etkilerin yanlış yorumlandığı ya da yapılmak istenenlere, des-

tek sağlamak için kullanıldığı, sanısındayız. Türk Silâhlı Kuvvetleri, isteklerini muhtırada belirtmiştir. Bunlar arasında bir Anayasa değişikliği olmadığı gibi tersine, Anayasanın uygulanmamasından yakınılmakta ve emrettiği reformların yapılması istenmekteydi. Aslında, bir Silâhlı Kuvvet ihtilâli olan 27 Mayıs Anayasasını, Ordumuz bir şeref belgesi olarak saymakta ve onda köklü değişiklikler yapılmasını istiyeceklerin, her halde en sonuncusu olması gerekir

Ayrıca Türk Ordusu, yönetime el koyduğu ya da kötü iktidarları yerlerinden uzaklaştırdığı her dönemde, yürürlükteki siyasal ve hukuksal düzenden, daha ilerisini ve haklarda özgürlüklerin daha da genişletilmesini, istiyegelmiştir. Meydana getirilen anayasalar da bu niteliklerde olmuştur. 1909 Anayasası 1876 dan, 1921 Anayasası 1909 dan, 1924 Anayasası 1921 den ve 1961 Anayasası da 1924 den daha ileri nitelikte olmuştur. Var olan düzenden daha öncekini istiyen, bir siyasal gericilik, ya da insan hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı bencil bir ülkellik, Ordumuzun geleneğinde yoktur.

İlk kez oluyor ki, bir iktidar değişikliği yapıldıktan sonra, var olan siyasal düzenden daha öncekine benziyen hükümler ve haklarla özgürlüklerin kısıtlanması, bir ordu isteği olarak, gösterilmek istenmektedir. Bu gerçeğe aykırı bir çabadır.

Komutanların belirttikleri istekler, 12 Mart öncesi ortamını yaratan etkenlerin giderilmesi ve bir kez daha böyle bir durumun yaratılmamasını, sağlıyacak tedbirlerin alınması idi.

Bunun sağlanması yöntemi usulü de, Hükümete ve Parlâmentoya bırakılmıştır. O halde, Türk Silâhlı Kuvvetleri, yöntemle değil, amaçla ilgili idi ve yönteme nasıl yapılacağına karışmaması da akılcı bir tutumdu. Bundan ötürü, Anayasa değişikliklerini Ordu istiyor demek, doğru değildir. Sayın Başbakan da bunu resmen açıklamıştı.

İkinci tür etkiler; sivil çevrelerin etkileri.

Asıl etkin olan bu etkilerdir. Orduyu ve Hükümeti de etkiliyerek, arzuladıkları bir düzeni kurmak istiyen, çevrelerin özlemlerini yansıtan değişiklikler, Anayasanın halk oyuna sunuluşundan bu yana, karşı devrimcilerce savunulagelmektedir. Biliniyor, bunlar.

Bugün de, hiçbir devrimci örgüt, hiçbir Devlet kurumu hiçbir memur, işçi örütü ve bilim kurumu ve halk içinde hiçbir sağduyulu iyiniyet sahibi Anayasa değişikliğini, onu suçlaması gerekçesine dayanan bir değişikliği istemediğini görüyoruz ve kabul etmiyoruz. O halde onu suçlıyarak değişikliği istiyen böyle kamusal nitelikte hiçbir örgüt görmedik. Buna karşılık, hiçbir Atatürk ve Anayasa karşıtı kuruluş, hiçbir egemen sınıf örgütü ve hiçbir tutucu gerici çevre gösterilemez ki, Anayasa değişikliğinden yana olmasın. Bu değişiklik istem ve istenmemeleri turnosol kâğıdı gibi soktuğunuz zaman derhal renk veriyor.

Bu arada bu cephelerle ilişkisi olmadığı halde, ne o cepheyle ne bu cepheyle, onların etkilerinde kalan konunun özüne ve amaçlarına inemeden yüzeydeki görüntülerine göre yan tutan taraf tutan veya Türkiye'nin çıkmazdan kurtulmasını yanlış kanıların, yanlış yorumların, yanlış raporların ekisinde kalarak Anayasa değişikliklerinden bekliyenler de vardır.

Hükümetin de, belirtiğimiz etkenlerin yarattığı güçlüklerin ve kimi politikacıların isteklerinin etkisi altında, kaldığı kanısındayız. Fakat karşılaştığı güclerin asla içtenlikle söylenmiyen sözlerine inanması, onların vadettiklerinden yoksun kalmamak arzusunun, bu çelişkiyi yaratmış olmasını, Hükümet için de, sakıncalı görmekteyiz. Sonradan pişmanlık yaratacak bir davranıştır bu. Gerçekten, bugün destekçi gibi görünen güçler «bugünü kurtaralım, çıkarlarımızı esasından bozacak çözümleri önliyelim, ve fırsat bize gelince, bıraktığımız yerden başlarız. Şimdilik pek ileri gitmemeliyiz» diyorlar. Onların bekledikleri günler gelirse, Sayın Erim de, bizimle birlikte, onlara karşı savaşma zorunda kalacak. Fakat onlara bugün verilmekte olan silâhları, kendisine de çevrilmiş bulacak ve şimdi verilen bütün bu sözlerin tersine bir davranışla, karşılaşmış olacaktır. O günlerin mukadder müttefikleri olarak, geç kalınmadan, uyarma görevimizi yapıyoruz.

1961 yuvarlak masasında, Çankaya protokolünde ve öbür sıkıştıkları anlarda, melek kesilen ve en uysal davranan, fakat fırsat bulunca da, tüm sözlerini unutarak, gerçek kişiliklerini gösteren insanların bizlere, verdikleri

ibret derslerinden Sayın Erim'in de yararlanmasına çalışıyoruz.

Aslında kendisi de, bu tür ibret derslerine sahiptir. Başbakan Yardımcısıyken, seçim yasasıyle, D.P. ye verip de sonra bir türlü geri alamadığı silâhlar gibilerini bugün de, gelecekte karşısında olacaklara vermek ve onların sözlerine inanmak, ancak hayal kırıklığı yaratabilir. Biz nereye varacağı, bugünden belli olan bir tutumun sakıncalarını belirtmekle, tarihsel görevimizi yaptığımız kanısındayız. Gelecekte karşılaştığımız zaman, kim haklı, kim haksız tekrar görüşürüz.

Sayın arkadaşlar,

Şimdi de, şu değiştirilmek istenen Anayasayı biraz daha yakından tanıyalım. Nasıl meydana geldiğine ve gerçek niteliklerine değinelim.

Bir devrim ürünü olan bu Anayasa, insan haklarına dayalı, laik, millî, demokratik, milliyetçi, sosyal hukuk devletini öngören, bütün yıkıcı akımları ve ulusal bütünlüğü bozucu eylilimeri önleyici ve çağdaş bir Türkiye yaratmayı sağlıyacak çözümleri kapsıyan, ileriye dönük bir Anayasadır.

Bu Anayasanın en belirgin niteliği milliyetçi olmasıdır. Her hükmünde bu vardır. Ülke servetleri, insanların yaşama koşulları, dengesizlikler, sınıflararası denge sağlanması hepsi hükümlerinde vardır. Ama, bununki bir çağdaş milliyetçiliktir, kromozonculuk, kafatasçılık değil. Bu çağdaş milliyetçilik bu Anayasanın bütün ruhunda vardır. Aslında giriş kısmında da, tasada kaderde, kıvançta ortak olmak. Geçmişin mirasını, geleceğin kaderini ortaklaşa bölüşmek. Aslında arkadaşlarım, çağımızın en belirgin niteliği komünistinden kapitalistine değin bütün ülkelerde milliyetçilliktir. Ama, bu tür milliyetçilik...

Üniversitelerimizin en seçkin yetkili bilginleri ile siyasal tarihimizde, haklı bir şeref ve ünü olan Kurucu Meclisin bir yıllık çalışmaları sonucunda, evrensel hukuk kuralları ve kaynaklarından da yararlanarak, kamu oyunu oluşturan güçlerin de geniş katkılariyle, ortak bir ulusal belge halinde meydana gelen Anayasamız, içeride ve dışarıda da övgüyle karşılanmıştır. Onun siyasal temeline düşman olanlarla yaşamlarını bozuk düzenimizin varlığına bağlayanlar dışında, bu Anayasayı yerene rastlanmamakta iken, birdenbire bir değiştirme kampanyası başlatılıverdi. Bu kampanya, etkisinde kalmaması gerekenleri de etkisine alabildi.

Belirttiğimiz ölçüde büyük çabaların ürünü olan çok önemli bir siyasal belgere, önemli değişiklikler öneren taslak, Anayasa kurumlarının ve bilim çevrelerimizin hiçbir ciddî katkıları olmadan hazırlanmış ve sermaye çevrelerinin düzenledikleri konferans ve seminerler kitap halinde yayınladıkları görüş ve deyimleri yansıtır niteliktedir. Hukuksal değerde bir gerekçesi de yoktur. Belki bir raslantı. Ama, o kitaptaki görüşler aynen var.

Gerekçe diye ileri sürülen görüşler de, yakın geçmişin gerçekçi değerlendirilmesinden uzak, en azından yanlış değerlendirilmesine dayanmaktadırlar. Ülkemizin bir uçurumun kenarına itilişinin ve T. C. nin geleceğinin ağır bir tehlikeye düşürülüşünün vebali, Anayasaya yükletilemiyeceği gibi, bu Anayasa ile Devletin yönetilemiyeceği savu da o derecede dayanıksızdır.

12 Mart öncesi iktidar, değil Türkiye gibi gururlu, şanlı geçmişi olan, bir ülkeye, en ilkel toplumlarda bile, aklı eren herkesi isyan ettirecek bir tutumdaydı. Böyle bir iktidarın uygar bir ülkede ise, bir gün dahi yaşaması düşünülemez. Yaşama zorlaması halinde de, oradaki tepkilerin bizdekilerden kat kat üstün olacağını bilmek için, yaşadığımız dönemin olaylarını hatırlamak yeter. O iktidarın ülkenin kaderinden uzaklaştırılması, çok ivedi bir hal olduğu gibi, uzaklaştırılması da, toplumda bir bayram sevinci yarattı.

Bu yakın geçmiş gerçekler karşısında, karşılaştığımız durumun suçunu Anayasaya yüklemek, hiçbir ciddî suçlunun dahi baş vurmaya çalışamıyacağı bir kandırmaca ve Anayasaya yönelen insafla bağdaşmaz bir karacılık bir (bühtan) olur.

27 Mayıs Anayasasının, öyle bir iktidar elinde uygulanma talihsizliğine uğraması yetmiyormuş gibi, bir de suçlunun günahını yüklenmeye zorlanması, tarihimizin dahi isyan edeceği bir insafsızlık olur. Canlı yaratıkların suçunu, cansız belgelere yüklemek istiyen bu aldatmaca, tıpkı kamu ekonomici kuruluşlarımızın suçlanması gibidir. Onlar da böyle bir suçlama altındadırlar.

Çok orijinal bir buluş olan bu kuruluşlar ve 3460 sayılı yasa için, ünlü bilgin Khirs, bakın ne diyor. Bir çığır açtı derken, o kuruluşlar dürüst yurt sever yöneticiler elinde de, çok başarılı çalıştıkları halde, partizan ve özel çıkarlardan yana olanların ellerinde, uğradıkları kötü işlemlerden suçlu tutulmak istenmişlerdir. Uzman sıkıntısı içindeyken dahi, başarılı olan bu talihsiz kuruluşlar, Devlet sırtından insan zengin etme ve seçim zedelere yer sağlamada kullanmaları kötü sonuçları da, onlara yükletilmek istenmiştir.

Bugün Anayasamızda böyle bir durumdadır, kötü bir yönetim, partizanlara çıkar sağlatan bir durum ekonomik kuruluşları kötü göstermek için, kötü bir iktidar uyguladığı Anayasayı suçlamak için kullanıyor. Aynı yönler, aynı çevrelerden geliyor.

Son, siyasal temeline sosyo - ekonomik düzenine karşıt olan bir tutumda olduğun Anayasayı kasıtlı olarak uygulama, öz yurdunda bile iflâsı kesinleşmiş bir ekonomik politikayı, hiçbir yerde rastlanmıyan bir batakçılıkla uygulamaya çalışarak iflâs ettirir, bu aklı dışı tutumuna yönelen tepkileri kaba kuvvetlerle sindirmeye çalış, bütün örgüt ve kuruluşları bölüp parçalarını birbirleriyle dövüştür, gözler önünde ölenlerin katillerini bulma, ülkeyi savaş alanına çevirdiğin halde tedbir alamıyan bir açız içinde, Devlet mallarını çıkarcılara peşkeş çek, sonra kalk, bütün bunların günahını Anayasaya yükle.

1961 Anayasası dürüstçe uygulansa ve öngördüğü reformlar gerçekleştirilseydi 12 Mart ortamına gelinmezdi.

İktidarın bu kötü tutumu, tanık olduğumuz üzücü olayları haklı çıkarmazdı ama, ortamı onlara elverişli hale getirmiştir.

Bu kötü eylemler elbette kimseye banka soymak, adam kaçırmak hakkını vermezdi. Ama, böylelerine fırsatı, elverişli ortamı hazırladı.

Gerçekten, sosyal hukuk devletini gerçekleştirecek reformlar yapılsa, yargı kararları uygulanarak hukuk devleti ilkelerine bağlı kalınsa, yasalar ve devlet kuvvtleri yan tutmadan kullanılsa ve devlet gücü herkese karşı etkinliği ile gösterilse idi, toplumun büyük çoğunluğunun huzur ve güven duyacağı bir ortam yaratılırdı. Böyle bir ortamda, kasıtlı azıcıların fırsat bulması olanak dışıdır. Fırsat bulsalar da arkalarından kimse gelmez, kimse onları alkışlamazdı.

Dünya Hukukçular Kongresinde kabul edilen kararlar, Türkiye Barolar Birliği Sayın Genel Başkanı ve Sayın Sayıştay Başkanının, Adalet yılı açılışındaki konuşmaları, hattâ kapitalist A. B. D. 'nin yayınladığı resmî kitaplar, bu görüşümüzü doğrulayan belgelerdir.

1961 - 1965 döneminin çok daha güç koşulları içinde, Devlet yönetiminde bir güçlük ya da yetersizlik göstermiyen Anayasamızla, yönetiminin yapılamıyacağı savı da, milliyet ilkesine aykırı ve dayanaktan yoksundur. Çünkü aynı Anayasa ile ve aynı yasalarla bugün devlet, hiç o olaylara yer verilmeden yönetilmektedir. Bu türden sözler, ancak olayların tepkileri altında, yeter bir düşünce süresinden yararlanmadan, varılmış çok ivedi yargılar olabilir.

Değişiklik istiyen iyi niyetlilere karşı, asıl istek sahipleri, toplumu mutlu kılacak çözümlerin tümünü kapsıyan 27 Mayıs Anayasasını çıkarlarına aykırı bulanlardır. Bunlar Atatürkçülüğü ve onun yeniden doğuşu olan 27 Mayısı, çıkarlarını önliyecek baş düşman saymaktadırlar.

Bu durumda, Anayasa değişikliğinin temel nedeni, Atatürkçülüğün ve 27 Mayısın öngördüğü toplumsal düzenin gerçekleştirilmesini önlemektir. Oysa, bugünkü toplumsal düzenimiz, dürüst hareket etmeyi, kaynakları kalkınmaya yöneltmeyi sağlıyacak ve çağdaş uygar bir kamu yönetimini engelliyen nitelikleri giderilirse, çıkar çevrelerine yaşam gücü kalmıyacağını bilenler, bütün güçleriyle, bozuk düzenimize sarılmakta ve onu değiştirmeyi öngören Anayasaya saldırmaktadırlar. Bugünkü değişiklik isteminin arkasında da bu cephenin sağladığı güçlü bir koalisyonun varlığı açıkça görülmektedir. Bugünkü düzende ahlâklı ve dürüst davranmak kahramanlık derecesinde güçtür.

Bütün bunlara karşı, Anayasanın asla değiştirilemiyeceği, bundaki hükümlerin değişmez gerçekler olduğunu söylemek de, akılcılıkla bağdaşmaz elbette.

Fakat ulusal sözleşmeler niteliğinde olan Anayasalar, ancak, ulusal gerçeklerin ve haklı gereklerin ışığında ve her şeyden önce de, ge-

leceğin gelişmelerine olacak etkileri iyice hesabdilmek üzere, çok geniş bilimsel çalışmalara dayanan değişikliklerle geliştirilebilirler.

Değişikliklerin ileri dönük olması ve geriye dönüklükten de kaçınılması, toplumsal gurur ve güven yönünden de çok önemlidir.

Bugünkü Anayasa değişiklikleri, belirttiğimiz ölçüde, bilimsel hazırlıklara dayanmadığı gibi ona karşıt olanların gerekçelerini esas alan ve onların istediği biçime sokulmasını sağlar niteliktedirler. Bu olguyu devrim tarihimizin de kötü bir talihi saymak gerekir. İleriye dönük (Örneğin, reformları kolaylaştıran) 38 nci madde ve uygulamalarda güçlük yaratan (Yargı organlarına Parlâmentodan üye seçilmesine) ya da var olan hükümlere açıklık getirici değişikleri, elbette olumlu karşılamaktayız. İyi ve dürüstçe kullanıldığı takdirde Hükümete yetki veren değişiklikleri de geçici bir süre için olumlu karşılanan değişikliklerdir. Fakat kuvvetler ayrıldığını bozucu, yargı erkini ve denetimi güçleştirici, çoğunluk diktasına yol açıcı Devlet kurumlarını etkisizleştirici, partizan eylemleri kolaylaştırıcı ve 1960 öncesi düzenine yönelici, değişiklikleri sakıncalı görmekteyiz.

Sayın Erim de Anayasamız mükemmel ve ilericidir. Bunda düşündüğümüz değişikliklerle, 1961 de Türkiye'nin kavuştuğu hakları pekiştirelim istiyoruz. Amacımız budur sözleriyle bizim içtenlikle niyetlerimizi paylaştığını göstermiştir. Fakat taslakta önerilen değişiklikler bu nitelikte olduğu, üzüntüyle belirtelim ki, söylenemez.

12 Mart öncesi dönemini yaratan gerçek nedenleri giderecek ve gelecekte de böyle bir ortamın yaratılmasını önliyecek, Devlet organlarına itibar kazandıracak ve politika alanındaki olumsuzluklara çözüm getirecek, hiçbir değişiklik getirilmemiştir.

Değişiklikler, yasama ve yürütme organları dışındaki bütün kurum ve örgütleri kusurlu görülerek, haklarını kısıtladığı halde, çirkin politikacı tipinin kötülüklerini önleyici hiçbir düzeltme öngörülmemiştir. Herkes kusurlu, bir tek biz ve Hükümetler. Bu, kuvvetlerarası dengeyi, elinde fırsat olanların yani yasa koyacak durumda olanların, kendi yararlarına bozmalarıdır.

Oysa, 12 Mart muhtırasının asıl suçladığı, yürütme organiyle yasama organının çozunluğu idi. Düzeltme onlar için değil.

Suçlananın suçu başkalarına aktarmasının en başarılı biçimde uygulandığı ortamda, öngörülen Anayasal değişiklikler, 12 Mart muhtırasının ruhuna da aykırıdır. Bugünkü Meclisin, bu ölçüde büyük Anayasal değişiklikleri yapma hak ve yetkisi de tartışılmaya değer bir konudur.

Bu değişiklikler tartışılırken, sermaye çevrelerinin Trabya'daki konferans ve seminerin düzenlenmesi ve orada beliren görüşlerin değişikliklere yansıdığı kanısını vermesini, talihsiz bir raslantı olarak nitelemekle yetineceğiz.

Önerilen ve çok sakıncalı saydığımız değişikliklere, dört elle sarılan kimi çevrelerin, reformları kolaylaştırıcı, ileriye dönük değişikliklere karşı açtıkları kampanya da çok ilginçti.

Bu arada partilerarası komisyonda, değişikliklerin olumsuz yönlerini giderici çabaları takdirle belirterek ve (ne kurtarırsak kârdır) düşüncesiyle de olsa, kimi olumsuz değişikliklere razı olunmasını da anlayışla karşılıyoruz.

Sayın arkadaşlar,

Değişikliklerin ayrıntılarına geçmeden önce, çok önemli bir soruyu, Yüce Senatoya ve Hükümete yöneltmek, istiyoruz.

Bu Anayasal değişikliklerin siyasal amacı nedir?

Her böyle büyük değişikliklerin bir siyasi amacı olmak gerekir, amaçsız bir değişiklik olamaz; bunların amacı nedir? önce bu sorunun karşılığı verilmelidir ki, değişikliklerin bu amaca uyarlığı değerlendirilebilsin.

Çok partili çoğulcu bir sistem için mi? Bugünkü geçici düzen için mi? Yoksa bundan başka bir sistem için mi?

Rejimler elbette araçtır. Amaç, ülkenin kalkınmış mutlu bir düzeye yükseltilerek, Atatürk'ün öngördüğü gelişmeyi sağlamaktır. Bunu en iyi sağlıyan rejim, elbette en uygunudur. Bizim şimdiye dek, uygulanmakta olan sistemimizin, bunu sağlama niteliği olmamasından başka, ünlü bilgin Duverger'in deyimiyle, oligarşik, hem de ilkel bir oligarşik sistem olmaktan, bir türlü kurtulamamıştır; kurtaramadık. Biz, gerçekten halkın yararına işliyen, bir demokrasiden yana olduğumuzu, yıllardan bu yana söyliyegeldik.

Bugünkü değişikliklerin amaçlarını açıkça bilsek, eleştirmelerimizi ve o amaca hizmet edecek görüşlerimizi, daha açıkça belirtmiş olurduk.

Eğer Anayasa değişiklikleri, bugünkü sistemin gelecekte de uygulanması için ise, geçmiş bütün olumsuzlukların, daha da kötülerine bütün kapılar açılmış olacak. Tanrı göstermesin, bir kez daha 1950 - 1960 ve 1965 - 1971 arası dönemlerindeki gibi iktidarların elinde, bu değişikliklerin uygulanması halinde, kuşku duymamak elden gelmez. (A. P. sıralarından Allah, Allah sesleri)

Eğer bugünkü geçici durum için ise değişiklikler, geçici olmalıydı.

Yok eğer, başka bir amaç için yapılıyorsa, onu da bilmek şartıyle, ancak değerlendirilmeleri yapılabilir. Görülüyor ki, değişikliklerle amaçları arasında gerçekçi bir ilişki kurmak güçtür.

Bu ilişki kurulmadıkça, yanılanlar geçmiş devrimcileri değil, asıl bu değişikliklere öncülük edenler olacaktır.

Hele devrimci görüntüsü altında, bu değişimi desteklemenin vebali çok ağır olacaktır. Gerçek Devlet ve politika adamının gelecek kuşakların yargılarından korkması ne ölçüde yüce bir duygu ve hattâ kutsal bir korku ise, günlük çıkarların sarsılmasından korkulması da, o ölçüde mahcubedici bir duygudur.

Devrimcinin ağır yüküne ve bir azınlık olma kaderine karşın, yılmadan ve duraksız bir savaşı sürdürmesi, belirttiğimiz kutsal korkunun bir gereğidir.

Sayın arkadaşlarım,

Biz görüşlerimizi, amaca ulaştıracak araçlar içinde, en iyisi saydığımız çoğulcu bir demokrasiye göre belirteceğiz.

Her şeyden önce de, içinde bulunduğumuz durum ve çağımızın gerçeklerini göz önünde bulundurmanın akılcı bir yöntem olacağına değinmek istiyoruz.

Türkiye'nin gerçek durumu şudur :

İleri bir Anayasamız, geri bir toplumsal düzenimiz, çağ gerisi kalmış sosyal yapımız ve ekonomik ilişkiler yanında, artık değiştirilmesi zorunlu hale gelmriş yönetsel idari alışkanlıklarımız vardır.

Anayasamızın öngördüğü siyasal ve hukuksal düzenle, toplumsal yapı, ekonomik ilişkiler ve yönetsel alışkanlıklarımız, tüm bir çelişki halindedirler. Bu çelişki giderilmedikçe, rejim bunalımı önlenemez. Bu ileriyi görüşlü Anayasaya göre; ileri düzen ve ileri kafa yönetimde bulunmadıkça bunalımlar önlenemez.

Bu çelişkiyi gidermek için başlıca iki görüş vardır:

1 nci görüş : Anayasayı değiştirip toplumsal yapımıza ve alışılagelinmiş zihniyetimize, uygulamalarımıza uyduralım. Bu bir siyasal gericilik olmaktan başka; Atatürkçülüğün bize bıraktığı düşünsel kalıtıma, mirasa aykırı ve geleceğimiz için daha büyük bunalımlar yaratıcı bir davranıştır.

2 nci görüş : Hayır, Anayasanın 10 ncu maddesinde belirtildiği üzere, toplumsal yapıyı, köklü reform ve düzen değişiklikleriyle, ileri olan Anayasaya ve yönetimdeki ilkel kafaları çağın gerçeklerine yöneltelim. Devrimcilerin görüşü de bu.

Sayın arkadaşlarım; Anayasa değişikliklerini dört başlık altında eleştireceğiz:.

1. Sistemin esasındaki değişiklikler.
2. Temel hak ve özgürlükler.
3. Basın ve yayınla ilgili değişiklikler.
4. Yargıyla ilgili değişiklikler.

Son olarak düşüncelerimizi özet olarak tasarılarımızla birlikte sunacağız :

Sayın arkadaşlar, eski Anayasa, demokrasiye hazırlama, geleneksel toplumun görüntüsünden özüne değin, köklü bir çağdaşlaşmasını sağlamak ve bunları başarıncaya kadar da, Atatürk gibi üstün bir liderin bütün gücü elinde bulundurması esasına göre hazırlanmıştır.

Atatürk gibi bir liderin bulunmadığı ve o dönemin amaçlarının söz konusu olmadığı bu dönemde, seçimle iktidar nöbetleşmesi yürürlükte ve Devlet Kurucumuza düşman eğilimlere dayanarak, iktidara gelme yollarından yararlanılmakta bulunulduğu düşünülünce, eski Anayasa düzenine dönüşün büyük sakıncaları anlaşılır. Bu bakımdan, gerçek Atatürkçü, 1924 Anayasasına dönüşü değil o liderin öngördüğü gelişimi (halkçı, devletçi, milliyetçi) lik ilkelerine sımsıkı sarılarak sağlama yoluna yönelmelidir.

Yoksa, toplumsal oluşumu ve siyasal gelişimi, atılımlı ya da aşamalı, ileriye dönük bir atılımla, gerçekleştirecek nitelikteki ilke-

leri değiştirip, geriye dönüklük ve eskiyi diriltmek Atatürkçülük sayılamaz. Böyle bir tutum, bilimsel verilere aykırı düşmekten başka, tüm geçmiş gelişmelerin bir bilinçsizlik içinde sürüp gittiğinin de itirafı olur.

Hele, bu siyasal geriye dönüş, sosyal reformları da toplum yararına ivedi şekilde gerçekleştirmediği takdirde, Atatürk'ün, öngördüğü ve bugünkü toplumsal özlemlerin de özünü teşkil eden gerçek demokrasiye ulaşma, bir düş hayal olmaktan ileri gidemez.

Egemenliği gerçekten, bir çıkarcı egemen oligarşiden alıp asıl sahibi olan ulusa verecek biçimde, ulusal iradenin üzerindeki ipotekler kaldırılmadıkça, demokrasi bir kandırmaca olmaktan kurtulamaz. Kendi çıkarlarını ulusal çıkarlarla özdeş sayan ve egemenlerin çıkarlarına öncelik tanıyan tutum, ulusal egemenliğe aykırı olduğu halde, bunda hiç bir değişme eylemi görülmemektedir.

Atatürk'ün deyimiyle, gerçek halk iktidarı da, bir çıkarcı egemen sınıflar oligarşisinin egemenliğini sandık oyunu değil, gerçekten üretici olan halkın iktidarıdır. Anayasamız, işte bu Atatürkçü iktidara yol açan bir düzemi öngörmektedir. Belirttiğimiz hususlar gerçekleştirilmedikçe, (halk egemenliği) sözü, halkı uyutma amacı güden bir oyunun adı olmaktan başka bir anlam taşıyamaz.

Bugün, Türk Ceza Yasasının 141 - 142 nci maddelerine aykırı olarak, Türkiye'de, her şey bir sınıfın egemenliği için yapılmaktadır. Evet. Bu maddelere aykırı bir politika izliyor. Anayasamıza aykırı olarak ve bu maddelere de aykırı olarak işçi sınıfı egemenliğini istiyenler yargılanırken, bu yasalara göre suç işlemişken neden sermaye oligarşisinin egemenliğini istiyen «demokrasi, özel girişimsiz olamaz, karma ekonomi geçicidir. Asıl olan özel girişimdir,» yani kapitalizimdir, «sermaye oligarşisinin egemenliği esastır.» diyenler yargılanmıyor İkisi de suç. Proleterya egemenliğini istiyen de suç, öbür oligarşinin egemenliğini istiyen de suç. 141 ve 142 nci maddelere göre ikisi de yasak. Biri yargılanıyor, diğeri yargılanmıyor.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Adamı öldürüyor?

AHMET YILDIZ (Devamla) — Adam öldürme dâvası ayrı. İkisi de yargılanacak, ikisi de suçtur.

FARUK KINAYTÜRK (Burdur) — Karıştırıyorsun.

AHMET YILDIZ (Devamla) — Bu çağın insan haklarına ve egemenliğin tüm ulusun malı olmasına, yani ne salt işçi ne de salt sermayeci olmıyan, gerçek demokrasiye dönüşmeye yanaşamıyanların eline verilmekte olan silâhlar geleceğimizi tehlikeye düşürmektedir. Demirel tipi, maceralara elverişlilik giderilecek yerde, artırılmaktadır.

Ekonomik iktidarı ellerinde bulunduranların siyasal iktidarı da ellerinde bulundurmasını sağlayan düzenin demokratikleştirilmesi, değişikliklerin asıl amacı olmalıydı.

Evet. Arkadaşlarım, Anayasa değişiyor, Türk toplumunun kaderini ilgiliyen konuları derinliğine inceliyeceğiz. Tarih, karşımızda tanık olacaktır.

Genellikle, ulusal ipotekleri yüzünden, karşı devrimci eğilimleri okşayarak, seçim gansını artırma yolu seçenlere karşı toplumu uyaran özerk kurumlara, memur örgütlerine, yargı organlarına ve toplumsal tepkilere karşı düşünülen ve konuyu salt bir asayiş ve yürütmeyi engellemeden koruma gibi kabul eden davranışı, gerçek demokratik rejim yönünden de sakıncalı bulmaktayız.

Şimdi, bu temel perspektif içinde Anayasa değişikliklerinin sistemin temeliyle ilgili yönlerine kısaca değinelim:

1. Kuvvetler ayrılığı ilkesi büyük ölçüde zedelenmektedir. Bu arada, yargının etkisi azaltılıp, yürütmenin etkisini artıran ve Parlâmento çoğunluğunu her şeye egemen kılan bir değişiklik karşısındayız.

Yürütmenin yetkilerini artıran geçici olmasını dilediğimiz değişiklik şimdi geçici değil, hükümlerle birlikte düşünülürse, bizdeki uygulamalara göre iktidar partisine ve onun başı olan Başbakana, sınırsız bir güç verilmektedir. Çoğunluk diktası ve ona dayanan tek adam ve onun ekibi hegemonyasına yol açılmaktadır. İktidara kimler gelirse gelsin bundan kendi partileri dahi rahatsız olacaktır.

2. Ulusal egemenliğin tek ve biricik temsilcisinin Parlâmento olmasını istiyen görüş,

açıktan olmamakla birlikte, değişikliklerde dolaylı olarak sağlanma eğilimi belirgindir. Bunun içindir ki, ulusal egemenliğin kurumlara düşen payı ve ona dayanan eylemler kısıtlanmaktadır. Bunun sonucu olarak, Anayasa Mahkemesinin yetkileri kısıtlanmakta ve özerk kurumların hakları çok sınırlanmaktadır. Bunun temel nedeni bu. Egemenliğin tekel olmaması. Tekelliği bozan ayrımları, dolaylı şekilde azaltma, bu suretle çoğunluğun yasama eylemlerine karşı, yasal güvençler zayıflatılmakta. Daha önce okuduğum Sayın Başbakanın yazısı aynen olmakta, kaygıları gerçekleştirilmekte ve böyle bir tutuma karşı halkı uyaracak özel kurumlar da etkisizleştirilmektedir.

Sonra, kuvvetler arasındaki dengeyi, yürütmenin yararına bozan; yürütme, bunları kötüye kullanmıyacak diye bir senedimiz olsa ki biz de bu senede imza ederiz - ama onun yararına bozan ve yürütmeyi, denetimi güçleştiren değişiklik, geçmişteki partizanlıkların yeniden uygulanmalarına ve iktidarların temsilciliğini yapacak sınıfların çıkarlarını, öbür sınıflara karşı korunmasını da garanti etmektedir. Bunlar düşünülünce, değişikliklerin Anayasanın temel felsefesini saptırmakta olduğunu söylemek haksız olmaz. Bunlar var.

Bu temel değişiklik yönünden özerk kurumlar üzerinde biraz durmak isteriz.

Ulusal egemenliğin kendilerine yansıyan payından yararlanarak, kamu oyunun oluşmasında ve uyarılmasında birer düşünsel odak noktası, mihrak noktası halinde görev yapan özerk kurumlardan, iktidarların rahatsız olması, bilinen bir gerçektir. Düşünsel gücüne, yaptığı işlerin doğruluğuna ve halkının dilediği görüşler arasında seçim yapacak yetenekte olduğuna inanan iktidarlar bu tutkudan kendilerini kurtarırlar. Bu işten korkmazlar. Özerklikten korkmazlar.

Bu nitelikte olması olanak dışı olan 12 Mrat öncesi iktidarın, özerk kurumlara karşı açtığı kampanyayı anlamak ne kadar kolaysa, onunla kıyaslanamıyacak durumda olan bugünkü Hükümetin, böyle bir etki altında kalmasını anlamak da o kadar güçtür. Bunun korkmaması gerekir.

Gerçi, eski Vatan Cephesi radyosu yolunu açan değişiklikle, TRT nin tümü ile yok olan özerkliğine karşı, üniversite özerkliğinin karşılaştığı tehlike büyük ölçüde atlatılmıştır.

Fakat çıkarılacak yasada, sakıncalı hükümler konulabileceği kuşkusuyla ve özerklikten beklenen amacın sağlanabilmesi arzusuyla, bu konu üzerinde biraz daha durmak istiyoruz.

Sayın arkadaşlarım, sosyal ve moral bilimlerle teknik bilimlerin dengede olduğu toplumlar ve hattâ çağlarda, dengenin ağır basan yönünün niteliği, toplumunun da temel niteliği halini alır.

Örneğin, sosyal ve moral bilimler dengede ağır basınca mistik (Orta Çağda olduğu gibi) ve denge, teknik bilimlere kayınca toplumlar maddeci nitelik kazanır. Bu bakımdan çağımızın niteliğinin Orta Çağın tersine büyük ölçüde maddeci olması, bilimsel gelişmelerin doğal bir sonucudur. Bu durumda bundan kaçınan, bunun sonuçlarından korkan toplumlar bunalımlardan, özellikle ahlâk bunalımlarından, korkmak ve bilimsel gelişmelerde dengesizliği azaltmak için, her ülke çaba harcamaktadır. Dengesizlik hangi yöne giderse rahatsız edicidir. Bu çabaların en verimli ve etkin kaynağı üniversiteler olmak gerekir.

İşte, bilimsel özerkliği olan, şu ya da bu politikanın etkisinde kalmadan, düşünsel ortamı geliştirebilecek üniversiteler ancak, böyle bir görevi yapabilirler. Hele sistem arayışı içinde bulunulan bir çağda, içinde bulunduğu çıkmazın bunalımından biran önce kurtulmak için, sistem tartışmalarının yoğunlaştığı Türkiye'mizde, Üniversite özerkliği tartışılamıyacak bir önem taşır.

Çağ gerisi kalmış sistemleri geçerli kılmak üzere, ülkeyi ekonomik iflâsa sürükliyenlerle, dıştan aktarmalara ümit bağlınayalrın kıyasıya dövüştüğü Türkiye'mizde, kendi gerçeklerimize en uygun sistemi, kendi düşünsel gücümüzle meydana çıkarma zorunda kaldığımız bir dönemde, üniversite özerkliğine yönelecek tehlikeleri çok sakıncalı bulmaktayız. Biz askerlerin, üniversiteden gelmiş politikacı profesörlere karşı, üniversite özerkliğini savunmamız, ilginç olsa da, gerekli bir davranış olduğu kanısındayız.

Tek sistemden ve ekndi felsefelerinden başkalarına yaşam hakkı tanımıyan iktidarlar, özerk kurumlardan, düşün özgürlüğünden ve basından korkarlar.

1933 te, toplumun gözleri önünde yakılan gözleri önünde yakılan 25 000 kitap ve GOEBELS'in - «Alman düşmanı kitapları yakan bu 10 000 lerce kitap, Münih'te üniversitelilerin ateş, gönüllerimizdeki yurt ateşini tutuştursun» sözleri, bu yargının tarihte ibret verici kanıtlarıdır.

Kitaplardan, üniversitelerden ve bilim ışığından huylananların maceralariyle doludur, tarih. Şu yakılmış kitaplara bakın :

Dante'nin ilâhi komedisi, Servantes'in Donkişotu, Shakespear'in Kral Lear'i Descartes'in metafizik üzerindeki düşünceleri, Pascal'ın, Russeau'un,Kant'ın Balzac'ın, Hugo'nun, Zola'nın ve Tolstoy'un ünlü yapıtları yakılmıştır.

Freud ve Einstein kitaplarını düşman sayanlar da olmuş. Bu kitapları yakanlar, bilimin ışığını baskıyla ve ateşle söndürmek istiyenler nerede ve adları nasıl anılıyor, Şimdi? O ünlü yapıtları yazanların adı ise, insanlık tarihinin onur sayfalarını doldurmakta ve uluslarına övünç vermektedirler. Bu arada, bir düşün ya da sistemi değil, bir ulusu küçük düşürme amacı ile güden, ulusal değerleri yıpratmaya çalışan ahlâk dışı kitapların yasaklanmasına da kimse bir şey diyemez. Armstrong'un Bozkurt adlı Atatürk aleyhindeki kitabı gibi. Rıza Nur'un bilinç altı kötülüklerini yansıtan kitap. Bunlar elbette yasaklanır.

Derebeylikte yaygın otorite, mutlakıyette merkezi otorite, burjuva döneminde otorite denkleşmesi ve kominizmde proleter egemenliği aşamalarını inceliyerek, her ülkenin sistem arayışı içinde bulunduğu bir çağda, üniversite özerkliği titizlikle korunmalıdır. Yanlışlar yada yanılgılar ancak bu yolla önlenir. Salt altyapıyı esas alan, üstyapı değişimlerini sınıflar arasında bir oyun sayanlarla, altyapı devrimlerinden huylananlar bilimin ışığında, açık bir tartışma ile toplumun önüne çıkabilmelidirler.

Biz, üst ve altyapı devrimlerinin birlikte ve birbiri üzerine oturtulması biçimindeki bir devrimsel süreçten yanayız. Karşı görüşler de, bu açıklıkla, belirtilmeli ve üniversitelerimizin açıklıkla, belirtilmeli ve üniversitelerimizin ışığı da bu tartışmalara yansımallıdır, kim haklı?...

TRT nin özerkliğinin kaldırılmış olmasını büyük bir üzüntüyle karşılamaktayız. Onur incitici anılarını henüz unutamadığımız Vatan cephesi radyosunun diriltilmesinin ve eski uygulamalarla bir daha tanık olunmasının talihsizliğine uğranılmamasını dileriz.

İyi bir yasa ile verimli bir çalışma yaparken karşılaştığı politik baskılar ve kötü yönetiminin suçunu kurumun statüsüne yükleyerek, TRT nin özerkliğinin yok edilmesi çok yanlıştır ve bu kuruma yazık olmuştur. Tarafsız idare.. Kim atayacak yetkilileri? Gelecek iktidar. Gelecek iktidar atayacak ve atacak; bunlar da tarafsız olarak.

2. Temel hak ve özgürlükler,

Özgürlüklerin, ulusal güvenliği ve Devlet bütünlüğünü bozucu, lâik, sosyal hukuk devleti düzenini yıkıcı ya da özgürlükleri yok edici amaçla kullanılmasını önleyici hükümlerin yadırganacak bir yönü olamaz. Fakat Türk Ceza Yasasının 141, 142 ve 163 ncü maddeleri yürürlükte ve Anayasaya aykırı olmadıkları da karara bağlanmış iken böyle hükümlerin Anayasaya konması gereksizdir. Ama konmuş, temin edeceği bir şey olmaz.

Yasa ile yetkili kılınacakların, dernekleri eylemden alıkoymaları hükmü, olumsuz uygulamalara yol açacağı gibi, memur sendikalarını yasaklayan hüküm de, demokratik rejimle bağdaşamaz. Grev yapamayan memur sendikalarını yasaklıyan hiçbir gerçek demokrasi gösterilemez. Memurun sesini duyurmasından korkulmamalıdır, grev yapmadıktan sonra.

Sayın arkadaşlar, çağımızın insanı, insanın Sokrates öncesinden bu yana, elinde «güç» bulunduranların koyageldikleri yapay sınırlara ve bunları halka kabul ettirmede, başvurageldikleri kader aldatmacalarına, isyan ediyor ve edecektir. Bundan rahatsız olacağına, çağın gereği olduğunu kabul ederek, nedenlerine yönelip, çare olacak çözümler gerçekleştirilmelidir

Türkiye'de, yöneticelerle halk arasında, günlük çıkarlar dışında, gerçekçi bir bağ kurulamadığından, politikacı aldatmayı ve halk da aldatılmayı asıl sayması sonucu yaratılan toplumsal yabancılaşmanın giderilmesinde, baş aracı memurdur. Onu giderecek baş etken memurdur. Temel hak ve özgürlüklerin korunması da, bu yabancılaşmayı, bir toplumsal kaynaşmaya çevirecek başlıca güvencelerdir.

1961 Anayasası, politikacıyı gerçek kişiliği ile, halka tanıtma yolunu açıp, halkın da, ka-

derci bir teslimiyet yerine, hak arama ve seçtiklerinden görev isteme olanaklarını sağladığı için, belirtiğimiz toplumsal yabancılaşmayı giderecek ilkeleri kapsamaktadır.

Bu durumda, henüz dürüstçe uygulanmayan Anayasayı, bilimsel verilere dayanan ve uzak geleceği de hesaba katarak, yaşama gücü olabilecek değişikliklerle geliştirecek yerde, toplumu uyandıran hükümlerini, sosyal dengeyi sağlayacak hükümlerini «bize uymuyor» gerekçesiyle değiştirmeyi olumsuz bir tutum saymaktayız.

12 Mart öncesi olaylarından Anayasayı suçlu tutmanın ne kadar gerçek dışı olduğu, bugünkü uygulamalardan açıkça anlaşıldıktan sonra, hâlâ da, bu türden gerekçelerin kullanılmasını çok yadırgamaktayız.

Efendim, o zaman - demin de tekrar ettim; aynı yasa var, aynı yasa uygulanıyor; olaylar olmuyor - Hükümet bunu uygulayamazdı. Neden?.. Yargıtay karşısında, Anayasa Mahkemesi karşısında, Danıştay karşısında, gençlik karşısında işçiler karşısında, memurlar karşısındaydı onun için. E, böyle olan iktidar ne yapar?.. Gider. Bütün akılı erenler, Devlet kurumları karşısında ise gider. Olayı onlara yüklemez. Hepsi karşısında. Doğru, hepsi karşısında idi. E, Devletin tümü karşısında, bir tane organ kalıyor; siz karşımdasınız, ama sizin aklınız ermiyor, ben burada oturacağım, derse onun sonucu neye varır? Bugün uyguluyor elin hükümeti, bir şey olmuyor. Sıkıyönetim uyguluyor bir şey olmuyor. Çünkü, kurumlar karşısına çıkmıyor.

Olayların kökenlerine inmeden, en parlak zekâlı, çalışkan ve insancıl duygulu genci, 1 - 2 yıl içinde, yaşamının baharında, kanlar içinde yere seren ya da azgın bir saldırgan haline getiren bir düzenin ve onu savunanların asıl katiller olduklarını kavrayamamalarının cezasını tüm toplum çekmektedir. Sıkıyönetim savcılarının iddianameleri bunun tarihî belgeleridir.

3. Basın :

Yurt bütünlüğünü, insan onur ve haysiyetini korumak, suç işlemesini kışkırtmayı önlemek gibi gerekçeler, ilk bakışta, akla yakın görülmekle birlikte, sınırlarını saptama ve keyfî yorumlara olanak vermelerini önleme güçlüğünden ötürü, basının siyasal baskılara hedef olması yolunu açabilir.

24 saat içinde, mahkemeye başvurma zorunluğu olmasına karşın, yasa ile yetki verilecek-lerin, gazete ve dergi toplayabilmesi çok sakıncalıdır. Bunu bir yazar olan Sayın Başbakan çok iyi bilir. Bir gazeteyi 1 gün toplatmanın önemi büyüktür. Ve bunu da yetkili kılınacak bir kişi yapacak, Allah bilir kimdir o.

Kamu oyunun aynası olan basının özgürlüğü, uzun bir savaşmanın sonucu, elde edilmiş çok önemli bir özgürlüktür.

Voltaire: «Düşüncelerinize katılmıyorum. Ama onları söylemek özgürlüklerinizi sonuna kadar savunacağım.» diyor.

Ünlü düşünür Russel: «Çocuklarımıza, araba altında kalıp ezilmekten kurtulmayı nasıl öğretiyorsak, düşüne, sanata, kültüre sansür koyan, kitap yakıp yasaklıyan hükümetlerin, yetkilerini aşmış aşırıcıların elinde, ezilmekten kurtulmayı da öylece öğretmeliyiz.»

Thier: «Bir ülkenin saldırıya uğrayan, fakat aslında onur ve haysiyet sahibi olan insanlarla yöneltilmesi ile batmaz. Fakat onur ve haysiyetten yoksun insanlar, basını susturarak, melek kılığına girebilirse, ülke suçluların eline geçer. İşte bunun için, basın özgürlüğü vazgeçilmez özgürlüktür.» diyor.

Atatürk de: «Basın özgürlüğünün sakıncaları, gine basın özgürlüğü ile giderilebilir» demişti. Ama o dönemin gereği, ilkeleri uyguluyordu.

Biz de, bu ünlü kişilerin önemini belirttikleri basın özgürlüğünü, bütün özgürlüklerin güvencesi saymaktayız. Gerçekte basın özgürlüğü bütün özgürlüklerin güvencesidir.

Bunun içindir ki, Millî Birlik Komitesi döneminde, bunu sağlıyacak yasaları, öncelikle yürürlüğe koymuştuk. Bir görüş ya da sistemden yana olanların karşılarındakileri sindirmeye çalışacak yerde, inançlarında samimî iseler, bunların kamu oyu karşısında, düşünsel güçleriyle çıkabilmeleri, ancak basın özgürlüğü ile sağlanabilir. Uygar politik savaşma ve yarışmada, sopanın yerini kafanın almasında, basın özgürlüğü en önemli etkendir. Buna razı olmıyan iktidarlar, siyasal felsefelerinin geçerli olmadığını itiraf etmiş olurlar.

4. Yargı

Kuvvetler ayrılığında en önemli husus, yargının ve özellikle yönetsel yargının, yürütmenin etkisinden kurtulmasıdır. Bizdeki partizanlığa karşı, dürüst memurun biricik güvencesi,

Danıştaydır. Taslaktaki hükümlerin, Danıştayın yürütmenin etkisinde kalmasını öngören yönleri, büyük ölçüde düzeltilmiş ise de, tüm sakıncalar giderilememiştir.

Danıştayın kararlarındaki isabet ve haklılığın, en iyi anlaşıldığı bir dönemde, Danıştayın siyasal iktidarın etkisi altına sokulmasını hiçbir zaman arzu etmeyiz.

Doğal yargının evrensel anlamını değiştirerek, iktidar partisi ya da ekibinin çıkaracağı yasalarla, istenilen biçime sokulması ve savcıların iktidarın etkisi altına alınması, yargı erkine, yürütmenin karışımı yolunu açmaktadır.

Bu alanda en sakıncalı değişiklik Anayasa Mahkemesinin yetkilerinin kısıtlanmasıdır. Bu yüce organın Anayasa değişikliklerini esas yönünden de, denetliyebileceğine ilişkin kararından ve bu kararın yıllarca uygulanmasından sonra başvurulan bu değişiklik, Anayasa Mahkemesine bir güvensizlik anlamını taşır.

Böyle bir durumda siyasal güçlerin yasama yetkilerine dayanarak, hukuk kuralı haline gelmiş bir yayılgı kararını değiştirmeleri yerinde olmasa gerektir.

Arkadaşlarım, Anayasa Mahkemesi 12 Mart tarihini geciktiren başlıca etken olmuştur. Biz bu inançtayız. Anayasa Mahkemesi birçok kararları ile topluma büyük güven vermiştir. Anayasa Mahkemesi olmasa idi 12 Mart tarihi, 1971 olmazdı, daha erken olurdu. Hattâ, Anayasa Mahkemesi o tip kararlar alabilse idi belki 1950 - 1960 dönemi de o hale gelmezdi. Bunu tarih doğrulıyacak. Fakat, şimdi güvence kalktı. Çoğunluğu eline geçirebilen bir parti, 301 i, 122 yi sağlıyan bir parti Anayasayı kendi parti programına çevirmek isterse güvence nedir?.. Güvence ne kaldı? Böyle bir ortam nereye götürür? 12 Martlara götürür.

SAFFET URAL (Bursa) — Sokak muharebelerine götürür.

AHMET YILDIZ (Devamla) — Sokağa götürür, 12 Martlara götürür.

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) — Götürür...

AHMET YILDIZ (Devamla) — İşte bunu çok sakıncalı görmekteyiz. Çünkü, kimse kalmıyor. Çoğunluk partisi Anayasayı felsefesine uydurdu... Kanunları uyduramadı, Anayasayı uydurdu.

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) — 27 Mayısa götürür de bari.

AHMET YILDIZ (Devamla) — 12 Mart, 27 Mayıs; neyse bir yere götürür. İyi yere, yani her halde bugün bunu yapanların arzu ettiği yere götürmez. O bakımdan bunu çok sakıncalı görmekteyiz ve hâlâ fırsat vardır. Evet, parlâmento karara varmış olsa bile... Esasa ilişkin değişiklikleri Anayasa Mahkemesi denetleme hakkını yürürlükteki Anayasaya göre yapabilme durumundadır. Bu değişiklikleri denetleme hakkı vardır. Çünkü, anayasal bir kural haline gelmiş kararı vardır. Başvurabileceklerini, başvurmasını ve bunu önlemesini rejimin geleceği için çok önemli bir olay olarak değerlendirmek istiyoruz.

HALİL ÖZMEN (Kırşehir) — Karşıdan görüyorsun Ahmet'ciğim.

AHMET YILDIZ (Devamla) — Siz de yandan bakın.

Bu konuda bilimsel ve uzman çevrelerin mi, yoksa Anayasa Mahkemesi kararlarından rahatsız olanların mı, yetkili sayılması da çok önemli bir konudur. Hemen belirteyim ki; bugünkü iktidarın rahatsız olacak bir tarafı yoktur.

Sayın arkadaşlarım, hiçbir siyasal ve bilimsel kurumun ciddî bir katkısı olmadan egemen, - siyasal değil - egemen çevrelerin ve onların siyasal temsilcilerinin görüşleri ile suçlu iktidarın suç ortağı görevlilerin ortak suçluluğa özür türeten, telkinlerini yansıtan ilk değişiklik taslağını bir karşımcı devrimci giriş olarak büyük üzüntü ile karşılamıştık. Temeline bakıyoruz, konferansın görüşleri; temeline bakıyoruz, devrilen iktidar; temeline bakıyoruz, suç ortaklarının raporu; temeline bakıyoruz, geriye dönüklük. Bunu çok büyük kaygı ile karşılamıştık. Hükümetin de bu kampanyanın etkisi altında görünmesi üzüntümüzü çok artırmıştı.

En büyük kaygımız parlâmento çoğunluğunun egemenliği yerine hukukun üstünlüğünün, kuvvetler ayrılığı ve egemenliğin tek bir organ yerine, yetkili organlarca kullanılması ilkelerini insan hak ve özgürlüklerinin güvencelerinin ve Anayasanın devrimci özünün ciddî surette zedelenmesi idi. 1924 Anayasası saf «devrimciyiz' demekle yetiniyordu. Çünkü, ekibe güveniyordu. Devrimini nasıl yapacağını zaten hazırlıyan biliyordu. 1961 Anayasası bunu demekle yetinmiyor. Ne yapılacağını da 10 ncu mad-

desinde yazıyor. Böyle bir devrimci özü vardır. Şunları şunları devlet yapacaktır; 41, 42, 129 ve bütün maddeleri de yazıyor. 50 de, eğitimimizi yazıyor. Yani, devrimciyiz; ama ne yapacağız? Onları da yazıyor. Çünkü, ondan sonra ekiplere fazla güvenmediği için açık bırakmıyor. Öbürünü, yapanlar uyguladığı için onlara güveniyordu; «devrimciyiz» demekle yetiniyordu.

Bu tür karşı devrimci değişikliklerden sonra, 1950 - 1960 ya da 1965 - 1971 dönemlerindekilere benzer iktidarların, her türlü olumsuzluklarına elverişli bir durumun yaratılması sonucu Türkiye'nin bir kez daha, özgürlük savaşlarına zorlanması yollarının açılması, kaygılarımızı artırmakta idi.

Türk Silâhlı Kuvvetleri suçluyu tanımladığı, onun gereklerini Parlâmentodan beklediğini açıkça belirttiği ve Anayasanın Atatürkçü bir görüşle uygulanmasını istediği halde, tüm suçu Anayasaya yüklemeye kalkışmak ve işe de Anayasa değişiklikleri ile başlamak, 12 Mart Muhtırasının ruhuna da aykırı bir davranıştı. Bu, aynı zamanda; Türk Silâhlı Kuvvetlerinden karşı demrimci amaçları desteklemede, yararlanmaya yeltenen, kötü ve Ordumuzun da geleneklerine aykırı bir girişimdi. Bundan büyük kaygı ve üzüntü duyuyorduk.

Fakat, hoşnulukla belirtmek isteriz ki, bir oranda hoşnut olduğumuzu da belirtmek isteriz ki; Türk Silâhlı Kuvvetlerinin kendisine karşı gösterdiği saygıyı, hakkiyle değerlendirmesini bilen T. B. M. M., Ordunun da bir şeref belgesi olan 1961 Anayasasını karşılaştığı tehlikeden, büyük ölçüde korunmasını bilmiştir. Bu sonucu sağlıyan politikacıların çabalarını takdirle ve saygı ile kaydederken, yapılan değişiklikleri hâlâ daha yeter bulmıyan ve daha büyük değişiklikler için fırsat beklendiğini belirten davranışlara, bütün devrimcilerin dikkatini çekmek isteriz.

Bütün iyi niyetli çabalara karşı, Anayasada yapılan değişiklikler içinde, ilerisi için kaygı yaratacak nitelikte olanların da önemi küçümsenemez. Bunların, ulusumuzun gerçek gereksemelerine uymadığı, ihtiyaçlarına uymadığı ve içtenlikle benimsenecek nitelikt olmadıkları kanısındayız.

Gerçekten, en üst Devlet organlarının, bilim çevrelerinin, kamusal nitelikleri örgütlerin ve halkın tüm sağduyulu iyi niyetlilerinin benimsediklerini, durmadan açıklıyageldikleri hükümlerin yerine konan ve yoğun tepkilerle karşılanan hükümlerin, aynı ölçüde eskiler kadar benimseneceğini söylemek bizce çok güçtür.

Olağanüstü dönemlerin gereği olan olağanüstü tedbirlere vaşvurulmasını ne kadar doğru sayarsak, onlara, gerekli oldukları dönemin süresi ile sınırlı bir ömür tanınmasını da o ölçüde gerekli görüyoruz. Olağanüstü dönemin tedbirleri alınmalıdır. Ama, ömürleri de dönemle sınırlı olmalıdır. Bunların süreli bir Anayasal düzene dönüştürülmesini ise, büyük bir siyasal çelişki sayarız. Hele, olağanüstü durumun tedbirlerini süreli bir Anayasa haline getirdikten sonra, bu gibi yetkilerin, olağan yetkileri bile çok kötü kullanacak iktidarların eline geçmesi halinin sakıncalarını hesaba katmamak, son derece tehlikeli olur.

Yasalar ve Anayasadaki hükümler ne olursa olsun, asıl olan onları uygulıyanların nitelikleriyle zihniyetleridir.

1924 Anayasası, Atatürk ve onun ülkücü ekibi elinde, bütün ezilen ülkelere umut veren, her yerde övülen ve uygar ülkelerin bilginlerine kitaplar yazdırtan bir yönetim sağladığı halde, o nitelikte olmıyan ekibin elinde de, bizi dünyaya mahçup ettiren ve en sonunda 27 Mayısla sona eren bir yönetim örneğini vermeye araç olmaktan kurtulamadı.

Bugünkü değişikliklerin güttüğü amaca çok daha elverişli olan 1924 Anayasası, bugünkü değişikliklerin amaçlarına çok daha elverişli olan 1924 Anayasası nasıl ki, 27 Mayısa gelmeyi önliyemediyse, ileri hükümleri kapsıyan 27 Mayıs Anayasası da, yıkılan dönemin düşünsel murasçıları elinde, 12 Marta gelmeyi önliyemezdi.

Bugünkü Anayasa, ne kadar değiştirilirse değiştirilsin, 12 Mart öncesi bir iktidarın elinde, yani 12 Martlara gitmeyi kimse önliyemez.

27 Mayıstan sonraki gidişin sorumlularının 12 Mart gibi bir durumla karşılaşması kaderlerini kendilerinin hazırlamakta olduklarını yıllarca söyliye durduk.

Sayın Demirel'in ilk Hükümeti kurulduğu zaman bu kürsüde grup adına belirttik; «kader şudur» dedik. Kader geldi; ama 6 yıl sonra. Hiç değişmedi. Aynı kader... Lâfları aynen

kullandım; «Çıkmaz yol budur» dedim. «Ok çıkmaz yazıyor, oraya girme, çıkar yola gir» dedim. Hayır... Çıkmazda ısrar etti. Yazı yazdık; «ısrar edersen devam et sonun bu olacak» dedik, çıktı. Falcılık değil bu. Gürcü Bacı söylemiyor, ilim söylüyor.

O zaman tepki gösterenlere, «ne demek istiyorsun? Tehdit mi ediyorsun» diyenlere kürsüde «hayır» dedim. «Tehdit mehdit değil, bu gidiş orayı gösteriyor. Oku okuyorum, yazı öyle yazıyor» dedim. Şimdi de, sanıyorum ki; o zaman tepki gösterenler, keşke yapmasaydı da memleket için de bir kayba uğramasaydık derler.

Geçmiş gelişmeler, nasıl bizi haklı çıkardıysa, bugünkü yargılarımızın da gelecekte haklı çıkması, siyasal bilimlerin verilerini doğrulamaktan başka bir anlam taşımıyacaktır, bize kehanet vermiyecektir. Daha ilim, siyasal bilimler böyledir, sonuç o olurdu diyecek.

27 Mayısı hazırlıyan zihniyetin vârislerinin 12 Martı da hazırlaması. Anayasada yazılı değildi. O, dönemlerin sorumlularının günah defterlerinde yazılıdır. Zihniyetlerinin değiştirilmez kederidir.

Sayın arkadaşlar,

Türkiye'mizde, üzüntü veren davranışlar yanında iyimserlik yaratan belirtiler de az değildir

Kendi bilimimizi yapamamanın, yüksek nitelikte bir felsefe kuramamanın, yetenekli sosyolog ve ekonomistlere sahibolamamanın geçmişteki olumsuz sonuçlarını giderecek, parlak zekâların ve üstün yeteneklerin yetişmekte olduğunu gösteren belirtiler, kendi sistemimizin, yüce ulusumuzun öz evlâtlarının düşün güçleriyle kurulabileceği müjdelemektedirler.

27 Mayıs Anayasasını bu aydın kafaların yetişme ortamını hızla geliştirdiği ve gerçek çözümleri gösterdiği için seviyoruz. Ona karşı olanların niyetlerini bilişimiz, bu sevgiyi daha da kuvvetlendirmektedir; karşı olanları biliyoruz.

12 Martta, toplumsal gerilimin en yüksek noktaya ulaştığı bir anda, onu kanalize etmek istiyen muhtırada, çıkar yolun Anayasada yazılı olduğunu söylüyordu.

27 Mayıs Anayasası, Atatürük'ün bize erek olarak verdiği, gaye olarak verdiği, çağdaş, uygar bir Türkiye yaratma yollarını gösterdiği gibi, rejimimizi de gerçek bir demokrasiye dönüştürecek tedbirleri öngörmektedir. Bunun içindir ki, temel felsefesinden saptırılmasını, Devlete klâsik nitelikten çağdaş niteliği kazandırmak istiyen ilkelerinin bozulmasını çok sakıncalı bulduğumuz Anayasamızı bütün gücümüzle savunuyoruz.

Yaptığımızın bir ağıt okuma olmayıp, tüm devrimci kuruluşların, bilim çevrelerinin ve kamu hizmetlilerinin vicdanlarından koparak bizim dilimize yansıyan seslerin daha yaygın biçimde duyulmasını ve Türkiye'nin içinde bulunduğu çıkmazdan kurtuluşunun gerçek yolunu göstermeye çalışmaktadır.

Bu yolun, bu kurtuluş yolunun Türkiye'nin geleceğini ağır tehlikelere sokanların gerekçelerine dayanarak, Anayasayı değiştirip, bozuk düzenimizi yaşamlarının güvencesi sayanların istediği biçime sokarken, buna tepki gösterenleri suçlamak ve asıl suçluların da Yargıç rolünde görünmesini sağlamak olmadığını belirtmek istiyoruz.

Bu yol, kapitalist ülkelerdekiler sosyalist kapitalist bütün ülkeler dâhil olmak üzere, bütün gerçekçi dürüst bilginlerin, az gelişmiş ülkeler için önerdikleri sistemin gereklerini kapsıyan hükümler 27 Mayıs Anayasasında, gösterilmişitr. Bu Anayasa eksiksiz olarak uygulanarak şu işler yapıldığı zaman, açılmış olacaktır.

1. Her türlü huzursuzluğun başnedeni olan gelir adaletsizliğini ve sınıflararası dengesizliği gidermek ve örgütlenmiş sosyal güçler dengesini kurmak;

2. Ulusal kaynakları, korkunç biçimde tüketen bankacılık ve dış ticaret facialarına son verip, ülkenin bütün kaynaklarını gerçek kalkınmaya, üretim alanına çevirmek;

3. Politik gücün desteğinde, Devlet sırtından zengin olma yollarını sımsıkı tıkamak;

4. İç ve dış sömürü ve her türlü emperyalist eğilimlerinden ülkemizi arıtmak;

5. Ağa, Zorba, gerici, işbirlikçi, asalak takımından ülkeyi temizlemek;

6. Ulusal iradeyi, bir egemen oligarşinin iradesi haline sokan, toplumsal ipotekleri kaldırarak, parlömanterleri gerçekten özgür iradenin temsilcileri durumuna getirip, rejimimizi gerçek bir demokrasiye dönüştürmek;

7. Eğitimimizi, çağ dışı kalmış yöntemlerden, her türlü çıkarcı tutkulardan ve karşı dev-

rimci karanlık fesat yuvalarından temizleyerek, halka ve somut yurt sorunlarına dönük, yurt gereksemelerine göre, ihtiyaçlarına göre, insan yetiştiren bir niteliğe kavuşturmak;

8. Devlet örgütlerini ülkeye yük haline getiren hantallıktan, ekonomik kuruluşları politikacıya arpalık ve özel çıkarlara destek olmaktan kurtararak, verimli işletmeler haline getirmek;

Özet olarak, bütün bunları sağlıyacak biçimde, ahlâklı davranmayı kahramanlık derecesinde güçleştiren ve düşünen vicdanlı insanlarımızı çileden çıkaran, bozuk düzenimizi, temelinden değiştirerek, Anayasanın 10 ncu maddesinde öngörüldüğü gibi toplumumuzun çağdaşlaşma sürecini hızlandırmada, bütün gücümüzle seferber olmak.

Türkiye ancak böylesine bir yönetimle kurtulabilir. Ve Atatürk'ün ruhu da ancak böylesine bir gidişle şadolabilir.

Bunun yapılma yöntemleri bellidir. Bunu sağlayacak kaynaklarımız ve başaracak yetenekte insan gücümüz, kafalar vardır,

Fakat, bu gerçeği söyleyip, acı durumu dile getirip gerçekten tedbir olacak şeyleri belirtenler Başbakan yardımcısı olsa bile yaylım ateşine uğruyor. İşte esas konu bu. Gerçeklere yönelen çare arayan Başbakan yardımcısı olsa bile yaylım ateşine uğruyor. Bunları kabul edip çare bulmalıyız.

Sayın arkadaşlar, partilerarasında kararlaştırılan değişikliklerin, olduğu gibi, Cumhuriyet Senatosundan da geçirileceğini biliyoruz. Bir değişiklik sağlanabileceğine umut beslemiyoruz, konuşmamızın amacı da bu değildir.

Bu bakımdan konuşmamızın asıl amacı, belirttiğimiz bütün çözümleri öngören ve Türk toplumunun gerçek kurtuluş yollarını açan, son yıllarda, en çok satılan bir kitap halinde, bakanından odacısına, profesöründen hademesine, fabrikatöründen işçisine ve en ücra köylüsüne değin, insanlarımızın koynularında taşıdıkları bir sevgili haline gelen, 27 Mayıs Anayasasına kıymak istiyenlere karşı, karşı devrimcilere hizmet eder duruma düşenleri de dâhil olmak üzere, onlara istemiyerek de olsa yardım edecek durumda olanlar dâhil olmak üzere tüm devrimcilerin uyanık bulunmaları için uyarıda bulunmaktan ibarettir, en azından bundan sonrası için.

Kendimizi bir vebalden kurtarmakla yetinmiyerek, bu vebalden kurtulmasını arzu ettiklerimizi de uyarmaya çalışıyoruz.

Bundan sonrası da, onların takdirine, tarihin ve gelecek kuşakların yargısına kalmıştır.

Bir düzeltme olmasa da bu haliyle Anayasamızın kaygılarımızı gerçekleştirecek gelişmelere neden olmadan uygulanabilmesi ve başarı sağlayabilmesi yürekten dileğimizdir.

Millî Birlik Grupu adına Cumhuriyet Senatosunun bütün üyelerini saygıyle selâmlarım. (Alkışlar).

BAŞKAN — Teşekkür ederim Sayın Yıldız. Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri; 1 nci oturumun müddeti bitmiştir. Gruplar adına görüşmelere devam etmek üzere bugün saat 15,00 te toplanmak üzere 1 nci oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 13,07

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati : 15,00

BAŞKAN — Başkanvekili Macit Zeren

KÂTİPLER : Orhan Kürümoğlu (Bitlis), Hüseyin Öztürk (Sivas)

BAŞKAN — İkinci oturumu açıyorum.

4. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER (Devam)

1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu (M. Meclisi 2/558; C. Senatosu 2/342) (S. Sayısı : 1661).

BAŞKAN — Söz sırası Adalet Partisi Grupu Adına Sayın Nusret Tuna'da.

Buyurunuz Sayın Tuna.

ADALET PARTİSİ GRUPU ADINA AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) — Muhterem Başkan, Cumhuriyet Senatosunun muhterem üyeleri; Anayasa değişiklikleriyle ilgili Adalet Partisi görüşlerini arz etmek üzere huzurunuzda bulunuyorum.

Yüksek malûmlarınız olduğu veçhile, milletlerin Anayasasını kurucu meclisler yapar. Bugün Yüksek Heyetiniz bir kurucu meclis görevi ifa etmektedir.

Kurucu meclis olarak vazife ifa etmenin, bir millete Anayasa hazırlamak gibi mümtaz bir şerefi, kıymetli bir mevkii olmakla beraber, Anayasayı yapanlara mühim vazifeler tahmil ettiği de bir vakıadır.

Millî ve siyasi hayatımızın muhassalası olan hürriyetlerimizden geriye gitmeme, mevcut Anayasadaki değişiklikleri bünyemize uydurma ve her şeyden mühim olarak da idealizm ile realizm arasındaki dengeyi kurma, kurucu meclis vazifesi görecek üyelere düşen mühim vazifeler olarak kendisini göstermektedir.

Muhterem arkadaşlarım, 1961 Anayasasının üzerinden 10 yıl geçmiştir. Bu zaman içerisinde meydana çıkan bâzı boşlukları doldurma, bâzı kavram karışıklıklarını tashih etme, bâzı Anayasa müesseseleri, kurumlar ve kuruluşlar arasındaki yetki - sorumluluk dengesini kurmak gibi zaruretler, Anayasa değişikliğini zaruri kılmıştır.

Bendeniz, Hükümet Başkanı tarfından muhtelif vesileler ile Anayasa değişikliği için gösterilen gerekçelerin izah edilmesi, radyoların yorum yapması, matbuatın bu mevzuu olgunlaştırması karşısında, topyekûn aynı fikirlerde birleştiğimiz kanaatini taşıyorum. Ve konuşmamı bu esaslara göre hazırlamış bulunuyordum.

Şunu üzüntü ile ifade edeyim ki; bir kısım arkadşlarımızın değişiklik altına imzalarını koymuş olmalarına rağmen, değişiklikte bir teşhis hatasına gittiklerini müşahade ediyoruz. Diğer bir kısım arkadaşlarımız, Anayasa değişikliğinin şiddetle karşısında olduğunu bildirmekte ve gösterilen haklı sebeplerin tam kemalî ile anlaşılamadığı fikri bendenize hâkim olmaktadır.

Bu itibarla, Anayasa değişikliğine neden lüzum var, bunun gerekçeleri nelerdir? Bunlar üzerinde durmaya, tekrar durmaya mecbur kaldığımızı ifade etmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, elinizde tetkik etmekte bulunduğunuz Anayasa değişiklikleri, her hangi bir siyasi partinin teklifi değildir. Yüksek mâlûmlarınız olduğu veçhile Hükümet Başkanı tarafından hazırlanmış bir taslaktır, olgunlaştırılıp Meclislere sunulması Sayın Başbakan tarafından, siyasi partilerin genel başkanlarından istenmiştir. Siyasi partiler, Anayasa değişikliğini tetkik etmek üzere bir geçici komisyon kurmuştur, bu komisyonun hazırladığı metin huzurunuzdadır.

Binaenaleyh, eliştirilerimizi yaparken, hücumlarımızı hazırlarken muayyen bir partinin malı olmadığını ve eserin, parlâmentoda grupu olan siyasi partilerin müşterek malı olduğunu kabul etmenizi rica ederim.

Muhterem arkadaşlarım, Adalet Partisi için Anayasa değişikliği talebi yeni bir talep değildir. 1969 seçimine giderken Adalet Partisi, hangi mevzularda değişiklik yapılması lâzımgeldiğini tesbit etmiş, seçim beyannamesine bunları yazmış, gerekçelerini göstermiş ve kamu oyuna sunmuştur.

Bizim, değişikliğini istediğimiz maddeler, bu maddelerden ibarret değildir. Bu teklif bizim teklifimiz değildir. Bunu bilhassa tesbit etmek ve tescil etmek istemekteyim.

Muhterem arkadaşlar, Anayasa değişikliğini bâzı arkadaşlarımız yadırgadı, bir kısım arkadaşlarımız da bir nevi hiyanet hududuna varan bir hâl gibi tevsif etti.

Tekâmülün bünyesinde değişiklik vardır. Her beşerî eser gibi, Anayasanın yapılışında da bâzı hatalar olabilir. Yahut çok iyi bir Anayasadır, idealizmi çok iyidir, fakat realizmi memleketin bünyesine uymıyabilir. Binaenaleyh, Anayasa değiştirilirken mutlaka kötü olduğundan dolayı değiştirilmez, bir milletin bünyesine uymaması bakımından da değiştirilmesi zaruri olabilir.

Bu itibarla, biz Anayasa değişikliğini tekâmülün normal bir neticesi olarak mütelaâ etmekteyiz. Değişikliği, geriye gitmeden, millî mücadelelerin ve tarihin müesseseleri ulaştırdığı merhaleden geriye götürmeme kaydiyle dörülen ihtiyaçları giderecek tedbirlerin alınmasını isabetli görmekteyiz. Bu itibarla, Anayasa değişikliği mevzuubahsolduğu zaman, bu mezuu gayet serinkanlılıkla mütalâa edebilmekteyiz.

Aleyhinde konuşan arkadaşlarımız oldu. Fakat «şu mevzuda hürriyetler kısıtlanıyor» diye muayyen ve müşahhas bir misalin gösterildiğini görmedim.

Muhterem arkadaşlarım, Anayasa değişikliği mevzuunda, gerekçesinin bu kadar tereddütle karşılandığı hususunda, bâzı izahlar vermeye bâzı mevzuları açıklamaya mecbur kalırsak, Kurucu Meclis gibi vazife gördüğümüz bir zamanda mevzuu ters tarafa çekmek olarak lûtfen kabul buyurmayın. Meşru müdafaa halinde bulunduğumuzu, bâzı mevzuları ortaya koymaya mecbur kaldığımızı lûtfen kabul etmenizi rica ediyorum.

Benim hazırladığım metin matbuata verilmiştir. O metni okumak suretiyle konuşmamı bitirecektim. Şimdi bâzı mevzuları cevaplandırmaya mecbur kaldığımızı ifade ediyorum. Bu bizim Adalet Partisi olarak bu istikamette konuşmayı istememizden neşet etmemektedir, mâruz kaldığımız hücumlar karşısında bâzı hakikatleri ortaya koyma zaruretini duymamız dolayısiyle bu konuşma şeklini tercih ettiğimizi arz ediyorum.

Muhterem arkadaşlar, Anayasa değişikliğinden gördüğümüz noksanlar nedir, niçin değişiklik istiyoruz Bu suale müspet cevap verebilmek için, fikirlerimizi anlatabilmek için, satır başlarına temas etmek suretiyle, Anayasalarımızın tarihî gelişimine kısaca temas etmek istiyorum.

Türk Milleti tarih boyunca Devletler kurmuş, imparatorluklar yıkmış, yeni imparatorluklar kurmuş bir devlettir. Mâzisi uzun olan bir devlettir. Bugünkü merhaleye nasıl geldik, ne cins Anayasalar yaptık, bugünkü değişikliğin sebebi nedir? Bunun tesbitinde şu tarihî gelişime bakmak zarureti vardır :

Muhterem arkadaşlar, Türk Milleti fütuhatçı bir millettir. Devlet hayatımızın mühim bir kısmı fütuhatla geçmiştir. Fütuhat yapılan yerde bir tebaa vardır, millet yoktur. Millet ordudur. Türk Devletinin bâriz vasfı bu. Ordu bir millet var, fütuhat yapıyor. Orada yerli halk esir değilse bile tebaadır. Yabancı bir yerde yapılan fütuhatın neticesi budur. Bu itibarla, fethettiği ülkedeki halkın her türlü hukukuna gerekli hürmet gösterilmiş olmakla beraber, hâkimiyet onlarla paylaşılmamıştır. Eğemenlik onlarlapaylaşılmamıştır.

İmparatorluğun sonunda, millî mücadele başlıyacağı yıllarda bir tarafta padişah vardır. Padişah, hükümranlık hakkının menşeinin ulûhi olduğunu kabul etmektedir. Bir tarafta vatanı kurtarmak istiyen ve memleket milliyetperverlerinin öncüsü olan Atatürk vardır. Meşru bir Hükümet var, bir de millî mücadeleye rehberlik etmek istiyen Atatürk vardır. O zamanki meşru Devletin başı padişahtır. Kuvvetini ulûhi bir merkezden aldığını, Allah'tan aldığını kabul etmektedir. Atatürk, bir kuvvet olarak teşkilâtlanmaya mecburdur. Kendisinin bildiğimiz gibi, askerî sıfatı da kalmamıştır, istifa etmiştir, ferdi vatan olarak millete rücu etmiştir. Atatürk yaptığı icraatın meşruluğunu bir yere dayandırmaya mecburdur.

İşte muhterem arkadaşlarım, Atatürk ilkelerinin en muazzam eseri, en mühim eseri millete dayanmasıdır. Millî iradeyi temsil etmesidir. Atatürkçüyüm diyen muhakkak millî iradeyi kabul etmeye mecburdur. «Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir» sözü bu şekilde harekete geçmeye mecbur kalan Atatürk'ün en mühim ilkesidir. Milleti teşkilâtlandırmıştır, millet mümessillerinin hâkimiyetin kaynağı olduğunu kabul etmiştir, onların vardığı karara göre Devleti idare etmiştir ve elhamdülillâh vatanamızı düşmandan temişlemiştir, düşmanı denize dökmüştür ve genç Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini kurmuştur.

Muhterem arkadaşlarım, Atatürk Anayasasının en mühim unsuru en mühim vasfı, millî iradeye dayanmasıdır. Egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olduğunu kabul etmesidir.

Atatürk zamanında imparatorluk devresinden, cumhuriyet devresine intikal eden bir devletin, derhal bütün müesseseleri ile, içtimai hazırlığı ile, varlığı ile millet hâkimiyetini tam tesois etmesi, kemaliyle teessüs etmesi mümkün olamaz. Atatürk hayatında birkaç defa çok partili hayatı denemiştir. Fakat o günün şartları itibariyle muvaffak olamamıştır, kendisinden sonra gelenler çok partili hayatı, yani millî iradenin kemaliyle, noksansız tecelli etmesi için gerekli direktifleri vermiştir.

Muhterem arkadaşlarım, ben şu Anayasa değişikliğinin konuşulduğu bir zamanda, falan zamandaki idare şöyle idi, böyle idi gibi küçültücü bir beyanda bulunacak bir adam değilim. 1950 yılına geldiğimiz zaman çeşitli fikir akımlarının ve mücadelesinin sonunda Türk Milleti, «yeter, söz milletindir» parolası altında toplanmıştır. Niçin 12 Martlara geliyoruz veya bir karışıklığa uğruyoruz? Arkadaşlarım, bunları bilmekliğimiz için bu tarihî inkişafımızı iyi kavramaya mecburuz.

1950 tarihi Türk Milletinin hâkimiyete, hükümranlığa, eğemenliğe, el koyduğu devirdir. Paralosı : «Yeter, söz mille indir». 1950 de Demokrat Parti iktidara gelmiştir. Arkadaşlar, kemaliyle işliyecek bir demokrasiyi kurmak kolay değildir. Eskiden hâkimiyete sahibolan seyfiyye sınıfı vardı, ilmiye sınıfı vardı, ketebiye sınıfı vardı. 1950 de, bunun yayına hâkimiyetin ortağı olarak millet karışmıştır.

Arkadaşlarım, milletlerin hayatı da fertlerin hayatı gibidir. Hükümranlığa sahip bir varlığın orta yere çıkması, hâkimiyeti paylaşmaya kalkması, daha evvel hâkimiyete sahibolonlar tarafından kolaylıkla kabul edilemez, hazmedilemez. Bu sefer söz sahibi olan millet, diğer müesseselere hükümranlığını tesis etmeye başlamıştır. «Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.» Millet egemenliğini mümesilleri olan milletvekilleri vasıtasiyle kullanmaktadır. Parlâmentonun hâkimiyeti 1950 den sonra gözle görülür, elle tutulur şekilde kendisini göstermeye başlamıştır. Üniversitelerin üstündedir, icranın üstündedir, bürokrasinin üstündedir. Bu hâkimiyet, eskilerin husumetine sebebiyet vermiştir.

Bu zaman içerisinde yanlış tatbikat olmamış mıdır? Elbette vardır. Ben Anayasa tadilini izaha uğraşıyorum. Elbette bâzı tutumlar bu müesseseleri, daha evvel hükümranlığa sahibolanrı tedirgin eden tasarruflar vardır, olmuştur.

İşte muhterem arkadaşlarım, 1950 - 1960 tatbikatının sonunda 27 Mayıs İhtilâli olmuştur. Şimdi 27 Mayıs İhtilâlinin ürünü olan Anayasaya dikkatlice bir bakalım.

Bâzı arkadaşlarım, bu değişikliğe «efendim, Anayasaya tepki Anayasası» dediler, «Anayasayı kötülediler» diye buyurdular. Muhterem arkadaşlarım, her milletin Anayasası bir tepkinin muhassalasıdır. Anayasaların tepkinin muhassalası olması tabiatının icabıdır. Bu yadırganamaz. Bir vesika hazırlıyoruz, içerisinde geçmişin tesiri görülecektir. Binaenaleyh, bu sözleriyle bu hususa da cevap vermiş oluyorum. Her Anayasanın bünyesinde bir tepki unsuru vardır. Bu onun kötülüğü, bu onun hissizliği değildir. Nitekim, bugün yaptığımız değişiklikler de dünün eserleri olacaktır. Bu tepkiyi normal olarak karşılamaya mecburuz.

Gelelim şimdi 1961 Anayasası nasıl oldu? Arkadaşlar, Devletin üç temel direği vardır. Bu bütün klâsik demokrasilerde de böyledir, bizde de böyledir, Avrupa'da da böyledir, her tarafta böyledir. Üç temel direği vardır; yasama organı vardır, kaza organı vardır, icra organı vardır. Demokrasiler bu üç anatemele oturur. Bu üç anatemelden hangisi kuvvetli ise, demokrasiler ona göre isim alır. Büyük Atatürk'ün demokrasinin dayanağı yasama orga-

nıdır, millî hâkimiyettir. İcrayı esas alan ve müesseseleri buna tabi olmak suretiyle kuran devletler de vardır. Bunun yanında kazayı esas alan devletler de mevcuttur. İşte muhterem arkadaşlarım, 1961 Anayasasının anadayanağı kaza organıdır. Büyük Atatürk millet hâkimiyetini esas alır. 1961 Anayasası kaza organını esas almıştır.

Arkadaşlarım, 1961 Anayasasının anavasfı bu. Ne diyor? Milletin seçip, gönderdiği milletvekilleri var. Kaç kişi? Temsilîlerle beraber 633 kişi. Ne diyoruz şimdi? Bu 633 kişi hata yapabilir. Ne yapalım?.. 15 kişilik bir heyet kuralım, bu 15 kişi bunu bir süzsün. Arkadaşlar, yani bunu söylerken kaza organının murakabesinin aleyhinde bulunacak değilim. Ben şu değişikliğin gerekçesine haksız hücum edildiği, yahut bunun anlaşılmadığını gördüğüm için bu izahatı vermeye mecbur oluyorum. Benim hazırladığım yazılar matbuata dağıtılmıştır, böyle bir şey yoktur.

Şimdi arkadaşlarım, deniyor ki, 15 kişilik bu heyet Anayasa Mahkemesi olsun ve 633 kişinin kararını tetkik etsin. Mâzide'de gördük. Siyasi heyetler hata yapabiliyor. Siyasi heyet, millet mümessilleri, murakabeye tabi olmalıdır. Peki, öyle olsun.

Geliyoruz icraya, aman icra.. İcra nereden çıkar? Parlâmentodan çıkar. Siyasi bir menba. Bunlar da büyük hata yapar, bunlar da kendilerin verilen vazifeleri hüsnü istimal etmez, suiistimal eder. Ne yapalım? Ha.. İdarenin her türlü eylem ve işlemi kazai murakabenin dışında bırakılamaz, diye bir kayıt koyalım. Ne yaparsa yapsın, sınıfta kalan bir talebenin dahi durumu oradan geçsin. Demek oluyor ki arkadaşlar, yine itimat edilmiyen ikinci ana bir organ var; o da icra. İcranın her hareketi yargı organının murakabesi içinde.

Geriye üç anakuvvetten ne kaldı? Kaza organı. Diyoruz ki, yahu.. Kaza organı hiç hata etmez mi? Hayır, kaza organı hiç hata etmez. Kaza organının bir murakıbı olmasın mı? Hayır, onun murakıbı vicdanıdır. Kaza organı nasıl murakabe edilir?.

İşte muhterem arkadaşlarım, mevzuun anlaşılması için arz ediyorum; 1961 Anayasasının anaesprisi budur. Yani, siyasi menbadan gelen parlâmento hata edebilir, onun güven oyu verdiği Hükümet hata edebilir, yalnız hâkimler hata etmez. Her türlü murakabe bunların elindedir. Türkiye Büyük Millet Meclisinden çıkan bütün kanunları yargı organı denetler. Hükümetten, icradan sadır olan her türlü karar, Danıştayın murakabesindedir. Peki, bunlar bir hata yaparsa ne olur? Hayır, bu mevzu başka. İşte muhterem arkadaşlarım, 1961 Anayasasının anadayanağı budur. Anayasayı tetkik edelim, Hükümete hiçbir şekilde mesuliyeti üzerine almak suretiyle karar alma hakkı tanınmamış, yetki verilmemiştir. Her türlü eylem ve işlemi yargının denetimine tabidir ileride arzı cevap edeceğim. Ankara'da asayişsizlik birbirini götürür, hükümet Ankara'ya emniyet müdürü tâyin edemez. Niye .. Mesuliyet hükümetin sırtında, bir tâyin yapmıştır. Fakat, denetleme organı bu tâyini bozmuştur. Emniyet Müdürü tâyin edemiyen icradan nasıl asayiş bekleriz?

Arkadaşlar, bir hususun daha anlaşılması için açıklığa kavuşturulmasında fayda vardır.

1960 ihtilâli olmuştur. Yargıtay, esaslı bir tasfiyeye tabi olmuştur. Tasfiyenin anagerekçesi bütün milletçe malûmdur. Danıştay, yargı organıdır, kendisine icrayı denetleme vazifesi verilmektedir. Danıştay, bir gece lâğvedilmiştir, ertesi gün muayyen zihniyetle Danıştay kurulmuştur.

Anayasa Mahkemesi kurduk. Ne diyoruz? Üyelerden şu kadarı Yargıtaydan gelecek. Bünyesinde tasfiye geçiren bir Yargıtaydan gelecek. Üyelerinin şu kadarı Danıştaydan gelecek. Bünyesinde tasfiye yapılmış Danıştaydan gelecek. Şimdi bu Anayasada kabul ettiğimiz yargı denetiminin murakıpları da muhterem arkadaşlarım, bunlar olacak. Şimdi ben bu sözlerimle kaza organının murakabesine tabi tutulmuştur, derken kaza organına itimadetmediğimi söylemek istemiyorum. Ben bu arkadaşlarımın içerisinde hizmet görmüş bir kimseyim. Pek çokları, büyük bir ekseriyeti hakikaten vatanperver kimselerdir. Fakat, içlerinde bütün mesaisini siyasi faaliyetlere hasretmiş Adalet Partisine husumetle meşbu kimseler de maalesef vardır, arkadaşlar. Her beşerî teşekkülün içersinde bir hakkın hüsnü istimali mümkün olduğu gibi, suiistimali de mümkündür ve bir murakabesi de yoktur.

Muhterem arkadaşlarım, 1961 Anayasasının üç kuvvet arasında kurduğu denge bundan ibarettir.

Şimdi dengesi bu şekilde kurulmuş olan Anayasanın tatbikatına bir bakalım.

Muhterem arkadaşlarımız bize pek ağır ithamlarda bulundular. Efendim, «inanılır bir hükümet olsa idi, 12 Marta varmazdık. Sosyo - ekonomik tedbirler alınsa idi, varılmazdı. Özerklikler güzel kavransa idi, bu işe varılmazdı.» gibi serapa ithamlarda bulunuldu. Elbette her siyasi iktidar gibi, benim temsil ettiğim partinin iktidarının da bâzı hataları olmuştur. Ben bunu kabul ediyorum. Ama, bütün suç ve günah onun üzerinde, diğer taraflar tertemiz; hayır arkadaşlar. Kurulan Devletin temeli bu, murakıpların vasfı bu, işliyen mekanizmada şimdi müsaade ederseniz neler gördük, nelerle karşılaştık; bunlara da temas etmeye mecburuz. Çünkü, bunlar konuşuldu arkadaşlarım.

Buraya kadar olan izahatımı bir cümle ile ifade etmek istiyorum; 1924 Anayasasının dayandığı millî iradedir, egemenliğin millette oluşudur. Millet bu hakkını Parlömanterler vasıtasıyle kullanır. 1961 Anayasasında egemenlik millette gösterilmekle beraber, millet bu hakkını Anayasada gösterilen kurumlar, teşeküller vasıtasıyle kullanır, demiştir. Fakat, kullanmaların hepsi netice itibarıyle yargı organından geçirilmiştir. Tatbikatın sonu, egemenlik yargı organındır, şeklinde tecelli etmiştir.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, bu kuruluş ne netice verdi? Bir de tatbikata bakalım.

Sayın konuşmacı arkadaşlarım özerk müesseselere dokundular. Hakikaten 1960 - 1971 arasında bu «özerklik» mefhumundan çok çektik arkadaşlarım. Tâbir çok mâsumdur, bir ıstılahın suçlu ve günahlı olması mümkün değildir. Ama, bakın TRT ne oldu? Çünkü, iki özerk kuruluşumuz var; birisi üniversiteler, diğeri de TRT.

Şimdi TRT den başlıyalım. TRT ye 8 - 9 kişilik bir idare heyeti seçildi. Bu müessesenin nereye ulaştığını, oraya yeni tâyin edilen Genel Müdür - kumandan - pek güzel açıkladı beyanlarını elbet her Türk gibi ben de büyük bir memnuniyetle dinledim. TRT 1961 - 1970 tarihleri arasında ne dedi arkadaşlarım? Dediler ki; «Biz özerk kuruluşuz. Özerk kuruluş demek, Anayasanın dışına çıkabilen kuruluş demektir.» Cemiyeti dilediğimiz istikamette oluştururuz. Böyle dendi mi, denmedi mi arkadaşlar?..

(A. P. sıralarından «dendi» sesleri)

«Bir devlette Anayasa olur, bir TRT kendisini bu Anayasanın hudutları ile bağlı görmez,» Böyle şey olur mu? İdare Heyeti böyle dedi mi demedi mi? (A. P. sıralarından «dedi» sesleri).

«Biz Anayasa ile bağlı değiliz.» Nasıl oluyor?.. «Biz 5 arkadaş toplanırız, evet 5 arkadaş toplanırız...» (C. H. P. sıralarından «öyle bir şey söylemedi» sesleri, A. P. sıralarından «dedi» sesleri.)

BAŞKAN — Şimdi efendim, bunun denetimini burada yapmıyoruz. Sayın Hatip bunun dendiği kanaatindedir. Bunu hatırlatmak için dendi mi, denmedi mi şeklinde bir sual tevcih etmiştir. Cevap almak için değil tabiî, hatırlatmak için. Buyurunuz efendim.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Şimdi ne dedi arkadaşlarım; 4 - 5 kişi toplandı dedi ki, «Dünyanın bir akış istikameti var. Anayasa bize cemiyeti oluşturma vazifesi verdi. Bu istikamet aşırı soldur. Ben cemiyeti aşırı sola doğru götürmeye, onları bu şekilde fikri geliştirmeye ulaştırmaya mecburum» dedi mi, demedi mi arkadaşlar?... (C. H. P. sıralarından «demedi» sesleri, A. P. sıralarından «dedi» sesleri, karşılıklı gürültüler.)

BAŞKAN — Sayın Tuna, Sayın Tuna kastınız belli olmakla beraber sükûnetin teminine yardım için sormadan yapınız. Siz öyle inanıyorsanız, «dedi» demeniz kâfi.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, TRT de sayıları iki elin parmakları kadar az olan kişiler Türk Milletinin geleceğinin aşırı sola kayma suretiyle iyiye gideceği kanaatiyle daimî bir şekilde aşırı solun telkinlerini yapmaya başladılar. Muhterem arkadaşlar, Türk Milleti buna tahammül edemiyordu. Tarihimize bakın, tarihimiz baştan aşağı Moskova muhabirleriyle dolu. Radyonun bir avuç insanı Türk Milletini Moskova'nın bir peyk Devleti haline sokmak istiyor.

Muhterem arkadaşlar, A. P. iktidarı 1965 ten itibaren TRT Kanununu değiştirmek için çeşitli hazırlıklar yaptı. Çeşitli tasarılar hazırlayıp takdim etti.

SAMİ TURAN (Kayseri) — Bir türlü cesaret edemedi.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — «İktidarın borazanı yapmıyacağız. İktidarın borazanı olmasına tahammülümüz yoktur» sloganlariyle TRT nin hükümranlığı devam ettirildi. Muhterem arkadaşlar, Türk Milletinin istikametini aşırı sola götürmek istiyenler lehülhamd hapistedir. İşte, özerk müessese. Özerk müessese Türk Milletine reva gördüğü istikamet.

Muhterem arkadaşlar, bu Anayasa tadilini yaparken bu müessesenin bu halini gördük. 4 siyasi parti toplandı. Hiçbir siyasi parti TRT nin, iktidarın borazanı olması fikrini müdafaa etmedi. Türk Anayasasının emrinde olsun. Türk Devletinin emrinde olsun. Türk harsının emrinde olsun, Türk ahlâkının emrinde olsun, Türk Milletinin menfaatlerinin emrinde olsun; bunlar istendi, tarafsız bir radyo idaresi kurulsun dendi. TRT nin 3 - 5 kişilik memuru Türk Milletine istikamet tâyin etme iktidarını kaybetti. Bu Anayasa yürürlüğe girdiği zaman inşallah bir daha Türk Milleti böyle bir felâketle karşı karşıya gelmiyecektir.

Şimdi, üniversite özerkliği: Muhterem arkadaşlarım, üniversitelerimizde bir kısım reformun yapılmadığı doğru. Üniversitelerimizin bâzı noksanlıklarının olduğu doğru. Her yaşıyan içtimai müessesenin noksanları vardır, telâfisi için çaba sarf edilir, gayret sarfedilir. Üniversitelerimizde de bu hal bu noksanlar vardır. Komünist enternasyonalinin bütün dünyada tatbik ettiği ana bir kaide vardır, «nerede tabiî husumet varsa, nerede hoşnutsuzluk varsa onu kaşı, onu büyüt, onu geliştir, huzursuzluğu yarat. Komünizm huzursuz cemiyetlerde inkişaf bulur. Orada nemalanır.» Tabiî düşmanlığı, tabiî husumeti, tabiî noksanlığı, işin bünyesinden doğan noksanlığı istismar etme bu meslek erbabının ayrılamadığı bir mesaidir. Evet arkadaşlar üniversitelerimizde genç bir kuşak var. Dinamizm hâkimdir. Noksanlar yok mu? Hep ittifak ediyoruz, hakikaten sayılamıyacak kadar çok noksanları var. Reform lâzım değil mi?.. Şiddetle reforma ihtiyaç var. İşte muhterem arkadaşlarım, bu şekilde her millete dinamik gücü temsil eden üniversite talebelerimiz arasına aşırı sol kancasını atmıştır. Üniversite talebesinin mühim bir kısmı - bir konusmamızda daha arz etmiştik - Anadolu'nun muhtelif yerlerinden geliyor, bizim evlâtlarımızdır. Bir noksanlık vardır, şu noksanlığın telâfisinin samimî arzusundadır. O yolda ısrarlıdır, kararlıdır. Yalnız bir kısmı daha varki bunlar aşırı solun emrindedir. Yukarda bahsettiğim gençlerin sâfiyetinden faydalanıp onu Devlet aleyhine, Hükümet aleyhine, müessese aleyhine, cemiyet aleyhine tahrik ve teşvik etmişlerdir.

Muhterem arkadaşlarım, Bayazıt Kulesine kızıl bayrağı çekenler kimlerdir?...

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — Acz.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Şimdi bu münasebetle şu hususa temas edeceğim. Efendim sosyo - ekonomik tedbirler alınsaydı bu olmazdı, bu çocuklar yine iyi sabretti, bak hiçbir şey yapmadılar, gibi o devrin iktidarına atan tutan konusmalar oldu. Muhterem arkadaşlarım, Almanya'da sosyo - ekonomik tedbirler alınmamış mıdır? Fransa'da sosyo - ekonomik tedbirler alınmamış mıdır? Garbın gelişmiş ülkelerinde bu tedbirler alınmamış mıdır?...

OSMAN SALİHOĞLU (Sakarya) — O sayılmaz.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — 1968 in Haziran ayından sonraki devreyi bir gözden geçirelim. Bütün Dünya bir merkezden idare edilen komünistlerin tahrik ve teşviki ile alabora edilmiştir. Evet, biz imkânları mahrut, derdi çok olan fakir bir Devletiz. Bu sosyo-ekonomik tedbirler imkân ölçüsünde ele alındı. İmkânlarınızı bütçe ile ve plân ile tesbit ediyorsunuz, tatbikat, plân hâkim olacak diyorsunuz. Bu fakir millet 5 - 6 yıllık Adalet Partisi iktidarı zamanında 130 milyar liralık yatırım yapmıştır arkadaşlar. Daha ne yapabilirdi? Komünistlerin faaliyetlerine, sosyo - ekonomik tedbirlerin alınmayışının yegâne sebebi olarak gösterilmesinin karşısında olduğumu ifade etmek istiyorum. Bu komünist hareket Almanya'yı karıştırdı, Fransa'yı karıştırdı, İtalya'yı karıştırdı. O halde sosyo - ekonomik tedbirin alınmadığı iddiası ve anarşiyi buna istinadettirme haklı değildir.

Bu safhaya nasıl yavaş yavaş geldik; ona bir bakalım. 12 Mart'tan sonra bu kabîl hücum bize çok oluyor. Şöyle geçen zabıtlara bir bakayım dedim. Biliyorsunuz bu hareketler 1968

Haziranında başladı. Muhterem Hidayet Aydıner beyefendi de buradalar. Kendileri ODTÜ'nin açılış merasiminde bulunmuşlar. Açılış merasimi mi, diploma merasimi mi neyse bir merasimde bulunmuşlar. Oradan gelmişler, kürsümüze çıkmışlar ve demişler ki, «Arkadaşlar ben ODTÜ'ne gittim, ziyaret ettim. Hakikaten bu yeni kurulan üniversite kısa bir zamanda çok büyük bir gelişme kaydetmiş. İftihar duydum. Yalnız bir hususu da söylemeye mecburum, ağızlarını hiç beğenmedim. Konuşma şekillerini, hitap şekillerini hiç beğenmedim. Sol bir hava, sol bir koku çok bâriz olarak gözüküyor. Kısa bir zamanda kurduğumuz bu güzel üniversitemizde bu havayı müşahade etmekten müteselliimim» diye bir beyanları var. Bilmem hatırladınız mı? Arkadaşlar, Senatonun mâlûm cephelerinden Sayın Hidayet Aydıner'e muazzam bir hücum. «Vay efendim, sen şerefli Türk üniversitesine, ODTÜ gibi ilerici bir üniversiteye dil uzatıyorsun. Nasıl solcu olduklarını söylersin» arkasından gürültüler, patırtılar ve celse kapanmış. «A. P. sıralarından «bravo Hidayet Bey» sesleri) (C. H. P. ve A.P. sıraların arasında karşılıklı anlaşılmıyan müdahaleler).

Şimdi muhterem arkadaşlar, ODTÜ mâlûm faaliyetlerine devam ediyor. ODTÜ çeşitli solcu hareketler var, Hükümet arama kararı almış içeriyi arıyor. Arkadaşımız gündem dışı bir konuşma yapıyor ve «Arama kararının saat kaçta alındığını burada tesbit edelim» diyor. Niye? Efendim arama kararı almadan üniversiteye girme mümkün değildir diyorlar. Silâhlı tâlimler yapılıyor, ateşler açılıyor, her türlü gerilla faaliyetleri berdevam. Arkadaşlar, Cumhuriyet Senatomuzun bir kısım kanadı bu arama muamelesinin yapılmasının şiddetle karşısında. «Vay efendim nasıl arama yapılır? Arama, adam aranması için karar almışlar bavula nasıl bakarlar. Bavullara da bakılmış, bavullara nasıl bakılır? Bavulun içinde adam mı varmış?» diye Senatoda kıyametler koparılmadı mı? Arkadaşlar bu devreleri geçirdik mi, geçirmedik mi?.. (A. P. sıralarından «geçirdik» sesleri).

Üniversiteler özerktir. Neymiş? Suç işleme imtiyazı varmış. Arkadaşlar A. P. olarak biz özerkliğin aleyhinde değiliz. Bütün iktidarımız boyunca bunun müdafiliğini yaptık. İktidarı aldığımız zaman üniversitelere 235 milyon lira harcanırken, 1971 bütçesinde üniversitelere ayrılan tahsisat 1 milyar 80 milyon liraya çıkmıştır. 5 - 6 yıl içerisinde inkişaf budur. Biz hiçbir zaman özerkliğin karşısında olmadık, ama özerklik mefhumunun parlâmento üyeliğine kadar yükselmiş siz kıymetli arkadaşlarım içinde dahi münakaşa mevzuu olduğunu ifade etmek istiyorum.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Sayın Başkan ODTÜ özerk değildir. Bunu açıklamak istiyorum.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Hayır, o malûmunuz. ODTÜ sini bitirdik. Şimdi (Anlaşılmıyan karşılık konuşmalar, umumiyetle özerk üniversitelerden bahsediyoruz, gürültüler,) (A. P. sıralarından «Deniz Gezmiş'in karargahı» sesi).

EKREM ÖZDEN (İstanbul) — Hükümetin âczinden oldu.

BAŞKAN — Sayın Tuna, buyurun.

A. P. GRUPU ADINA AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, şimdi özerk müesseseler...

EKREM ÖZDEN (İstanbul) — Hükümetinizin âczinden oldu.

ORHAN KOR (İzmir) — Sayın Başkan, biz onlar konuşurken dinledik, niçin onlar dinlemiyorlar, dinlemesini öğrensinler. (C. H. P. sıralarından gürültüler).

BAŞKAN — Sayın Kor, bu karşılıklı konuşmalar bazan oluyor, ama zannettiğiniz gibi bir facia yok ortalıkta.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım; ben, 1961 Anayasasından sonra müesseselerin nasıl dejenere edildiğine temas etmek istiyorum ve üniversite müessesesinde değişiklik olduğu için, onun gerekçesini anlatmaya çalışıyorum, sadedin tam içindeyim ve bu mevzuları konuşulan mevzulara cevap vermeye mecburum, kendimizi müdafaa etmeye çalışıyorum.

Şimdi, üniversitelerdeki durum bu. Bu kargaşalıklara ismi ile alem olan bir kişi var, Deniz Gezmiş. Bu müessesenin içerisinde yuvarlandığı ifade ediliyor. Arama yapılacak, yine dediği muayyen zümre ayakta arama yapılmasın diye diretiyorlar. Sonra araştırıyoruz ODTÜ inde yalnız bu şakî talebi değildir, 201 - 202 sayılı özel daireleri vardır ve orada çeşitli melanet işlenmektedir.

RIZA IŞITAN (Samsun) — Özerk olmadığı için.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, itimat buyurun, şu arkadaşımız hangi müessese özerk, hangi müessese değil, bunu bilir. Üniversiteler mevzuunu mütalâa ettiğimiz için bunu söylüyorum.

Gelelim Siyasal Bilgiler Fakültesine. Bakıyorum ki, arkadaşlar bu mevzu artık kavrandı. Ben bunun misallerini tefsil etmiyeceğim. Yalnız şunu söylemek istiyorum, özerkliğin aleyhinde değiliz, özerklik yanlış anlaşılmıştır, özerklik suç işleme imtiyazı olarak kabul edilmiştir. Bunu, bu dediğim beyanda şüphesi olan arkadaşımız varsa, lûtfen bizim zabıtlarımıza baksınlar, o zabıtlarda kendi beyanlarını görürler. Bu müessese yanlış anlaşılmıştır, suç işleme imtiyazı olarak anlaşılmıştır, Devlet o günkü karışık hale gelmiştir.

Grupları bizi fazla itham ettiği için şunu da söylemeye mecburum. Elbet banka soyguncusuna, elbet bu Devletin temel nizamını yıkmak istiyen kimselere karşı, Devlet elindeki meşru kuvvetleri ile mücadele edecektir.

Bir arkadaşımızın gündem dışı konuşması şu; diyor ki; bu genci polis arıyor, jandarma arıyor, bu arananların hayatına bir tehlike ârız olursa, iktidarı kaatil olarak, gençliğin kaatili olarak ilân edeceğim. (A. P. sıralarından bravo sesleri ve alkışlar).

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, hem sataşma var ve hemde sözlerim tahrif edildiği gerekçesi ile söz istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Tunçkanat, böyle bir zannımız varsa, hatip sözünü bitirsin tetkik ederim, tüzük ne ise icabı yerine getirilir, müsterih olunuz.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Şimdi, muhterem arkadaşlarım, benim söylediklerimin o kadar doğru olduğu anlaşılıyor ki, ben isimden bahsetmedim, hemen ayağa kalktılar. (M. B. Grupu sıralarından gürültüler)

Muhterem arkadaşlarım, elhamdülillah ki, Cumhuriyet Senatosunun zabıtları teyple tesbit ediliyor, steno ile tesbit ediliyor, meydanda, kelimesi kelimesine aynı olduğunu söylemedim, meal itibariyle bu. Diyor ki, bu aranan kimselerin başına bir hal gelirse, o iktidarı gençliğin kaatili diye ilân edeceğim.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Tahrif ediyorsunuz.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, 12 Marttan sonra birtakım tahkikat yapılıyor, mahkemeler kuruluyor. Arkadaşlar niye hamdediyorum biliyor musunuz? Bereket versin ki, bu memleketin nizamını bozmak istiyen şu gençler, biz Atatürk'çü değiliz. Biz, Marxist, Leninist, Maoist adamlarız, diyorlar. Eğer, açıkça bunlar bu beyanı yapmasaydı, millet olarak daha çok çekerdik. Bunlar Atatürk'çü gençler, bunlar devrimci gençler diye müdafaası yapılırdı. Elhamdülillah ki, bunlar, kimsenin itiraz edemiyeceği bir açıklıkta ve katiyetle, biz komünistiz diyorlar. İşte, Hükümet Başkanı Sayın Erim üniversite maddesinde değişiklik yapılsın derken, bu hakikatleri görerek dile getirdi, o değişikliğin yapılmasını parlâmentodan rica etti.

Maddesi geldiği zaman göreceksiniz, ilmin ve serbestçe araştırmanın yapılması, üniversitenin kendi içinde inkişaf etmesi için özerklik, bütün kemali ile kabul edilmiştir. Üniversite müessesesinde geriye bir adım yoktur. Üniversite her türlü araştırmayı kemali ile yapacaktır. Yalnız, her müessese gibi Anayasanın 8 nci maddesindeki, kuruluşlar gibi, üniversite de Anayasanın dışında bir müessese olmıyacaktır. Anayasanın gösterdiği hudutlar içerisinde araştırma yapacaktır, Anayasanın gösterdiği hudutlar içerisinde incelemesini yapacaktır. Arkadaşlarım, bu muazzam bir saha. Artık, üniversite hocası kürtçülüğün propagandasını yapmasın, benim milletimi bölmeye uğraşmasın. Böyle özerklik de istemiyoruz, böyle ilmi hürriyet de istemiyoruz. Anayasaya bağlı olsun, her millî müessese gibi bu milletin inkişafına hizmet etsin.

Muhterem arkadaşlarım, şımartılan bu anarşist gençler hocasının kolundan tutuyor ve diyor ki, gayri Atatürk, Atatürk, Atatürk'ten bıktık, biraz da Mao'dan bahset. Arkadaşlarım, bunu talebe söyliyebiliyor. Bu sözler, Bütçe Komisyonunda bulunduğum sırada bir üniversite hocasının beyanıdır. Artık yeter demiş, biraz da Mao'dan bahset, hep Atatürk, hep Atatürk.

Muhterem arkadaşlarım, Atatürk'çü arkadaşlarıma bilhassa duyurmak istiyorum; üniversitelerde Atatürk'ün resmi kalmadı. Milletimizin ulu kurucusu Atatürk'ün resmi kaldırıldı,

yerine Mao'nun resimleri konuldu. Hâlâ arkadaşlarım gidişe dur demiyelim mi? Böyle bir Anayasa değişikliği yapılırken şu kavram karışıklığı önlenmesin mi? İşte, Anayasa değişikliğinin getirdiği maddenin ruhu bu.

Bir arkadaşım dedi ki, memurlara sendika kurma hakkı verilmişti, evet, bu değişiklikle bu hak geri alınıyor. Memurların sendika kurma hakkı vardı, bunlardan bu hak kaldırıldı. Hakikaten milletlerin tarihinde verilen bir hakkın kaldırılması, hakkı alınanları harekete geçirir. Doğrudur. Şimdi muhterem arkadaşlarım, memurların sendika kurma hakkı kaldırılıyor mu, kaldırılmıyor mu? Şimdi buna bir bakalım. Arkadaşlarım, sendikalar, yüksek malûmlarınız olduğu veçhile, direnme suretiyle, güç gösterme suretiyle, toplu sözleşmeler yapan, grevler yapan müesseselerdir ve bunun bünyesinde bir zor kullanma hali vardır sendikanın.. Karşısındakini zorlamak suretiyle yola getirme hali vardır. Sendika bu. Ne demiş bizim Anayasamız, çalışanları sayıyor, grev ve toplu sözleşme yapma hakkını munhasıran işçilere tanımıştır. Anayasa gayet açık. Memurlar da kendi meslekî inkişaflarını, gelişmelerini temin edebilecek teşekküller kurabilir demiş.

Şimdi, bu Anayasa yürürlüğe girdikten sonra tutmuşuz, işçilere malûmunuz olan toplu sözleşme ve grev hakkını tanzim eden kanunu getirmişiz, devlet memurlarının da sendika kurmasına imkân veren bir kanun getirmişiz. Bu kanunda ne diyoruz? Arkadaşlarım, memurlar toplu sözleşme yapamaz, memurlar grev yapamaz, memurlar, sadece meslekî inkişaflarını temin edecek ve meslekin müşterek menfaatinin müdafaasını yapabilecek teşekküller kurabilir. Demek ki, sendika kurma hakkının memura verildiği, bu hakkın geri alındığı, hürriyetlerde, verilen haklarda değişiklik yapıldığı doğru değil arkadaşlarım. 1961 Anayasasının getirdiği müesseselerde grev hakkı yok, toplu sözleşme hakkı yok, onlarda meslekî inkişaflarını temin edebilecek teşekküller kurabilmeye izin vermiştir.

Şimdi, elimdeki tadil ile, memurların sendika kurma hakkını ortadan kaldırdık. Niye kaldırdık? E.. Muhterem arkadaşlarım, hepimiz buradaydık. Bu teşekküllerden mühim bir kısmı anarşinin mihrakı oldu. Hizmeti terk ederler, boykot yaparlar, öğretmen sendikası talebeleri dört gün okutmıyabilir. Bunun müdafaası burada yapıldı mı yapılmadı mı? Öğretmenler, icabında dört gün gitmez. Okutmaz dendi mi denmedi mi?

Gelelim teknik elemanlara. Biz sendikayız, sendikanın grev hakkı vardır, biz teknik eleman olarak bulunduğumuz yerlerde kamu hizmetlerinde dört gün çalışmıyacağız diye karar aldılar mı almadılar mı? Aldılar ve çalışmadılar..

Bir arkadaşımla Nümuune Hastanesine gitmiştik. Tesadüf o gün, beyaz gömlekli doktorları içeride oturuyorken gördük yukarda bütün hastalar perişan. Niye hizmet görmüyorsunuz diye sorduk. Efendim, sendikayız, biz hizmet yapmama kararı aldık, boykot kararı aldık. Hastalara bakamayız dediler.

SAMİ TURAN (Kayseri) — Âcillere baktılar.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Bir gün telefonu açıyoruz, ses gelmiyor, niye dedik. Dediler ki, «efendim bugün hizmet yavaşlatması var» telefonlar cevap vermiyor. Arkadaşlar bunlar oldu mu olmadı mı?

Kimler bunu yapanlar? Bunlar, kamu görevlileri, bunlar devletten maaş alan, devlete bir statü ile giren, sözleşme ile değil, devletin hazırlamış olduğu statüye girmeyi kabul eden, memur olarak giren kimseler. Ne yapıyor? Efendim yan ödeme, falan üç lira olmuş da, şu kadar olacakmış, bunu almak için yahut da menfaate dayanıyordu. Anamevzu, şu parayı alacağım diye kamu hizmetini bir tarafa atıyor ve boykot yapıyor, hizmet görmüyor. Bunlar oldu mu, olmadı mı arkadaşlar? İşte, Anayasa değişikliğini arzu eden Sayın Başbakan diyor ki, bu bir kavram, bu bir ıstılah karışıklığından doğdu. Biz buna sendika dedik, ha.. İşçi sendikaları bunları yapıyor, madem biz de sendikayız, biz de bunları yaparız noktasından hareket ettiler. Bu noktadan hareket ettiler ve grevlerin, boykotların, yani kanunsuz grevlerin, iş yapmama boykotlarının anagerekçesi bu olmuştur. Hakikaten bunun da münakaşaları yapılmıştır.

Arkadaşlar, şimdi ne yapıyoruz? Diyoruz ki, arkadaşım sana, Anayasanın bıraktığı hak, kendi meslekinin mensuplarının haklarını muhafaza etme, o meslekin gelişmesini temin etmektir. Sana ayrılan saha bu. Senin adına sendika de-

dik, işçilerle boy ölçüşmeye kalktın. Senin bu teşekkülünün adını... (A.P. sıralarından dernek sesleri). Hayır, Anayasada dernek de denmedi, kuruluş, yapacağınız kanunda ismini bildireceksiniz. Yapılacak, Meclislerin çıkaracağı kanunda, o kuruluşun adı verilecektir, ama sendika olmayacaktır. Sendika olmama kaydı ile çıkarılmıştır.

İşte, muhterem arkadaşlarım, haklar alındı, hürriyetler gitti, bu Anayasa tadili memleketi geriye götürüyor şeklindeki iddianın mesnedi bu. Yegâne misal olarak verilen bu. Burada, sadece ıstılah karışıklığını kaldırma ve o teşekküle Anayasanın, kanunların bahşettiği hakkın hududunu gösterme için bu isim değişikliği yapılmıştır.

Muhterem arkadaşlarım, bu arkadaşlarımız, mahkemeler çok hücum edildi, mahkemelerin salâhiyetleri kısıtlanıyor diyorlar ve bu itibarla biz karşıyız diye beyanlarda bulunuyorlar. Bu bakımdan da bize hücumlar var.

Muhterem arkadaşlarım, şu 10 yıllık tatbikata bir bakınız, geziniz, dolaşınız; yargı organlarımız çok güzel çalışamadı. Tekrar şunu söylüyorum; içlerinde pek çok vatanperver, çalışkan, namuslu kimseler olmakla beraber, bu milletin arzu ettiği, istediği hizmeti görmeyenler de maalesef mevcut.

Bugün yargı organının murakabesi yoktur. Murakaba sadece vicdana bırakılmıştır.

Devlet Şûrasından bahsedelim. Misâllerini fazla uzatmayacağım. Danıştaydan öyle hâkim çıkmıştır ki, «Hükümetin bir tasarrufu varmı, hemen bozmaya âmadeyiz.» gibi, daha işin mahiyeti belli olmadan gelecek kararlar için fetva vermiştir.

Muhterem arkadaşlarım, Devlet Şûrasında tembel talebeye sınıf geçirtilmiştir. Sizin kabul ettiğiniz kanunlarda Devlet Şûrasının, icranın yerine kaim olmak suretiyle karar alma hakkı var mıdır?

Muhterem arkadaşlarım, bir üniversitenin senatosu toplanıyor, asayişin ve nizamın temini için üniversitenin muayyen bir zaman kapanması lâzımdır diye karara varıyor; bir anarşist talebe bir istida veriyor, ertesi gün bakıyoruz üniversiteye açılıyor.

Muhterem arkadaşlar, spor işlerinde kümeden düşurme, gol atma kararları aldı mı, almadı mı? (Gülüşmeler).

EKREM ÖZDEN (İstanbul) — En son golü siz yediniz.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Şunu tekrar ifade etmek istiyorum; gerekçeyi anlatmak istiyorum.

Ben bir millî müesseseyi kötüleme kararında, arzusunda değilim. Bunların içerisinde pekçoğu benim meslekdaşımdır; beraber hizmet gördüğüm arkadaşlarım pek çoktur. Yalnız, bunların olduğu, bu müesseselerin bu istikametlere doğru bir inkişaf kaydettiğide bir vâkıadır.

Anayasa değişikliğinde, dendiki; Devlet Şûrasını idarenin yerine kaim olarak, idare gibi karar alamasın. Kanunların icraya bıraktığı takdir hakkına mütaallik kararlar alamasın.

Muhterem arkadaşlarım, pekçok anarşik hareketler dostlarımıza hoş geldi; A.P. iktidarı sallandıkça yürekleri yağ bağladı. Mademki, A.P. ne sövülüyor, mademki, A.P. icraatı tahribediliyor diye memnuniyet duyuldu. O zaman çıktık, yine biz buradan feryat ettik. «Arkadaşlar A. P. ni tahribetmiyorsunuz, Devleti yıkıyorsunuz; bu yol Devletin tahribine gider.» diye defalarca uyarmalarda bulunduğumuzu lûtfen hatırlayın.

Şimdi, muhterem arkadaşlar, daha bu misâlleri pekçok çoğaltmak mümkün.

HALİL GORAL (Aydın) — Yeter.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Evet, ben de birçok misaller almıştım, ama yeter. Notlarıma, Devlet Şûrası, mahkemeler, kitaplarını toplatılması, Anayasa Mahkemesine ait misaller diye yazmışım. Maddeler geldiği zaman konuşacağız. Lûtfen itimat buyurun, sizler nâmına, yani siyasi partiler nâmına hizmet gören arkadaşlarımıza hâkim olan anafikir şu idi :

Bu milletin ulaştığı hürriyet merhalesinden onu geriye götürmeyelim. Hürriyetleri kısıtlama bu tadilin içinde yoktur arkadaşlarım. Bu tadillerin içerisinde hürriyetlerin kısıtlanması yoktur. Bütün arkadaşlarımız, büyük bir dikkatle, büyük bir teyakkuzla hürriyetlerin kısıtlanması yoluna gidilmesi için çaba sarf etmiştir.

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) — Aksine teminatı var.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Hürriyetler teminata kavuşturulmuştur. İşte,

üniversite hocaları dert yanıyor; aman diyorlar «Allaha bin şükür, önümüzdeki yılda kendi fikrimizi, ilmimizi açıkça evlâtlarımıza söyleme imkânını buluruz.» Arkadaşlarım, üniversite özerktir; hayır... Üniversitede artık konuşma imkânı kalmamış. Bir rektör çıkıyor diyor ki, ben falan zatı tâyin etmeye mecburdum. Ben de bir şeyler duydum, ama tâyin etmeye mecburdum, diyor, arkadaşlarım. Yani, şunu söylemek istiyorum. Topyekûn çok tehlikeli, badireli bir yoldan geçtik. Bugün Anayasa tadili yapıyoruz. Gelin arkadaşlarım, bu birbirimizi kötüleme, birbirimize husumet besleme, birbirimizi yanlış anlama hallerini geride bırakalım. Bir millete Anayasa yapıyoruz. Bu Anayasa bir zümrenin Anayasası değildir; bu Anayasa bir sınıfın Anayasası değildir; bu Anayasa bir partinin Anayasayı değildir; bu Anayasa millete yapılıyor. Milletin tecelligâhı olan Mecliste birlik ve beraberlik içinde olduğumuzu göstermeliyiz. Bunun, yarına atılacak adımlar bakımından büyük faydası ve lüzumu vardır.

Şimdi, muhterem arkadaşlarım; bir suale daha cevap vermeden geçemiyeceğim. «12 Marta neden vardık?» Cevap; « 12 Martın akâbinde öyle kötü bir iktidar vardı ki, başka yere gidilemezdi.» Ahmet Yıldız Bey diyor ki, «Ben çıkmaz yolu gösterdim, benim dediğim tarafa gelmediler» diyor.

Arkadaşlar, A. P. programı olan, tüzüğü olan gideceği yolu daha evvel millete bildirmiş, gideceği yolu seçim beyannameleriyle millete arz etmiş ve o yoldan gelmiş bir iktidardır. Sayın Ahmet Yıldız'ın gösterdiği istikâmete giderse onun adı A. P. olur mu arkadaşlar?

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) — O ancak ona benzer.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Şimdi, neden 12 Marta geldik, diyorlar. Arkadaşlar, samimî kanaatimi arz edeyim. A. P. iktidarının bir alternatifinin olmamasından geldik. (C. H. P. sıralarından gülüşmeler.) İktidara gelmek istiyen meşru partiler, hırslananlar, normal çalışma yolu ile iktidara gelme ümidini kaybetti. (A. P. sıralarından «Bravo» sesleri.)

HALİL GORAL (Aydın) — Böyle gelmektense hiç gelmemek daha iyi.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Normal mesai ile iktidara gelme imkânı olmayınca, göz koyduğu o makama gelmek için, o iktidara sahibolmak için onu yok etmek lâzımdı, tahribetmek lâzımdı. Binaenaleyh, arkadaşlarım, 1965 - 1970 arasında karşılaştığımız, bizi dilhun eden hâdise budur. Meşru yollardan A. P. iktidarını seçimle düşürme yolu tercih olunmadı. O yolda ümit kalmadı. Bu bedbinlik, bu ümitsizlik, A. P. ni tahribi istikametinde gelişti. Bâzı parti ve siyasilerin bir ayağı Parlâmentoda idi, diğer ayağı anarşist hareketlerin içinde...

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) — Bir ayağı Konya'da...

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Konya Müftüsünde.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Anarşistlerin alemdarlığını yapmakta idi. bir eliyle Parlâmento içerisinde faaliyette bulunurken, diğer eliyle ordu içinde kendisine emri kumanda edebileceği bir kumandan zinciri yaratmak istiyordu. (Gürültüler.)

BAŞKAN — Anlaşılmanın imkânı yok, görüyorsunuz arkadaşlarım. Ama, bir sayın üyenin konuşmak hakkı var, söz hakkı var; onu anlaşılmaz hale sokarsanız, o takdirde bu hakkı ketmetmiş olursunuz.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, tekrar ifade ediyorum, her halde yanlış anlaşıldı.

A. P. İktidarının alternatifi olmadığını söyledim. Yekûnu 260 civarındadır. Parlâmentonun diğer bütün kanatları toplandığı zaman 226 yı bulamamaktadır.

NEJAT SARLICALI (Balıkesir) — Sonunda ne oluyor.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — 1950 de seçim yapılıyor; «Kazanacağız» diyorlar, yok. 1954 de iktidardayız diyorlar, yok; 1957, yok; 1961 de artık vasat müsait diyorlar yine yok; 1965, yok; 1969, yok... (Gürültüler.)

FİKRET GÜNDOĞAN (İstanbul) — 12 Mart, var.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Öyle ise, bu iktidarı seçim yoluyle almaya imkân yok. Tahrip yolu ihtiyar olunmuştur, tahrip yolu ihtiyar olunmuştur. (Gürültüler.)

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Orduyu itham etme. Orduyu itham ediyorsun. Orduyu itham etme.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Tahribetmek için ne gibi vasıta varsa meşru görülmüştür.

MEHMET HAZER (Kars) — Ayıp, ayıp Grup adına konuşuyorsunuz.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — A. P. İktidarının karşısındayım diyen herkes bağıra basılmıştır. (A.P. sıralarından «Bravo» sesleri.) Bunlar Parlâmentoda koruyucu bulmuştur.

MEHMET HAZER (Kars) — Ayıp, ayıp.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Evet arkadaşlarım hakikatleri dinlemek kolay değil.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) — Hepsi alkışladılar, zabıtlarda var.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Anayasa değişikliğine saatlerce sövülürken, büyük memnuniyet duy... değişikliğin altına imzayı koy, değişikliği şeklen iste, sonra da bu kadar ağır harekette, hakarette bulunan, tenkid eden kimseyi de hararetle alkışla...

Arkadaşlar samimî olmalıyız. (A.P. sıralarından «Bravo» sesleri ve alkışlar.) (C. H. P. sıralarından gülüşmeler.)

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Buna gülünmez, bundan utanılır biraz.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Bu hale getirdiniz, utanacak sizsiniz. Türkiye'yi bu hale getiren utansın.

BAŞKAN — Sayın Ege, Sayın Ege...

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Siz utanın. (Gürültüler)

BAŞKAN — Sayın Ege.. Zatıâliniz... Sayın Hazerdağlı...

ORHAN KOR (İzmir) — Bakın şu şımarık adama. (Gürültüler)

BAŞKAN — Sayın Kor, Sayın Kor...

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Batırdınız Türkiye'yi her defasında.

BAŞKAN — Bu müzakereleri istemediğimiz halde kötü bir istikamete doğru götürüyoruz. Tehevvüre sebep yok, tahammüllü olalım arkadaşlarım.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Sizin yerinizde kim olsa durmazdı artık burada. (Gürültüler)

BAŞKAN — Burada arkadaşımız konuşuyor, başka yaptığı bir şey yok.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Sayın Başkan, Başkanlığınızda tarafsız olmanızı istirham ederim.

BAŞKAN — Ben tarafsız olmak için size bir ihtar cezası vermek zorundayım. (Gürültüler) (C. H. P. sıralarından «Bravo Başkan» sesleri.) Oturunuz yerinize rica ederim. Hem ortalığı bu şekilde karıştırıp, düzeni bozmak, sonra da Başkandan tarafsızlık istemek hakkınız yok sizin. Oturunuz efendim, rica ederim.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Ama sesiniz çıkmadı, sahtekârlar diye bağırdıkları zaman sesiniz çıkmadı.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Şimdi, muhterem arkadaşlarım, ben konuşmamın başlangıcında bu mevzuun niçin bu taraflara doğru gelmesinin zaruri olduğunu ifade ettim. Benim yazılarım meydanda, bu Anayasa değişikliğini tasvibettiğimizi ifade etme ve bunda çabası görülenlere teşekkür etme mevzuunda bir yazı idi; matbuata verilen de bu. Ama, iş o hale geldi ki, saatlerce bu partiye hücum edildi.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Daha çok şeyler dinliyeceksiniz.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) — Siz de dinliyeceksiniz. Başka yere söyliyemiyorsunuz, bize söylüyorsunuz. (Gürültüler)

BAŞKAN — Efendim karşılıklı konuşmaya imkân yok. Tüzüğümüzde buna mesağ yok, rica ederim. Bu tarzda müzakere idare edilemez.

ERDOĞAN ADALI (İstanbul) — Gücünüz A. P. ne yetiyor. Bütün kahramanlıklar A. P. ne.

BAŞKAN — Riyaset olarak da benim elimden bir şey gelmez. Siz yardımcı olacaksınız. Hep beraber konuştuğumuz zaman kimsenin sesini işitmeye imkân kalmaz. Zaman zaman tahammülün azaldığı, daraldığı olabilir; arkadaşlarımız lûtfediniz dışarı çıkmak imkânına sahipsiniz.

Buyurun efendim.

AHMET NUSRET TUNA (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, sözümün başlangıcına rücu ediyorum. Bugün, Kurucu Meclis olarak

vazife görmekteyiz. Kurucu Meclisler her türlü husumeti, siyasi ayrı düşünceyi dışarda bırakarak topyekûn bu millete bir Anayasa yapmak için çalışan, çabalayan teşekküllerdir. Burada bir parti görüşünün hükümran kılınması düşünülmez. Önümüzde uzun yıllar tatbik edilecek olan bu Anayasanın bizi muasır medeniyet seviyesine ulaştıracak hükümleri ihtiva etmesine çaba göstermemiş lâzımdır. Kini, husumeti, yanlış görüşü dışarıda bırakmaya mecburuz. Ancak, bu şekilde millî idealde birleşir ve Türk Devletine yaraşır inkişafları karşılayacak, geldiği merhaleden geriye götürmiyecek bir Anayasa yapma imkânını buluruz.

Fazla zamanınızı almamak için konuşmalarımı burada bitiriyorum. Bâzı cevapsız kalan hususlar varsa cevap verilemiyeceği için bırakılmış değildir. Fazla zamanımızı almamak için bu kadarla iktifa ediyorum. Bu Anayasanın aziz milletimize hayırlı olmasını diler, cümlenizi hürmetle selâmlarım. (A. P. sıralarından alkışlar bravo sesleri)

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Sayın Başkanım, Senato kürsüsünden daha önce yapmış olduğum sözler Adalet Partisi Sözcüsü tarafından yanlış aksettirilmiş olması gerekçesiyle İçtüzüğe dayanarak söz istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Tunçkanat, ben başlangıçta zatıâlinize söz vermeyi arzu etmiştim. Çünkü, Sayın Tuna burada konuşurken bir hatibin geçmişte vâkı olan bir konuşmarını dile getirdi, ama hatibin isminden bahsetmedi. Siz bu konuşmanın kendinize aidolduğunu beyan buyurdunuz ve fikirlerinizin tahrif edildiğini söylediniz. Şüphesiz geçmişte tarafınızdan vâkı olan bir konuşmanın ne olduğunu benim hatırlamama imkân yoktu. Bu itibarla, bir sayın senatörün beyanına itibar etmek lâzım gelir noktasından hareket ederek zatiâlinize söz vermeyi tasarlamıştım, ama bu arada kim tarafından gönderildiğini bilmiyorum.

RİFAT ÖZTÜRKÇİNE (İstanbul) — Ben gönderdim.

BAŞKAN — Kim gönderdi efendim?. Sayın Öztürkçine konuşmanıza aidolan zaptı gönderdi. Şimdi, zabıt önümde. Size söylemediğiniz bir fikri isnadetmiş değil.

İkincisi, isminizden bahsetmiş değil.

Üçüncüsü de, fikrinizden bahsederken hiçbir surette sizi rencide edecek bir tavır, söz ve edanın içinde değildi.

Bu itibarla, size söz veremiyeceğim.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Sayın Başkanım, evvelâ şurasını iyice açıklamam lâzım. Sayın sözcü «gruplarından bize çok sataşma yapıldı» fikrini ileri sürerek, bizim grupumuzdan bir sözcünün Senato kürsüsünden vaktiyle bu konuda yapmış olduğu bir konuşmadan söz etmek istiyorum, diye söze başladılar.

BAŞKAN — Ettiler doğrudur efendim.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Tutanaklar benim de elimdedir, ben hiçbir zaman.

BAŞKAN — Neresini söylemediğiniz halde size öyle bir fikir isnadetti?

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — «Son günlerde yapmış olduğu birtakım hareketler yersizdir, kanunsuzdur ve kanunsuz tutumlar son zamanlarda bu çocukların, banka soyduğu zanlılarının da ilân edilmesiyle gazetelerde vur emri verilmiş diye bir haber yayıldı. Eğer bu doğruysa ve kendileri nefis müdafaası yoliyle bu çocuklar öldürülecek olurlarsa Hükümeti o zaman katil ilân ederim» dedim. (A. P. sıralarından okunsun sesleri)

BAŞKAN — Belki ufak nüans farkları var.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Çok büyük nüans farkı var efendim.

BAŞKAN — Sizin aslolan maksadınız, asıl maksadınız da konuşmanızı tavzih etmektir. Değil mi efendim?

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Evet ona,

BAŞKAN — O halde, konuşmanızın o kısmını ben aynen okuyayım yanlış anlamaya mahal kalmasın. Okuyorum, böylece maksat hâsıl olmuş oluyor. «Son söz olarak şu uyarıyı bu kürsüden bir kere daha yapmak istiyorum: Eğer günün birinde Hükümet, banka soygunundan suçlu olarak ilân edilen bu gençleri bir silâhlı çatışmada, nefis müdafaası bahanesiyle öldürecek olursa, ki bütün hazırlıklarınız ve olağanüstü tedbirleriniz bu niyetinizi açıkca belli etmektedir; sizi bu kürsüden, gençlerin katili olarak suçlıyacağımı peşinen duyurur, bu kanun dışı hareketinizden sakınmanızı tavsiye ederim. (A. P. sıralarından gürültüler)»

Zaptın tescil edebildiği, tesbit edebildiği husus budur, takıldığınız nokta bu olduğuna göre tavzih gördü efendim.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Zabıtlarda bir husus daha var. 180 nci sayfanın son paragrafında, «12 Ocak 1971 de İş Bankası Emek şubesi» gündüz silâhlı beş kişi tarafından soyulmuştur.» diye başlıyan oradan ileri giden ve bu konuşmanın biraz evvel okumuş olduğunuz sonuç ve ondan sonra gerekçesi ve ondan sonra yine 81 nci sayfanın 2 nci, 3 ncü paragrafını okumadan Anayasanın 15 nci maddesinin bu arama hakkındaki kararlarının kanunsuz olarak, Anayasanın bu maddesini kanunsuz olarak ihlâl eden bu Bakanlığı ikaz yönünden uyarmalarımız olmuştur. Bu sözlerimiz ona dayalıdır. Bu bakımdan açıklama istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Tunçkanat, tarafsızlığıma itimat buyurunuz. Şu konuşmada zatiâlinize bir sataşma vâkı olmamıştır. Benim şahsi ve samimî kanaatim budur. Bu itibarla arz ettim, neden söz vermeyi doğru bulmadığımı. Buna rağmen kanaat hâsıl olmadıysa, ki olduğunu tahmin ederim.. Teşekkür ederim.

Şimdi, grup adına söz talebeden arkadaşlarımın hemen hepsi de görüşmüş oldular. Grup adına başka söz istiyen sayın üye var mı .. Yok. Grup adına görüşmeler bitti efendim .

Şimdi, şahısları adına söz talebeden arkadaşlarımı sırasiyle ve talebettikleri tarihleriyle birlikte bilgilerinize sunuyorum.

1. Ömer Hocaoğlu (Demokratik Parti) 6.9.1971 saati 14,30
2. Ziya Termen (Bağımsız) 7.9.1971 - 15,10
3. Ekrem Acuner (Tabiî Üye) 8 . 9 . 1971 09,30
4. Selâhattin Çizrelioğlu (Bağımsız) 8.9.1971 - 11,00
5. Turgut Cebe (Bağımsız) 8 . 9 . 1971 - 11,00
6. Hamdi Özer (Bağımsız) 9 . 9 . 1971 - 09,25
7. Hikmet İşmen (Bağımsız) 9 . 9 . 1971 - 15,30
8. Orhan Kürümoğlu (Adalet Partisi) 9 . 9 . 1971 - 15,35
9. Hüseyin Öztürk (Cumhuriyet Halk Partisi) 9 . 9 . 1971 - 18,20
10. Sırrı Atalay (Cumhuriyet Halk Partisi) 9 . 9 . 1971 - 18,30
11. Nurettin Ertürk (Adalet Partisi) 10 . 9 . 1971 - 11,30
12. Mustafa Tığlı (Adalet Partisi) 11.9.1971 - 10,00
13. Tayfur Sökmen (Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye) 11 . 9 . 1971 - 11,00
14. Mehmet Hazer (Cumhuriyet Halk Partisi) 11 . 9 . 1971 - 12,20
15. Kasım Gülek (Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye) 11 . 9 . 1971 - 12,30
16. Suphi Karaman (Tabiî Üye) 12.9.1971 - 09,10
17. Salim Hazerdağlı (Cumhuriyet Halk Partisi) 12.9.1971 - 10,25
18. Alâeddin Yılmaztürk (Adalet Partisi) 12 . 9 . 1971 - 10,27
19. Fehmi Alpaslan (Millî Güven Partisi) 12 . 9 . 1971 - 10,29
20. Hüseyin Kalpaklıoğlu (Bağımsız)..

SALİM HAZER DAĞLI (Elâzığ) — Sayın Başkanım, bir şey öğrenmek isterim.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Bu söz istemenin usulü bir gün önceden başlıyordu... Bitirsin de efendim.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

20. Hüseyin Kalpaklıoğlu (Demokratik parti) 12 . 9 . 1971 - 10.40 şifahi müracaat.
21. Faruk Kınaytürk (Adalet Partisi) 12 . 9 . 1971 - 12.25 şifahi müracaat.
22. Nejat Sarlıcalı (Cumhuriyet Halk Partisi) 12 . 9 . 1971 - 16,15

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) —Sayın Başkanım, sözümü tamamlamama müsaade eder misiniz?

BAŞKAN — Buyurun efendim.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzîğ) — Efendim, ben usule riayet etmekteyim. Usule riayet ederek bir gün önceden söz istendiğini biliyorum; gerçi ben bugün istedim. Şimdi, bir hafta, 10 gün önceden belki bir ay önceden söz istemek olacak mı? Yani bunun bir usulü olması lâzım gelir.

BAŞKAN — Sayın Hazerdağlı, bu konuyu açtığınız iyi oldu. Gerçekten bunda bir teamül mevcut olmadığı gibi, Tüzükte bu konuda aydınlatıcı kesin bir hüküm de yok, tatbikat da muh-

telif. Şimdi umumiyetle bir konunun görüşüleceğine ittıla kesbedildiği tarihten sonra bunların başlaması insana mantıkî görünüyor. Hatırlıyacaksınız ayın 8 inde, bugünki oturum için bir karar aldık. Şimdi, ayın 8 ini biz esas alsak, başlangıç olarak alsak bu takdirde sadece iki arkadaşımız dışarıda kalır. Birisi Sayın Ömer Hocaoğlu, diğeri Sayın Ziya Termen. Şimdi, bunlar da yazılı olarak müracaatlarını 6 . 9 . 1971 de ve 7 . 9 .1971de vermişler. O takdirde, büsbütün ortadan kaldıramıyacağıma göre, şimdi almış gibi bir muameleye tabi tutayım. Şimdi, bir teklifiniz varsa Genel Kurulda oylıyayım, lehte aleyhte konuştuktan sonra tebellür edecek usule ittıba edelim. Değilse benim sırayla söz vermekten başka bir çarem yok.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Müsaade ederseniz yerimden arz edeyim. Bu bir teamül olmasın Sayın Başkanım. Şimdi, bir hafta önceden söz istiyen kimse, bundan sonra her gün bunu istiyecek.

BAŞKAN — Hayır, ittılâ tarihinden itibaren, bugün toplanmaya karar almışız ya ayın 8 inde, o tarihten itibaren.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Ayın 6 sında 7 sinde vermişler.

BAŞKAN — Evet iki kişi. Birisi 6 sında, birisi 7 sinde istemiş.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Muhterem Başkanım, bunun hakkında müzakere açmak istemiyorum, ama bu bir teamül ise biz bundan sonra buna riayet edelim.

BAŞKAN — Lûtfedin, bir teklif verin oya arz edeyim, bize de hizmet etmiş olursunuz, gelecek için de sağlam bir usul koymamıza vesile teşkil edersiniz.

KASIM GÜLEK (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Gülek buyurunuz efendim.

KASIM GÜLEK (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım; söz alma konunun gündeme alındığı tarihten itibaren muteberdir. Gündeme alınmadan rivayetler üzerine gündeme alınacakmış, falan gün konuşulacakmış diye söz alma başlangıcı olamaz. Bütçe konuşmalarında program hazırlanır ve program da basılıdır, söz alma falan tarihten itibaren ve falan kimseden alınır diye ve o da yine gündemle kayıtlıdır. Gündeme alınmazsa hangi tarihten başlıyarak üye söz alacaktır. Rica ediyorum, söz alma gündeme girdiği tarihten itibaren muteber olmak üzere muamele yapılsın. Öteki arkadaşlarımız da o tarihten sonra söz almış olsunlar. Saygılarımı sunarım.

BAŞKAN — Efendim ayın 8 inde zaten bu durum bir nevi meydana getirilmiş. Ayın 8 inde oturmuşuz, Pazar günü saat 10,00 da toplanalım ve Anayasa tadil tekliflerini görüşelim demişiz. Bu karar alındıktan sonra vâkı müracaatları Genel Kurula arz etmemek mümkün değil.

İkincisi, Riyasetin bir ısrarı yok. Riyaset sadece sayın üyelerden almış olduğu konuşma tekliflerini aldığı tarihleri itibarıyle size arz etti. Aksine bir teklif getirmezseniz bu sıraya riayet edeceğiz. Hâdise bu. (Listeyi okuyun sesleri)

Evvelâ usulü halledelim sonra devam edelim.

İ. ETEM ERDİNÇ (Kütahya) — Sayın Başkanım; lehinde, aleyhinde, üzerinde olmak üzere bir tasnif yapılmadı mı?

BAŞKAN — Bir teklif yok ki; teklif vereniniz yok. Bir teklif lûtfedilir, teklif verilir; ki, lehinde, aleyhinde ve üzerinde konuşmak mümkün olsun.

Şimdi o takdirde...

KASIM GÜLEK (Cumhurbaşkanınca S. Üye.) — Sayın Başkan, şifahi teklifimi yazılı olarak yolluyorum

BAŞKAN — Teklifinizi bekliyorum, efendim.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) — Sayın Başkanım, usul hakkında müsaade ederseniz bir noktayı söylemek istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz efendim, buyurunuz.

Bu, önemli bir konu arkadaşlarım. Çünkü, aşağı yukarı 22 arkadaşımız söz istemişlerdir.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, bu söz alma meselesi gerek tüzükte ve gerekse teamülde esaslı bir şekilde yer almadığı için bunu bu celsede bu Anayasa değişikliği dolayısıyle halletmek mümkün değildir.

Müsaade buyurursanız bir arkadaşımız veya birkaç arkadaşımızın bu mevzuda tüzüğün maddesine bir fıkra ilâve etmek suretiyle yapacak-

ları teklif müzakere edilerek bir esasa bağlansın. Ondan sonra da bu mesele burada halledilmiş olsun.

Yoksa, teamül de olmadığına göre, şimdi bu şekilde hareket edelim, diye vereceğiniz karar, bilhassa bu tadil dolayısıyle vereceğiniz karar yersiz olur, arkadaşlar.

Bu itibarla, madem ki Başkanlık Divanında ki arkadaşlarımız görüşmek istiyenleri tesbit etmişlerdir ve bu arkadaşlarımız 10 ar dakika da görüşeceklerine göre, bırakınız da 6 kişi konuştuktan sonra yeterlik önergesi verilmesin ve müracaat eden bütün arkadaşlar 10 ar dakika görüşsünler. Bu, mühim bir konudur. Bunun üzerinde arkadaşlarımızın sözlerini kısıtlamak gibi, onlara söz vermemek gibi bir tahaddüs etmesin ve bu meseleyi de en yakın bir zamanda halledelim.

Benim fikrim, budur. Saygılar sunarım.

BAŞKAN — Sayın Gülek'in teklifini okutuyorum, efendim.

Başkanlığa

Söz alma konusu gündeme alındığı tarihter itibaren başlar. Bu yolda oylanmasını rica ederim.

Cumhurbaşkanınca S. Ü.
Kasım Gülek

BAŞKAN — Lehinde ve aleyhinde olmak üzere birer sayın üyeye söz vereceğim, 10 ar dakikayı geçmemek şartı ile.

LÛTFİ TOKOĞLU (Kocaeli) — Sayın Başkanım, lehinde söz rica ediyorum.

TURGUT CEBE (Ankara) — Sayın Başkanım, aleyhinde söz istiyorum.

BAŞKAN — Lehinde ve aleyhinde söz istiyorsunuz; lehinde, sayın Lûtfi Tokoğlu, buyurunuz.

LÛTFİ TOKOĞLU (Kocaeli) — Muhterem Başkan, kıymetli arkadaşlarım, sayın Başkanın ifade ettikleri veçhile, İçtüzüğümüzde söz sırası kaydının hangi andan itibaren yapılacağı hususunda bir madde mevcut değildir. Ancak, Millet Meclisinin bugün tatbik etmiş olduğu İçtüzük bizim Tüzüğümüze de bir bakıma bir mehaz teşkil etmektedir.

Bu bakımdan, kendi Tüzüğümüzde boşluk bulmuş olduğumuz noktalarda Millet Meclisinin tatbik etmiş olduğu İçtüzükten istiane etmek hakkımızdır, hattâ vazifemizdir.

Şimdi, Millet Meclisinin tatbik etmiş olduğu İçtüzüğün 84 ncü madesinin son fıkrasını okuyorum: Bu takdirde;

«Hiçbir mebus ismini kaydettirmeden yahut inikat esnasında reisden müsaade almadan söz söyliyemez,» diye başlar.

Son fıkra da :

«Ruznamede bulunmıyan maddeler hakkında kâtipler söz kaydedemezler.» hükmü ile biter.

Binaenaleyh, Sayın Gülek arkadaşımın vermiş olduğu önerge İçtüzük hükümlerine uygun düşmektedir. Muhterem Heyetin bu önergeye müspet oy vermesini bendeniz de istirham ediyorum.

Saygılarımı sunuyorum.

BAŞKAN — Bir hususu sayın hatipten sorayım :

Ayın 8 nde, bugünkü Pazar günü saat 10.00 da Anayasa tadil teklifini görüşme kararını aldığımıza göre, bugünün gündeminin ayın 8 inde, bu karar ile tâyinine itibar ediyor musunuz?

LÛTFİ TOKOĞLU (Devamla) — Maateessüf, bu fikre iştirak edemiyorum. Çünkü, ruzname o gün bastırılıp sayın üyelere verilmemiştir. O, alınmış olan karar başkadır; ruznamenin tesbit edildiği tarih başkadır.

Benim görüşüm bu istikamettedir. Arz ederim. (A. P. sıralarından «Radyolar basbas bağırdı» sesleri)

BAŞKAN — Aleyhte, Sayın Cebe, buyurunuz.

TURGUT CEBE (Ankara) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar, Kontenjan Senatörü Sayın Gülek'in biraz evvel Riyasete takdim etmiş oldukları usule mütaallik önerge ile ilgili olarak bu önergeye aykırı bir tutum içinde olduğumu beyan etmek için söz istemiştim.

Bu hususiaki istikametim, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığından üyelere dağıtılmış bulunan Danışma Kurulunun kararına istinadetmektedir. Bu karar, programı da ihtiva etmek suretiyle bir yazı ile tevdi edilmiş bulunmakta ve 4 . 9 . 1971 tarihini ihtiva eylemektedir. Yazı aynen şöyle, tahmin ediyorum, Sayın Senato Başkanvekilimiz de herhalde şu anda buna muttali değiller ve bu hususda da bir izahatta bulunmadılar. «6 Eylül 1971 Pazar gününden itibaren Cumhuriyet Senatosuna intikal etmiş»

demektedirler. İlk müracaat eden arkadaşlarımız da zaten 6 Eylül 1971 tarihinde müracaatlarını yapmış bulunuyorlar.

Bu bakımdan gündem tâyin edilmiş. Ancak, teklifin tevziatı ayın 8 ine tesadüf etmiş bulunmaktadır. Binaenaleyh, gündem tanzim edildiğine göre, yeniden verilmiş olan bir önergeile bunun burada müzakere konusu yapılmasının doğru olmadığı kanısındayım.

Saygılar sunarım, efendim.

BAŞKAN — Efendim, lehinde ve aleyhinde olmak üzere 2 sayın arkadaşım konuştular.

Önerge, daha evvel okunduğu gibi, kabul edildiği takdirde, konunun gündeme girdiği tarihi mebde olarak alacak. O tarihten sonraki müracaatlar, geliş saatleri ve kayıt sırasına göre değerlendirilecektir.

Bu bakımdan oylarınıza sunuyorum. Gündeme giriş tarihi de ayın 11 i oluyor; bugün 12 si, 24 saat evvel dağıtıldığı dikkate alınırsa, takrir kabul edildiği takdirde ayın 11 ini mebde kabul ediyoruz.

EKREM ÖZDEN (İstanbul) — Bu takdirde yukarıdaki arkadaşlar kimlerdir, bu haklarını kaybedecek olanlar?

BAŞKAN — Onlar haklarını kaybetmiyecekler. Yalnız, tabiî, bundan sonraki sıraya gireceklerdir. Ama, bu kere yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya doğru. Yani, bu tarihe yaklaşmaları itibariyle sıraya koyacağız.

Şimdi takriri oylarınıza sunuyorum: Takriri kabul edenler... Efendim, tekrar rica ediyorum, kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

Sayın Ö. Lûtfi Hocaoğlu, buyurunuz.

AZMİ ERDOĞAN (Diyarbakır) — Sayın Başkanım, bir hususu Riyasete hatırlatmak istiyorum.

BAŞKAN — Buyurunuz.

AZMİ ERDOĞAN (Diyarbakır) — Efendim, İçtüzüğün 56 ncı maddesi gereğince söz istiyenlerin adedi 6 kişiyi geçtiği takdirde Başkanlık hiçbir teklife bakmadan, re'sen de sıralamayı yapabilir.

Arz ederim.

BAŞKAN — Efendim, bir teklif de var. Bu itibarla; lehte, aleyhte diyerek bir ayırım yapalım. Sayın hatip, zatıâliniz lehte konuşacaksınız. Evvelâ ona bir işaret koyayım.

Lehinde konuşmak üzere ilk sözü Sayın Ö. Lûtfi Hocaoğlu aldılar, diğer arkadaşları da sonra tesbit edeyim. Buyurunuz, efendim.

Ö. LÛTFİ HOCAOĞLU (Trabzon) — Sayın Başkan, muhterem senatörler, Anayasa ile ilgili yapılması düşünülen değişiklikler üzerinde görüşlerimi arz etmek üzere huzurlarınızı işgal etmiş bulunuyorum. Çok önceden söz aldığım halde nerde ise konuşmam kazaya uğrıyacaktı. Önergeyi reddeden arkadaşlara da bu vesile ile teşekkür ederim.

Muhterem arkadaşlar, bugün dünyamızda birçok milletler insan şeref ve haysiyetini her şeyin üstünde tutan demokratik hukuk devletinin geniş hürriyetini tatmakta ve nimetlerinden faydalanmaktadır. Öte yanda, bunun hasretini çeken talihsiz milletler de mevcuttur.

Demokratik hukuk devletinde hukukun üstünlüğü, bağlayıcılığı kabul edilir. Kanunlar bu espri ile hazırlanır ve bu espri ile tatbik edilir. Bu rejimde kanunlar hâkimdir, fertler, kanun önünde eşittir. Kanunlar insanlar içindir. İhtiyaçları karşılamak ,ihtiyaçları cevaplandırmak için tedvin edilir. Kanunların milletin bünyesine uygun olması gerektir.

Anayasalar devletin temel yapısını kurar ve bu yapının işleyiş tarzını gösterir. Anayasalar, Devlet organlarını tesbit eder, bu organların birbirleriyle olan bağıntılarını düzenler; fertlerin devlet ile ve birbirleriyle olan münasebetlerini tanzim eder. Ayrıca, bunların sınırlarını belirtir.

Kısaca, anayasalar devlete şekil veren temel hukuk kaideleri topluluğudur.

İnsan toplulukları devamlı olarak bir değişme ve gelişme içindedir. Yani, dinamiktir. Bu değişmeye paralel olarak elbette ki, ihtiyaçlar da değişir ve değişmektedir. Bu değişen ihtiyaçları karşılamak durumunda olan hukuk da değişmek mecburiyetindedir. Hiç şüphesiz, her hukuk kaidesi, her hukuk kuralı, gibi, Anayasa hükümleri de insanlar içindir ve ihtiyaçları karşılamak için hazırlanır.

Bu bakımdan, anayasaların da değişmesi olağandır ve normal kabul edilmelidir. Nitekim, Türk Devlet hayatında muhtelif zamanlarda Anayasalar değiştirilmiştir. İlk Anayasamız 1876 Kanunu Esasisidir. Bunu takiben 1909 Kanunu Esasi Islahatı, 1921 Teşkilâtı Esasiye Kanunu, 1924 Teşkilâtı Esasiye Kanunu ve 1961

T. C. Anayasası ve 1971 de de bu Anayasanın geniş çapta değiştirilmesi. Şimdi bunun müzakeresini yapıyoruz.

Muhterem senatörler,

Türk Anayasaları içinde hâdiseler göstermiştir ki, en başarılı ve uzun ömürlü olanı 1924 Anayasasıdır. Bu başarıyı bir tesadüfün eseri olarak kabul edemeyiz. Bu toplumu iyi tanımanın toplum ihtiyaçlarını iyi tesbit etmenin bir sonucudur. Bilindiği gibi 1924 Anayasası, kuvvetlerin birliğine dayanmaktadır. Bu Anayasa kuvvetlerin birliği prensibini milletimizin ihtiyaçlarına uydurmuş böylece Türkiye şartlarına uygun bir sistem meydana getirmiştir. Bu Anayasada hukukun ve rejimin anaprensipleri temel olarak alınmış bunun üzerinde Türk'ün malzemesi kullanılarak eser meydana getirilmiştir. Esas hikmet burada, başarının esas sırrı bu.

Şimdi 1961 Anayasasını değiştiren zorunluklar nedir sualine geliyorum.

1961 Anayasası, kuvvetlerin yumuşak ayrılığı sistemini getirmiştir. Yani hâkimiyeti bölmüştür. Fakat yasama, yürütme ve yargı organları arasında dengeli bir ahenk kuramamıştır. Öyle bir durum hâsıl olmuştur ki, bu kuvvetler birbirlerine karşı duruma gelmişler, âdeta birbirleriyle mücadeleye girişmişlerdir. Yargı organı, yasama ve yürütme organlarını denetlerken bu organın denetimi düşünülmemiştir. Böylece yargının diğer organlara üstün duruma geçmesi bir vâkıa olarak ortaya çıkmıştır. Bunun için kuvvetler dengesi sağlanamamıştır.

Hürriyeti onu tahribetmek için kulananlar ve kullanmak istiyenler süratle artmış ve memlekette yaratılan anarşi, vatandaşları yarınından endişe eder duruma getirmiştir.

Direnme hakkı baskı grupları elinde vatandaşların en tabiî haklarını almak için bir vasıta haline gelmiştir. Direnme hakkı bir isyan hakkı olarak kullanılmıştır.

Üniversite ve radyo - televizyon gibi özerk kuruluşlar özerkliği lâyiki veçhile kullanmamışlar, tamamen maksat ve mânasından uzaklaştırarak suiistimal etmişlerdir.

Özerklik milletin verdiği vazife dışında vazife görmek ve sinsi faaliyetler için bir kalkan olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Muhterem arkadaşlar,

Bu özerklik üzerinde bilhassa üniversite özerkliği üzerinde, arkadaşlarımız durduğu için bendeniz de kısaca bâzı hususlara işaret edeceğim.

Sayın Yıldız hemşerim üniversite özerkliğinden geniş ölçüde bahsettiler ve üniversite özerkliğini devrimcilikle de birleştirmek yolunu aradılar.

Muhterem arkadaşlar,

Bizdeki üniversitede özerklik nedir? Veyahut ne mahiyette tezahür etmiştir, kısaca ona değinmek istiyorum.

Bir defa hiçbir arkadaşım bizdeki üniversite özerkliğine benzer dünya üniversitelerinde bir özerklik gösteremezler. Bu bir vâkıadır., bu bir gerçektir. Misal olmak üzere, arz ediyorum; Amerika'da üniversite idarecileri, ya mütevelli heyetler tarafından tâyin edilir veyahut Newyork Eyaletinde olduğu gibi valiler tarafından edilir. Yani, üniversite idarecilerini üniversite mensupları seçmezler, bunun birçok mahzurları vardır. Nitekim Türkiye'de de görülmüştür.

İngiltere'de de mütevelli heyetleri seçerler. Fransa'da Hükümet tâyin eder üniversite idarecilerini. Bu bakımdan bizdeki özerkliğe benzer dünya üniversitelerinde hiçbir özerkliğe bendeniz rastlamadım.

Saniyen, her halde özerklik demek rektörün kolundan atılarak makamından kovulması demek de değildir.

Saniyen, özerklik demek Sayın Başkanın da bir konuşmasında işaret ettiği gibi, bir resepsiyonda bir fakülte sorumlusunun söylediği şu sözler de değildir. Bu fakülte sorumlusu şunu söylemiştir arkadaşlar.

«Benim fakültemde kırmızı renk vardır. Bu rengin tonları olabilir. Fakat hiçbir suretle başka renge müsaade edilemez.»

Her halde Sayın Yıldız'ın ifade etmek istediği özerklik de bu demek değildir.

KÂMİL KARAVELİOĞLU (Tabiî Üye) — Onu kim söylemiş?

ÖMER LÛTFİ HOCAOĞLU (Devamla) — Efendim, onu Hükümet ve ilgili bütün makamlar bilmektedir. Eğer görüşmemden sonra görüşürsek size de ismen veririm.

Sonra muhterem arkadaşlar, yine özerklik Türk üniversitelerinde Lenin'in methiyesini yap-

mak, Mao'nun türkülerini söylemek de değildir. Bununla birleştirilmeye çalışan demrimcilik de bizim anlayışımıza göre, adam kaçırmak, adam öldürmek, banka soymak, âmirine karşı gelmek değildir. Eğer Sayın Yıldız'ın maksadı bu şekildeki özerkliği müdafaa etmek değilse, o zaman endişeye mahal yok. Zaten Anayasadaki değişiklik bununla mücadele için yapılmaktadır.

Muhterem arkadaşlar, arza çalıştığım hususların yanında ifade etmek gerekir ki, 1961 Anayasasında yürütme organı hukukan teçhiz olunmamıştır. Oysa ki, sorumluluğun olduğu yerde yetkinin, yetkinin olduğu yerde sorumluluğun bulunması gerekirdi. Netice olarak Anayasada bulunan boşluklara icranın yetersizliği de eklenince demokratik rejim âdeta kendikendini savunamaz hale gelmişti. Elbette ki, bu duruma millet ve rejim tahammül edemezdi, edemedi de.

Sayın senatörler,

İşte Anayasanın boşluklarını doldurmak, ârızalarını gidermek ve milletimizin bünyesine uydurmak ihtiyacı kanaatimce biraz önce arza çalıştığım sebeplerden doğmuştur.

Muhterem arkadaşlar,

Anayasanın millî bünyemize uymayışına, birtakım boşlukları bulunuşuna hazırlanırken, takibedilen yolun ve metodun büyük ölçüde sebebolduğunu ifade etmek isterim. Şöyle ki, 1961 Anayasası, benden önceki arkadaşlarımın da işaret ettiği gibi bir reaksiyon Anayasası olarak hazırlanmıştır. En önemli olan husus, 1961 Anayasası hazırlanırken muhtelif anayasalardan muayyen kısımlar alınmış, zoraki birbirine monte edilerek derleme bir Anayasa meydana getirilmiştir.

Bunların Türk toplumuna uygunluğu, milletin ihtiyaçlarını ne derece karşılıyabileceği üzerinde durulmamıştır. Bunlara ilâveten istifade edilen anayasaların bir bütün olarak kıymetlendirilmesi gerekirken buna riayet edilmemiştir. Millî bünyeye uygun bir Anayasa hazırlamak yerine, milletin yeni bir kalıba zorla sokulma yolları denenmiştir. Halbuki hukukun ve rejimin temel prensipleri üzerine malzemesi millî bünyeden alınarak kurulacak bina hem sevimli hem de çok rahat olacaktı. Dünya bilir ki, Türk Milletinin Devlet idaresinde geniş tecrübesi vardır, elindeki materyalı da çok zengindir.

Arkadaşlar,

Memnuniyetle görüyorum ki, getirilen değişikliklerde bu hava hâkim olmuştur. Bu hareketi, milletin kendi varlığına dönmesi, kendini tanıması ve millî birliğine sahip çıkma olarak ifade etmekten cidden zevk duymaktayım.

Yine buraya geldikten sonra bir hususa işaret etmek istiyorum muhterem arkadaşlarım; konuşmacı arkadaşlarımızdan birisi ilmin verilerine işaret ederek ve ilimden aldığı esasları ileri sürerek kendi üslûbu içinde 1924 Anayasasına temas ettiler ve dediler ki, «Bu Anayasanın hükümleri o zaman için doğru idi, ama sonunda şartlar değişti 1961 Anayasası meydana geldi» dediler.

Bu bir görüştür ve doğru da olabilir. Fakat bu arkadaşımız şunu unuttu ki, büyük Devlet adamı Atatürk, bütün dünyaca ileriyi görüş bakımından insanların en ön safhında bulunan kimselerden birisidir ve dünya bunu da böyle kabul eder.

Hal böyle iken, 1924 te çıkarılan Anayasa, ki, Atatürk bunun yapıcısıydı. 1961 de, yani 36 - 37 sene sonra değişmek durumunda kalmıştır. O halde bu ileri görüşlü zatın görüşlerinin de zaman değiştikçe, cemiyetler geliştikçe değişmek durumunda kaldığını arkadaşımız işaret etmiştir. Fakat buna işaret ederken şu noktayı da düşünmesini çok arzu ederdim. Atatürk'ün görüşünü ihtiva eden bir Anayasa 36 - 37 senede değiştiğine göre, benim çok değerli Sayın hemşerimin ve onun gibi düşünenlerin anayasalarının da bir gün sonra, bir ay sonra veyahut bir sene sonra değişebileceğini mâkul ve gerçek olarak kabul etmesi gerekirdi.

Muhterem arkadaşlar,

Hukuk devletinde Anayasanın üstünlüğü kabul edilir. Bu bakımdan Anayasa değişikliklerinde çok dikkatli, itinalı ve titiz olmanın zaruretine inanıyorum.

Anayasalar mümkün olduğu kadar uzun ömürlü ve devamlı olmalıdır. Ancak, toplum değiştikçe, anayasalarda ârızalar ve boşluklar tesbit edildikçe, ihtiyaçlar ortaya çıktıkça anayasaların da değişebileceğini kabul zarureti vardır.

Sayın senatörler, Anayasa değişikliklerinin her şeyi halledeceğini elbette kabul edemeyiz. Bu bakımdan her zaman Anayasayı suçlu bul-

mak âdet haline gelmemelidir. Anayasa yanında müessir bir icraya ihtiyaç vardır. Müspet, verimli sonuç alabilmek için, devlet organları salâhiyet ve mesuliyetini müdrik olmalı ve rejimin gerektirdiği vecibeler eksiksiz yerine getirilmelidir.

Unutmamak lâzım ki, en iyi anayasalar ehliyetsiz, basiretsiz ve faziletsiz ellerde dejenere olmaya mahkûmdur.

Muhterem arkadaşlar.

Anayasada yapılmak istenen değişiklikleri yeterli bulmuyorum. Düzeltilmeye muhtaç tarafları gene de mevcuttur. Yüce Meclisler bunlara da elbette el atacaktır. İfade etmek isterim ki, getirilen değişiklikler 38 nci madde hariç, sıra geldiğinde bu madde üzerinde görüşlerimi arz edeceğim, isabetlidir ve milletimiz için hayırlı olacağına inanıyorum.

Aziz arkadaşlarım,

Sözlerimi bitirmeden önce önemli gördüğüm bir hususa huzurnuzda işaret etmek isterim.

İnsanoğlu varolduğu günden bu yana kaderin çizdiği yolu değiştirememiştir ve daima kadere boyun eğmek mecburiyetinde kalmıştır. Tarihe dâhi olarak geçmiş olanlar bile, çok kere kaderin sürüklediği acı akıbetlerden kendilerini kurtaramamışlardır.

Kanun önünde eşitliği, demokratik hukuk devletinin gereği olarak kabul ediyor, bu görüşle geçmişte vukubulan siyasi olaylar dolayısıyle bu olayların içinde bulunmuş olan kimselerin bâzı haklardan mahrum bırakılmalarını modern hukuk devletinin genel prensiplerine aykırı buluyorum. Ve bu hükümlerin kaldırılması zaruretine inanıyorum. Politikanın ve kaderin bir cilvesi olarak bu duruma düşmüş insanların kendi vatanlarında demokratik hukuk devletinde vatandaşların Devlet idaresine iştirakleri demek olan seçilme hakkı gibi, kutsal bir haktan mahrum oluşlarının ağırlığını, ıstırabını ve yarattığı üzüntüyü biran için lûtfen düşününüz. Unutmayınız ki, bu insanların bir kısmı İstiklâl madalyası taşır, gazidir veya şehit çocuklarıdır. Bunlara ıstırap çektirmekte kendimizi haklı bulamayız. Bu kanıyan bir yaradır, mutlak tedavi edilmelidir arkadaşlarım.

Sözlerimi bitirirken Anayasa değişikliklerinin memleketimiz, milletimiz için hayırlı olmasını diler, hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Şimdi aleyhinde konuşacak üyeyi bulacağım. Sayın Termen, lehinde, aleyhinde?

ZİYA TERMEN (Çanakkale) — Üzerinde.

BAŞKAN — Lûtfediniz, çağırmadım.

Sayın Acuner.

EKREM ACUNER (Tabiî Üye) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Aleyhinde, buyurun, sıra sizin.

EKREM ACUNER (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, sayın senatörler, kimi kez birinin, kimi kez de tüm nedenlerin katkısıyla tarihin her devrinde ve döneminde ülkeler bunalımlara mâruz kalmışlardır. Anarşiler, iç savaşlar, müdahaleler ve ihtilâller şeklinde tezahür eden bunalımların görüntüsü ne şekil ve biçimde olursa olsun, nedenlerinde benzerlik ve değişmezlik karakteri daima mevcuttur. Ülkeler değiştiği halde ortak yanları değişmiyen nedenler sosyo - ekonomik, sosyo - politik ve psiko - sosyaldir.

Bunalımlardan sonra beliren amaçlar, nedenleri doğuran itici gücler doğrultusunda ise, o toplum düzeyi gelişmiş ve ilerlemiştir. Eğer amaçlar nedenlerle çelişki halinde ise, duruma egemen ileri gücler zamanlar tutuculuğa dönüşmüşse, ya da yenilgiye uğrıyan tutucu güçler yeniden duruma egemen olmuşlarsa, o ülkelerde bunalımlar sürekli olarak birbirlerini kovalayıp durmuşlardır.

Bunalımların nedenlerini doğuran ve oluşturan itici güç, bilimin ve tekniğin en son veri ve buluşlarıdır. Bu veri ve buluşlar çağımızın siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel düzenlerini bir gelişim ve oluşuma doğru iterler. Hangi toplum, hangi ülke bu zorlayışa karşı gelmiş, direnme göstermede inat ve ısrar etmiş ise, o millet, o devlet tarihin akışı içerisinde zamanla çökmüş, yıkılmış ve yok olmuştur.

İtici ve zorlayıcı gücler yönüne erken teşhis koyabilen ve bu zorlayışın sebeplerini öncelikle yerine getirebilen kimseler bunalımlara mâruz kalmadıkları gibi, istikrarlı bir devlet, uygar bir devlet olma vasıflarını da muhafaza edebilmişlerdir.

Sayın Başkan, sayın senatörler,

1960 öncesi ülkemizde vukubulan bir bunalımın sonucunda Türk Milleti adına direnme

hakkını kullanan Silâhlı Kuvvetlerimiz 27 Mayıs 1960 devrimini gerçekleştirmişti. Bu devrimin amaçları, bunalımların nedenleri aynı doğrultuda bulunduğundan sonunda getirdiği en büyük millî ürün 1961 Anayasamız olmuştur.

27 Mayıs Anayasası çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmanın en emin ve en isabetli yollarını gösterdiği gibi, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yapı ve yöntemlerimizde demokratik kurallara uygun olarak yapılacak yeniden düzenlemelerin reform adı altında yönlerini, amaçlarını çiziyor ve bâzılarının yapılma sürelerini dahi sınırlıyordu.

Ne hazindir ki, 1971 den kısa bir süre sonra iktidara sahibolan güçler, tutucu ve gerici bir yol izliyerek evvelâ Anayasayı uygulamaktan maksatlı olarak kaçındı. öngördüğü reformları yapmadı. Zamanla da kuvvetlenip güç iktisabettikten sonra da Anayasal düzeni geriye çekme teşebbüslerine girişti. Anayasada bu yolda değişiklikler yapılması görüşünü ileri sürdü ve üstelik de bu görüşlerde ısrarlı, inatlı durumlar takındı. Böylelikle de Türk toplumu silâhlı iki kampa ayrıldı, kanlı ve anarşik ortamlara sürüklendi. Hasıl olan bunalımın sonucunda Silâhlı Kuvvetlerimizin başları tarafından Cumhurbaşkanına, hükümete, parlâmentoya verilen bir muhtıra ile 12 Mart müdahalesi vâkı oldu.

12 Mart muhtırası bunalımın nedenlerine isabetli bir teşhis koymuş ve bu nedenlere dayanarak müdahalenin amaçlarını aynı isabetle göstermişti. Güven dolu, ümit dolu duygularla izlenen müdahalenin bugün vâsıl olduğu netice tarihte bir benzerine daha raslanmıyacak ölçüde yurdumuzu tam bir çelişkiler ortamı haline dönüştürmüş bulunmaktadır. Çünkü, 12 Mart muhtırası ile o gün suçlananlar başka bugün ise başkasdır. O gün suçlananlar Anayasayı uygulamıyanlardı, bugün ise uygulanmıyan Anayasanın ta kendisi olmuştur. O gün için Anayasamız milletimize yaraşır görünmüş, bugün ise milletimiz için bir lükstür denilmişti. Bu nitelendirme tarihte milletimize karşı yapılan bühtanların en büyüğü, kendi milletine karşı gösterilen saygısızlığın en ağırıdır.

O gün Anayasanın öngördüğü reformları yapmıyanlar itham edilirken, bugün reformların biran evvel yapılması için yıllar boyu mücadele vermiş olan kişiler, toplumlar ve kuruluşlar itham edilmektedir.

O gün Türkiye Cumhuriyetinin geleceğini ağır bir tehlike içine düşüren siyasi iktidardır denilirken, bugün o tehlikeli gidişe karşı dirinmiş bulunan genç kuşaklardır, denilmektedir.

O gün suçlular tümüyle ülkemizi yönetenler diye gösterilirken, bugün yönetilenlerdir diye gösterilmektedir. Kuşkusuz olarak denilebilir ki, o gün Anayasayı diriltmek istiyenler, bugün senelerdir aynı Anayasayı boğmak istiyenlerle bir ve beraber olmuşlardır.

Anayasanın bu ölçüde ciddî ve ağır suçlamalara ve saldırılara mâruz bırakılması, açık söylenmesine rağmen, 27 Mayıs devriminin suçlanması, yani Silâhlı Kuvvetlerin kendi eserinin gene kendisi tarafından itham edilmesi demektir. Bu suçlama tevil götürmez, tavzihe ihtiyaç göstermez şekilde açık ve kesindir. Madem ki, 27 Mayıs devrimi ve onun getirdiği Anayasa itham edilmektedir. O halde bu devrimde ve bu devrimin getirdiği Anayasanın oluşumunda ve yapılışında sorumluluk payı bulunan kişilerden birisi olarak benim de Anayasayı itham edenlere karşı elbet söyliyeceklerim olacaktır.

Suçlamayı yapanlar tarih ve Türk komuoyu önünde soruyorum. 1961 Anayasasının siyasi iktidar tarafından uygulanmadığını, öngördüğü reformların yapılmadığını, bu suretle Türkiye'nin geleceğinin ağır bir tehlike içerisine düşürüldüğünü beyan ve ilân eden sizler değil misiniz? O gün için hâsıl olan bunalımdan mevcut hükümeti baş suçlu olarak gösteren, istifasını istiyen, yerine yeni bir hükümet kurulmasını talebeden sizler değil misiniz? Çağdaş uygarlık yüzeyine ulaşma ümidini kamuoyunda yitirenin Hükümet olduğunu kesinlikle belirten sizler değil misiniz? O halde niçin Anayasayı ihlâl suçunun aslî faili durumunda bulunanları kanuni kovuşturmadan vareste tuttunuz. Himayeye mazhar kıldınız da, fer'i faillerini, hattâ bir kısmiyle suçsuz kişileri en şenî şekilde cezalandırma yolunu tercih ettiniz.

Böyle bir ayrımın yapılmasından ister istemez 12 Mart müdahalesindeki esas amacın Türkiye'yi kurtarmaktan daha ziyade işlenmiş suçun aslî faillerini kurtarılması anlamına gelmez mi? Bu yolda ısrarlı uygulamalarınıza acaba kendikendinizi aynı suçlu güçler safında nöbet

değiştiren güçler durumuna düşürmüyor musunuz? O günkü siyasi iktidar hiçbir bahane ileri süremiyecek şekilde tek parti iktidarına ve parlâmentoda kanun ve kararların çıkartılması için yeter sayıda çoğunluk gücüne sahip bulunduğu halde, parlâmentoyu olumlu yolda çalıştırıp Anayasanın birinci ve ikinci kısımlarındaki Devlet görevleriyle ilgili hükümlerini ayrıntılarına kadar uyguladı mı? Bu soruya kesinlikle hayır diyorum. Bunu siz de aynı açıklıkla, aynı kesinlikle söylemiştiniz. O halde uygulanıp da sonuçlarını müşahade etmediğiniz, bu suretle de Türk toplumu için yararlı sonuçlar getirip getiremiyeceğini asla kestiremiyeceğiniz Anayasa hakkında nasıl oldu da, hangi mantıki ve mâkul sebeplere dayandınız da bu Anayasa lükstür diyebildiniz ve suçladınız.

Anayasanın temel haklar ve hürriyetler, sosyal ve iktisadi haklar ve ödevler, siyasi haklar ve ödevler başlıkları altında kişilere, toplumlara dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez haklar ve hürriyetler tanımış olmasının en başta gelen nedeni, kişileri, toplumları tekelci ve sömürücü güçlere karşı vereceği mücadelede gerekli olan meşru vasıtalara sahip kılmak, eğer tekelci ve sömürücü güçler siyasi iktidar olanaklarını da yanına alarak, hukuk dışı tutum ve davranışlarla meşruluğunu yitiriyorsa, ona karşı direnme hakkının kullanılmasının bir Anayasal hak olduğunun tesbit ve tescil edilmesi içindir. Tekelci ve sömürücü güçlere karşı kişilere ve toplumlara mücadele güç ve olanaklarını veren ve tanıyan bu hak ve hürriyetlerden kısıntılar yapılmasına tevessül edilmesi, bugün için Devlet güçlerini elinde bulunduranların toplum yararına aykırı olarak, halktan uzaklaşarak tekelci ve sömürücü güçlerle ortaklık kurması ve bu güçlerin amaçlarına hizmet etmesi anlamına gelmez mi? Bu tutum ve davranışın Atatürkçülük, sosyal hukuk devleti ilkeleri ve nizamıyle ilgisi ve ilişkisi nasıl kurulabilir. Üniversite özerkliğinin sınırlandırılması, bugün için daha ziyade bir eğitim ve kültür vasıtası haline gelen TRT nin özerklikten yoksun kılınması. Artık «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir» vecizesini, bir irşat olmaktan çıkarmış, bir kitabe olma durumuna düşürmüştür.

Sayın arkadaşlarım, Atatürkçülük düzeyi Anayasamız birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü maddeleriyle açıkça belirlenmiş bulunuyor.

Şimdi daha açık ve kesin olarak Anayasayı lüks gören ve suçlıyanlardan soruyorum. Getirdiğiniz değişiklikler bu düzeyi daha parlak bir şekilde mi yansıtacak, yoksa mevcut düzeyi söndürecek ve karartacak mı?

Konuşmamın başından beri açıkladığım nedenlere dayanarak diyorum ki, getirdiğiniz değişiklikler bu düzeyi karartacak ve söndürecektir. O halde böyle bir değişikliğin karşısında kesinlikle yer almak benim için bir görev olmuştur. Bilinmelidir ki, bizler böyle bir gidişe ağıt yapmaz, mücadele ederiz. Vâkı olsun veya olmasın ağıtlarla istihzaya kalkışmak, bir Devlet adamına yaraşmaz.

Sayın Başkan, sayın senatörler, gerçek odur ki, yapılacak değişiklikler kanunlaştığı tarihten itibaren ülkemiz 12 Mart Anayasası dönemine girmiş bulunacaktır. Bu dönem 27 Mayısı mahkûm ve devrimci Anayasasının uygulanmamasında da suçluluğu bulunan kişilerin ibrasını onaylıyan bir dönemdir.

12 Mart Anayasası döneminde zuhur edebilecek bunalımların sorumluları artık bundan böyle suç atacak bir Anayasa, suçluluktan kurtulmak için de bugünkü gibi güç ve kuvvet bulamıyacaktır. Çünkü eser kendilerinindir. Tarihin yargısı bir gün gelecek bu kanılarımızı doğrulıyacaktır.

Sayın arkadaşlarım, devlet en doğal anlamıyle belli alâmetler taşıyan, belli sınırlar içerisinde belli kurallara göre işliyen ve belirgin amaçları bulunan insanlardan kurulu bir örgüttür. O halde Devlet, taraf değil bir bütündür. Siyasi iktidarlar bu birlik ve bütünlüğün temsilcisi ve uygulayıcısıdırlar.

Devlet bünyesi içerisinde her türlü girişim ve oluşumun kaynağı ve amacı yabancı etki, katkı, baskı ve güdümünden arınmamış ise o devlet millî ve bağımsız bir devlet olma vasfını taşıyamaz. Bu nitelikten yoksun olursa «millî ve bağımsız devletim» diye geçinen devletlerin uluslararası ilgi ve ilişkilerde gördüğü itibar ve mâruz kaldığı muamele uyduluktan öteye bir anlam taşımaz.

Devletlerin altyapıları çağların gelişen tarihî koşullarına göre düzenlenmeli ve biçimlen-

melidir. Üstyapılar bu düzeyi yansıtmıyorsa o devlet sosyal hukuk devleti niteliğini taşıyamaz.

Bir devletin gerçekten demokratik bir cumhuriyet olabilmesi için hür iradesini bu yolda izhar edecek olan fertlerine devlet; sosyal, ekonomik ve hukukî olanakları yeterince sağlamış olması gereklidir. Devletin bütünlüğü ve Devlet bekasının sürekliliği en az sınıflar ve bölgelerarası dengenin kurulmasına, Devlet yönetiminin gerçekten halka dönük olmasına ve devlet düzeninin tarihî koşulları akışı yönüne dönük ve hızına ayak uydurmasıyle sağlanır ve korunur.

Öcüler yaratmak suretiyle bir devletin yönetilemiyeceği gerçeği bir gün gelecek elbet anlaşılacaktır. «12 Mart ortamına asla dönülmiyecektir» demenin teminatı hiçbir ülkede tek başına silâhlı gücler olamamıştır. Teminatın inandırıcı, güvendirici ve mantıki unsurları sosyal ve ekonomik alanlarda alınacak tutarlı tedbirlerdir.

Türkiye Devletinin ülkesi ve Milletiyle bölünmez bütünlüğü millî birlik ve beraberliğinin sağlanması Anayasanın her maddesinde tekrar edilmek suretiyle elde edilemez. Bu ilkenin muhafazasında başlıca dayanak siyasi iktidara sahip güclerin samimiyet ve ciddiyet içerisinde ve her türlü mülâhazanın üstünde bu ilkeye gösterdiği sadakatle ölçülür.

Devrimcilik, milliyetçilik, millî birlik ve beraberlik, bağımsızlık, sömürüye karşı oluş, halk yararına halkın egemenliği ilkeleri her milletten daha çok Türk Milletine yaraşır, onun idealı ve ülküleridir. Devrimcilik ilkesinin yalnızca söylenmesinden ve tekrarlanmasından dahi çekinen, ürken ve bu ilkenin söylenmesini yasaklıyanların Atatürkçülükle uzaktan ve yakından ilgisi ve ilişkisi olamaz.

Devrimcilik ilkesinden mahrum bırakılmış bir ilkeler manzumesinin benimsetilmesine ve uygulatılmasına çalışılması Atatürkçülüğe karşı yapılacak ihanetlerin en büyüğüdür.

İnanarak ve kesinlikle söylüyorum ki: Raslantıların değiştirdiği kaderin değeri bilinmezse o kader bir gün gelir, aslına döner. Mücadelecilerin uğradığı talihsizlik, mücadele güç ve azminin sonucunda daima yenilgiye uğratılmıştır.

Tesadüfler, kişileri iktidara getirirken çok tatlı ve mültefit görünmüş, aynı kişileri iktidardan uğurlarken de o kadar hırpalayıcı ve zalim olmuşlardır.

Kişisel saltanatların kurulduğu yerde bir gün gelir fırtınalar kopar. Sorumluluğun en büyüğü, çelişkilere dayanan devlet güdümünden doğmuştur. Her suçluluk bir gün gelir müsamaha görür, affa uğrıyabilir ama, bu tür suçluluğun müsamaha gördüğü ve affa uğradığı şimdiye dek görülmemiştir.

Saygılarımla. (M. B. G. ve C. H. P. sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Üzerinde görüşmek üzere Sayın Termen, buyurun.

Sayın Atalay; lehinde, aleyhinde, üzerinde?

SIRRI ATALAY (Kars) — Vazgeçtim efendim.

BAŞKAN — Vazgeçtiniz. Sayın Ertürk? Yok. Sayın Tığlı?

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) — Lehinde.

BAŞKAN — Lehinde. Sayın Sökmen?

TAYFUR SÖKMEN (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Lehinde.

BAŞKAN — Lehinde mi Sayın Hazer?

MEHMET HAZER (Kars) — Sıra gelirse, üzerinde.

BAŞKAN — Üzerinde. Buyurun Sayın Termen.

ZİYA TERMEN (Çanakkale) — Sayın Başkan, değerli senatör arkadaşlarım,

Son on yıllık siyaset çalkantıları millet bünyesine uygun düşmiyen yürürlükteki Anayasanın bâzı maddeleri olarak değiştirilmesi zorunluğunu ortaya koymuştur. 1961 Anayasasına çok fazla siyasi kahır çekildiği kanısında yaşıyan ve yeniden bir devlet şekillendirmenin heyecanını benimsiyen o tarihin Kurucu Meclisinin eser ve emaneti olarak değil, büyük ülkenin bugün içinde bulunduğu ağır şartlardan kurtarılmasına dönük hayatî önemi haiz bir ödev verme açısından mütalâaya almamız gerekmektedir.

M. B. G. adına bugün bu kürsüde konuşan arkadaşımız âdeta yürürlükteki Anayasanın sahibi asli ve hakikisi sadece kendisiymişçesine büyük bir asabiyet ortaya koyarak ve tutanak ve hafızalarımıza çok yeni tezatlar hediye ederek konuşmuşlar, tehdit ve itham lütuflarından

ve üslûplarından siyasi etrafa bol, bol ikramda bulunmayı da ihmal etmemişlerdir.

Sayın Acuner'in biraz evvelki beyanlarını ise hicran telkin eden bir siyasi tirad olarak dinlemiş bulunuyoruz.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Biz de trajedi dinliyoruz.

ZİYA TERMEN (Devamla) — Efendim?

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabiî Üye) — Trajedi dinliyoruz.

ZİYA TERMEN (Devamla) — Trajedi değil tirad.

Anayasa değişikliğini ülkenin ilerliyen zaman ve hissedilen ihtiyaçlar eşliğinde kendini ve sistemini onarma ameliyesi olarak mütalâa etmemek açık hatadır. Böyle bir onarıma gitmemenin sallanan devlete sahip çıkmamanın Türkçe karşılığı ise ağır mesuliyet yani, devlete karşı devlete dönük cinayettir.

Anayasalar, sadece yasadırlar ve 1961 Anayasası da bu yasalardan biridir. 1961 Anayasasını asırlardır virgülüne dokunulmıyarak muhafaza edilen mukaddes kitaplar misali, ciddî bir savunmaya alabilmemiz için her şeyden önce Millet olarak, Devlet gidişatından sorumlu kişiler olarak beğenmemiz, tesis ettiği hükümranlığı tasvibetmemiz lâzımdır.

Millî fanusu yıllardır tedirgin yaşatan hukuk düzenini sarsan ve yüce ve muazzez Devleti akla gelmez tasallutlarla, ele geçirmeyi gaye edinen davranışlara tedbir koymak ise haktır, görevlerin en başta geleni, en yerinde olanıdır.

1876 Kanunu Esasi'sinin 1908 le, 1924 yasa anlayışının 1934 ve onun da 1961 le değiştirilmesi zorunluluğu hangi sebeplerle vukubulmuşsa bugünkü Anayasanın da tehlikedeki devlet, tehlikedeki rejim işaretlerinden hareket edilerek değiştirilmesi bu tarihin zarureti olarak kendini göstermiştir.

Atatürk Anayasasını bütün pramidi ve esprisiyle bir çırpıda silkeleyip kenara atabilen bir anlayışın bugün kendi devirleri Anayasalarına uzanan haklı el karşısında susması akışa rıza hattâ yardım koyması icabeder. Millî Birlikçi arkadaşlar bunu yapamamaktadırlar ve hakikate dayalı ihtiyaca itibar atfetmediklerinden ötürü de mânidar tebessümlerimize muhatap bulunmaktadırlar.

Değerli arkadaşlarım, yürürlükteki Anayasanın fert ve devletle karşılıklı ilişkileri ve karşılıklı vazife ve vecibeler doğrultusundaki hürriyetçi ve ileri niteliği malûmunuzdur. Ancak, derhal belirtilmelidir ki, yürür yasadaki bu üstün özellik bir değişikliğe yürümeyi gaye edinen anlayışın ötesinde kalan yöndür. Çünkü, yasa kuvvetler ayrılığı doğrultusunda çizdiği yeni devleti son yıllar Anayasa anlayışının şekillerinden olan görünmiyen devlete doğru itmesi şeklinde iyi sonuç vereceği tahmin olunan tasavvur, ortaya sillik, kendini açıklıkla ve kuvvetle savunmaktan mahrum, müteredditbir yeni devlet tipi ortaya koymuştur.

Yasada, tahsisan yer verilen kelime ve terimlerin istikbalde başına hangi yorum gaileleri açabileceği hesaba alınmamıştır. Bu sebepledir ki, topluma dönük hizmetler manzumesiyle borçlu bir devlet tarifi uğrunda kullanıllan Sosyal devlet, Sosyalist devlete çevrilmiş; komünist militan, Atatürkçü geçinmiş, Devlet radyosu millete - yasanın hâkimiyetine rağmen - rejim biçen karargâh haline girebilmiştir.

1961 Kurucu Meclisinin hürriyetçi heyecanı hürriyetçi bir Anayasaya önem tanırken nisbeten muhafazakâr ve otoriter bir devlet ihtiyacını nazara almamıştır. O, daima müstakbel çoğunluk iktidarının acz içinde kalmasını, devletin, hattâ seçimle gelmemiş ellerde dahi olsa dağınık, organik, tevhidi gayrimümkün müesseselerde temsil olunmasını öngörmüştür.

Anayasada bugün yapmakta olduğumuz değişiklik, klâsik kuvvetleri, yani, teşrîî, icra ve kaza olarak hülâsa olunan dünkü aslî müesseseleri yeniden mecliste merkezleştiren bir espriye seslenir değildir. Ele alınan değişiklikler rejime ve devlete dönük tehditlerin yarının kanun uygulayıcılarına şeksiz ve berrak mâna sunmasını temin eden esas prensip açıklamalarıdır. Bu sonuç dahi düşünülürse siyasi keşmekeşin sükûnet bulmasına yardımcı olacak yorum ve atıf entrikalariyle ülkeyi tedirginliklerde, tehlikeli iklimlerde yaşatmak istiyenlere mâni hal ortaya koyabilecektir.

Kuvvetler ayrılığı prensibinde tanzim gören 1961 Anayasasının Türkiye'ye ve Türk Milletine istikrar ve mutluluk getireceği inancında katı ısrarlar içinde yaşamamalıyız. Samimiyet-

le belirtilmelidir ki, değişiklik gören maddeler sadece, aşırı sağ veya aşırı soldan gelecek tehlikelerin önlenmesini gaye edinen fakat devleti, devlet günlük hayatının işleyişinde gerekli hizmetleri sağlamıyan niteliktedir.

Türkiye, nazik, komşu şartlar tehdidinde yaşamaya mecbur bir memlekettir. İç hayatımız din, dil, teknik gelişimler doğrultusunda ve homojenitesi çok zor sağlanabilecek ekonomik iç şartlar önünde ideal devlet tipine değil hakikatlerin emrettiği nispî otoriteye dayalı klâsik devlete doğru yönelmek zorunluk ve ihtiyacındadır. Bu ihtiyaca bu değişiklik vesilesiyle el atmıyan Sayın Hükümeti şu an için mâzur görmek icabeder. Fakat, kesinlikle bilinmeli ve unutunmamalıdır ki, Türk bünyesine uymıyan 1961 Anayasa anlayışı er geç görünmiyen devlet tipinden ayrılınarak tabiat kanunları eşliğindeki ve Parlâmento hâkimiyetindeki pramit devlete dönecek, döndürülecektir. Vâkı değişiklikleri, bugünkü Türkiye'nin kanuni ihtiyaçlarının tamamını kapsar görmediğimizi de bu vesile ile belirtmeliyiz.

Devletin ferde dönük vazife ve vecibeleri; ezcümle gücsüz, ferde dönük devlet borcu, yani hayat sigortası, Hazine kifayetsizliği manzumesi mahkûmiyetinde bu kere de ele alınmamıştır. Devletin, hâkim devlet niteliği, garantör ve korrekt devlet nitelikleri, sosyal kontratonun asgari gerekleri olarak yeni bir tedvin ve tesbite bu kere de götürülmemiştir.

Siyasi ortamın düzelmesi, devleti tehditte kararlı görünen tâciz kuvvetlerinin hukukan bertaraf edilmelerini gaye edinen bu değişikliğin, bu haliyle dahi böylece vücut bulmasına büyük emekler harcayan Hükümetçe kâfi nazar atfedilmediğini görüyor ve bu alandaki takdirini, bizzarure, biz de benimsiyoruz.

Kıymetli zamanlarınızı, yüklü müzakereler eşiğinde almıyacağım. Anayasada vâkı bu değişiklik yakın gelecekte ilân görecek sair eş kanunlar sonunda bizlere teslim aldığımız Parlâmento sisteminin ârızasızca ikinci ellere intikalini sağlıyacaktır.

Vâkı değişikliği demokratik düzen gereklerinde gayrikâfi görenler bulunacaktır. Hattâ aslî sistemin bünyesinde mevcut sosyalist tefekküre imkân tanımıyan bu yeni tadillerle, ülkenin yeni ve karanlık bir yöne doğrulduğu iddiaları da öne sürülecektir.

Bu görüş ve hükümlere, muvakkat bir itibarsızlık tanıyacağız. Türkiye'miz, henüz genç ve zayıftır. Plânlı kalkınma hareketlerimiz kendi yağı ile kavrulan bir memleket ortaya koymak üzere yaşamaktadır. Bir ülke elbette ki, hâkim zümrelerin fikir esareti çerçevesinde ilânihaye yaşatılamaz. Türkiye, kuvvetli bir Türkiye olduğunu hissettiği tarihte demokratik düzenin fikrî ve şeklî gereklerine eğilecek ve bu ülkede, belki çocuklarımız sosyalist uygulamanın demokratik klâsik uygulamaya kıyasla daha seviyeli millî bir sonuç getirebileceği kanısı ile kanunlarını değiştirebileceklerdir.

Bizler şu anda; kültür, eğitim ve vicdanlarımız doğrultusunda bir devlet ve rejim ve bize yakışan sistemi savunuyoruz. Eminiz ve yakinen biliyoruz ki, bizim dünyamız ötesinde ayrı ve aynen bizim dünya görüşümüz kadar haklı, ikinci bir fikir dünyası mevcuttur. Canlıların safha safha şekil kazanmaları gibi, milletler de adım adım toplumlarının çoğunluk iradelerine uygun yeni şekillere, yeni siyasi akımlara intikal kaydederler. Bu çağ, demokratik düzenin, insan ruhuna uygunluğuna en doğru sistem bulunduğunu savunma çağıdır. Bu çağ, demokratik düzenin insan haysiyetine yakışan rejim olduğunun ispatlandığı çağdır. Bu sebepledir ki, toplumu ve kişiyi mutlu kılacağına inandığımız demokratik düzen savunucusu tutum ve kararlar içinde bulunuyoruz ve bu yolda devam kaydediyoruz.

Kanun, artık bu memlekette, rejim avcıları yorumcu ve eylemcilere, kapılarını kapatmıştır. Devlete ve haysiyetli güclerine düşen görev, Anayasadaki yeni ruhun, korunmasından ibarettir.

Sayın Erim Hükümetinin, Devletin kanun yolu ile kurtarılması bahsindeki tarihî başarısını hakikaten tebrik etmek istiyorum. Devletin sistem faraziyesi olarak bir kurtuluşa yöneldiği inkâr olunamaz. Bundan sonraki gayretlerimizde kanun vetirelerini uygu istikametinde, millete, kanunun muradı alanında bihakkın verebilecek kuvvetli hükümetlerin kurulması dileğimizdir. Kanunlar, ne derecede kuvvetli mâna taşırlarsa taşısınlar, bütün dâva, onu uygulıyan kudretli eldeki isabette ve iradede hülâsa olunmak icabeder.

Beni dinleme nezaketlerinize saygılarımı sunuyorum. Teşekkürler ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Lehinde Sayın Hamdi Özer. Sayın Gülek, lehinde mi aleyhinde mi?

KASIM GÜLEK (Cumhurbaşkanınca S. Ü.) — Üzerinde.

BAŞKAN — Sayın Karaman?

SUPHİ KARAMAN (Tabiî Üye) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Sayın Hazerdağlı?

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Üzerinde.

BAŞKAN — Sayın Yılmaztürk?

ALÂEDDİN YILMAZTÜRK (Bolu) — Üzerinde.

BAŞKAN — Sayın Fehmi Alpaslan?

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) — Lehinde.

BAŞKAN — Sayın Kalpaklıoğlu?

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) — Üzerinde.

BAŞKAN — Sayın Kınaytürk? Yok. Sayın Sarıcalı? Yok.

Buyurun Sayın Özer.

HAMDİ ÖZER (Malatya) — Sayın Başkan, sayın senatörler;

Bir toplumun anayasası, o toplumun aynasıdır. Ancak, toplumun bünyesine uymıyan anayasalar ne kadar mükemmel olsa da o toplumla bağdaşamaz, aralarında mücadele başlar ve bu mücadele anarşi denen kasırganın kopmasına yol açarak devletin yok olmasına kadar uzar.

Bünyeye uygun olmıyan, güzel de olsa yararlı olamaz. Esasen yararlı olan şey güzeldir. Gösterişli bir ayakkabı, ayağa dar ise, onu giymekte ısrar, ayağı kötürüm eder, eğer fazla büyük ise tökezlemeye ve düşmeye sebebolur. Bunun için anayasalar düzenlenirken, toplumun bünyesine ve idealine uygun olmasına dikkat edilmelidir.

Anayasalarımızın temelinde birçok vatan evlâtlarının kurban kanları vardır. Bunun için Anayasalarımız tepki ile doğmuş ve tepki ile batmıştır. Bütün temennim odur ki, bu Anayasa değişikliğiniz reaksiyondan değil, realiteden doğmuş olsun. Anayasa, toplumun gelişmesi ile gelişsin ve kemale doğru değişsin. Hor kullanılmak suretiyle tahribedilmesin ve yeni kurbanlara sebebolmasın.

Bu Anayasa değişikliği ile temel hak ve hürriyetler toplumun yararı içinde korunuyor, görev ve yetkiler sınırlanmakta, teminat altına alınmaktadır. Böylece hürriyetler ve yetkiler yağması olan anarşiye kapılar kapatılmaktadır.

Sayın senatörler,

Anayasamızın bir anarşi yasası haline geldiğini, değişiklik yapmazsak Devlet gemimizin anarşi dalgaları arasında batıp kaybolacağını 3 yıldan beri bu kürsüden yakındım durdum. İktidar ve muhalefetin acı diyoloğu, anarşi, gözlerimizin içine gömülünceye kadar sürdü ve çatışan iddiaların hesabı herkesin eline verildi. Milletin hakemliği ve tarihî şahadeti altında haklılar büyümeye, haksızlar erimeye başladı.

Anayasamızın değişmesi ve bunun noksansız uygulanması şarttır. Anayasa, bir devlet yönetmeliğidir. Devletin yönetim aracıdır. Bu araç, ehil ellerde uzun ömürlü ve yararlı olur, ehil olmıyan ellerde çabucak yıpranır ve toplumu yıpratır.

Anayasayı değiştiriyoruz, fakat, zihniyeti değiştirmedikçe; bundan fayda umulamaz ve ömürlü olamaz. Hislerin ve çıkarların etkisi altında, değişik yorumlarla didiklenirse bundan önceki Anayasadan farklı olmıyacaktır. Bunun için zihniyet değişmeli ve samimiyette birleşmeliyiz. Her organ ve herkes, görevini ve yetkisini bilmelidir. Bunlar Anayasada sınırlandırılmalı, özellikle yürütme organına; zoru değil, hukuku destek etmeliyiz. Ve onu hukuk yetkisi ile etkili yapmalıyız. Bugün toplumumuzda birçok kimseler ve organlar, yerlerini ve yetkilerini bilemez olmuşlardır. Öğrenciler, sıralarını, öğretmenler, kürsülerini yitirmiş, bulamaz hale gelmişlerdir. Anayasa organları, millet egemenliği yarışında birbirleriyle takışmaya ve çatışmaya başlamışlardır. Gerçek anlamı ile hürriyetler ve yetkiler anarşisi kaynar haldedir. Sınırsız hürriyetler, hürriyetleri, sınırsız yetkiler, yetenekleri vurmaya başlamıştır. Hürriyetler anarşisi ahlâk ve geleneği, mal ve can güvenliğini tahribetmekte, yetkiler anarşisi de hukuku katletmektedir. Halbuki, hukuk devletinde haddi aşmak değil haddini bilmek vardır. Bu haddi sınırlandırmak yetkisi milletindir. Ve millet adına kanun yapan ve anayasa yapan Parlâmentonun vazifesidir. Kanun yapana, kanunu yürüten veya uygulıyan hükmedemez, egemen olamaz. Yetkimizi bilelim ve yetkileri sınırlıyalım. Eğer, hukuk devleti isek, milletin bize verdiği yetkiden tâviz vermiyelim. Hiçbir organı, lâ-

yüsel kabul edip, onları kendi hacımlarının üstünde heyûlâ bir özentiye kaptırmıyalım. Hiçbir özerkliği kendi başına terk kabul etmiyelim. Hukuk ilminin reddettiği, gerekçesiz hüküm fermanlarını toplıyalım arkadaşlar.

Sayın senatörler,

Biz, rejimi tek organa teslim etmişe benziyoruz : Yargı organına teslim etmişe benziyoruz. Millet bizi kınıyor ve bize kızıyor. Bu millet, boynu bükük Parlâmento istemiyor. Onun vekâletini taşıyanlar, onun azametine, onun metanetine, onun cesaret ve şecaatine lâyık olmaya mecburdur.

Muhterem senatörler,

Yurdumuz, bir iç savaş ortamına gelmiştir. Şunu unutmamak gerektir ki bugün emperyalizmin istilâ şekli değişmiştir. Emperyalist devletlerin rekabeti, fiilen tecavüzleri frenlemektedir. Bunun için, istilâ edilmek istenen ülkeler önce ideolojik işgal altına alınır, sonra silâhla zaptedilir. Bugün, yurdumuz istilâ emelinin depremi içinde sarsılmakta, çalkanmakta ve bir savaş ortamı içine sürüklenmektedir. Savaşlarda ateşli silâh ve propaganda silâhı kullanılır Bağrımızda patlıyan ateşli silâhlar, milleti hedef almıştır ve hareket alanı bütün vatandır. Rasgele paketlenen bombalar, muayyen şahısları öldürmek için değil, milletin sinesini parçalamak içindir. Çünkü, o bomba, kundaktaki bebeği, son nefesteki hastayı, kadını, çocuğu ayırdetmeden Türk Milletine atılmaktadır. O halde, bir cephe savaşında düşmana karşı ne yapmak gerekiyorsa bunlara da aynısını yapmak gerekir. Vatan haini casuslara ne yapmak gerekirse, bunlara da öyle yapmak gerekir. Buna göre şiddetli kanuni müeyyidelere Anayasamızda kaynak bulundurmalıyız. Menfi propaganda silâhının başında gelen, basın ve yayındır. 12 Mart öncesi Vatanımız bu silâhın işgali altındaydı. Radyo bizimdi, fakat, mahut «bizim radyo» gibi çalışıyordu, Devlete meydan okuyordu. Televizyondaki gösteriler, başka bir ülkenin ülküsünü aşılamakta ve ülkemizde onun bayrağını taşımaktaydı. Bâzı basın, Türk basını olduğunu tamamen unutmuş ve gelecek rejime yaranma yolunu tutmuştu.

Sonuç olarak arz edeyim ki; basın ve yayın organlarının çoğu, yabancı ideolojinin dili, kulağı ve gözü olmuştu. Bunları millîleştirmek zamanı çoktan gelmiş ve geçmek üzeredir. Hiçbir parti, geçici bir çıkar için, millî olmıyan hiçbir organa tâviz vermemelidir. Günün birinde, onun silâhı ile vurulacağını unutmamalıdır.

Hiçbir parti hükümet olma ihtirasını, millî egemenliğe üstün tutmak sevdasına kapılmamalı, millet bütünlüğünü partiye değil, partiyi millet bütünlüğüne adamalıdır. Çünkü o olmazsa parti olamaz.

Sayın senatörler, bütün bunlarla beraber, toplumdaki kaynaşmaların nedenlerini gidermek için hastalıkların teşhis ve tedavisinde isabet göstermek şarttır. Sadece baskı, hâdiseleri sindirir fakat dindiremez. Morfin acıyı dindirir, fakat hastalığı gideremez. Bunun için, toplumun derdini teşhiste ve onun tedavisinde partizan inatları ve iddiaları bırakıp, samimî bir konsültasyon yapmak ve reçetesini birlikte düzenlemek zorundayız.

Aksi halde, bu hastalık toplumla birlikte hepimizi alır götürür. Bu Anayasa, bir reçeteler manzumesidir, fakat reçete uygulanmazsa, kabahat reçetenin değil, onun uygulamak ve uygulatmak görev ve yetkisini taşıyanlarındır. Bunun için hiçbir organ, Parlâmentonun gözetim ve denetiminden kendisini masum sanmamalıdır.

Sayın senatörler, en önemli bir noktayı arz edeceğim; imtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir millet anlamına bağlı kalma, Anayasamızın ruhudur. Ancak bu ruh, sözle değil fiille vücutlaşır. Sınıfsız derken, sınıf ihdaseden fiillerden kaçınmalıyız.

Toplumun bir kanunu vardır; belirli şartlar belirli sonuçlar doğurur. Toplumun kendi yasası devamlıdır. Anayasalar onu zorlayamaz, ancak onun zorunluğunda kalır. Anayasa ile sınıf mücadelesi önlenebilir; ancak baskı ile değil, daha ziyade ekonomik ve sosyal düzenle mümkündür. Bir toplumun altyapısı cılız olursa, üst yapısı çöker. Eğer biz, aşırı liberal bir doktrinle kapitalizmin iştahasına altyapıyı yem edersek sınıflar doğar ve sınıf mücadelesinde toplumun üst yapısı da yıkılır, talan olur.

Biz, vurguncuların ve anaforcuların ve yağmacıların savunucusu olursak, toplum kendisini savunmak eylemine çıkar. Çünkü Fizik kanunları nasıl «etki» ve «tepki» ile değişirse, toplum kanunları da aynıdır. Kaynamaya terk edilen bir kazan ne kadar sağlam ve kapağın

baskısı ne kadar ağır olursa olsun, gene de patlamaktan kendisini kurtaramaz ve üst yapı parçalanır, çünkü büyük tazyik kapağadır.

O halde, toplumun altyapısı ile üst yapısını ahenkli bulundurmak ve birinin diğerini geliştirmesi suretiyle toplumun gelişmesini sağlamak amacımız olmalıdır.

Sayın senatörler, Anayasamızın değişmesi için, bu kürsüden üç yıldan beri konuşmakta olduğumu arz etmiştim. 11 Kasım 1969 da aynen şöyle demiştim: «Bu Anayasa, herkesin çıkarına göre yorumlanan bir anarşi yasası haline gelmiştir. Hemen herkes ve her organ ve aynı organın kendi üyeleri bu Anayasa minderinde görüşmekte, hakem ve hâkim organ tanımadan, kendi çıkarlarına göre hüküm vermektedirler. Anayasa milletin çıkarı içindir, çıkarcıların âleti olamaz.»

4 . 7 . 1970 de: «Anayasa milletin eseri iken, bugün millet Anayasanın esiri olmuştur. Eğer, Anayasanın anarşinin barınağı ise bu millet tuzağa düşürülmüş, değilse bu millete tecavüz edilmektedir. Milleti bundan kurtaralım. Anarşi alkışları, günün birinde, suratlara atılacak şamarların sesidir.» demiştim.

Bundan bir hafta sonra, bu konuşmamı şiddetle kınayan, mübalâğalı bulan, o zamanki Hükümetin sözcüsüne karşı, bir doktorun ölümüyle, verdiğim cevaptan kısacık bir pasajı arz ediyorum: «Bir hafta önce bugün, bu kürsüden anarşik hareketlerin milletimizi süratle uçuruma sürüklediğini ifade etmiştim. Hükümet sözcüsü beni kınamıştı. Dünden bugünün, bugünden yarının ne olacağını ifadede isabet kaydetmek için kâhin olmaya lüzum yoktur. Âmalların basireti dahi buda yanılmaz. Gerçeğin ifadesi bazan acıdır, fakat doğrudur. Bir gerçeği inkâr etmekle o gerçek yok olmaz. Anayasa değişmelidir, çünkü Anayasayı insanlar yapar, Anayasa insanları yapmaz.»

30 . 4 . 1970 de: «Muhterem arkadaşlar, anarşi bataklığında gül aramaya kalkışanlar, ellerinin ateşle yandığını bir gün hissedeceklerdir. Ama, o zaman bütün memleket yanmış olacaktır. Anarşiden medet umulmamalıdır, çünkü o, bu devlet binamızı temelinden yok eder, hepimiz bu çatının altında kalırız.» demiştim.

Bilhassa şu noktayı dikkatlerinize arz ederek, sözlerimi bitiriyorum. Muhterem arkadaşlar, 11 . 6 . 1970 tarihinde: «Milletin vekâletini taşıyan muhterem parlâmenterler, eseri bulunduğumuz demokrasi, milletimizin hakkıdır, hayatıdır, nâmusudur. Onu koruyalım. Demokrasimizde görülen bâzı aksaklıkların onarım formülleri gene demokrasinin kendi içindedir. Millet neyi isterse onu içinde bulur. Süngü ile demokrasi onarılmaz, yaralanır ve bu yara kapanmaz. Demokrasinin himayesinde bulunan bütün yetkili organlar, hür basın ve özerk teşekküller geliniz biz de demokrasimizi himaye edelim. Eğer bu demokrasimiz giderse, yasama organları da olamayacak, olsa da muhalefet yasaklanacaktır. Bu kürsülerde, milletin iradesi ve parlâmanterlerin vicdanı bir emir komuta düğmesine bağlı kalacaktır. Teminatlı hâkim teminatsız olacak, hüküm hâkiminin değil hâkime hükmeden beşerî otoritenin olacaktır. Hür basın ve özerk TRT zâlimin zülmünü yazmıyacak, söylemiyecek ve göstermiyecektir; hattâ onu alkışlamaya, ve mazlumu zalim göstermeye zorlıyacaktır. İftira çarkları tersine dönecek, demokratik hürriyetin seyri ile keyfî de değil istibdadın emri ile mecburi olacaktır.»

«Üniversiteler özerklik bayrağını indirecek, profesörler, öğrenciler ve bütün organlar siyasi iktidarın müstebit otoritesinin meddahları olmaya zorlanacaklardır.»

«İşçiler grev yapamıyacak, gösteri yürüyüşlerinin gözleri ve ayakları bağlanacaktır.»

«İlericilik yarışmasında fesatçılar ve jurnalcılar birbirlerini çiğnemek suretiyle geçeceklerdir.»

Muhterem arkadaşlar, 12 Mart Muhtırasına 58 gün kala, - ufak bir pasaj arz ediyorum, tekrar - «Geliniz, rejimi koruyucu ve kurtarıcı ellerimizi birleştirelim. Kendisinden feragat beklenenler bu fazileti göstermelidir.

Yurdumuzda çeşitli muhterisler var, milleti kendi çıkarlarına adayanlar var. Önce kendim, sonra rejim, ya kendim ya rejim diyenler var. Hem servet hem ikbal hırsı bir arada ömürlü olamaz; çok defa birincisi ikincisini eritir ve bilhassa demokraside bunlar, yuvalanamazlar.» demiştim.

İşte muhterem arkadaşlar, bu konuşmamdan tam 58 gün sonra, 12 Mart Muhtırası kapı-

yı çalmıştır. Bu çalış bir ihtilâl dipçiğinin darbesi değil, bir uyarış ve ihtilâlden kurtarışın sesidir ve hattâ müjdesidir.

12 Mart Muhtırasının en güzel eseri, işte bugün burada toplanaraktan değiştirilmesine karar vermiş olduğumuz, Anayasadır. Eğer 12 Mart Muhtırası olmasaydı, burada hiçbir parti birbiriyle irtibatlı bulunamayacaktı. Bunları, zabıtlarla geçirdiğimiz günlerdeki hâtıralarımızla hepimiz bilmekteyiz.

Şayanı şükrandır ki, 12 Mart Muhtırası bize, ellerimizi birleştirmek suretiyle, basiretimizi açmak suretiyle gerçeği göstermiştir. Bu bakımdan bu Anayasa değişikliğinin ömürlü olması, milletimize, memleketimize yararlı olması için ilk önce zihniyetimizi değiştireceğiz. Hakta, adalette, gerçekte mutlaka birleşeceğiz. Parti duygusu ile her hangi bâzı ihtiraslarla gerçeği inkâr etmiyeceğiz. Milletin selâmetini her şeyin üstünde tutacağız.

İşte bu inançla, bu Anayasa değişikliğinin milletimize, memleketimize hayırlı, uğurlu olmasını diler, hepinize saygılar sunarım. («Bravo» sesleri ve alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Cizrelioğlu, aleyhinde görüşecekler...

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Diyarbakır) — Sayın Başkan, muhterem senatörler; Anayasa tadilâtı teklifi hakkında konuşmak üzere huzurunuza gelmiş bulunuyorum.

Aylardan beri; hazırlandı, hazırlanıyor derken, Meclis kürsüsünden vâkı ciddî bir beyana nazaran, Hükümetçe arka arkaya iki teklif halinde Millet Meclisi Başkanlığına verilen ve siyasi partilere yapılan bir sürprizle, özel bir prosedürü takiben, Cumhuriyet Senatosuna gelmiş bulunan, Anayasanın bir kısım maddelerinin değiştirilmesine mütaallik teklifin müzakeresi yapılmaktadır.

Bilindiği gib, 12 Mart Muhtırası üzerine, Muhtıraya uygun olarak kurulan, tarafsız Hükümet, reform Hükümeti, partilerüstü Hükümet, beyin Hükümeti ve nihayet Parlâmento Hük ümeti gibi isimlerle isimlendirilen bu Hükümet, işbaşına gelişini mütaakıp, memleketin bâzı yerlerinde örfî idare ilân etmiş, sonra da, Anayasanın değiştirilmesi gerektiğinden bahsetmeye başlamıştır.

«Anayasayı değiştirmiyelim, sıkıyönetimi de kaldıralım, memleketin hali nice olur», diyerek, Anayasa değişikliği hazırlığına girişmiş bulunduğunu beyan eden Hükümet, âdeta, evvelki Hükümetin beraati zimmetinin delili olarak, 12 Mart'tan evvelki ortamın müsebbibinin Anayasa ve sıkıyönetimsizliğin olduğunu kabülle, 3 maddesinin hiç birisinde açık veya kapalı Anayasa tadili ve sıkıyönetimden bahsetmiyen Muhtıranın sebep ve anlamını muallâkta bırakır bir tutum içine girmiştir.

Muhtıranın esas maksadının bu olduğu iddia edilirse, o zaman, Anayasa tadilâtı ve sıkıyönetim gibi tedbirlere resmî ve gayri resmî bütün beyanlariyle, şimdiki Hükümetten çok daha teşne olduğu sabit bulunan evvelki Hükümete bunları kolaylıkla yaptırtmak mümkün iken, muhtıra verme yolunun tercih edilmiş bulunmasının mâna ve sebeplerinin izahı zorlaşır.

«Getirdiğimiz Anayasa değişikliklerinden bir kısmı huzur ve sükûnu, sıkıyönetimsiz de devamlı kılmak; ikincisi, reformlar bakımından lüzumludur», diyen Hükümetin bu sözleri, yine kendisinin «Anayasa tadilâtı teklifi Türkiye Büyük Millet Meclisine ait bir hususstur.» beyaniyle çelişmekte ve Anayasa, reformları öngören bir Anayasa olduğu için de, inandırıcı olmaktan uzak kalmaktadır. «Esas olan; bu güzel Anayasa ile tanınmış hakların bir avuç azınlık tarafından zaptedilmemesini sağlamaktır,» diyen Hükümetin bu beyanı ise aynı Hükümetin çoğunluğun haklarının Hükümetçe zapdedilmesini sağlamak intibaını veren Anayasanın 30 küsur maddesinin değiştirilmesi yolundaki kesif gayreti karşısında sadece vesilei tebessüm olmaktadır.

Hükümetin; «15 gün kadar durumu inceledik, Devlet dosyalarının içine girince gördük ki, bu hareketler basit hareketler değildir» şeklindeki ifadesine göre, meseleleri bilmek, hareketlerin mânasını anlamak için Hükümet üyesi olup, 15 gün Devlet dosyalarının içine girilmesi gerekmekte olduğu cihetle; acaba sayın Hükümet Anayasa değişikliklerine Hükümet üyesi olmıyanların memleket meseleleri ve hareketleri hakkında konuşamıyacakları veya hiç olmazsa partili sayın üyelerin herbirinin, mutlâka Hükümet üyesi sıfatı ile 15 gün Devlet dosyalarının içine girmelerini temin edecek bir madde ilâvesinde bulunsa idi hem parlömanterlerin Hükümet üyesi olmadan evvel başka,

Hükümet üyesi olduktan sonra başka türlü konuşmaları önlenmiş, hem de siyasi partiler arasında her zaman mutabakat daha kolay sağlanmış olmaz mıydı? gibi bir sual hatıra gelebilir. Zira, yarın bir başka Hükümet iş başına gelir, meseleleri tetkik ettik, Devlet dosyalarının içine girince gördük ki; evvelce söylenenler yerinde değildir derse ne olacak Meseleler Hükümet üyesi olanlara göre ayrı, olmıyanlara göre ayrı bir anlam mı taşıyıp gidecektir? Böyle şey olmaz. Kaldı ki; dikkat edilirse meseleler ve hareketler üzerinde tartışmalar daha çok Devlet dosyalarının içine girmiş hükümetlerin eski ve yeni üyeleri arasında cereyan etmektedir. Şu halde; meseleleri ve hareketleri bilmek ve anlamak için Hükümet üyesi olmak, hattâ parlâmento üyesi olmak dahi lâzımgelmez. Gören, tetkik ve tahlil edebilen, iyi niyetli sade bir vatandaş olmak kâfidir.

Bu değişikliklerle, demokrasiden ziyade sadece Hükümet kuvvetleniyormuş gibi görünmektedir. Siyasi durumu itibarıyle merkezi Hükümeti dahi bölünmüş Almanya'nın 22 senede 6 defa Anayasasını değiştirmesini, bağımsız demokratik Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının değiştirilmesi lüzumuna misal göstermek yerinde ve isabetli bir görüş sayılamaz. Bununla beraber, ileride yine Anayasa değişikliğine gidileceğine işaret sayılan Hükümet beyanına göre bu mevzuda galiba 22 sene dolmadan Almanya çok geride bırakılmış olacaktır.

Bir Anayasanın dinamizmi milletin dinamik hayatı istikametinde ileriye doğru ilkeler muhtevi bulunması ile kaimdir. Milletin dinamik hayatını aksatan, durduran istikametteki geriye doğru değiştirmeler Anayasanın dinamizmini sektedar eder. «Anayasa değişiklikleri her çevrede serbestçe tartışılmalıdır» demiş olan bir Hükümetin, Anayasanın bu şekilde değiştirilmesine haklı ve yerinde bir lüzum ve sebep bulunmadığını söyliyenlerin görüş ve fikirlerini de, buna lüzum vardır diyenlerin görüş ve fikirleri kadar muhterem kabul etmesi gerekirken, hem de Meclis kürsüsünden ağıt yapmak şeklinde tavsifi ciddiyetle telifi mümkün olmıyan ve Hükümetin Hükümet ağırlığına halel getirici bir tarzı beyandır.

Muhterem senatörler, Hükümetin beyanları gibi tadilât teklifinin genel gerekçesi de Anayasanın tadili lüzumuna inandırıcılıktan uzak bulunmakta ve ortada Anayasal ve hukukî bir zorunluk bulunmadığını açıkca göstermektedir. En mühim yasa olan Anayasanın 30 küsur maddesinin değiştirilmesi ile ilgili bir teklifin sadece 3 satırlık bir genel gerekçe ihtiva eylemesi bu değişikliklerin hukukî ve mantıki mesnetlere istinadettirilebilmesinin zorluğunun bir ifadesidir.

Genel gerekçede; «10 yıllık uygulamanın ışığında Anayasanın hürriyetçi yapısını ve temel ilkelerini bütünü ile koruyarak hazırlanmıştır» denmektedir. Bir Anayasa hakkı ile uygulanır; buna rağmen birtakım aksaklıklar görülürse «uygulamanın ışığında» gerekçesi ile değişiklik belki ileriye sürülebilir. Fakat, hakkı ile uygulanmamış, hatalı uygulanmış bir Anayasanın tadili için haklı ve yerinde bir sebep olamıyacağı gibi, tadil gerekçesi olarak «10 yıllık uygulamanın ışığında» ibaresi de ciddî bir anlam taşıyamaz.

Bu mevzuda Meclis kürsüsünde görüş ve fikirlerini beyan eden siyasi partilerin muhterem sözcülerinin; «12 Martı meydana getiren sebepler geçmiş iktidarın tutumudur, anarşiden Anayasa sorumlu değildir, gerekli uygulama yapılmamıştır, Anayasa aşırı cereyanlara kapalıdır, Anayasanın hiçbir kusuru, hatası ve eksiği yoktur» şeklindeki; aynı zamanda 12 Marttan evvel ve sonra söylenmiş sözlere ve ileriye sürülen iddialara uygun, kesin beyanları da getirilen bu değişikliklere hukukî, mantıkî bir sebep, lüzum ve zorunluluk bulunmadığına ayrıca ve açıkca bir delildir.

Teklifteki değişiklikler tetkik edilince, genel gerekçedeki; «Anayasanın hürriyetçi yapısını ve temel ilkelerini bütünü ile koruyarak hazırlanmıştır» cümlesinin okuyanların bu değişikliklere rağmen, bu iş nasıl mümkün olabilmiştir diye araştırmaları sonunda tebessümde bulunmaları için mizahi anlamda kullanılmış olduğu zannını vermektedir.

BAŞKAN — 7 dakikanız var.

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — Bir dakika efendim.

Hak ve hürriyetler mevzuunda Anayasa, bilhassa hükümetler tarafından vukuu muhtemel dokunma ve kayıtlamalara karşı teminat olarak hak ve hürriyetlerin özüne dokunulamıyacağı ve hak ve hürriyetlerin ancak hâkim

kararı ile kayıtlanabileceği gibi iki esas prensip ihtiva eylemektedir.

Anayasa Mahkemesi Anayasaya aykırı tasarruflara, Danıştay idarenin keyfî tasarruflarına adlî organ siyasi müdahalelere karşı 1961 Anayasası ile birer teminat halindedirler. Temel hak ve hürriyetler, özel hayatın gizliliği, Anayasanın söz ve esprisine tamamen aykırı olarak ve çok geniş takdir yetkisine müsait sebeplerle kolayca dokunulabilir, kısıtlanabilir hale getirilmekte; aynı zamanda, basın hürriyeti kısıtlanması mahzurlu yoluna gidilmektedir. Basın dışı haberleşme hürriyeti geniş bir kısıtlanmaya tabi tutulmakta, kişi güvenliği mevzuundaki 24 saatlik müddet 48 saate çıkarılıp, ayrıca 7 günlük bir hürriyeti tahdit müddeti de ilâve edilmekle Anayasanın hak, hürriyet ve güvenlik hususlarındaki titizlik ve hassasiyeti bir tarafa itilmekte ve bu suretle işlemlerin uzamasına sebep bâzı kanuni aksaklıkların kefaret hak, hürriyet ve güvenliğe yüklenmek istenmektedir. Tabiî yargı yolu mevzuundaki «tabiî hâkim» tâbiri ile «Kanunen tabi olduğu hâkim» tâbirinin yek diğerinden farklı olduklarını değişiklik teklifinde bulunanlar gayet iyi bilirler. Tabiî hâkim, hukukun genel kaidelerine, adlî teşkilât esasına, tespit edilen görev ve yetki esaslarına göre fiil, fiilin yeri ve zamanı bakımından huzuruna sevkedilinebileceği belli olan hâkim demektir. Değişiklikteki tâbir ise, çıkarılacak bir kanunla tesbit edilecek veya mevcut hukuk kaidelerine rağmen tabiî hâkim dışında huzuruna sevkedilinebilecek hâkim maksadını taşımaktadır ki; bu Anayasaya ve hukukun genel kurallarına aykırıdır.

Kamulaştırmadaki 20 yıllık müddet gerek mâlik gerekse Devlet bakımından tatbikatta çok mahzurlar tevlidine müsait bulunmakta olduğu gibi, ilerideki ödemelerde zuhuru muhtemel güçlükler hususunda, son günlerde gazetelerde yer alan Devletin 24 milyar dâhili borcu bulunduğu yolundaki haberler şimdiden bir fikir vermeye her halde kâfidir.

Sendika, mensuplarının hak ve menfaatlerini arıyan, koruyan bir teşekküldür. Devlet, memurların hak ve menfaatleri hususunda vazifesini yapmazsa, memurun sendikası da olmazsa, memur boynunu büküp susacaktır ki; bu vicdan ve insaf ölçüleri ile bağdaşmaz. Eğer, Devlet, memurların hak ve menfaatlerini hakkı ile temin ve himaye edebilirim iddiasında ise, o zaman memur sendikasının mevcudiyetinden ürkmesinin bir nedeni kalmaz.

114 ncü maddedeki yargı denetimi ile idarenin dikkatli hareket etmesi temin edilmek istenmiş iken, değişiklikte ise lâfzen açık tutulmuş yargı denetimi, getirilen kayıtlarla bertaraf edilmektedir. Bu durumda madde başlığına «yargı denetimi» yerine «yürütme yolu» denmesi her halde daha isabetli olurdur.

İdari özerkliği olmadan ilmî özerklikten bahsedilemiyecek. İlmî, idari hattâ malî özerkliği de ihata eylemesi icabeden üniversite özerkliği, getirilen değişiklikle sadece lâfta kalmaktadır. Üniversitenin kendisinden beklenleni verebilmesi için tam özerk olması gerektiğini üniversitenin yeni ve eski mensupları her halde çok daha iyi bilirler.

Değişiklikte TRT, tarafsız özerk halden bir organ vasıtası haline, ve geniş takdir hakkına imkân verecek sebeplerin yerleştirilmesi ile de olağanüstü bir hale olan örfi idare ilânı âdeta normal bir hal şekline getirilmektedir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa tadili de dâhil, kanunların usul, şekil ve bilhassa esas bakımından, Anayasanın söz ve ruhuna uygun olup olmadığını denetlemekle görevli bir teminat müessesesidir. Bunun, yasama yetkisinin devredilmezliği prensibi ile bir ilgisi yoktur. Yasama yetkisi T. B. M. Meclisinindir. Ancak, bu yetkinin Anayasaya uygun kullanılmasının denetimi Anayasa Mahkemesine aittir. Getirilen değişiklikle riayeti veya ikmali mümkün usul ve şekiller içerisinde, istenilen zamanda istenilen mânada Anayasanın söz ve ruhuna aykırı Anayasa tadiline gidilebilecek çok mahzurlu bir yola girilmektedir.

Teklifte Hükümete kanun kuvvetinde kararname çıkarma yetkisi tanınırken; «Anayasanın yasama yetkisi T. B. M. Meclisinindir, bu yetki devredilemez» diyen 5 nci maddesi hükmü unutulmuş gibi görülüyor ki; esasında, yasama yetkisinin Hükümete devredilmesi demek olan bu mevzuda bu maddenin üzerinde hassasiyetle durulmak iktiza ederdi.

Anayasanın 73 ncü maddesi seçimden bahsetmekte ve kontenjan üyeleri için de «Cumhurbaşkanınca seçilen üyeler» tâbirini kullanmakta olduğu gibi, Cumhuriyet Senatosunun seçimle

gelen 1/3 ünden maksat da, genel oyla ve Cumhurbaşkanınca o devrede seçilen üyelerin mecmuu demektir.

Kaldı ki, seçimi ertelemede seçilmiş olanların seçimi için de, seçenlerin seçim hakkının ertelenmiş olması keyfiyeti de vardır. Milletin seçim hakkı ertelenirken Cumhurbaşkanının bu hakkının ertelenmemesinin hukukî bir sebebi her halde ki olamaz. Bu itibarla seçim zamanları, devreleri ve müddetleri aynı olan bu üyeleri ve dolayısıyle seçim hakkını ertelemede tefrike tabi tutmak Anayasa, hak, hukuk ve adalet ilkeleriyle bağdaştırılamaz, ortam şartları da ileri sürülemez.

Görülüyor ki, değişiklik teklifi bir çelişkiler manzumesi halinde olup getirdiği değişikliklerle Anayasanın hürriyetçi yapısını ve temel ilkelerini temellerinden sarsmakta, Anayasa müesseselerini zedelemekte ve Anayasayı, Anayasa olmaktan ziyade Hükümet yasa denebilecek bir şekle bürümektedir.

BAŞKAN — Sayın Cizrelioğlu, vaktiniz, doldu, bir dakika geçiyor. Lûtfedin efendim.

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — Bitiyor efendim.

Modern demokratik Devlet anlayışına uygun olarak Devletin fert için var olduğunu; ferdin sosyal, ekonomik ve kültürel en iyi şartlar içinde mutlu yaşamasını temin için kurulmuş bulunduğunu temel ilkeler halinde belirten 1961 Anayasasının bu şekilde tadili ile bu görüşten uzaklaşıp klâsik Devlet anlayışı olan «fert Devlet içindir, Devletin hak ve yetkileri; ferdin ise sadece vazifeleri vardır» anlayışına dönülmektedir, ki, bu bir tekâmül değil geriye gidiştir.

Anayasa bu şekilde ve hattâ tamamen değiştirilebilir, birtakım kanunlar da çıkarılabilir. Fakat, bütün bunlar çağdaş uygarlık seviyesine erişmek ve tekamül yolunda ne getirebilir? Tamamen aksine, tekamülü durdurur, geciktirir, milletle Hükümeti birbirinden uzaklaştırır; neticede yine hâdiseler, hareketler ve anarşi ortamı yaratır. Tarih bunun misalleriyle doludur.

İster seçimle ilgisi olsun, ister olmasın, Hükümetlerin vazifesi bu gibi tedbirlerle vakit kaybetmek yerine sosyal, ekonomik ve kültürel meseleleri ciddiyetle ele alıp milletin refah ve saadeti yolunda isabetli icraatlarda bulunarak milletin takdir, esvgi, saygı ve güvenini kazanmaktır.

Zam üstüne zamla hayat pahalılığı çekilmez hale gelirken, işsizlik hızla artarken, Hükümet tutum ve beyanlarıyle güven telkin etmekten uzak kalırken, millete neredeyse evvelki Hükümeti artacak iktisadi sıkıntılar içine girilirken, Anayasa değişikliğinin...

BAŞKAN — Sayın Cizrelioğlu..

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — Millete ve memlekete müspet olarak ne temin edebileceği mâkul, mukni cevabı olmıyan bir sual olarak kalmaktan ileri gidememektedir. Bitiyor Sayın Başkan.

BAŞKAN — Hem Genel Kurul kararı var, hem de yazılı konuşmalar 20 dakikayı esasen Tüzük icabı geçemezler. Lûtfediniz, bağlayınız efendim.

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — Sayın Başkan, misal göstermekten bu mevzulardan hoşlanmam. Bununla beraber mecbur kaldığım için işaret etmek isterim ki, benden evvelki arkadaşın birisi 25 dakikayı da mütecaviz bir müddet zarfında konuştu. Hattâ oturduğum yerde etraftan ikazda bulunuyorlardı: «Vakit geçti mi» diye...

BAŞKAN — Sayın Cizrelioğlu, Sayın Cizrelioğlu...

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — — Sadece bitmek üzere olduğunu da arz ediyorum. İster müsaade buyurursunuz, isterseniz bu şekilde bırakırım.

BAŞKAN — Misal ile yanlış bir tatbikat ortaya koyacağımızı zannetmiyorum. İlk defa size müsamaham oldu ve Genel Kurulun kararına rağmen tam 4 dakika taşmış bulunuyorum, beş dakika taşmış bulunuyoruz. Ben zatıâlinizi ikaz da ettim. Hem Genel Kurul kararı var, hem de yazılı konuşmalar ayrıca Tüzük kararı ile 20 dakika ile mahduttur. Artık takdirinize bırakıyorum bir hukukçu arkadaş olarak...

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) Estağfurullah Sayın Başkan, takdir zatıâlinizindir, eğer Umumi Heyet yoluna gidilirse Umumi Heyetindir. Fakat...

TURGUT CEBE (Ankara) — Sıramı vermek suretiyle devam ettirmek imkânımız olamaz mı efendim? Bundan sonra sıra benim.

BAŞKAN — Hayır efendim.

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — Yalnız iki dakikalık konuşmam var efendim.

BAŞKAN — Usul olarak teklif yaparsınız, Genel Kurula arz ederim. Böyle bir tatbikat yok, Tüzükte de bir madde bulur, hatırlatırsanız onu da tetkik eder; neticeye bağlarız.

TURGUT CEBE (Ankara) — Şifahi olarak teklif yapıyorum, yazılı olarak da vereceğim.

BAŞKAN — Yazılı olarak verin.

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — Hayır Sayın Başkan, konuşmacı benim, ben arz ediyorum, o konuşmam henüz bitmemiştir, Umumi Heyete lûtfen arz ediniz, bitirinceye kadar konuşma hakkımın..

BAŞKAN — Umumi Heyetin bu konuda kararı olduğu için özel, her şahıs için ayrı ayrı karar almamıza imkân yok efendim.

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — Ama, teklif bekliyorsunuz Umumi Heyete arz etmek için.

BAŞKAN — Kendi sırasını size ilâveten vermeyi teklif ediyor.

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — Hayır, sıra değil, bitmesine iki dakika var.

BAŞKAN — Sayın Cizrelioğlu, bir noktada itiraz ediyorsunuz, haklı değilsiniz.

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — Sayın Başkan, itiraz edilen noktalarda haklı olunduğu sabit oluyor. Yalnız buna itaat edip etmemek keyfiyeti takdirinize vabestedir, tabiî.

BAŞKAN — Şu hale nazaran hem beş dakika geç kalmak suretiyle hem Genel Kurul kararını hiçe sayıyor, hem Tüzükteki sarih hükmü hiçe sayıyor, hem de Riyaseti bu vazifesini yapmış olmaktan ötürü suçluyor musunuz?

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — Sayın Başkan, bitti dediniz se ben otururum. Bitti demiş değilsiniz her halde? Hatırlatıyorsunuz ve beni davet ediyorsunuz. (Devam etsin sesleri)

BAŞKAN — Peki efendim, peki... Bağlayınız efendim.

SELÂHATTİN CİZRELİOĞLU (Devamla) — Sayın Başkan, önceden kabul edilecek bir şey üzerinde tartışma açıp sonradan kabul etmek zaman kaybından başka bir şey intaç eylemiyor.

İşbaşına gelişinden beri çelişkiye düşme, polemik yaratma ve gaf yapma rekoru peşinde görünen ve hemen her gün üyelerinden birinin istifası istenen; üyeleri arasında fikrî, kavlî ve fiilî ihtilâflar olduğu; bir müddet için durdurulmuş istifalar vukubulduğu yolunda vâkı ve mutat tekziple inandırıcılık kazanmakta olduğu halde inanılmak istenmiyen rivayetlere rağmen, milletin tam bir iyi niyetle kuvvetli ve inandırıcı olarak görmek istediği Hükümetten beklediği; Anayasayı hakkı ile uygulaması, Anayasanın öngördüklerini biran evvel gerçekleştirmesi ve milletin âdeta çöreklenmiş olan gelen Hükümet giden Hükümeti aratır siyasi kaderini silmesidir.

Muhterem arkadaşlar, komünizm tehlikeleri dolayısiyle tedbirler alındığı iddialarına karşılık olarak arz etmek isterim ki; dünyanın kuruluşundan bu yana dünya tarihinde komünizme intikal etmiş, komünistlik idaresine geçmiş, demokrasi ile, demokratik rejimle hak ve hürriyetlerin hakkı ile tanındığı bir ülke lûtfen misal olarak gösterilsin.

Bunun yanında komünizme kolaylıkla geçen ülkeler dikta rejimini tatbik eden ülkelerdir. Bakınız etrafınıza, bakınız yakın ve uzak komşularınıza. Göreceksiniz ki, bunlar hak ve özgürlükleri hudutsuz olarak tanıdıkları için değil, dikta rejimini, tiranlığı, monarklığı ihdas ettikleri, kurdukları, devam ettirmek istedikleri için, neticede komünizm rejimi tahakkuk etmiştir.

Korkunun ecele faydası yoktur zihniyetinden hareketle komünizmden korkmamalı, üstüne yürümeli. Komünizm gelecek diye tedbirler almak, bir ülkeyi komünizmden kurtarmaz muhterem arkadaşlar. İdarenin hatalı tutumu sebebiyle belki de komünizme yaklaştırır.

Görüşülmekte olan mesele, milletin ve memleketin yakın ve uzak geleceği için olduğu kadar, Parlâmentonun ilerde kaleme alınacak tarih içindeki değerlendirilmesi bakımından da çok önemli bir meseledir.

Muhterem Senatonun memleketin bugünkü malî durumunun bile asırlarca evvel rahmete kavuşmuş bir Rüstem Paşaya yüklenilmek istendiğini gözden uzak tutmıyarak, meseleye gereken hassasiyeti göstereceğini ümit ve temenni ile sözlerime son verirken zamanın bitmesine rağmen göstermiş bulunduğunuz suhu-

lete teşekkürlerimi sunar, hepinizi hürmetle selâmlarım .(Millî Birlik Grupu sıralarından alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Cebe, üzerinde.

TURGUT CEBE (Ankara) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri; 1961 de tedvin olunan ve milletin oyuna sunulan, mevki meriyete bu suretle giren ve aradan 10 yıllık bir zaman geçtikten sonra, 12 Mart Muhtırasından sonra da lüks sıfatını kazanan Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 33 aded esas, 9 aded geçici maddesinin değiştirilmesi hedefini taşıyan Anayasa tadil teklifi müzakeresinin ortalarına gelmiş bulunmaktayız.

Bir memleketin Anayasası tabiatiyle uzun zaman bir katılık hüviyeti içinde hayatiyetini devam ettiremez. Zaman zaman ortamın müsaade ettiği nisbet içinde değişikliklere tabi tutulacaktır. Bunda tereddütümüz yok. Lâkin bu değişiklikler normal zamanlarda hâsıl olan durumlar itibariyle nazara alınmak suretiyle tadile tabi tutulmuş olsalardı, meselenin üzerine gitmemizde lüzum hâsıl olmıyabilirdi. Bilhassa 12 Mart Muhtırasından evvel siyasi partilerin zaman zaman ortaya çıkan hâdiseler muvacehesinde bir noktada birleşmek suretiyle, muayyen bir anlayışa varmak suretiyle bâzı tadillere gitmesi öyle tahmin ediyorum ki, 12 Mart Muhtırasının ortaya çıkmasına mâni teşkil edebilirdi. Lâkin kısır parti çekişmeleri, sen - ben mücadelesi, neticede 12 Mart Muhtırasiyle - biraz evvel burada sayın bir Adalet Partili üyenin, Grup Başkanının ifadesiyle - T. B. M. M. ni - hiç de haklı olmıyan bir tâbirle söylemek icabederse - Kurucu Meclis durumuna getirmezdi. Esasında Kurucu Meclis hüviyetini de haiz değil. T. B. M. M. Bir fâsıla geçirmekteyiz. Eğer siz bunları yerine getirirseniz «hayatiyetinizi muhafaza etmiş, vazifenize devam etmiş olursunuz» gibi bir lütuf sadedinde bize tevdi edilen bir vazifeden ibaret görülmekte. Çünkü hakikaten bir Kurucu Meclis hüviyetini T. B. M. M. ne vermiş olsaydık, o takdirde, topyekûn Anayasanın yeniden tedvini cihetine gidilmesi icaberdi. Böyle bir tedvin vazifesini üzerine alacak olan Meclisin de seçimden geçmesi icabederdi. Bu olmadığına göre T. B M. M. nin bugünkü durumu ne Kurucu Meclis hüviyetindedir, ne de normal prosedür içinde hareket eden bir müessese durumundadır. Çabalar ayakta tutmaya mâtuf gibi görünmekte...

Benim üzerinde esas itibarıyle durmak istediğim husus : Türkiye'nin sathında olduğu gibi, T. B. M. M. nin bünyesinde de bir samimiyetin teşekkül etmesi, bir samimiyet havasının teşekkül etmesi; bugün kara dediğimiz hususa yarın beyaz, dün beyaz dediğimize bugün kara diyemiyecek insanlar olarak bir arada bulunmamızı temenni etmekten ibarettir.

Bakıyorum, Millet Meclisinin ve Cumhuriyet Senatosunun durumuna; şayet , 12 Mart Muhtırasından evvel bir Anayasa değişikliği talebi vâki olsaydı bugün susan ve dün 4 saat, 5 saat burada çeşitli mevzularda konuşma yapma itiyadına giden kimseler, maalesef bugün 12 Mart Muhtırası ile meydana gelen hava karşısında mıdır diye tereddütle sormak zaruretini hissetmekteyim. Kürsüye çıkıp iki kelime muarızım, muvafıkım demek ihtiyacını hissedememektedirler.

Ben Adalet Partililere hiçbir zaman bu meselede haksızsınız demiyeceğim. Çünkü onlar 1961 den itibaren, 1961 Anayasasının karşısında olduklarını aşikâr veyahut gizli, 1969 seçim beyannamelerinde de enine boyuna ortaya koymuşlardı. Yalnız...

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) — Esasına değil. Hayır.

TURGUT CEBE (Devamla) — Esasına. Neden esasına?

A. ORHAN AKÇA (Kütahya) — Bunlara ne lüzum var.

TURGUT CEBRE (Devamla) — Bunları ifade etmek belki bir şey kazandırmıyabilir, yalnız bundan bir müddet evvel Adalet Partisinin muhterem Genel Başkanı, «Seçim beyannamemizde partimizin ortaya koymuş olduğu Anayasa değişikliklerine ait hususların tadili hususundaki hakkımız mahfuz kalmak şartiyle bu Anayasa tadiline uymak durumundayız» demiştir.

Şimdi, bu durum muvacehesinde, Sayın Tığlı'nın işaret etmek istediğine de bu vesile ile müsaade ederlerse bir cevap vermek mecburiyetindeyim.

147 nci maddenin durumunu eğer biz enine - boyuna eleştirme durumuna girersek, o takdirde meselenin esasına da, hattâ Anayasanın ilkelerinin değiştirilmesi istikâmetine de gittiğimizi tesbit etmemiz mümkün olur. Çünkü, 147 nci madde Anayasa Mahkemesinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde yalnız teferruata ait usule müteveccih içtüzük hükümlerine ait hususlara dokunabileceğini, bugünkü tadil maddesi ile ortaya koymakta. Halbuki, iktidarlar bugünden itibaren garanti içinde tutulamazlar. Yarın, inşâllah, temenni ederim, muhalefetin, eski muhalefetin, bugünkü iktidarın tutumu bu tarzda devam ettiği müddetçe, Adalet Partisi zaten silme olarak gelecektir. Hiç tereddüdüm yok bir seçim olduğu takdirde. İnşallah o zaman, 300 - 400 mebusla gelirsiniz ve Anayasayı tadile teşebbüs edersiniz, o takdirde de Anayasanın dışına taşarsınız, Anayasa Mahkemesi de size müdahale edemez. ve sonra da esasa müteallik meselelerde, ilkeler meselesinde maalesef Anayasayı fakir bırakırsanız.

Ben, bu bakımdan meselenin esasına müteveccihtir, diyorum. Tadilât, prensiplere, ilkelere de müteveccihtir. Yoksa, Anayasa tadillerinin karşısında olduğumu ifade etmek istememekteyim.

Şimdi, samimiyet ve gayrisamimiyet meselesine gelince; bence çok calibi dikkat olan bir misali sizlere de arz etmek istiyorum. 1961 Anayasası hazırlanırken, teklifi ilmî bir heyet üzerine almak suretiyle, üzerinde birtakım çalışmalara gittiler ve taslağı hazırladılar. Tıpkı bugün Başvekillik yapan Sayın Nihat Erim'in hazırladığı gibi bir taslak hazırladılar. Bu taslağın içinde, bu taslağın hazırlanması sırasında heyetin içinde bulunan bir zatın, birkaç gün evvel bir yazısını okudum. Bakın ne diyorlar :

«Bilindiği gibi, Sayın Nihat Erim Hükümeti, Anayasada yapılmasını istediği sınırlı değişikliklerle iki maksadı gütmüştür. Bunlardan birincisi, Anayasanın tanıdığı geniş hürriyetlerin, hürriyetçi demokrasimizi, millî birlik ve bütünlüğümüzü yıkıcı hedeflerle kötüye kullanılmasına mâni olmak.

İkincisi ise, reformların gerçekleştirilebilmesi için Hükümete müessir hareket imkânı vermek üzere kanun kuvvetinde kararname çıkarmak yetkisini tanımaktır.»

Demek ki, taslağı hazırlıyan Sayın Nihat Erim'in hedefi bu iki noktada toplanıyor. Bunun arkasından bakın ne diyor : Sayın Profesör :

«Anayasa değişikliğine şayet karşı çıkanlar olursa, o karşı çıkanlar, memleket gerçeklerini bilmiyenler ya da kötü niyetlilerdir.»

Şimdi, işin tuhafı, vaktiyle de 1961 senesinde de bu bapta bu tarzda beyanda bulunanlar çıkmıştır. Hattâ «Aşırı ideoloji ile melûf» diye söz dahi söylenmiştir. Öbür tarafta, karşı olana gericidir denmiştir, tutucudur denmiştir. Bunların hiçbiri bir şey ifade etmez. 12 Marttan evvel eğer Anayasayı değiştirelim diye kürsüye çıkıp burada beyanda bulunsa idik, tahmin ediyorum, Sayın Profesör derhal eline kalemi alacaktı «Anayasayı değiştiremezsiniz. Çünkü, biz tedvin ettik, enine boyuna memleket realitelerine uygun olarak tedbin ettik» demek durumuna girecekti.

Ben o bakımdan meselelerin bu tarz istikamete doğru gitmesini arzulamıyorum. Yalnız, üzüntü duyduğum ve biraz evvel de Sayın Tığlı'nın müdahalelerine karşı söylemek mecburiyetinde kaldığım o 147 nci madde benim hakikaten üzüntümü mucibolmakta, yasaların istikbalini, yasaların akıbetini tâyin etme bakımından her halde faydalı bir şey olmamakta, kaldı ki, memleketleri yasalar da idare etmez, Anayasalar da idare etmez. Anayasaları olmıyan devletler var. Gül gibi geçinip gitmektedirler. Devleti idare eden yetişmiş fertlerdir, Devlet idare eden yetişmiş siyasi adamlarıdır. Devlet adamlarıdır. Bizde noksan olan hususlardır. Türkiye'de öteden beri Devlet adamı yetiştirilmesin diye gayretin içine girildiği de gözümüzden kaçmamaktadır.

Ben, meselelerin yasalarla değil, tutumlarla halledilebileceği kanısı içindeyim. Hepinize saygılar sunarak sözlerimi bitiriyorum, müsaadenizle efendim. (Millî Birlik Grupu sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN — Sayın Kürümoğlu lehinde. Sayın Tığlı ile yer değişmiş oluyorlar.

Buyurun Sayın Tığlı.

MUSTAFA TIĞLI (Sakarya) — Sayın Başkan, sayın senatörler; sözlerime başlamadan evvel hasbelkader Sayın Turgut Cebe arkadaşımın konuşmasına katılarak, bir gerçeği söylememe mecburiyet hâsıl olmuştur.

BAŞKAN — Sayın Tığlı tam 18,40 da başladınız. Mesainin bitiminde de süreniz noksansız doluyor.

MUSTAFA TIĞLI (Devamla) — Peki efendim. Adalet Partisinin 1961 yılından beri Anayasaya karşı olduğu beyanına karşı müdahalem üzerine tavzih buyurmuşlar, «Evet esasa karşıdır» demek suretiyle üzerine tavzih buyurmuşlar, «Evet esasa karşıdır» demek suretiyle bir bilgilerini bütün çıplaklığı ile ortaya koymuşlardır. Ve sonradan ispat sadedinde de 147 nci maddenin tadilini istemek suretiyle Anayasaya esastan muhalif olduğumuzu, fakat bu muhalefetimizi 1961 den beri devam ettirdiğimizi ifade etmişlerdir.

Arkadaşlar, şunu herşeyden evvel ifade edeyim ki, 147 nci maddenin tadili, Anayasanın esasına müessir bir tadil değildir. Anayasayı koruma bakımından, Anayasanın esasını korumak bakımından Meclisin, demokratik lâik Cumhuriyet esaslarını korumakta aciz bir Meclis olmadığını ifade ederek, bunun kontrolü her iki Meclisin dirayeti dâhilinde bulunduğunu kabul ederek Anayasa Mahkemesine verilmemiştir.

Anayasanın bekçiliğini iki Meclis yapamıyacaksa, her halde 15 hâkim hiç yapamaz. Ama bir ihtisas mahkemesi olarak çıkarılan kanunların Anayasaya aykırılığı bahis konusu olduğu zaman, o ihtisas mahkemesinin ehliyetini kabul ederiz ama, bir Anayasanın temel ilkelerini korumak bakımından, Türkiye Büyük Millet Meclisini âciz bulmayız.

1961 den beri Partimizin, Anayasanın esasına muhalif olduğunu söyliyen Sayın Turgut Cebe arkadaşım, eğer biraz hissî olmasa idi, 9 seneden beri bu partinin hizmetinde niçin bulunduğu sualinin kendisine mukaddder olacağını düşünürdü. Partimizin grup başkanlığına dahi talibolmak suretiyle ön safta mevki almayı kendisi için hak gören Sayın Turgut Cebe'nin, 9 sene sonra «Adalet Partisinin, Anayasanın esasına muhalifti» demesi şayanı teessürdür.

Bu konuşmamdan sonra, Sayın hatip arkadaşlarımız Anayasa tadili üzerinde yaptığı konuşmalardan çıkardığım neticeler şudur ki, birinci derecede, bu tadilin 27 Mayısın reddi ve inkârı, ikinci derecede, Hükümetin, 12 Mart Muhtırası ile çelişki halinde bulunduğu, üçüncü sebebolarak da eğer herkesin beğeneceği, hürmet edeceği bir idare tarzı tutmuş olsa idik bu anarşik hâdiselerin olamıyacağı noktasında toplanmış bulunmaktadır.

Bir defa şunu söyliyeyim ki, 12 Mart Muhtırasında Anayasanın tadiline işaret edilmemiş, aksine Anayasanın uygulanması arzu olunmuş bulunmasına rağmen, niçin Anayasa tadiline gitmiş bulunulduğu sorusu Hükümete bir çelişki olarak izafe olunmamalıdır.

12 Mart Muhtırasını veren kuvvet, bir Anayasa imalcisi kuvvet değildir. O kuvvet Anayasanın tatbikini ister, başka kuvvetlerde ister, başka kuruluşlar da haklı olarak ister. Ama maksat, Anayasanın uygulanmasıdır. Tadil edilecek ise, tadil ederek uygula demektir. Anayasanın uygulanması, onun tadilini gerektiriyor ise, tadil ederek uygula demektir. Onun takdiri Büyük Meclise aidolur. Ve Meclis başta Hükümet olmak üzere o kanaate varmıştır ki, Anayasa, 1961 Anayasası bu hali ile kabili tatbik değildir. Ruh itibarı ile idealdir, onun ruhunu korumak için bilhassa 12 Mart Muhtırasının gayesine, hedefine varmak için 1961 Anayasasını tatbikat haline getirmek için, bugünkü tadilâtın mecburiyetine kaani olmuştur. İşte biz de ona kaaniiz.

Hürriyetlerin ve verilen hakların korunması birtakım kontrol sistemlerine tabi tutulamazsa, o hürriyetler, o haklar bir süre elden çıkabilir ve çıktığı gibi.. Bunda Hükümet çelişki halinde değildir, bir zaman için, reformların tahakkuku halinde her şeyin duracağı kanaatinde bulunan Hükümet, yine o zaman içinde bir Anayasa tadilini düşünmediğini ifade eden Hükümet, suçlu olarak mütalâa edilemez. Olsa olsa, bir iyi niyetinin hatasına düşmüş olabilir, bir hüsnü zannının ve hüsnü ahlâkının hatasına düşmüş olabilir. Elbette hüsnü ahlâk ve hüsnü zan sahibi olan, iyi niyet sahibi olan bir Hükümetin; vatandaşın bir milyon lira vererek okutup doktor yaptığı bir kızının, bir öğretmeninin komünist olacağını düşünemez. Bir mühendisin, bir albayın, bir doktorun, bir avukatın, bir ziraatcinin komünist olarak Devlete darbe indireceğini aslâ düşünemez.

Bir zamanlar ben de itiraf ederim ki, düşünememiştim. Bunlar, belki de bizim bir tutumumuzun sonucu olarak veya belki de gençlik saikasiyle çok ideal bir seviyeye erişmiş olmaları itibariyle bize karşı bir reaksiyon olabileceği kanaatini bir zamanlar taşımıştım. Bu benim iyi niyetimin bir icabıdır. Nitekim, Sayın Hükümet Başkanı bunu açıklamış bulunmaktadır. «Ben reformları getireceğim, iddiası ile reformcu bir Hükümet kurduğumu ilân etmiş olmama rağmen, iki ay dahi sabredemediler. 26 günlük devre içersinde 43 tane vahîm hâdise ihdas ettiler.» demek suretiyle iyi niyetinin bunlara lâyık ve hak olmadığını, iyi niyete muhatap insanlar olmadığını, bunların arkasında Mao bulunduğunu söylemek suretiyle hata ettiklerini söylemişlerdir ama, tezat içinde değildirler. Bu hatasından rücu ederek, bu Anayasayı tadil etmek suretiyle, onun gerçek hürriyetçi ruhunun korunmasının zaruretini işaret etmiş ve o istikamette Meclise gelmiştir. Bu tezat değil, bu bir dönüştür. Hatayı kısa zamanda görüp, gerçeği teşhis etmek suretiyle bu tadili getiriştir. Bu asla bir tezat değildir. Aksine gerçeği görmektir. Ve bu öyle bir görüştür ki, bir Devlet adamının karekter nümunesini vermek suretiyle medeni bir cesaretin de örneği olmuştur.

«Herkesin saygı duyacağı bir idare tarzı tatbik edilmiş olsa idi, bu anarşik hâdiseler olmazdı.» noktai nazarı baştan başa gaflettir. Evvelâ anarşik hâdiselerin mahiyetini biz tâyin etmiyelim, edenlerin ağzından konuşalım. Bütün sıkıyönetim mahkemeleri bir Mao'cu sistemin memlekete getirilmek istendiği ve o sistemin memlekette ipka edilmesi arzusu ile hâdiseler çıkarılışında müttefik değil midir? Mahkemelerin iddianamelerine itibar etmiyecek miyiz? O halde, komünizmi kendisi için ideal olarak telâkki eden bir cemm-i-gafire yaranmanın, onların hoş göreceği bir idare kurmanın imkânı var mıdır? Eğer bu anarşik hâdiseler Pakistan mültecileri gibi bağrı açık, donsuz, ayakkabısız sefil insanların yolları işgal ettikleri şeklinde, Devlet katarlarının bilet almadan doldurulduğu şeklinde ve Hükümet müesseselerinin kapısı önüne, «Açız, çıplağız, bizi doyurun» diyen kafilelerin ve kütlelerin hücum ettikleri şeklinde tecelli etmiş olsa idi, Hükümet reformları tahakkuk ettirse idi, memlekette bu açlık olmaz, bu anarşi doğmaz, diyebilirlerdi. Ama, anarşinin temeli bu değil, anarşinin temeli açlık değil. Bir tek aç insan bu anarşik hâdiselere iştirak etmemiştir. Hattâ Pakistan mültecilerinde dahi komünizmin iddiasını yapan olmamış fakat, ölmüşlerdir. Memleket namusu ile kudretince çalışarak yemeye razıdır. Bir tek vatandaş komünizm peşinde değildir. Ama, fukara milletin bir milyon lira sarf ederek doktor yaptığı bir insan, dört milyonluk banka soygununa iştirak etmiştir. Hepsi üniversite talebesidir. Bir kısmı iyi dereceli mezunlardır, bir kısmı hoca seviyesinde olan insanlardır. Bunlarda komünizm böylece ideal dâva olarak kafaya yerleştikten sonra, hangi reform bunları tatmin etmiş olacak, hangi ahlâk ideali bunları susturmuş olacaktır? Komünizmden yana olanlara, komüniste anarşiste sus demek, dur demek için mutlâka komünist olmak şarttır. Komünist olmıyan bir idarenin komüniste yaranması mümkün değildir, mutasavver dahi değildir. İşte sayın arkadaşlarımızın düştükleri hata buradadır. Bu, «Bu tadile rağmen 12 Mart hâdiseleri dönüp dolaşacaktır, tekerrür edecektir.» iddiaları sureti katiyede hataya müstenittir. Evet, komünizan hareketleri tekerrür edebilir. Ama, bu tadil ona sebebolamaz. Buna rağmen komünist hareketleri olacaksa, Devlet onun hakkından elbette gelecektir. Elbette bununla her şeye rağmen mücadele edilecektir. Devlet edecektir, ordu edecektir, başaramazsak millet edecektir, dâvamız bu.

Evet, «Bu ortamda namuslu insan olmak zordur.» dediler, tamamen iştirak ediyorum. Bu ortamda namuslu insan olmak zordur. Çünkü bütün dünyanın ahlâksızlarının heyeti mecmuası olan komünizm hâkim oldukça namuslu olmak zordur. Ortam komünizm ortamı olduktan sonra namuslu insanların yaşaması mümkün olamaz. Ben bu söze iştirak ediyorum. İşte, namuslu insanların söz sahibi olabilmeleri için bu mücadele açılmış, bu teklif gelmiştir.

«Hangi demokratik idareden komünizme geçilmiştir, bir tek emsal var mıdır?» buyurdular. «Bütün diktatörlüklerden komünizme geçildi.» dediler, iştirak ediyorum, doğrudur. «O halde, müsamaha edelim.» dediler. Hayır. Hangi ortamda böylesine kilit noktaları kaybedilmiş, murakabe imkânları verilmemiş bir Anayasa vardır? Bunun emsalini versinler. Hangi demokrat memleketin böylesine hür, -hür-

riyetine muhalif değilim. - fakat kontrolunu kaybetmiş olan bir Anayasa vardır? Hangi dünya milleti Türk milleti ile mukayese edilebilir? Bir de bu var. Bu ölçü olamaz.

Eski iktidarın geçici güçlerle ilerici güçleri çarpıştırdığı ve silâhlı çarpışmalara sebebolduğu ve Türk gençliğinin sağ ve sol diye ikiye ayrılması neticesinde bu ortamın doğduğu iddiası da vârit değildir. Evet, sağ ve solcu gücler silâhla mücadele etmiştir, çarpışmıştır. Ama, çarpışan güçler kimi şeriatçı devleti getirmek, kimi komünizmi getirmek uğrunda mücadele etmişlerdir. Güclerin fikri bu olunca, kime kabahat bulmaya imkân vardır?

Sayın Hükümete, «Reformları yapıp netice alınmadan hangi mantıkla bu değişikliğe taraftar oldunuz » diye bir sual vâridoldu. Hükümet reform yapacağını iddia etti. «Reform Hükümeti kurdum, en kısa zamanda demokratik reformu ve Anayasa reformunu tahakkuk ettireceğim.» dedi. Niye üç gün durmadılar? Yani, 26 günde 48 hâdise devam ederken, yüz günde bin tane hâdiseye Hükümet sebebiyet mi verecekti? Yetmez miydi? Amerikalıların kaçırılması, İsrail Elçisinin öldürülmesi, 10 - 15 tane bankanın soyulması, yetmez miydi yani?.. Mesele bu. Hükümet bunda acele etmiş olarak mütalâa edilemez. Hattâ öylesine bir hakaret, öylesine bir tokattır ki, bir gücün, Cumhuriyet tehlikeye düşüp verdiği bir muhtıra üzerine kurulan ve hüviyet itibariyle müstakil olan Hükümetin şu muazzam beyanatına ve azmine karşı, üç gün insan sabredemez miydi? Üç gün. Ve gerçekten demokrasinin tahakkuku, gerçekten Anayasa reformlarının tahakkuku arzusunda olsalardı, üç gün susmak suretiyle Hükümeti teşci etmiş olmazlar mıydı? Hükümete cesaret vermiş olmazlar mıydı? Samimî insanlar olsalardı; demokratik nizamın teessüsü, anayasal reformların tahakkuku yolunda samimî gayretleri ve kanaatleri olsalardı, yeni Hükümetin bu şaşmıyan, hiçbir şüpheye meydan vermiyen kesin kararını teşci etmek için, ona kuvvet ve kudret kazandırmak için üç gün susmayı lûtfetmezler miydi? O halde, Sayın Hükümetin birbirini takibeden ve vatandaşı evinde duramaz hale getiren bu olaylara sabredin, duralım bakalım mı diyecekti? Görülüyor ki, sayın arkadaşımız bu kanaatte de aldanmıştır.

Sayın arkadaşlar, esasında meyus olmak için hiçbir sebep yok. Cumhuriyetin kuruluşundan bu ortama kadar iki büyük dâvanın yolcusu olarak Türkiye faaliyet halinde idi. Birisi gerici akımlara dur demek; ikincisi, kalkınma idi. Teessürle ifade edeyim ki, gerici akımlar Atatürk'ün merhum olmasından sonra 35 defa artmış olmasına mukabil, 35 senede 35 defa artmış olmasına mukabil, kalkınma yolunda Türkiye'nin herhalde elli senede elli defa ilerlediği ve elli Türkiye'nin teşekkül ettiğine kimsenin şüphesi olmamalıdır. Yol olarak, su olarak, elektrik olarak, okul olarak, fabrika olarak mütalâa edelim; mutlaka elli defa Türkiye eklenmiştir. Ankara'nın Kızılayında gördüğünüz asfalt yollar bugün köylere kadar gitmiştir. Binlerce, onbinlerce fabrika kurulmuştur. Elektriği elde etmek için, bugün artık akar sulardan istifade eder hale geldik. Otomobiller yapmaya başladır. Yarın tayyaremiz de olacak, harb sanayiimiz de olacaktır. Meyus olmaya sebep yoktur. Türkiye büyük Türkiye olmuştur. Türkiye kendisinden beklenenden çok üstün başarılar kaydetmiştir. Ama bu neden elli defa artmış da, altmış defa artmamıştır? Evet, inşallah altmış defa da artacaktır. Hükümetimize güvenmeye ve birbirimizi sevmeye mecburuz, gerçeği söylemeye de mecburuz. Kurtuluş yolu ancak budur. Haksız rekabetle değildir.

SALİH HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Şimdi 27 senedir ne yaptınız diye ithamlarda bulundunuz.

MUSTAFA TIĞLI (Devamla) — Onlar da oldu. Çok hatalarımız var. Adalet Partisi olarak var, Demokrat Parti olarak var, sizin de var, bizim de var, nâmütenahi var. Ama, Sayın Hükümetin programında da ifade edildiği gibi, geçmişin muhasebesinde fayda yoktur. Daima yarına bakmak lâzımdır. Sayın Hükümet bu hassasiyeti büyük dikkatle göstermiştir. Çekişme devrini kapatma azminde olduğu Hükümet programında sarahaten gösterilmiştir. Bu hassasiyetin şükranı olmaya da mecburuz. Pilâvoğlu'nun aday olduğu devirleri biz unutmadık. Elbette ama, bizim de nurculara karşı sustuğumuz meydanda. Kabul edelim. Ve bunu inşallah elbirliğiyle halledeceğiz.

Sayın arkadaşlar, bu iki büyük dâvadan sonra, üçüncü büyük ve ideolojik, anarşik hâdiseler vardır ki, inşallah kendisine güvendiğimiz Hükümetimiz, Parlâmentomuz elele vermek suretiyle bu anarşik hâdiselerin de hakkından gelecektir. İnşallah mutlu Türkiye doğacaktır. İktidar bizde olsun, sizde olsun, müstakil Hükümetin elinde olsun, bunlar mühim şeyler değildir. içine düştüğümüz bâdireler hürriyetin, Devlet olmanın, hür olmanın kıymetini ortaya koymuştur. Bu kıymeti hiçbir zaman kaçırmamak için elimizden geldiği kadar bir olmaya, gerçekleri görmeye ve göstermeye, hata sizde olsun, bizde olsun olduğu gibi ortaya koymaya mecburuz. Selâmet budur, sevgili arkadaşlarım.

Hepinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Muhterem arkadaşlar, şu ana kadar 7 sayın üye şahısları adına konuşmuş oluyorlar. 113 ncü Birleşimin ikinci oturumu da son saatine gelmiş olduğundan, saat 21,00 de tekrar toplanmak üzere oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 19,00

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma Saati : 21,00

BAŞKAN — Macit Zeren

KÂTİPLER : Orhan Kürümoğlu (Bitlis), Hüseyin Öztürk (Sivas)

BAŞKAN — 113 ncü Birleşimin 3 ncü oturumunu açıyorum.

4. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER (Devam)

1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu (Millet Meclisi 2/558; Cumhuriyet Senatosu 2/312) (S. Sayısı : 1661)

BAŞKAN — Tümü üzerinde söz sırası aleyhte konuşmak üzere Sayın İşmen'de. Buyurunuz efendim.

F. HİKMET İŞMEN (Kocaeli) — Sayın Başkan, sayın senatörler,

Kamu oyunda «Anayasa değişikliği» olarak nitelenen, ama aslında yeni bir anayasanın, 1971 Anayasasının, hazırlanması olan çalışmalarımız ile ilgili görüşlerimi açıklamak üzere söz almış bulunuyorum.

Otuzbeş asıl ve 9 geçici maddeden oluşan değiştirgelerin neden bir Anayasa değişikliği olmadığı, aksine yüz yıllık bir demokrasi mücadelesinin bir ürünü olarak beliren 1961 Anayasasının yerine yeni bir Anayasanın ikamesi anlamına geldiği üzerinde kısaca duracağım.

Demokrat Parti iktidarının özellikle son yıllarında görülen durum şudur : Parlâmentoda çoğunluğu teşkil eden parti, Demokrat Parti, 1924 Anayasasındaki boşluklardan yararlanarak Devlet iktidarının tüm yetkilerini tekelinde toplamıştı. Devlet iktidarının tüm yetkileri şeklen Türkiye Büyük Millet Meclisinin tekelinde görülmekle birlikte, aslında, bu yetkiler yürütme organında yani hükümette ve giderek parlâmentoda çoğunluğu teşkil eden partinin üst karar organlarında toplanmıştı. Buradan çıkan anlam şudur ki; 1924 Anayasası devlet iktidarının tek elden, oligarşik bir şekilde kullanılmasına imkân veriyordu ve devlet iktidarı tek bir merkezde, yürütme organında toplanmış bulunuyordu. 1961 Anayasası devlet iktidarının tek bir organda ve özellikle yürütme organında temerküzüne, devlet iktidarının tek elden, oligarşik bir şekilde kullanılmasına tepki olarak; kötü kullanıma fazlasiyle imkân veren ve siyasi iktidarın sorumsuzlaşmasını fazlasiyle kolay-

laştıran bir düzenlemeyi kayıtlamak, kısıtlamak ve hattâ ortadan kaldırmak amaç ve azmiyle hayat bulmuştur.

1961 Anayasasının temel felsefesi şudur : Devlet iktidarı artık tek bir organda toplanmamalı, aksine, birbirlerine karşı görevli bir bağımsızlık durumunu muhafaza eden çeşitli devlet iktidarı organları arasında paylaştırılmalıdır. 1961 Anayasasında yasama organınca çıkarılan kanunların Anayasaya uygunluklarını denetliyen bir Anayasa Mahkemesinin bulunması; yargı organının siyasal iktidarın baskı ve tasallutundan korumak için «mahkemelerin bağımsızlığı» uygulamasının getirilmesi; TRT ve üniversitelere özerklik tanınması; ve nihayet, hepsinden de önemli olarak, siyasi partilerin demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabulü, siyasal iktidarın yürütme organında temerküzünün önlenmesini amaçlamaktadır. Böylece 1961 Anayasası, Devlet iktidarının tek elden, oligarşik bir şekilde kullanılmasına imkân veren 1924 Anayasasından farklı olarak, siyasal iktidarın çeşitli Devlet iktidarı organları arasında bölüştürülmesi ve bu organların kendi aralarında, birbirlerine karşı belirli bir «bağımsızlık» durumu muhafaza etmeleri temel ilkesine dayalıdır. Bu ilkeye göre, Devlet gücünü birbirlerine karşı bağımsız olan siyasal organlarının, yani Parlâmentonun, Hükümetin, yargı organlarının, özerk kuruluşların ve siyasi partilerin karşılıklı etkileşmelerinden doğan güç dengesi Devlet gücünün ta kendisi olmaktadır.

1924 Anayasası karşısında 1961 Anayasasının durumunu ve Anayasa felsefesi açısından getirdiği temel değişikliği böylece gördükten sonra, kısaca, bugün gündemimizde bulunan değiştirgelerin mahiyeti üzerinde duracağım.

Bir kere bu değiştirgeler, ne kadar kısıtlanmış görülürse görülsün, kanun kuvvetinde kararname çıkarma yetkisini yürütme organına tanımakla yasama yetkisini belirli ölçüler içinde Parlâmentodan Hükümete aktarmaktadır.

İkinci olarak, özerk kuruluşlar yürütme organının kayıt ve denetimi altına alınmak yoliyle 1961 Anayasasına özgü bir başka düzenlemeye son vermiştir. Şöyle ki, üniversitelerde idari özerklik kaldırılmış, «öğrenim ve öğretim hürriyetinin korunması» paravanası altında, yürütme organının, üniversiteye müdahale yetkisi tanınmıştır. Böylece kâğıt üstünde korunan «bilimsel» özerklik, onu gerçek anlamiyle ete kemiğe büründürecek olan idari özerkliğin yokluğunda anlamsızlaştırılmıştır. Aynı şekilde, TRT için, son derece spesifik ve kesin bir anlam taşıyan «özerklik» ilkesi yerine muğlak, bilim dışı ve göz boyamayı amaçlıyan «tarafsızlık» ilkesi ikame edilmiş ve yürütme organının müdahalesine açık duruma getirmiştir.

Üçüncü olarak, 1961 Anayasasının demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olarak nitelediği siyasi partilere de önemli kısıtlamalar getirilmiştir. Siyasi partilere yapılan ve Türkiye İşçi Partisinin Anayasa Mahkemesine müracaatı üzerine iptal edilen Hazine yardımlarının yeniden ihdası Anayasa Mahkemesine de müracaat hakkının yalnızca Parlâmentoda grupu olan partilere tanıması ve bunun gibi, şeklen muhafaza edilen «siyasi partiler vazgeçilmezliği» ilkesini fiilen ortadan kaldırmıştır.

Son olarak yargı organlarının siyasi iktidar ve özellikle Hükümet karşısındaki durumlarına kısaca değinmek istiyorum. İdarenin, özellikle Hükümetin, hiçbir eylem ve işleminin yargı organlarının denetimi dışında bırakılamıyacağını öngören 1961 Anayasasının 114 ncü maddesi Hükümetin bâzı «eylem ve işlemlerinin» yargı organlarının denetimi dışında kalmasına imkân verecek şekilde değiştirilmiştir. Anayasa Mahkemesinin Anayasaya aykırı kanunları iptal yetkisi aynı kalmakla birlikte Anayasaya aykırı Anayasa değişikliklerini iptal yetkisi kaldırılmıştır.

Danıştay, Yargıtay ve mahkemelerin bağımsızlığına ilişkin olarak aynı şekilde yürütme organının lehine, yargı organlarının aleyhine can alıcı değişiklikler yapılmıştır.

Özetle diyebiliriz ki Anayasada derc edilen ve yukarda ayrıntılarına girmeksizin kısaca özetlediğimiz bu değişiklikler, 1961 Anayasasının temel felsefesinden farklı olarak, Devlet iktidarının türlü yetkilerinin tek bir organda, yürütme organında, yani Hükümette, toplama amacına yönelmiştir.

1961 Anayasasına temel olan «etkileşmeden doğan güç dengesi» ilkesinin yerine, «Devlet iktidarı organlarının yürütme organına bağımlı olması» ilkesi ikame edilmiştir. Böylece ger-

çekleştirilen Anayasa felsefesi değişikliği 1961 Anayasasının özü ve sözü ile bugün kurulumuza getirilen Anayasa değişikliği tasarısının özü ve sözü arasında köprülenmez bir uçurum, uzlaşması mümkün olmıyan bir çelişki yaratmaktadır. Bu nedenle tartıştığımız konunun basit bir Anayasa değişikliği değil, yeni bir Anayasa, 1971 Anayasası, olduğu açıktır.

1971 Anayasasının esasları hakkındaki görüşmelerini burada bir noktaya daha değinerek tamamlamak istiyorum.

Bilindiği gibi Türkiye'de sınıf esasına dayanan cemiyetler fiilen 4 Mart 1925 tarihli Takriri Sükûn Kanunu ve hukukan da 1936 tarihli Cemiyetler Kanunu ile yasaklanmıştır. 1946 yılında bir yandan şartların demokratik bir açılımı zorlaması öte yandan tek parti sisteminin toplumumuzda beliren sınıf çatışmalarının barındıramaz duruma gelmesi nedeniyle «sınıf esasına dayanan cemiyet kurma yasağı» kaldırılmıştı. Ne var ki dönemin «çok partili rejim» anlayışı, sosyalist partileri dışarda bırakan bir anlayıştı. Bunun için, 10 Haziran 1946 tarihinde sınıf esasına dayalı cemiyet kurma yasağının kaldırılmasından bir hafta sonra, 18 Haziran 1946 tarihinde Türk Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddeleri daha da şiddetlendirildi ve sosyalist partileri barındırmıyan, onlara tahammül etmiyen bir «çok partili» rejime geçildi. Hukukan kalkmış bulunan ama siyasi hayatta tüm baskısıyle süren «sınıf esasına dayalı örgüt yasağı» ilk defa olarak 1961 Anayasasıyle tarih sayfalarının tozlu yapraklarına itildi. 1961 Anayasası işçi ve emekçi sınıfların serbestçe örgütlenmesine, serbestçe ideolojilerini yaymalarına ve anayasal demokratik sınırlar bir kayıt ve kısıtlamaya uğramaksızın iktidara yürümelerine ve iktidarı almalarına imkân veren bir Anayasadır. Anayasa Mahkemesinin bu konuya ilişkin kararları ve bu kararlara temel olan Anayasa yorumları bu gerçeği olanca açıklığıyle ortaya koymaktadır. 1971 Anayasası, 1961 Anayasasından farklı olarak «Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmezliği» ilkesine, değişik 11 nci maddede getirdiği yorumla sınıf gerçeğini ve sınıf gerçeğinden yansıyan doğal örgütlenmeleri, bilim dışı bir tutum ve anlayış içinde karşı çıkmak istemekte. Böylece, 1971 Anayasası somut ve objektif toplum gerçeklerine bakış açısıyle, toplum sorunlarına getirdiği, daha doğrusu getirmek istediği çözüm yollarıyle, çağ ve bilim dışı kalmakta; 1961 Anayasasının bir inkârı, bir reddiyesi olarak görülmektedir.

Oysa çok partili demokrasi sosyal sınıfların siyaset alanında dengelenmesidir. 1946 dan beri çok partili rejime girdiğimiz hususunda yapılan öğücü görüşmeler Batı demokrasilerine hayranlık ifadeleri durmadan tekrarlanırken bu hayranlığın sözlere değil uygulanmaya mâtuf olması ancak gerçeğin ifadesi olabilir.

Batı demokrasilerinde anayasalar en solundan en sağına kadar bütün siyasi partilere müsaade ettiği içindir ki hiçbir doktrin, hiçbir siyasi - sosyal sistem, önerisi taraftarlığı yasaklanmadığı içindir ki, her sınıf ve tabakanın kendi siyasi örgütü aracılığıyle mücadelesini yapmaya, iktidara yürümeye, mevcut iktidara gerçekten muhalefet ederek iktidar karşısında denge tutmak mücadelesini sürdürmektedir. Ve işte çok partili demokrasi anlayışı zaten burada düğümlenmektedir.

İşçi ve emekçi sınıfların bağımsız, sosyalist partilerini kabul etmiyen birçok partili demokrasinin sözü havada kalır. Hayranlık duyulan hiçbir demokraside böyle bir örnek yoktur.

Batı demokrasilerine, batı demokrasisi dedirten öz budur, yoksa demokrasi deyip gereğini yerine getirmeden demokrasi vardır demek, var olduğuna işaret asla sayılamaz.

Kurulumuzdan özü ve sözü ile yüz yıllık bir demokrasi mücadelesinin sentezi olarak hayat bulmuş olan 1961 Anayasasına oylarınızı vermenizi ve oylarınızın bu yönüyle yeni bir anayasa olarak karşımıza çıkan 1971 değiştirgelerini geri çevirmenizi talebediyorum.

Sözlerimi bitirirken Anayasa değişikliklerine ilişkin iki usul noktası üzerinde kısaca duracağım. 1961 Anayasası, Anayasanın değiştirilmesine ilişkin 155 nci maddesi birinci fıkrasında aynen «Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez» demektedir. Hatırlardadır ki, 1961 Anayasasının hazırlanması için üzerinde uzun, uzun, derinlemesine çalışan Kurucu Meclis, Anayasa profesörleri, Anayasa

uzmanlarının değerli görüşlerine müracaat etmiş ve bütün güçlerini bir araya getirerek aylarca çalıştıktan sonra, en iyi bir ürünü meydana getirmeye çalışmışlar, öte yandan kamuoyu durmadan etkilenerek hazırlanan Anayasanın inceliklerine inerek benimsenmiş ve nihayet referandumla, yani halk oyuna başvurarak yürürlüğe girmişti. Oysa ki, 1971 Anayasası taslağı Başbakan Nihat Erim tarafından hazırlanmış ve T.B.M. Meclisi üyelerine maledilmiş, onların teklifi imiş gibi işlem görmüş ve Anayasayı kimin değiştireceği konusunda aralarında görüş birliğine varamıyan dört siyasi parti grupuna inhisar ettirilmiştir.

Bu prosedürü 155 nci maddenin reddettiği gibi, bu aceleci tutumun Anayasa değiştirilmesinin gereği gibi «enine - boyuna ve serbest tartışma» şartına uyulmaması da elbette 1971 Anayasasını yetersiz kılmaktadır. Bu ivedilikle görüşme, 155 nci madde ilkesine zıt düşmekte ve Anayasaya aykırılık arz etmektedir.

Sayın senatörler, 1961 Anayasasının 155 nci maddesi «Anayasa değişikliklerinin gerçekleşebilmesi için Meclislerin ayrı ayrı 2/3 çoğunluğunu» aramaktadır. Ne var ki, yukardan beri yaptığımız açıklamalar, görüşmekte olduğumuz konunun 1961 Anayasasına basit bâzı değişiklikler getirmek değil, yeni bir anayasayı, 1971 Anayasasını hazırlamak olduğunu sanıyorum ortaya koymuştur. Ve bu yeni Anayasa kendinden önce gelen Anayasadan beri kalmaktadır. Oysa, bir değişiklik yapılmak isteniyor idiyse, ancak ileriye bakan bir anayasa hazırlanması gerekirdi ve meydana gelen bâzı aksaklıklar mevcut kanunlarla kolayca önlenebilirdi.

Söz konusu olan yeni bir anayasa olduğuna göre ve bu yeni Anayasanın da 1961 Anayasası gibi bu değişikliklerden en çok ve en olumsuz yönde etkilenecek olan geniş yığınların, halkın oyuna sunulması kaçınılmaz bir gerek olarak belirmektedir.

Esas ve usule ilişkin görüşlerimi böylece tamamladıktan sonra, 1961 Anayasasına evet, 1971 Anayasasına hayır diyeceğiniz umudu ile Kurulunuzu saygı ile selâmlarım.

BAŞKAN — Sayın İşmen'in temas ettiği hususlardan bir kısmı usule mütedair olduğu için cevaplandırmak mecburiyetindeyim.

Anayasanın bugün burada müzakeresi, bir ivedilik şekli ihtiva etmemektedir. Henüz bir ivedilik teklifi dahi mevcut değildir. Normal şekilde müzakere edilmektedir. Halen 8 arkadaşımız konuşmuş bulunmaktadır, 9 ncuyu davet ediyorum. Sayın Hüseyin Öztürk.

FATMA HİKMET İŞMEN (Kocaeli) — Sayın Başkan, benim bugün buradaki ivedilikten kasdım, müzakerelerin akışı değil, 1971 Anayasasının hazırlanışındaki ivediliktir.

BAŞKAN — Sayın İşmen biz, ivedilik tabirini herkesin anladığı mânâda değil de, tüzük mânasında, tüzüğün dili mânasında anlıyoruz. O bakımdan tavzih ettim, siz de konuştunuz, ben de tashih ettim.

Teşekkür ederim.

FATMA HİKMET İŞMEN (Kocaeli) — O halde, ben ivedilik kelimesini acelecilik olarak değiştiriyorum.

BAŞKAN — Sayın Öztürk, buyurun.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Sivas) — Sayın Başkan, Yüce Senatonun çok değerli üyeleri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki Anayasa değişikliği teklifi üzerinde değerli fikirler söylendi. Ben, bâzı hususlar üzerinde duyduğum kuşkuyu anlatmaya çalışacağım, ülkedeki anarşik olayların, Anayasayı değiştirmek için gerekmediğini açıklamaya çalışacağım.

Ülkemizdeki doğan asıl huzursuzluğun nedenleri 1961 Anayasasında temel alınan ekonomik yapı ile, onun üzerine oturtulmak istenen gerçek altyapı arasındaki dengesizliktir. Türkiye'nin yaşanılan ekonomik yapısı, liberal bir ekonomik özelliği taşırken, Anayasa devletçiliğe öncelik veren ekonomik bir yapıya sahiptir. Altyapı, Anayasanın esprisine uygun bir gelişme ve değişme gösterememiştir. Yani, reformlar yapılamamış, Anayasa bu yönden iyi uygulanamamıştır. Çelişirliklere ve huzursuzluklara bu kötü uygulama sebebolmuştur. Bu bakımdan, Anayasamızın değiştirilen maddelerinin sebebi, ne üniversitelerimizdeki anarşik olaylar ve ne de Batı ülkelerindeki gibi, bir gençlik bunalımının etkisidir. Ülkemizdeki geniş kapsamlı bir sosyo - ekonomik bunalım bütün bu çalkantıların kaynağıdır. Biz hâlâ millî gelirin, sosyal adalet ilkelerine göre dağılımı ile ilgili sorunları çözmeden, daha ağır ceza tedbirleri ile

Anayasada değişiklikler yapmaya devam edersek, demokratik ve sosyal Devlet ilkesi ile ters düşen bir ortamı yaratmış olacağız.

Anayasadaki değişikliklerin yönü ve felsefesi olağanüstü haller için bir çözüm yolu aramaktan ziyade, Anayasa ve Türk devrim ilkelerinden sapan iktidarlara göre müeyyideler getirmek için yapılmalı idi. 12 Mart muhtırası ile suçlu kim, Türkiye'yi bu hale kim getirmiş belli edilmiştir. Öyle ise, siyasi iktidarların bu suçu işlemiyecekleri bir Anayasa sistemi kurulmalıdır. Anayasal sistemi katledercesine, yozlaştırmak amacı güdenlerin tasallutundan kurtarıcı esaslar getirilmelidir Yoksa, bu takımın işine yarıyan müeyyideler değil.

Egemen sınıfların yararına işliyen isteme göre, kazandırılan bu değişiklikler ömürsüz olacaktır. Çünkü, toplumdaki uyanış hızla gelişmektedir. Çağdaş Anayasamızı, toplumumuz, köylümüz, işçimizin, gençliğin, memurun, subayın, yargıçların, profesörlerin uyamadığı bir belge olarak kabul etmek ve değişikliklere gitmek gülünçlüğü Anayasa ile ve Anayasanın özü ile Türk Uulusunun anlayışlı ve zeki oluşu ile bağdaştırılamaz. Türk Ulusuna itimatsızlık, onu tanımamak demektir. Atatürkçülük ve Cumhuriyet ilkeleri yalnız yobaz takımın, gizli ve açık yıpratıcı çalışmaları ile yok edilirken, vurdum duymazlık içinde görülen iktidarların bu davranışlarını engelleyici esaslar getirilmeli idi, çağdaş bilim ve eğitim ve lâyiklik esaslarına aykırı öğretim yerleri açılamıyacağı boşluğu, Anayasada doldurulmalı idi. Resmî Devlet okullarından çok, medrese bozması, Kur'an ve hafız kursları açtırarak, tutucu militan orduların temelini kurma yolu kapatılmalı idi. Demokrasiyi kurtarmak, gerçek Atatürk'çü düzeni kurmak için, ulusal ordumuzun verdiği 12 Mart muhtırası son kurtuluş ve son ümit kaynağı olmuştur.

Atatürk devrimlerine sırt çevirmiş kimselerin, iktidarın za'fından ve hatalarından da faydalanarak yarattıkları anarşik ortamdan, ülkemizi kurtarmak için aranan yollardan birisi de, Anayasadaki hakları ve özgürlükleri güçlendirmek, yanlış anlamda ve kötüye kullanmayı önlemek ve aşırı ucların ideolojik akımlarına imkân vermiyecek şekle koymaktır. Eğer memur sendikalarının bâzı yöneticileri ulus ve ülke aleyhinde, rejim aleyhinde yapılan eylemlerin içinde olmuşlarsa, bunu sendikal faaliyetlerle ilgili görmek acayip bir düşünce tarzı olsa gerektir. Sendikalar için sorumlulukları ağırlaştırıcı, suçları önleyici kurallar ve müeyyideler getirerek, hukuksal yapılar içinde istekleri çözümlemek, yön vermek elbetteki daha uygun olurdu. Gerçek Atatürk'çü ve devrimci,yasalara saygılı sendikaların da kapatılması, Anayasamızın ilerici ve devrimci felsefesi ile bağdaşmamaktadır. Geçici 16 ncı maddede belirtildiği gibi, Anayasanın 46 ncı ve 119 ncu maddelerinde yapılan değişiklikler kabul edildiğinde, 624 sayılı Kanuna dayalı olarak kurulan kamu hizmetleri sendikaları faaliyetleri sona erecektir. Böylece, Anayasamızın 46 ncı ve 119 ncu maddelerinde yapılan değişiklikle 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanununa göre kurulmuş olan memur sendikaları kapatılacaktır. Bilindiği gibi, Anayasamızın 46 ncı maddesine göre «işçi niteliği taşımıyan kamu hizmeti görevlilerinin, sendika kurma, sendika birlikleri kurma, bunlara üye olma ve üyelikten ayrılma» gibi imkânlar verilmişti. Buna göre de, 624 sayılı özel yasa çıkarılmıştı. Demokratik, lâik sosyal ve hukuk Devletinin başlıca ilkelerinden birisinin de, kamu görevlilerinin yönetenlere karşı haklarını korumak ve sosyal güvenliklerini sağlamakta özel örgütlere kavuşmalarıdır. Bu hukukun ve Anayasanın gereğidir. Bu örgütler dayanışmayı hem meslekî yönden kuracaklar, hem de sendikalaşarak maddi yönden kendilerine maddi dayanaklar sağlıyacaklar. İşçilerimiz verilen bu sendikal haklarını yıllardır olumlu şekilde yürütürken, asgari orta öğretim kültürü almış memurların ve tümü ile aydın kütleyi, demokratik hakları kullanmaktan yoksun bırakmak, Anayasanın temel hak ve özgürlükler felsefesine aykırıdır. Bu anayasal haklardaki geriye tepişi de, Anayasamızın devrimci esprisi ile bağdaştıramayız. Devletin memurlarına sosyal adalete ve sosyal güvenliğe dayalı bir ortam yaratamıyan âciz bir iktidarın hatalarının telâfisini, hukuksal hakları zedeliyerek gidermeye çalışmayalım. Çıkarılacak özel yasalarla çözümlenebilirdi bu sorunlar. Kamu kesiminde çalışanlar güçlü kuruluşlara sahibolmalıdırlar; demokrasinin de gereğidir bu. Anayasanın 46 ncı maddesindeki «çalışanlar» kelimesinin çıkarılarak, me-

murlardan sendika kurma hakkının geri alınması, sorunun çözülmesine yetmiyecektir. Aslında Türkiye'deki ideolojik bölünmeyi had safhaya vardıran nedenlerin başında, yasaların kötü uygulanışı ve sendika niteliği taşımıyan Dev - Genç ve Ülkü Ocakları gibi derneklerin olumsuz faaliyetleri gelmektedir, bunlar sebebolmuştur. Dünyadaki modern gelişmelerle memurlara sendika kurma yönünde imkânlar verilirken, hattâ modern hukukta güçlü sendikaların demokrasinin gelişmesindeki önemi açık açık belirtilirken; daha da ileri gidersek, örnek aldığımız Batı demokrasilerinde Fransa'da 1963 yılındanberi memurlara grev hakkı verilmişken, İskandinav ülkelerinde ordu mensuplarına bile sendika kurmanın da ilerisinde sendika hakkı verilmişken, İngiltere'de hattâ Amerika'da bir bakıma federal seviyede memurlar bu haklarını almaya başlamışken, Türkiye'de verilmiş olan bir hakkı elden almak, Anayasanın bir nevi geriye uygulanışındaki bir hata olarak ortaya çıkmaktadır.

Ayrıca, Anayasamızın 3 ncü maddesi «Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü» teminat altına almışken, 274 sayılı Sendikalar Kanununda da «Millî güvenlik, kamu düzeni veya genel ahlâka aykırı hareket eden sendikaların kapatılacağı» kabul edilmişken, bu anlamda 46 ncı madde ile getirilen değişikliğin arkasında yatan endişeyi anlıyamadık, sendika hürriyetini geniş ölçüde kısıtlayıcı hükümlerin geleceği endişesi bizi düşündürmektedir. Böylece kişi hak ve hürriyetleri, basın, düşünce, inanış, dernek kurma gibi hürriyetlerin kullanılışı, Anayasada yapılan bu değişikliklere dayatılarak, çıkarılacak yasalarla sınırlanabilecektir. Demokrasinin özü olan kişi hürriyeti de kısıtlanmış olacaktır böylece.

Yine, Anayasamızın 120 nci maddesindeki «Üniversiteler ancak devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler bilimsel ve idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir.» Deyiminin hemen içinden, cümlenin içerisinden idari özerkliğinin çıkarılması ise, hayli düşündürücüdür. İdari özerklik çıkarılmıştır. Daha muğlak bir özerklik anlamı getirilmiştir. Çok muğlaktır. Ya vardır, ya yoktur. Uzun münakaşası olacaktır bunun. Ayrıca, yeni maddenin son fıkrasında, üniversite ve fakültelerde hürriyetlerin tehlikeye düşmesi halinde üniversite yetkili organlarının kararı alınmadan takdir ve müdahale hakkının da Bakanlar Kuruluna verilmiş olması, idari özerkliği tamamen ortadan kaldırmış; bilimsel özerkliği de zedelemiştir. İdari özerklik olmıyan yerde bilimsel özerklik olamaz. Bir kurum kendi idari işlerini görmekte özerk olamazsa, dışarıdan yönetimin etkisinde bulunursa bilimsel yönden de dışarıya bağlılık mukadderdir. O zaman da, yürütme organının isteğine ve eğilimine uygun bir eğitim ve öğretim yapmak durumuna düşer. Örneği Hitler Almanya'sında görülmüştür bunun. Üniversitelerdeki olayların kaynağı özerklik değildir; iç denetim ve yönetim noksanlığıdır. Ayrıca, siyasi iktidarın zabıta görevini lâyıkı ile yapamamasıdır. Özerk olmıyan yüksek okullardaki durum, hattâ Orta Doğu Teknik Üniversitesindeki feci durumlar özerklikten değil, basiretsiz bir yönetimden doğmuştur. Devletin eskiden olduğu gibi yalnız asayiş işleriyle uğraşan bir kurum olmadığı bilinmelidir. Bireylerin sosyal ve ekonomik, kültürel ihtiyaçlarını karşılamakla sorumludur, devlet. Hattâ toplumun, çeşitli çıkar gruplarının, sınıf ve zümreler arasındaki demokratik mücadeleyi liberal bir düzen içinde geliştirmek zorundadır devlet. Bunlar ihmal edildiği içindir ki, toplum huzursuz, üniversite huzursuzdur. Anayasada uygulanmıyan, aksatılan hususlar bunlardır. Bunları aksatanlara, uygulanacak müeyyidelerin getirilip, işletilmesi önemlidir. Kuvvetler arasındaki dengenin iyi kurulması önemlidir. Bu anlamdaki değişikliklere elbetteki taraftarım.

121 nci maddedeki «Radyo ve Televizyon istasyonlarının idaresi kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir.» cümlesinden özerklik çıkarıldıktan sonra TRT nin bağımsızlıkla yönetileceği ifade edilmektedir. Oysaki, 1961 Anayasası Batılı anlamda bir hukuk devletinin oluşumunda, siyasi iktidarın hukukî ve siyasi denetimini sağlıyan kurumları da birlikte getirmiştir. Anayasamızdaki kuvvetler ayrılıklarının esasıdır bunlar. 1964 yılında 354 sayılı yasa ile faaliyete geçen özerk TRT, ilmî, özerk, objektif bir şekilde çalışmış ve verimli neticelere ulaşmıştır. Atatürkçü bir çizgide, programlarında yaptığı yeniliklerle Anayasanın sosyal ve reformcu ilkelerini Türk ulusuna ulaştırmak

ve benimsetmekte başarı göstermiştir. Bu yüzden Türkiye'de radyo her eve girmiş, Türkiye'de radyo tarlaya götürülür olmuştur. Siyasi iktidarın başındaki kişilere, millî güvenlik ve genel ahlâkın gereklerine uymadığı mülâhazasiyle yayınları durdurma yetkisini veren bu değişiklik, partizan bir radyo yaratmanın kapısını açabilir. İdari yönden özerklikten yoksun kılınan TRT zaten malî yönden siyasi iktidarın baskısında olduğundan, haberlerde de tarafsız olmasına imkân yoktur. Hâlâ özerkliğini muhafaza eden bugünkü radyonun bile bugünkü halini görünüz; özerklik, tarafsızlık değil, belli çevrelerin, belli direktiflerin emriyle hareket eder hale getirilmiştir.

BAŞKAN — 3 dakikanız var, Sayın Öztürk.

HÜSEYİN ÖZTÜRK (Devamla) — Hele özerkliği de kalkarsa her iktidarın uydusu halinden daha ötede bir anlam taşımıyacaktır.

Anayasanın 137 nci maddesinde ki, biz C. H. P. Grupu olarak defalarca direndiğimiz - hususun bir yönü ile çözülmesinden memnunuz. O da, atama kurulunun, Yüksek Savcılar Kurulunun, 4 ünün bağımsız yargı organından 3 ünün Adalet Bakanlığı tarafından olması yönüyle memnunuz. Yalnız, aslında bir mahkemede bağımsız hâkimin yanında bu yönüyle de bağımlı savcı olmaz. İddia makamı da hüküm veren kadar önem taşır. Öyle ise, onun teftişi ile idari yönden Adalet Bakanlığına bağlı oluşu bile, bu bağımsızlığı, bu teminatı aksatacak kadar ileridir. Adalet hizmetinde bütünlük, hukukun özelliklerinden ve üstünlüğünden gelmektedir. Suçlu hakkında hüküm veren yargıçla, o şahsı suçlıyan, iddiayı hazırlıyan savcının da aynı yetkilerle teçhiz edilmesi şarttır. Bu mahkemenin ve hukukun üstünlüğünden gelir.

147 nci maddede ise yapılan değişiklikle, Anayasamızda yapılacak değişiklikler hakkındaki kanunların özünün, Anayasaya aykırı olup olmadığının denetimi Anayasa Mahkemesinden alınmıştır ve yasama meclislerine verilmiştir. Yani biz, yasama meclisleri, hem dâvacı, hem dâvalı, hem de hâkimiz, yani, hem suçlu, hem kadı durumunda. Bu hiçbir zaman Anayasanın özüne, Anayasanın hukuk düzeni için getirdiği esprilere uymamaktadır.

Demokratik hukuk Devletinde Anayasa üstünlüğünün mutlâk şart ve teminatı, Anayasanın yasak koyan lafzı ve ruhu yanında, özü ile de yasama meclislerinin mutabakat içinde ve bağlı olmasını gerektirir. Aksi takdirde, temel düzen, siyasi iktidarların elinde istediği gibi yönetilen bir hafiflik arz etmeye başlar. Örneği tarihte görülmüştür. Aslında Anayasa Mahkemesine Meclislerden üye seçilmesi bile hukukun ve Anayasadaki yapılması gereken çeşitli hukukun üstünlüğüne dayanan çalışmaların özüne zararlıdır. Bu bakımdan Türkiye'nin geleceğini mutlaka değişen yasaların maddelerine bağlamaktan ziyade, bu yasaları uygulıyan insanları, uygulıyan iktidarları, bu yasalara uymasını bilen, bu millete sevgi ile, bu millete hizmet etmenin aşkı ile, inançla, gerçek milliyetçilikle bağlı olan, yönetimin kurulmasına istikamet veren yasaların getirilmesine, Anayasanın bu yönde değişikliğe uğramasına taraftarım.

Saygılar sunar, teşekkür ederim.

BAŞKAN — Halen 9 arkadaşımız konuşmuş oldu. Kifayet teklifi var.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Aleyhinde.

BAŞKAN — Aleyhinde, peki efendim. Kifayet takririni okutacağım, sonra da aleyhinde Sayın Hazerdağlı'ya söz vereceğim.

Yüksek Başkanlığa

Anayasanın tümü üzerinde gruplardan sonra 9 sayın üye konuşmuş bulunmaktadır. Kifayetin oylanmasını arz ve teklif ederim.

Kütahya
Etem Erdinç

BAŞKAN — Sayın Hazerdağlı buyurun.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; bugün konuşma sırasında Tüzüğe aykırı veyahut Tüzüğün içine almadığı bir anormal durum oldu. Ayın 6 sında söz istiyenler oldu, öne geçtiler; ondan sonra söz istiyenler oldu, Sayın Başkanlık mecbur kaldı bu hususu oyladı; Tüzükte hüküm yoktu. Bir anormal durum oldu. Konuşmalar bu itibarla âdil bir sıraya giremedi. Bunda Başkanlığın kusuru yok, Tüzüğün eksikliği yahut başka bir sebep..

Muhterem arkadaşlarım, Anayasa gibi Türkiye'nin en önemli bir konusunu burada konuşuyoruz; Türkiye'nin en Yüksek Meclisinde. 10 dakika gibi bir süre ile de sınırlamışız bunları. Gruplar konuştular, onların hakları üstün. Kişisel konuşmalar çok az kişi tarafından, 9 kişi tarafından yapılabildi.

Muhterem arkadaşlarım, Millet Meclisinde bu konu gece yarısına kadar devam etti, konuşuldu. Senatomuzda da programımızı aşan, programımızı taşan bir durum yoktur. Burada da biz, hiç değilse Millet Meclisi kadar bu konuyu enine boyuna konuşmak imkânını bulalım.

İzin veriniz, yarın maddeleri konuşacağız, tümünü bu gece, saat 12 ye kadar konuşacağız, programımızda imkân var, konuşmak imkânını bulabilelim.

İmkân veriniz, 1960 İhtilâli ile Türkiye'nin bir devrimine girdiğini ve binbir emekle hazırlanan bu Anayasanın değştirilmesi gerekçesini dile getirmek için arkadaşlar fikirlerini ifade etmek imkânını bulmuş olsunlar.

İzin veriniz, bu Anayasanın 12 Marta gelinmesinde sorumlu olup olmadığını dile getirmek imkânını bulmuş olalım. Birçok arkadaşlarımız konuştu, birisi «12 Mart'a gelinmesinde sorumlu olan bu Anayasadır» dedi, bir kısmı «bu Anayasa sorumlu değildir» dedi. Millet Meclisinde Sayın Genel Başkanımız İnönü, 12 Mart'a gelinmesinde bu Anayasanın sorumlu olmadığını ifade etti. Adalet Partisi Genel Başkanı Sayın Süleyman Demirel korkak, ürkek ifadelerle bugün bunları.. (A. P. sıralarından gürültüler) dinlemeye mecbursunuz.

BAŞKAN — Sayın Hazerdağlı fikirlerinizi güzel söylüyorsunuz. Yalnız tahrik etmeden konuşsanız lûtfen. (A. P. sıralarından gürültüler).

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — İfadelerle.. (A. P. sıralarından gürültüler).

Korkak ve ürkek ifadelerle, bugün bunları konuşmakta bir fayda görmüyorum, yarın bunları konuşacağız. Eğer bu Anayasa ile bu memleketi idare etmek mümkün ise, bu Anayasa neden değiştiriliyor gibi kaçamaklı beyanlarda bulundu. (A. P. sıralarından gürültüler).

Arkadaşlar, bu Anayasa değiştiriliyor bu meclislerde, bugün konuşulmıyacak da gerekçesi ne zaman konuşulacak. (A. P. sıralarından gürültüler). Bugün konuşulacak, burada konuşulacak, beş aydır komisyonlarda konuşuluyor, burası Heyeti Umumiye burada konuşulacak. (A. P. sıralarından gürültüler).

Millet Meclisinde konuşulacak, imkân veriniz de.. («Değişecek, değişecek» sesleri).

Değişecek, ben de karşı değilim, ama gerekçemiz ayrı. (A. P. sıralarından gürültüler ve gülüşmeler).

Niçin Anayasanın bâzı maddelerini değiştiriyoruz, Sayın Ahmet Nusret Tuna'nın dediği gibi, 12 Mart'a gelinmesinde bu Anayasa mı sorumlu? Şunlar olmuş, bunlar olmuş, Orta - Doğuda şu hâdiseler olmuş.. (A. P. sıralarından gürültüler) müsaade edin de bunlara cevap vermek imkânını bulalım.

Muhterem arkadaşlarım, Adalet Partisinin sayın grup sözcüsü burada.. Müsaade buyurunuz, izin veriniz, kifayeti kabul etmeyiniz - ki, sayın grup Başkanvekilinin burada, 1950 seçimlerinin, «yeter söz Türk Milletinindir» anlamındaki ifadesinin demesini Atatürk idaresine karşı bir hareket olup olmadığını ve kendi ifadelerinin de çelişki içinde olup olmadığını ifade etmeye imkân bulayım. (A. P. sıralarından gürültüler ve gülüşmeler.)

BAŞKAN — Sayın Hazerdağlı, bir dakikanızı rica edeyim.

SALİM HAZERDAĞLI (Devamla) — Buyurun efendim.

BAŞKAN — Sayın Hazerdağlı, kifayet vesilesiyle zatıâlinize söz verdim. Kifayet aleyhinde konuşacaksınız, ama bu vesileyle konuşma imkânını buluyorsunuz. Hiç olmazsa tahrik etmeden konuşunuz. Buyurun efendim.

SALİM HAZERDAĞLI (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, kifayeti kabul buyurmayınız ki, Adalet Partisi grup sözcüsünün burada, Adalet Partisi iktidarına tecavüz ederken Devleti yıkıyorsunuz demesiyle, aşırı solu teşvik etmişiz de bundan 12 Mart'tan önceki hâdiseler olmuş demesine karşı; aşırı solu da, aşırı sağı da teşvik etmekte Adalet Partisi iktidarının sorumlu olduğunu ifade etmeye imkân bulalım. (A. P. sıralarından gürültüler ve gülüşmeler).

Vatandaşları birbirine düşürerek düşman etmekte, din istismarı yapmakta, Atatürk'çülüğü.. (A. P. sıralarından gürültüler, alkışlar, gülüşmeler).

Çoğunluğunuza güvenerek Atatürkçülüğe karşı olduğunuzu, bugün kü.. (A. P. sıralarından sürekli gürültüler).

BAŞKAN — Sayın Hazerdağlı, Sayın Hazerdağlı lûtfen kifayet üzerinde konuşun. Bir

de bu vesileyle sataşmadan dolayı arkadaşlara ayrıca söz vermek zorunda kalmıyalım.

SALİM HAZERDAĞLI (Elâzığ) — Cumhuriyet Halk Partisi seçimleri kaybetmiş, Cumhuriyet Partisi seçimleri kaybetmiş, ama Cumhuriyet Halk Partisi şaibeli iktidar olmamış, şaibelisiniz, şaibeler içinde 12 Marta geldiniz.. (A. P. sıralarından sürekli gürültüler).

BAŞKAN — Sayın Hazerdağlı sözünüzü kesiyorum efendim. Sayın hatip sözünüzü kestim efendim. Sözünüzü kestim efendim zabıtlara geçmiyor konuşmamız. (A. P. sıralarından gürültüler ve gülüşmeler).

Kifayet kabul edildiği takdirde, komisyon veya Hükümet söz alırsa son söz üyenindir hükmüne uyarak Sayın Ertürk'e 11 nci sırada bulunan Sayın Atalay'a söz vereceğim. Ama çıkmışlar. Şu halde Sayın Ertürk'e söz vereceğim.

Şimdi kifayeti oylarınıza sunuyorum, kifayeti kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kifayet kabul edildi.

Tasarının tümü üzerindeki müzakereler böylece burada sona erdi. Şimdi, maddelere geçilmesi hususunu açık oylarınıza sunacağım. Ancak, açık oylarınıza müracaat etmeden evvel çok önemli gördüğüm bir noktayı dikkatlerinize sunmaya, hatırlatmaya mecburum. Her oylamanın üç muhtemel durumdan biri ile neticelenmesi vârittir. Birinci ihtimal kabul halidir. İkinci ihtimâl ret halidir. Üçüncü ihtimal oylama muamelesnin tekemmül etmemiş olması halidir ki, bu halde oylama yenilenecek demektir. Bu konuda, Anayasanın tadili konusunda karar nisabı 122 dir. Bu itibarla, 122 sayın üyenin iştirak etmemiş olduğu bir açık oylama sonucunu tekemmül etmemiş bir oylama olarak mütalâa edeceğiz ve oylamayı yeniliyeceğiz. 122 kişi iştirak etmiş ise, çıkan oyların kabulü veya ademi kabulüne göre değerleme yapacağız. Şüphesiz 122 kabul olmadıkça teklif kabul edilmiş addedilmiyecektir.

Şimdi, oylarımızı kürsüden ad okumak ve sepetlere atmak suretiyle kullanacağız.

KASIM GÜLEK (Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Her açık oylamanın mevzuubahsolduğu yerde lehte, aleyhte oyunun gerekçesini izah etmek için iki sayın üyeye söz vermek zorunluğu vardır. Sayın Gülek lehinde olmak üzere söz talebetmişlerdir, oyunun gerekçesini izah edeceklerdir. Buyurunuz Sayın Gülek.

KASIM GÜLEK (Cumhurbaşkanınca Seçilen Üye) — Sayın Başkan, Yüce Senatonun sayın üyeleri; 108 nci madde gereğince oyumun gerekçesini izah için lehte söz aldım. Ben lehte oy kullanacağım. Zira, Anayasanın değişmesi gerektiğine inanıyorum. Değişmez yasa yoktur, zamanla bütün yasalar değişir. Değişme esasen bir tekâmül mânası ifade eder. 10 yıllık tatbikat ve tecrübe göstermiştir ki, Anayasanın bâzı maddelerini değiştirmek lâzımdır. 1961 Anayasası ihtilâl sonrasında, o hava içinde yapılmış bir Anayasadır. Şimdi, 1971 de yapılan değişikliklerde 12 Mart ortamı içinde yapılıyor. Bunu tabiî görmek lâzımgelir. Anayasa değişiklikleri durup dururken yapılmıyor, Anayasa normal şartlar içinde yapılmıyor, fevkalâde haller oluyor ve o vakit değişiyor.

Sayın arkadaşlarım, bu Anayasa değişikliğinin partiler arasında bir anlaşma sonucu getirilmiş olması büyük memnuniyeti muciptir. Bu anlaşma kolay olmadı, ama birçok bakımlardan ayrı görüşlerde olan partilerin Anayasa değişikliğinde birleşebilmeleri memleket için bir başarıdır. Partiler arası medeni bir çalışma belirtisidir ve ümit vericidir. Ümidederiz ki, gönül ister ki, bu Anayasa değişikliği dolayısiyle partiler arsında varılabilen bu anlaşma, reform konularında da varılabilsin, daha memleketin esas meselelerinde, dış politikada, savunmada, lâiklik konusunda da böyle bir anlaşmaya varılabilsin.

Bugün Yüce Senatonun huzuruna gitirilmiş olan değişikliklerin bir çoğu önemlidir. Evvelâ, hürriyetleri yok etme hürriyeti imkânı ortadan kaldırılıyor. Sayın senatörler, bu değişikliklerle Anayasanın hürriyetçi yönü kuvvetleniyor demektir. Aşırı sağ, aşırı sol tehlikelerini önleyici tedbirleri böylece kolayca almak mümkün olacaktır.

Üniversite konusunda önemli birtakım değişiklikler getiriliyor; özerk üniversite temel inancımızdır. Özerk üniversite bu memleket için hayırlı ve esaslı bir ilkedir. kanısındayım. Üniversitenin memleketimizde gelişmesi Atatürk'ün yaptığı üniversite reformuyla başlar, 1946 da çıkarılan Akademik Kariyer Kanunu ile üniversiteler politika üzerine çıkarılır, 1961 Ana-

yasası ile de özerklik getiriliyor. Özerklik, üzülerek ifade edelim, Türkiye'ye getirilen çok geniş özerklik iyi kullanılamadı. Bu iyi kullanılamıyan özerkliğin tarihî mesuliyeti mevcuttur ve tarih bunun hükmünü verecektir. Özerklik var diye elbette üniversite anarşi yuvası haline getirilemezdi. Öğretim, öğrenim hürriyeti, buna engel olan özerklik elbette kabul edilemezdi. Üniversite reformu, üniversitenin temelinde yapılması gereken reform birçok bakımlardan hâlâ önümüzdedir. Gençliğin istediği birtakım üniversite reform konuları halledilmiş değildir. Bunları unutmamak, ele almak gereklidir.

Sayın senatörler, huzurunuza gelen değişikliklerden önemli olan birisi de; TRT ve basın konusundadır. Radyo ve Televizyon asrımızda basından çok daha önemlidir. 1950 ilâ 1960 arasında Devlet radyosu iktidarın emrine geçti ve çok kötüye kullanıldı. 1961 Anayasası bu hava içinde TRT yi geniş bir özerkliğe mazhar kıldı. TRT de olumlu ve önemli birtakım gelişmeler oldu, ama itiraf edelim ki, bu geniş özerklik genellikle iyiye kullanılmadı zararlı, aşırı birtakım akımlar etkilerini verdiler. Burada fırsat kaçtı. Gönül isterdi ki, tamamiyle özerk bir TRT yürüyebilsin ama yürüyemediği anlaşıldı. Bundan dolayı huzurunuza gelen Anayasa değişikliğinde birtakım tedbirler alınmış ve Anayasaya göre özerk değil daha değişik bağımsız bir hale getirilmiştir.

Gönül isterki basında da aynı şekilde fırsat kaçmış olmasın. Basın hürriyeti demokrasinin en önemli temellerinden biridir. 1961 Anayasası basına âdeta sınırsız bir hürriyet getirmiştir. Umulmuştur ki, sınırı kendisi bulacaktır. Sınırsız, sorumsuz hürriyet elbette olmaz. Bu, ya dışarıdan gelir, yahut kendiliğinden olur, kendi içinden gelir. Elbette basın hürriyeti basına yazma yetkisi vermiştir. İstediğini yazar. Ama, yazmadan kendi kendine soracaktır, «benim bu yazacağım memleketin hayrına mıdır, benim bu yazacağım hakikaten doğru mudur?» Bu murakabeyi kendi kendine yazmak, basının kendine düşen bir mesuliyetidir.

Sayın arkadaşlarım çok umarız ki, temenni ederiz ki, basın bu kendi kendine murakabeyi en etkili bir şekilde yapsın ve basın için, inandığımız bu basın hürriyeti devam edebilsin.

Yine huzurunuza gelen önemli değişikliklerden birisi, kanun kuvvetinde kararname yetkisidir.

Hızlı kalkınmayı sağlıyacak, köklü reformları gerçekleştirecek yetkileri hükümete tanımanın elbette büyük faydası var. Elbette bu kanun niteliğinde kararname, son derece mühim bir vasıta, çok tesirli bir vasıta. Fakat, tehlikeli bir silâh, iki tarafı keskin bir kılıç. Bunu hiçbir vakit unutmamak lâzım gelir. Bunu son derece dikkatle kullanmak lâzımdır. Hükümetin eline verilen bu son derece önemli, kuvvetli, aynı zamanda tehlikeli silâh iyi kullanılmazsa etkileri son derece kötü olur. Kanun niteliğinde kararname, dünyanın muhtelif memleketlerinde zaman zaman tecrübe edilmiştir. İtiraf edelim ki, her vakit başarılı olmamış, çok defa zararlı da olmuştur. Burada Parlâmentonun murakabesi en mükemmel şekilde yürüyebilmelidir. Zamanında Parlâmentoya getirilmeli, Parlâmento bunu en iyi şekilde murakabe edebilmelidir. İktidar bunu bütün siyasetini kullanarak en iyi şekilde tasarruf etmeyi göz önünde tutmalıdır.

Yine huzurunuza gelen değişikliklerden biriside, toprak reformu ile ilgilidir.

Memleket hayrına toprak reformuna candan taraftarım. Türkiye'nin hızla kalkınmasına inanmış bir kimse başka türlü düşünemez. Toprak reformu son derece nazik bir konudur, Bunun sosyal ve ekonomik yönlerini olduğu gibi, politik yönleri de var. Çok temenni ederiz ki, geçen yüzyılın 60 - 70 yıl evvelinin görüşlerine, eskimiş doktrinlere dayanmadan, en yeni iktisadi, sosyal görüşlere dayanan bir reform yapılsın Biz, bu reforma taraftarız. Mülkiyet hakkını zedelemiyen, adalet temelinden ayrılmıyan, emniyet hissini zedelemiyen, toprak reformu kalkınmamıza büyük hizmetler ifa edecektir. Böyle olmazsa, «Bugün ona adaletsizlik yapıldı yarın bana yapılır» endişesi ile yatırımlar durur, teşebbüs cesaretini kırar ve memlekete büyük zararlar ika edilir. Bunun sonucu istihsal azalır, hakikî kalkınmanın temeli ise, istihsali artırmaktır. Toprak reformunda sosyal görüş temeldir; iktisadi görüş kadar önemlidir. Gelirin âdil dağılımı, sosyal görüşün önemli bir cephesidir. Modern işletmecilikte en çok verimi sağlıyan bir işletme bira-

kınız kazansın, istihsal etsin. Ama vergi alınız, ağır vergi alınız, gerekirse çok ağır vergi alınız. Sosyal adaleti bu şekilde de sağlamak ve belki de en iyi böyle sağlamak mümkündür.

Sayın arkadaşlarım, yine huzurunuza gelen yeniliklerden biri de, memlekette bölünme akımlarına karşı tedbir almayı kolaylaştıran değişikliktir.

Memleketimiz için en büyük tehlikelerden birisi şüphesiz ki bölünme akımıdır. En büyük hassasiyetle bunun üzerinde durmak zorundayız. İçte, dışta memleketimizin düşmanları elbette Türkiye'nin bölünmesini isterler. Anayasa değişiklikleri arasında bölünme akımlarına karşı gelen tedbirleri yerinde buluruz; bunun en iyi bir şekilde kullanılmasını temenni ederiz. Büyük hassasiyetle, itina ile tatbik edilmesi lâzımgelir, bu tedbirlerin.

Sayın senatör arkadaşlarım, anayasalar sık sık değişmez, sık sık değişmemelidir de, İstikrarın büyük önemi vardır, anayasalarda. Demokrasi iile idare edilen, yıllardır idare edilen, asırlardır idare edilen memleketlerde değişiklikler az olmuştur. Amerika Birleşik Devletlerinde 200 senede 25 madde değişmiştir. Fransa da 18 madde değişmiştir. Mademki şimdi Anayasa değişiyor, gönül isterdi ki, gerekirdi ki, esaslı birtakım değişiklikler daha yapılsın. Bu fırsattan tam faydalanılsın. Gönül isterdi ki, Senatonun bünyesi de bu değişiklikler arasında ele alınmış olsun. Parlâmento, Millet Meclisi ve Senatosu ile bir bütündür ve bir denge teşkil eder. Senato da Millet Meclisi kadar önemlidir, hiç şüphesiz. Ama, bugünkü hali ile Senato yetkisi olmıyan, âdeta zait bir uzuv gibidir. Kurucu Meclisde bu bakımdan büyük bir hata işlemiştir. Kurucu Meclisde bulunmakla şeref duydum, Kurucu Meclisde Senatonun yetkileri konusunda uzun konuşmalar yaptım ve mücadelesini ettim. Üzülerek ifade edeyim, bu eksiklikler o vakit yeteri kadar görülemedi. Şimdi bu değişiklik de ele alınmalıydı. Senato, kanunların görüşülmesinde son kararı vermede Millet Meclisi kadar yetkiye sahibolabilmelidir. Nihaî karar beraberce Millet Meclisinin ve Senatonun olmalıdır; sadece Millet Meclisinin değil. Güven oyunda Senatonun da etkisi olmalıdır. Bütçede Senatonun da etkisi ve yetkisi olmalıdır. Nasıl Bütçe Komisyonunda senatörler ve milletvekilleri beraber çalışıyorlarsa, bütçenin umumi heyetlerde konuşulmasında ve neticeye varılmasında, nihaî oylanmasında Millet Meclisi kadar Senatonun da sözü olmalıdır.

Sayın arkadaşlarım, 12 Mart Anayasadaki değişiklikleri tacil etmiştir. Ama, 12 Mart olmasaydı dâhi birtakım değişiklikler zaruri idi. 12 Martı getiren olayları, düşünürsek, 12 Mart bir daha tekrarlanmasın diye, 12 Martı tekrarlamıyacak şekilde tedbir almak bize düşen bir vazife oluyor. Biz bunu sağlamaya mecburuz. Yoksa, her 10 senede bir Parlâmentoya bir uyarı gelsin. Bu, elbette çıkar yol değildir. Biz öyle tedbirler almalıyız, öyle yürümeliyiz ki, uyarıya ihtiyaç kalmasın ve kendiliğinden yürüsün.

Anayasa, 12 Martın gelişinde suçlu mu idi, değil miydi? Onun münakaşasında fayda görmem. Anayasa ve yasalar aslında tatbik edildiği kadar, iyi tatbik edildiği kadar kıymetlidir. Gerçek şu olmuştur ki, 12 Marttan evvel, demokrasimiz bir hayli yozlaşmıştır. Anarşik bir tutum içinde 12 Mart kendiliğinden gelmiştir. Sebep, Anayasa idi, değildi, üzerinde durmıyalım. Çünkü, 1924 Anayasası ile birtakım çok iyi işler yapılmıştır. 1924 Anayasası her vakit iftihar edebileceğimiz 1950 seçimlerini yaptırmıştır. Buna karşılık çok ileri bir Anayasa olan 1961 Anayasasının reform hükümleri tatbik edilememiş, Dünyanın en ileri Anayasası diye iftihar ettiğimiz 1961 Anayasası eninde, sonunda 12 Martı getirmiştir.

Muhterem arkadaşlarım, asıl sebep, murakabenin yapılamamış olmasındadır. 12 Mart'ın gelmesinin asıl sebebi, murakabenin yapılamamış olmasındadır. Murakabeyi yapan, murakabeyi yapacak olan Parlâmentodur. Önemli konu, Anayasa kadar, Anayasa değişikliği kadar, Anayasayı tatbik edecek Parlâmentonun çalışması ve bünyesidir. Bunun üzerinde durmak gerekir. Anayasa kadar, Anayasayı tatbik eden, Anayasanın dayanağı olan Parlâmentonun da önemi büyüktür. Bugünkü Parlâmentonun yapısı, işleyişi bu murakabeyi sağlıyamamaktadır. Hakikî ve tam murakabe ancak ağırlığı olan, itibarı olan, milletin içten saydığı, sevdiği bir Parlâmento ile mümkündür.

Sayın arkadaşlarım, bugünkü seçim usulümüzle böyle bir Parlâmentoyu sağlamak son de-

rece müşküldür, belki mümkün değildir. Bugünkü sistem ile itibarlı ve sayılır, ağırlığı olan bir Parlâmento teşkil edilemiyorsa bunun sebepleri çoktur. Ön seçim ile başlar mesele. O parti, bu parti değil; her parti için durum aynıdır, ön seçimlerin nasıl yapıldığını hepimiz biliyoruz. Bunun üzerinde durmak istemem. Hepimizi üzen, hepimizin yüzünü kızartan birçok hâdiseler olmuştur, tekrarlamak istemem.

Muhterem arkadaşlarım, ön seçim aslında lâzımdır, aday tesbiti için. Ama, delege ile, bu bizim bildiğimiz usullerle seçilen delegeler ile ön seçim Partiler Kanununda mevcut değil. Aslında Partiler Kanununda bütün partililerin katıldığı bir önseçim derpiş edilmiş. Ama, geçici bir madde ile delege usulü konmuş. Delege usulünün ise nasıl bir netice verdiğini hepimiz ve bütün millet gayet iyi biliyor.

Yine bu mevcut sistemde merkez adaylığı usulü; itibarlı, ağırlığı olan ve milletin saydığı bir parlâmentonun meydana gelmesinde mevcut engellerden birisidir. Merkez adayı konusunda merkez istediğini aday gösterir, istediği sıraya koyar. Merkez adaylığının konulmasında mâkûl bir sebep var. Denildi ki, memlekete fevkalâde büyük hizmetler ifa etmiş, hakikaten parlâmentoya gelmesinde büyük faydalar umulan şahsiyetler içindi. Bunların seçim yolları ile gelmesi müşküldür. Partilere imkân verelim, bunları merkez adayı olarak parlâmentoya getirsinler. Ama, derhal itiraf edelim ki, hiçbir parti merkez adaylığı müessesesini bu yolda kullanmamıştır, bu yolda kullanılamıyor.

Sayın arkadaşlarım, politika aracıları olmadan, delegeli ön seçim ve liste olmadan vatandaş doğrudan doğruya milletvekilini, senatörü seçebilmelidir. Vatandaş bunu yapmayınca, bunu yapamayınca seçime katılmayı istemiyor. Üzülüyor ve seçime katılma oranı gittikçe düşüyor. Bunları sağlıyacak seçim sistemi (dar bölge) sistemidir. Dünyanın tecrübesi de bunu göstermiştir.

BAŞKAN — Sayın Gülek, 3 dakikanız var.

KASIM GÜLEK (Devamla) — Vakit tahdidedilmiş değildir, oyumu izah edebilmek için konuşmama müsaade buyurunuz.

BAŞKAN — Sayın Gülek, birleşimin başında bir tatbikatı yapıldı.

KASIM GÜLEK (Devamla) — Ben neden oyumu müspet kullanacağım, onu izah ediyorum.

İtibarlı, ağırlığı olan bir parlâmento lâzımdır. Dünya tecrübesi göstermiştir ki, asırlarca demokratik usulü tatbik etmiş memleketler göstermiştir ki, bir milletvekili, bir senatör seçen seçim bölgesi usulü en başarılı usuldür. Vatandaş karşısında her partiden tek bir aday görür bakar, tartar, hangisini beğeniyorsa ona oyunu verir. Kafası liste ile karışmaz.

Sayın arkadaşlarım, bir milletvekili bir senatörlük vardır dar bölgede; ön seçimli listeler, merkez adayları, veto yoktur. Esasen bunlar vatandaşın seçme hakkını kısıtlamaktadır. Hakikaten vatandaş, seçimini yapamıyor. Vatandaş sadece liste seçiyor. Vatandaşın ancak seçme hakkı olan bu listeyi ise, sayısı çok az parti yöneticileri tertiplemektedirler.

Sayın arkadaşlarım,

Seçimde son sözün ve tekrar seçilmenin parti yöneticilerinin elinde olduğu bir sistemde, milletvekili, senatör tam murakabe yapamaz. Buna imkân yoktur. Seçilmesini parti yöneticisine medyun. Tekrar seçilmesini yine parti yöneticisine medyun milletvekili veya senatör melek değildir. Tam murakabe yapamaz. O yöneticilerin başı, o parti iktidara geldiği vakit, genel başkanı başbakandır. Böyle seçilen milletvekili ve senatör, o başbakanı tam bir şekilde murakabe edemez. İşte dar bölge bütün bu mahzurları kaldırır.

BAŞKAN — Sayın Gülek...

KASIM GÜLEK (Devamla) — Delegesiz, aracısız, listesiz doğrudan doğruya millet tarafından seçilen...

BAŞKAN — Vaktinizi sadet dışı israf ediyorsunuz Sayın Gülek. Seçim kanunlarını görüşmüyoruz.

KASIM GÜLEK (Devamla) — Milletvekilinin, senatörün yapacağı muraakbe çok tesirli olur.

Muhterem arkadaşlarım;

Türkiye'de dürüst seçim yerleşmiştir. 20 yıldır seçim hilesi bahis konusu değildir. Dünyaya bunu her bakımdan iftiharla her vakit ilân edebiliriz. Vatandaşın sağduyusuna güvenelim. Vatandaş iyisini seçiyor ve seçimde hile yaptırmıyor.

Devir oldu, birtakım sandık oyunları oldu. Ama bunları mâzinin; artık bu Türkiye'de bahis konusu değil. Türkiye'de bugün seçimler dürüsttür. Sandıklara gayet dürüst bakılır, tasnif edilir. Sandık oyunu olamaz. Nasıl sandık oyunlarına son verdikse, delege, liste veto, merkez adayı usulüne ve oyunlarına da son verelim ve dünyanın karşısına iftiharla çıkalım; tam murakabeyi böylece sağlıyalım.

Muhterem arkadaşlarım, bugünkü sistemde Parlâmento içi çalışmada da parti yöneticileri hegemonyası hâkimdir. Parlâmento içi çalışmada milletvekili ve senatör tam vazife göremez, konuşamaz. Kürsüye gelip konuşabilmek aslanın akzından pay kapmaya benzer. Ancak parti adına, grup adına konuşanlar istediği gibi gelir konuşur ve istediği kadar konuşur. Zaten milletvekilinin Meclis içinde, Senato içinde normal çalışma yapması için lâzımgelen maddi imkânlar sağlanmış değildir. Oturup çalışacak yeri yoktur. Hazırladığı lâyihayı dikte edecek sekreter yoktur. Kendi adına burada konuşamaz. 6 kişi konuştu mu derhal yeterlik gelir.

Muhterem arkadaşlarım; grup adına bir defa değil, beş defa konuşmak imkânı vardır. Kendi adına konuşanların da faydalı olacağından, kendi adına konuşanların da kıymetli birtakım fikirler getireceğinden şüphemiz yok. Buna bir sübap olmak üzere Millet Meclisinde ve Senatoda gündem dışı konuşmalardan faydalanır. Ama, bu da gayet zordur. Her vakit bunu da sağlamak mümkün değildir. Parti yöneticileri, parti içinde milletvekilinin ve senatörün rahat çalışmasını temin ile mükelleftirler ama, rahat çalışmaları sağlanamamaktadır. Bu şartlar altında tam murakabe yapmak da çok müşküldür. Halbuki milletvekili, senatör, rahat çalışabilmeli, rahat konuşabilmelidir. Ve bu suretle hem vazife görmeli hem de kendisini seçmenlerine tanıtabilmelidir.

Muhterem arkadaşlarım; Partiler Kanunu da bu bakımdan yeniden düzenlenmesi gereken önemli bir kanundur.

Anayasaya dayandığı için, Anayasanın «partiler siyasi hayatımızın vazgeçilmez unsurudur» ilkesine dayandığı için, Anayasa ile ilgisi olduğu için üzerinde duruyorum. Parti içinde demokrasiyi sağlamadan, memlekette demokrasi sağlanamaz.

BAŞKAN — Sayın Gülek, Sayın Gülek...

KASIM GÜLEK (Devamla) — Parti içinde rahat çalışma imkânı olmadan, rahat murakabe olmadan memlekette murakabe olamaz. Parti içinde istediği gibi ihraç, istediği gibi idare kurullarını feshetme yetkileri parti merkezinde mevdudoldukça, partilere ve

BAŞKAN — Sayın Gülek, konuşmanız kolay kolay biteceğe benzemiyor, görünüşüyle. Halbuki beş dakika taşıyorsunuz.

KASIM GÜLEK (Devamla) — Kurultaylara böylece hâkim olunduğu müddetçe, kurultayın kendi seçimleri bu bakımdan adlî murakabeye tabi olmak lâzımgelir.

BAŞKAN — Siz kendiniz bağlayın, ben kesmiyeyim efendim.

KASIM GÜLEK (Devamla) — Sayın arkadaşlarım, bu Anayasa değişikliklerine müspet oy verirken samimî kanaatlerimi huzurunuzda ifadeyi vazife biliyorum. Bundan dolayı bu konuları ele almışımdır. Bu aksaklıkların temeli, biraz evvel arz ettiğim gibi Anayasadaki «siyasi partiler... demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır» ilkesidir.

Siyasi hayatımızın vazgeçilmez unsuru, Parlâmentodur. Milletin seçtiği Parlâmentodur, partiler değil. Parlâmento partilere değil, partiler Parlâmentoya muhtaçtır. Ve üst gelen, aslolan, temel olan Parlâmentodur, partiler değil. Partiler ancak yön verir siyasi çalışmalara. Bu Anayasa değişikliğiyle temenni ederdik ki, bu ilke düzeltilsin, siyasi hayatımızın vazgeçilmez unsurunun partiler değil, Parlâmento olduğu ifade edilebilmiş olsun.

Sayın arkadaşlarım;

Bu Anayasa değişikliğiyle kaçırdığımız diğer bir fırsat şu olmuştur : Delegeli önseçimsiz, listesiz milletin iradesini rahatça, doğrudan doğruya belirttiği seçmene dayanan, ağırlığı, itibarı olan Parlâmentonun yanında, memleketin idaresi presidentiel sistemle en iyi şekilde idare edilebilir. Gönül isterdi ki bu Anayasa değişikliğinde, bu da getirilebilmiş olsun.

Geleneğimiz, Türkün geleneği Devletin başında olanın yetkili olmasıdır.

BAŞKAN — Sayın Gülek, bağlayınız lûtfen.

Söz esirgediğimden değil Sayın Gülek, emsal olur, Genel Kurulun bidayette almış oldu-

ğu kararı bir daha uygulamak imkânını ortadan siz kaldırmış olursunuz. Vesile olmayınız, bağlayınız.

KASIM GÜLEK (Devamla) — Hay, hay bağlıyorum efendim. Öyle bir emsale mahal vermek istemem.

Yetkili Devlet Başkanının yanında, elbette istişare edeceği, Devlet teşkilâtını her yönü ile temsil eden hepsini temsil eden ve hepsi ile yakından ilgili bir teşkilâtı olacaktır. Bunlarla istişare ederek Devlet Başkanı olağanüstü hallerde gerekirse uyarma yapacaktır; hakem rolü oynıyacaktır.

Muhterem arkadaşlarım; Devlet Başkanında uyarma yetkisi verecek bir yetkinin olması gereklidir. Devlet işlerinin normal gidişinde olduğu kadar buhranlı anlarda da, iç ve dış buhranlarda da partilerüstü yetkili ve etkili bir Devlet Başkanı büyük ihtiyaçtır.

Muhterem arkadaşlarım, huzurunuzda neden bu Anayasa değişikliğinin yerinde olduğunu ve neden bunlara oy vereceğimi delilleriyle ifade ettim. Hepinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sayın Karaman, aleyhinde buyurun. Oyunuzun gerekçesini izah eedeceksiniz.

SUPHİ KARAMAN (Tabiî Üye) — Sayın Başkan, Cumhuriyet Senatosunun sayın üyeleri;

Sözlerime başlamadan önce, demokrasilerde azınlığa çoğunluk tarafından gösterilecek müsamahanın demokrasinin bir gereği olduğu düşüncesini ortaya koyarak ve ben de bu Yüce Senato çatısı altında Anayasa değişikliklerine karşı gelen, kırmızı oy kullanacak olan azınlığı temsil ettiğim için, benden önce konuşan sayın arkadaşımızın çoğunluğu temsil eden arkadaşa gösterilen 35 dakikalık müsamahanın her halde bana da gösterilmesi lâzımgeldiğinin bir demokrasi icabı olduğunu evvelâ arz etmek istiyorum.

BAŞKAN — Ben müsaade etmedim efendim. Siz de aynı şekilde aynı hatâ ile almak isterseniz alınız.

HALİL ÖZMEN (Kırşehir) — O kendiliğinden riayet etmedi.

SUPHİ KARAMAN (Devamla) — Sayın arkadaşlarım; halen Cumhuriyet Senatosu 1961 Anayasası üzerinde önemli sayılacak miktarda madde değişikliği ile başbaşa bulunmaktadır.

1961 Anayasasının 35 maddesi değiştirilmek üzeredir ve ayrıca 9 tane de geçici madde eklenmektedir. Tabiî bir toplumun bünyesine, siyasi çatısına halkın Devletiyle ilişkilerine bir kontrofe durumunda yön veren Anayasa müzakerelerinin çok önemli olması lâzımgeldiği ve bundan yapılacak değişikliklerin de çok dikkatli, çok inceden inceye hesaplanarak ve büyük önem verilerek yapılması lâzımgeldiği kasındayım. Ama, görüyoruz ki, bu tasarının gerek Senato Anayasa ve Adalet Komisyonundaki müzakeresinde, gerekse Yüce Senatodaki müzakeresinde buna gereği kadar önem verilmediği, bilhassa iştirakçilerin ve dinleyicilerin çoğunluk durumu ile ortadadır. Eğer bir tabiî senatörün dokunulmazlığının kaldırılması söz konusu olsaydı, Cumhuriyet Senatosunun Anayasa ve Adalet Komisyonu, Millet Meclisinden de gelen ek üyelerle birlikte dolar, taşar oturulacak yer bulunmazdı. Halbuki bu tasarının, bu koskoca Anayasa değiişkliğinin Yüce Senatonun Anayasa ve Adalet Komisyonundaki değişikliği sırasında dışardan bir üyenin gelmesi şöyle dursun, Komisyonun normal üyelerinin bile, tam olmadığını gördük. Ve Senatodaki müzakerelerde de gerek lehte gerek aleyhte konuşanların da ne derece dikkatle izlendiğini görmekteyiz.

Şu halde demek ki, Anayasa değişikliği bir havanın gereği olarak, gereği dikkatlere alınmadan, ama bir havanın gereği olarak ve usulen yapılmaktadır. Bunu evvelâ tescil etmek isterim.

Arkadaşlarım 1961 Anayasasının bünyesi hürriyetlere geniş ölçüde yer veren bir bünyedir. Türk toplumu - benden evvel başka arkadaşlarımızın da ifade ettikleri gibi - 150 senelik bir hürriyet mücadelesi içerisindedir. Türk toplumu 150 senelik hürriyet mücadelesinin çizgisinden saptırılamaz. Türk toplumu 50 senelik bir kemalist çizginin üzerindedir. Türk toplumunun geleceği bu kemalist çizgiden saptırılamaz. Türk toplumu bir hürriyet mücadelesinin içerisinde bulunduğu için, 1961 Anayasası da, kendisinden önceki dönemde 1924 Anayasasının asla suçluluğundan değil, lükslüğünden, yetersizliğinden değil, ama bu Anayasa 1924 Anayasasına, Birinci Kuvayı Milliyenin Anayasasına, Birinci Kurtuluş Savaşının Anayasasına uygun olarak yapılmış. O günün siyasi bünyesine uygun olarak yapılmış bir Anayasanın sonradan

özellikle Atatürk'ten sonraki dönemlerde ve daha çok 1946 seçimlerinden sonra girdiğimiz çok partili demokratik dönemde bünyeye uymamasından ötürü; vaktiyle «hâkimiyet bilâkaydü şart milletindir» deyip Meclislerimizin alnına yazdığımız sözlere ihanet teşkil eden dikta heveslerinin sonunda, hürriyetler tahribolmuş ve bunun neticesi olarak da hürriyetlerin daha çok geliştirilmesi, daha çok ilerileştirilmesi lüzumu ile hürriyetlere geniş ölçüde yer veren bir Anayasa nizamı ortamına gelinmiştir.

Arkadaşlarım, hürriyetlerin çok geniş olmasından hiçbir zarar gelmez. Hürriyetsizlikten zarar gelir. Yine benden evvelki bir arkadaşımın ifade ettiği gibi, bugün dikta rejimlerinin bulunduğu, özellikle sol dikta rejimlerinin, komünist rejimlerinin bulunduğu ülkelerde geniş hürriyetlerin sonunda bu rejimlerin geldiği vâkı değildir. Ama, konuşulmıyan yerlerde, söylenilemiyen yerlerde deşarj olunamıyan yerlerde yer altına, şuur altına giren duygular, hisler, heyecanlar oradan çıktıkları vakit, yer altından çıkanın meşru bir durumu olamaz, o zaman hürriyetlere saygılı olunamaz.

Şimdi 1961 Anayasası geniş ölçüde hürriyetlere yer verdiği için, Türk toplumunun gelişmesini sağlıyacak en önemli belgelerden birisi idi. Ve hepiniz kabul edin, hepimiz kabul edelim ki, Türk toplumu 1961 den sonra bu geniş hürriyetler ortamından sonra fikir özgürlüğü sayesinde geniş ufuklara doğru yükseldi ve bir çok yurt sorunlarının eleştirilmesi, tartışılması, öğrenilmesi gibi sonuçlar meydana geldi. O derece meydana geldi ki arkadaşlarım. 1970 senesinde soldan, sol lâfından daima nefret eden, daima bunu nefretle ortaya koyan Adalet Partisi iktidarı solun, Türkiye'de hiçbir sol diyen partinin getiremediği sosyal Devlet ilkesine uygun vergileri getirdi. Yani bu ancak fikir özgürlüğünün oluşturulması sonunda, kendisine solu hiçbir türlü yakıştırmıyan bir partinin oluştuğu müddeti gösteren, yolu gösteren bir nitelikti. Bu sayede Türkiye'nin yeraltı meselelerini öğrendik, petrolünü öğrendik, yeraltı kaynaklarını öğrendik, dış çevrenin sömürüsünü öğrendik, iç bünyenin millî egemenliğe ne derecede saygılı olması lâzım geldiğini öğrendik. Ama, hürriyetlerin bu gelişmesi eğer kötü niyetli insanlar varsa elbetteki onların elinde de anarşinin veya bir başka şeyin mâliki olmuş olabilirler. Ama bu Türk toplumunda çoğunluğu ifade etmedi, hep azınlıkta kaldı. Ve azınlıkta kaldığında hürriyetleri kullanan aydın kimse olarak yüzbinlerce insan var Türkiye'de. Bugün hürriyetleri suiistimal etti diye temiz kanla suçluyamadığımız insanların sayısı bir avuçtur.

Arkadaşlarım, Türkiye'nin kültür gelişmesinin tamam olmadığı meydandadır. Türkiye çağ değiştiriyor. Mustafa Kemal'den beri, Atatürk'ten beri çağ değiştiriyor Türkiye. Türk halkı, Türk Milleti bundan 500 sene evvel, 800 sene evvel Yunus Emreler zamanında, Hacı Bektaş-ı Veliler zamanında bir kültür hümanizması yaratmıştı. Ama sonradan Bizans'ın tesiri ile bu hümanizma yozlaştı. Türk toplumunun bugün Mustafa Kemal Atatürk'ün çizgisinde yepyeni bir hümanizmaya, yepyeni bir kültür gelişmesine ihtiyacı vardır. O'nun yolu, bu hümanizma Türk toplumunu kurtaracaktır. Hem sosyal bakımdan kurtaracak, hem ekonomik bakımdan kurtaracaktır. Halkımın gelişmesini, hürriyetlerin daha da geliştirilmesini, halka daha da yararlı olmasını sağlaması bakımından bu hümanizmaya ihtiyacımız vardır. (A. P. sıralarından bravo sesleri) Evet bravo ben de takdir ediyorum. Yani biraz yaygın ifadelerle, «bravo» deniyor ama, - tabiî buradan çok iyi duyuluyor - o yaygın ifadeleri kendilerine, «bravo» diyenlere bırakıyorum.

Arkadaşlarım, benden evvel konuşan bir grup sözcüsü arkadaş üç kuvvetten bahsetti. Yasama, yürütme ve kaza organı ve bu Anayasanın bünyesi itıbariyle bütün gücü yargı organına, kaza organına verdiğini, yargı organının hepsinin üstünde olduğunu ifade ettiler. Bu bir mugalâtadır arkadaşlarım, bu bir mugalâtadır.

HALİL ÖZMEN (Kırşehir) — Bugün doğru...

SUPHİ KARAMAN (Devamla) — Hiçbir zaman doğru değil. Hiçbir şeyin doğru olmadığını size söyliyeceğim efendim. Kim kimi seçiyor arkadaşlarım? O yargı organları bizden üstün olsaydı, biz onları seçmezdik. Biz onları seçiyoruz. Bir ilkokul öğretmeninin veya bir ilkokul öğrencisinin sınıf geçmesi şu veya bu, bunlar mugalâta ama daha hangi nevi işler geldi... Ben iki sene evvel bir komisyonda söyle-

mişimdir. Türk toplumuna getirilen bu teminatlar, Anayasa Mahkemesinin teminatı, Danıştay'ın teminatı Türk toplumunda hislerin tansiyonların gerilmesini önlemiştir. Eğer bu süpaplar olmasa idi, Türk toplumu 12 Martlara değil, 27 Mayıslar beş sene evvel, dört sene evvel giderdi. Bunu anlıyamadık arkadaşlarım. Anlıyamadık bunu... Her türlü denetim yolları, her türlü yargının denetim yolları ve ortaya koyduğumuz her türlü emniyet supapları, üniversite özgürlükleri, bu konuşma, bu serbest konuşma hürriyetleri, bu Anayasa Mahkemesi, bu Senatonun varlığı Türkiye'de tansiyonun şiddetlenmesini önlemiştir. 1960 ötesinde iki tane talebe, talebe hareketlerinde ölmüştür. Ama fısıltı gazetesi yüzlercesi öldü diye söylüyordu; dış radyolar bunu yüzlerce olarak söylüyordu. Ama 12 Mart öncesinde Türkiye'de hürriyet olduğu için, hürriyetler kullanılabildiği için kaç kişi ölmüşse o kadar söylendi, fazlası söylenemedi. Ve dışarda faili meçhul cinayetlerin sayısı 25 e yükseldiği halde, 12 Mart ötesinde tansiyon, 27 Mayıstaki tansiyon değildi arkadaşlarım. Bunu kabul etmek lâzımdır.

Şimdi yargının herşeyin üstünde olmadığı meydandadır. Kimkimi seçiyor yüksek yargı organlarının elemanlarını biz seçiyoruz. 50 valiyi, 60 valiyi birden kim değiştiriyor arkadaşlarım, yargı organı mı değiştiriyor. Şu halde yürütmenin gücü ortada. Hükümet bir emniyet müdürünü seçemezmiş dediler. Peki binlerce polisi sokaklara kim döküyor, yargı organı mı döktü. Maaş ve özlük hakları dâhil bütün toplumun hertürlü ayarlamasını yapabiliyor. Bunları düşünmeden meseleyi mübalâğa etmek, dejenere etmek, hattâ karikatürize etmek suretiyle kamuoyunu yanıltmak, işte Türkiye'yi 12 Mart'a getirdi.

Arkadaşlarım, çok kısa olarak oyumun neden kırmızı oy vereceğimin gereğini ortaya koymak için bu değişiklik tasarısındaki geriye dönük yönleri açıklamam gerekiyor. 22 nci madde; basın hürriyeti maddesinde, basın ve haber alma hürriyetinin kanunla sınırlanacağı haller genişletilmektedir. Yani bu metin ile 1961 Anayasasında getirilmiş olan basın hürriyeti sınırlanmaktadır. Özellikle kamu düzeninden bahsedilmektedir, bu sınırlama için,

Arkadaşlarım, millî güvenlik Türk Milletinin Devleti ve ülkesiyle bölünmez Türk Milleti, genel ahlâk, genel emniyet bu gibi, her şeyde kamu düzeni, bunlar sınırlayıcı haller olabilir. Ama kamu düzeni sözü geniş anlam taşır. Kamu düzeninin basın hürriyetlerinde kullanılmaması lâzımdır. Çünkü Devletimiz bir sosyal devlettir. Sosyal devlet bir toplumun ekonomik ve sosyal yapısını eleştirmeyi gerektirir.

Bir toplumun ekonomik ve sosyal yapısı ise, kamu düzeni olarak sayılabilir. Şu halde basın hürriyetlerinde ortaya getirilen kamu düzenine dayalı basın hürriyetinin kısıtlanmış olması Türk Devletinin sosyal Devlet yönünde gelişmesini önliyecektir. Arkadaşlarım, sosyal Devletin gelişmesine zaruret vardır. Sosyal Devletin gelişmediği yerde meseleler yeraltına inebilme imkânını kazanırlar. Bir sosyal fikir, (A. P. sıralarından yer altı, sesleri) evet hep yeraltı efendim. Biz normal olarak bir bilim konuşuyoruz, bilim böyle bahsediyor, ondan bahsediyorum. Ama, hep yeraltı diyorsunuz. Yeraltını istiyenler istesin. Ama, yeraltına giren hürriyeti bilemez. Hüriyetten nasibi yoktur, hürriyete alışanlığı yoktur. Yeraltından çıkıp da güçlü olduğu zaman, hürriyet vermez. Biraz evvel konuşurken sözlerime ne diye başladım, Türk toplumunun anagelişme çizgisi 150 senedenberi hürriyet mücadelesidir. Hürriyet mücadelesinden geriye saptığımız zaman, katiyen Türk toplumu mutlu olamaz. Şu halde basın hürriyetinde, kamu düzeni nedeniyle ki, kamu düzeni de sosyal yapı ve sosyal bünyenin, ekonomik bünyenin eliştirilmesinin kendisi olduğunu arz ettiğime göre de, kamu düzeni nedeniyle basın hürriyetinin kısıtlanması, bu Anayasanın geriye dönük en önemli hükümlerinden birisidir.

Burada gene gazete ve dergilerin toplattırılması, hâkim kararının dışına çıkılarak, idari mercilere veriliyor ve bu da gene kamu düzenine dayatılıyor. Şimdi mahkeme kararı ile bir günde, iki günde bu karar alınabilir. Bir kaç saatte de alınabilir, alındığı da vardır. Mahkeme kararı alınmadan bir Senatörün - başka arkadaşlarımızda da görülmüştür - evlerini aramaya teşebbüs etmişlerdir. Oluyor böyle şeyler. Şimdi bir mahkeme kararına, hukuka dayalı olmadığı halde kanunla gazete toplattırılmasına, dergi toplattırılmasını mercilere bırakmak hukukî mercilerin dışında, mercie bırakmamak,

bu Anayasada 1961 Anayasasından geriye doğru yönelişlerin birisidir.

Yani bunun özellikle kamu düzeni de söz konusu olduğuna göre ileride kötüye kullanılması, hürriyet bunalımlarına sebebolması 1960 öncesindeki hallere götürmesi söz konusu olabilir. Arkadaşlarım, şunu peşinen söyliyeyim, 4 - 5 yıldır işte bir iktidar, ondan evvel başka bir iktidar tenkidedildi, konuşuldu, şu oldu bu oldu. Ama, açıkca ortaya koymak lâzım. Hürriyetlerde, fikir hürriyetinde 1970 in öncesinde, 1971 in öncesinde 1960 ın öncesinde olduğu kadar vahîm hâdiseler olmamıştır. Yani, Anayasa teminat getirmiştir. Bunu kabul etmek lâzımdır. Öyleyse, bu Anayasanın getirdiği teminatlar kadar ben de bunu söylüyorum, vâhim büyük hâdiseler 1960 ın öncesinde olduğu gibi olamamıştır, diyorum. Şu halde bunları geriye götürmemiz halinde 1960 öncesine dönme ihtimalleri meydana geliyor demektir.

Ayrıca gene bu maddede, gazete ve dergi toplattırmanın durumları da genişletiliyor. Bir de gazete kapatılmasını gerektiren durumlar genişletilmiştir. Gene kamu düzeni söz konusu edilerek, bütün basın hürriyetiyle ilgili bu yönler, Anayasada getirilen bu değişikliklerle geriye doğru yönelen yanlış tutumlardır.

29 ncu maddede dernek kurma hakkı var, gene bu hakta da, yani mahkeme kararı olduğu halde eskiden, mercie bırakmıştır. Şimdi bir merci olunca her hangi bir vilâyetin valisi söz konusu meselâ; bundan bir yıl evvelki meşhur valilerden bir tanesinin Ankara'da, İstanbul'da veya bir başka yerde telefon anlaşmalarıyle, siyasi baskılarla dernek kapatmasını, düşünün arkadaşlar. Bir dernek kapatıldı mı, mallarına el konuyor, şu oluyor, bu oluyor, bitiyor dernek. Ondan sonra mahkemeden siz üç ayda, beş ayda karar çıkaracaksınız da, eşyanıza, malınıza herşeyinize sahibolacaksınız. Olacak şey değildir. Demek ki, dernek kapatma yönünde de bu hakkı mercie tanımak suretiyle geriye doğru bir yöneliş vardır.

Kişi güvenliği yanında 30 ncu maddede hâkim önüne çıkarılma zorunluğu süresi 24 saatten 48 saate çıkarılmıştır. Bu da bir geriye dönüştür. Ama, ben şahsan vicdanımda 1961 Anayasasının uygulaması nedeniyle 24 saatin 48 saate çıkarılmasında bir mahzur görmüyorum. Bu olabilir. Ama, bir hal tarif etmiştir, topluluk falan demiştir, tam da doğal ifadesi, orada yedi güne çıkarmıştır. Bu son derece tehlikelidir, son derece geri bir harekettir.

Efendim, Kurucu Meclis üyesi olarak da, Kurucu Meclise katılmış arkadaşlarımızın bir Anayasa değişikliğinin büyük tümü burada görüşülürken, et fiyatları 15 liradan 18 liraya çıktığı halde ki, pandispanya yiyen insanlar eti hâlâ 15 liradan yiyorlar, öyle tahmin ediyorum. Bugün sabahleyin sayın arkadaşım bana lâf atıyorlar. Böyle büyük bir Anayasa değişikliği görüşülürken biran evvel bitirelim, beş dakikada konuşalım da memleketin pandispanya meseleleriyle uğraşalım diye söylediler. Kurucu Meclis üyesi arkadaşım şimdi bana lâf atıyorlar, bu bir talihsizliktir, bir vefasızlıktır, Kurucu Meclis için.

Efendim, tabiî yargı, 32 nci madde ile, kanuni yargı yoluna çevrilmiştir. Birçok kuruluşlar bunda bir şey olmadığını söylüyorlar. Ama, okuyanlar, meseleyi aslından bilip de söylemek istemiyenler var. İkisinin arasında geniş ölçüde bir kavram farkı olduğu meydandadır. Ve sanıyorum ki, burada bu tabiî yargı yolunu, kanuni yargı yoluna çevirmekle, birkaç ay evvel çıkardığımız, büyük heyecanlarla çıkardığımız, büyük isteklerle çıkardığımız Sıkıyönetim Kanununa bir kılıf uyduruyoruz. Yani, bu intıbaı veriyor ve bu da Anayasanın geriye dönük bir hükmünü teşkil etmektedir.

Sendika kurma hakkı 46 ncı maddede çalışanlar yerine işçiler tâbiri konmuştur. Her ne kadar maddede çalışanlar ve işverenler dediğine göre, işverenlerin karşılığı işçilerdir, yerinde gibi görünüyor. Ama, modern toplumlarda, Batı klâsik demokrasilerinde sendika kurma hakkının çalışanlara, özellikle memurlara da verildiği bir gerçektir. Türk toplumu bu noktaya gelmiştir 1961 Anayasasında. Ama, memurların, kamu düzeninde çalışan kişilerin grev hakları Anayasa Mahkemesince uygun görülmedi. Binaenaleyh, grev kararı olmıyan, grev hakkı olmıyan bir memur sendikasının devamından ne çıkar. Hiçbir şey çıkmaz arkadaşlarım. Yani sabahleyin misalini de verdim, PTT memurları grev yaptılar, telefonlar çalışmadı, sendikaları olduğu için. Öğretmenler Sendikası 4 gün boykot yaptı. Arkadaşlarım sendikayı kaldırın, öğretmenler derneğini kurun. PTT me-

murları derneğini kurun yapamazlar mı aynı şeyleri. Neden kandırıyoruz birbirimizi, neden böyle kelimeleri ters konuşturarak, birbirimizi yanlık yollarda itham etmeye çalışıyoruz. Öğretmenler derneği vardır 1963 senesinde, 30 bin tane öğretmen toplandı yürüyüş yaptı Ankara'da. Olamaz mı bunlar... Şu halde sendika hakkını, yani sendikanın kendisinin varlığıdır önemli olan. Çünkü sendika haklariyle bir şey yapar veya yapamaz. Siz öğretmene grev hakkını vermezseniz, memura grev hakkını vermezseniz başka türlü sendikal haklarını kullanır. Ama, siz o hakkı vermezseniz dernek olarak aynı hakkı gene yapar.

64 ncü maddede Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararnameler yetkisinin verilmesi :

Sayın arkadaşlarım, süratli yürüyen bir yürütme, süratli yürüyen bir idare kalkınmanın gereklerindendir. Özellikle az gelişmiş bir ülkede buna ihtiyaç vardır ama, Türk toplumunun mâzisine bakıyoruz geçmişinde diktatörlük hevesleri var. Ve bu diktatörlük hevesleri aslında Türk toplamunun bünyesinden de geliyor. Biz, üç kıtaya, birçok yerlere hükmetmiş bir ulusun çocuklarıyız; alışmışız hükmetmeye. Babamızdan böyle gelenek geliyor. Asker ocağında görmüşsünüzdür; bir ere onbaşı yetkisi verirsiniz kendi arkadşlarına karşı kral kesilir. Yani, birden deli olur. Her yerde bu vardır. Binaenaleyh, bu halin bu arzunun, bu temayülün okumuş, aydın kişilerde, Devlet kariyerinden gelmiş olan kişilerde biraz daha törpülenmiş olması lâzım, kısıtlanmış olması lâzım, terbiye edilmiş olması lâzım. Ama, buna rağmen Türk toplumunun yakın geçmişi göstermiştir ki, Türk toplumunda yöneticiler - Padişahları bir tarafa bırakıyorum - devamlı olarak bir dikta, bir hükmetme yönüne doğru gidiyorlar.

Arkadaşlarım, bir kişi bakan oluyor - her partide var bu; bağımsızında da var, partilisinde de - 4 gün sonra telefonda konuşmasının pozu değişiyor, sesinin tonu değişiyor. Şimdi, böyle bir ülkede demokrasinin tam gelişemediği, hürriyetlerin tam geliştirilemediği, kültür hümanizmasının tam yaratılamadığı bir ülkede işte, Hükümete kanun niteliğinde kararnameler yetkisinin verilmesi olabilir ki, kötü kullanmalara, dikta heveslerine doğru götürebilir; bundan endişe ediyoruz. Yoksa, aslında iyi kullanılması halinde bunun zararı yok, faydası vardır. Ama, Türk toplumunda kötüye kullanılma ihtimallerinin fazla olduğu meydandadır. Bu bakımdan bu hususu da biraz geri hüküm sayıyoruz.

114 ncü maddede Yargı denetimi yargı yoluna çevriliyor. Yargı yetkisi sınırlanıyor, bu da bir gerilemedir.

119 ncu maddede memurların sendikalara girebilmesi ki, 46 ncı maddede de aynı şeyi söyledik; bu da bir gerilemedir.

Nihayet 120 ncu maddede Üniversiteler maddesinde de bilimsel ve idari, özerklikten evvel bir evvelki Anayasada özerkliğin başında «Bilimsel ve İdari Özerklik» vardı. Şimdi bu «bilimsel ve idari» kelimeleri kaldırılmış, özerklik olduğu gibi bırakılmış ve bulanık bir hale getirilmiş.

BAŞKAN — Sayın Karaman, iki dakika tamıyorsunuz halen.

SUPHİ KARAMAN (Devamla) — Sayın Başkanım, biraz istirham ediyorum efendim.

Bu da bir geriliktir.

Hepsinden önemlisi 147 nci maddede getirilen değişikliktir. 147 nci madde, Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkileri maddesi Anayasa değişikliklerinin de Anayasada gösterilen şekil şartlarına uygun olarak denetleneceğine âmirdir. Yani Anayasa Mahkemesince sadece bu konuda denetleme yapılacağı hususu çok vahîm sonuçlara Türk toplumunu ileride götürebilir.

Arkadaşlarım, teorik olarak Anayasanın birinci maddesinden başka bütün maddelerini değiştirmeye Meclislerin yetkisi vardır. İkinci maddedeki Cumhuriyetin niteliklerini bile değiştirebiliriz hiç kimse bir şey yapamaz, yeterli çoğunluğu bulduk mu değiştirebiliriz. Ancak, Anayasanın birinci maddesini değiştiremeyiz, bu kesin. Ama, bu bir teoridir. Yani Anayasa hukuku bakımından bir teoridir. Şimdi, Anayasanın ikinci maddesinin meselâ böyle Devlet ilkesini değiştirebilir miyiz arkadaşlarım, mümkün mü bu; yani, çoğunluğu bulsak bile şeriat Devletini getirebilir miyiz? Mümkün müdür? Mümkün değildir. Şu halde demek ki, Türk toplumu hürriyetleri özlemi içerisinde, hürriyetler gelişmesi içinde bir geleneğe sahiptir. Ama, Türk toplumu 1919 lardan, 1922 lerden, 1923 lerden başlıyan bir Cumhuriyetçi kuruluş öz-

lemine ve geleneğine sahibolmuştur. 1961 de buna bir hukuk Devleti ve sosyal Devlet eklenmiştir. Şu halde bu ve bunun gibi şeylerin değiştirilememesi lâzımdır. Hal böyle olunca meselâ, ikinci madde değiştirilmez ama, 46 ncı 47 nci maddede her hangi bir husus sosyal Devlete, hukuk Devletine, laiyk Devlete atıf yapan bir husus değiştirildiği vakit Anayasa Mahkemesi rahatlıkla buna şekil yönünden, şartlar yönünden - normaldir - bir şey yapabilir mi Halbuki, Anayasa Mahkemesi bir teminattı, Türk toplumunun 1922 lerden başlıyan siyasal yapısının gelişmesinde bir teminattı. Bu teminatı şimdi tamamiyle bertaraf etmiş oluyoruz. Anayasa hukuku bakımındandır bu, normal kanunlar bakımından değil tabiî.

BAŞKAN — Sayın Gülek kadar konuştunuz Sayın Karaman.

SUPHİ KARAMAN (Devamla) — Arkadaşlarım, bu teklifte 1971 12 Mart dan önceki bâzı eylemlerden ötürü bâzı ilkelerden, çok ürkme meydana gelmiştir. Bunların başında Türk toplumunun, Devletinin bölünmezliği; milletiyle, ülkesiyle bölünmezliği ilkesidir. Türkiye'nin bölüneceği zehabına kapılınmıştır. Öyle şey yapılmıştır. Türk toplumu aslında hiçbir suretle bölünemez, bölünmesi mümkün değildir, hiçbir Türk tarihiyle, mâzisiyle, şuuruyle, hiçbir Türk bu misakı millî ile sınırlanmış Türk toplumunun bölünmesine asla müsaade edemez. Ama, bir korku meydana gelmiş bu korku aslında, 1961 öncesinde de varmış ki, Anayasanın 3 ncü maddesine koymuşuz bunu; Türk toplumunun ülkesiyle ve milletiyle bölünmezliği ilkesini koymuşuz. Anayasanın 57 nci maddesine siyasi partilerin bu yolda bir oyun yapabileceklerini dikkate alarak bu maddeye bu fıkra konmuştur. Eski Anayasada demek ki, iki yerde vardı, üçüncü maddenin birinci fıkrasında, 57 nci maddenin 1 nci fıkrasında Türk Devletinin ülkesiyle ve milletiyle bölünmezliği hükmü vardır. Şimdi gelen Anayasa değişikliğinde her maddeye bunu kaymuşuzdur, arkadaşlarım. Ve 11 nci maddede iki defa, 22 nci maddede üç defa, 26 ncı maddede, 29 ncu maddede iki defa, 46 ncı maddede, 121 ve 124 ncü maddelerde mütamadiyen koymuşuzdur.

BAŞKAN — Vakit, bir hayli geçti, bağlayın Sayın Karaman.

SUPHİ KARAMAN (Devamla) — Bir arkadaşımın benden evvel ifade ettikleri gibi aslında Anayasanın her maddesine bu meseleyi koymakla bunun önüne geçilemez. Anayasada bu hüküm var zaten. Oraya bir âtıf kâfiydi. Binaenaleyh, bu, Anayasanın hacmını büyütmekten başka bir işe yaramamıştır. Üslûp bakımından bu yeni getirilen değişiklikler, okunuş bakımından, okunuştaki liriklik bakımından Anayasayı bozmuştur. Bir Anayasa en kuvvetli bir metindir; hazırlıyan devrin kuşağının politik ve edebî gücünü ortaya koyması lâzımdır. 1961 Anayasası bu yönde büyük bir eserdir. Şimdi getirilen değişikliklerle, bu akıcılığı, okunuş kolaylığı bozulmuştur; maddelerde de göreceksiniz birçok yerlerde redaksiyona ihtiyaç gösteren yanlışlar vardır ve Anayasanın hacmı da büyümüştür. Anayasamızda, 1961 Anayasasında sadece, metinler içerisinde 9037 kelime vardı. Getirilen değişiklik teklifi ile 1 758 kelime eklenerek Anayasanın hacmi beşte bir nisbetinde büyütülmektedir. Yani, yapılan işler aslında bu kadar hacim büyütülmeden de yapılabilirdi. Yüz tane kelime eklenerek aynı şeyler yapılabilirdi. Binaenaleyh, lüzumsuz olarak Anayasanın hacmını beşte bir nisbetinde büyütmüş olduk.

Ayrıca, arkadaşlarım Anayasa değişikliklerine şu bakımdan karşıyım: Değişiklik hazırlıkları uygun olmıyan bir zamana getirilmiştir. Değişiklik hazırlık prosedürü yanlıştır, tarih bunları yargılıyacaktır elbette. Günün şartları yanlış seçilmiştir. Ve kamuoyu oluşumu sağlanamamıştır, tartışılamamıştır, konuşulamamıştır; yazılamamıştır, çizilememiştir. Böyle bir Anayasa oluşumu olmaz arkadaşlarım. Anayasaya bu kadar hürriyetler, bu kadar basın hürriyetleri için konmuştu? Her mesele kamuoyunda tartışılsın, en doğrusu bulunsun diye konulmuştu. Binaenaleyh bu noktada Anayasa değişikliğinde yanlış bir prosedür uygulanmış, yanlış bir gelişmeye tabi kılınmıştır. Kamuoyu oluşumu olmadan Anayasa değişikliğine gidilmektedir. Bunun sakıncalarını mutlaka göreceğiz.

BAŞKAN — Yarım saat oldu Sayın Karaman.

SUPHİ KARAMAN (Devamla) — Evet, bitiyor hemen. Arkadaşlarım, bir şeye daha işaret etmek isterim. Kurucu Meclisin Anayasa Komisyonu vardı. Kurucu Meclisin Anayasa Ko-

misyonunun beş üyesi henüz kesin olarak bir suçla itham edilemeden, kesin olarak bir hâkim önüne çıkarılamadan tutuklu durumdadırlar. Bu hal 27 Mayısın âdeta bir mahkûmiyeti sayılır. İşte bu türlü bir Anayasa oluşumunun içerisinde bulunuyoruz. Bunların üç tanesi Anayasa Profesörü, iki tanesi yazardır.

ORHAN AKÇA (Kütahya) — Sayın Başkan, mahkemeyi ihlâl eder vaziyette konuşamaz.

BAŞKAN — Sayın Karaman, tam on dakika fazla konuşmuş oldunuz, ben de müşkül vaziyette kalıyorum. Rica ederim bağlayın artık.

SUPHİ KARAMAN (Devamla) — Bitiyor efendim. Arkadaşlarım, bir şey daha ifade edeyim. Benden önce bir sayın konuşmacı artık, bu Anayasa 27 Mayıs Anayasası değildir, dediler. Bu, 12 Mart Anayasasıdır dediler. Hayır arkadaşlarım; bu, 12 Mart Anayasası değildir, bu, 27 Mayıs Anayasasıdır, 27 Mayıs Anayasasının devamıdır. 27 Mayıs Anayasası sosyal haklar yönünden, hürriyetler yönünden geriye doğru bir zedelemeye uğramıştır ama, bütün varlığıyle 27 Mayıs Anayasasıdır ve yaşamaktadır.

Sözlerimi bitirirken 27 Mayıs Anayasasını yapan Kurucu Meclisin biraz evvel söylediğim lirizmine bir örnek olmak üzere halen yürürlükte olan ve yürüyecek olan, hiçbir suretle değiştirilemiyecek olan Anayasamızın başlangıç kısmını okuyarak sözlerimi bitiriyorum.

«Tarihi boyunca bağımsız yaşamış, hak ve hürriyetleri için savaşmış olan;

Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlariyle meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı direnme hakkını kullanarak 27 Mayıs 1960 Devrimini yapan Türk Milleti;

Bütün fertlerini, kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplıyan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak milli birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk milliyetçiliğinden hız ve ilham alarak ve;

(Yurtta Sulh, Cihanda Sulh) ilkesinin, Millî Mücadele ruhunun, millet egemenliğinin, Atatürk devrimlerine bağlılığın tam şuuruna sahibolarak;

İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik, hukuk Devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için;

Türkiye Cumhuriyeti Kurucu Meclisi tarafından hazırlanan bu Anayasayı kabul ve ilân ve onu, asıl teminatın vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde yer aldığı inancı ile, hürriyete ve adalete ve fazilete aşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet eder.»

Türk Milletinin bu uyanık bekçiliği devam edecektir arkadaşlarım. Bu vesileyle Kurucu Meclisin bütün üyelerine, ölmüş olanlarına rahmet dileyerek bütün üyelerine saygılarımı sunarım. Hepinizi de selâmlarım efendim. (M. B. G. sıralarından alkışlar.)

BAŞKAN — Bir teklif var, okutuyorum :

Yüce Başkanlığa

Anayasa değişikliğine ait kanun teklifinin ad okumak suretiyle kabul ret şeklinde şifahi beyanla oylanmasını arz ve teklif ederiz.

İzmir	Elâzığ
Mümin Kırlı	Celâl Ertuğ
Çanakkale	İzmir
Nahit Altan	Mustafa Bozoklar
	İzmir
	Orhan Kor

BAŞKAN — Açık oylamanın şekli Tüzüğün 107, 108 ve 109 ncu maddelerinde tarifini bulmuştur. Tüzükte ad okumak suretiyle açık oylama mevzuubahis değildir. Hal böyle olmakla beraber tatbikatta ender de olsa ad okumak suretiyle açık oylamaya müracaat edildiği olmuştur...

NAHİT ALTAN (Çanakkale) — 104 ncü maddesinde var tüzüğün.

BAŞKAN — Hangi maddesinde, beraber okuyalım.

NAHİT ALTAN (Çanakakle) — 104 ncü maddenin 2 nci fıkrasında var.

BAŞKAN — Varsa telâşa mahal yok. 104 ncü madde «işari oy» (el kaldırmak veya ayağa kalkmaktır); Açık oy (üzerinde üyelerin adları yazılı kâğıtların kutuya atılması veya talep vukuunda kabul, ret, çekinser kelimelerinin birisinin söylenmesidir.)

Ancak 108 nci maddede açık oylamanın ne suretle yapılacağını ayrıca tasrih etmiş, yazmış; ben o itibarla söylüyorum. Daha evvel tatbikatını da yaptık, ben bunlara temas ediyor, söylüyorum. Şimdi, Tüzüğün durumu bu, oylıyacağım. Karar size ait. Bundan evvel de yaptık.

SAFFET URAL (Bursa) — Oylamaya ihtiyaç göstermeksizin, önerge verildiği takdirde oylamanın kabul, ret, çekinser olarak ifadesi mümkündür Sayın Başkan.

BAŞKAN — Efendim, buna dair bir hüküm yok. Ben ilgili maddeyi aynen okudum.

NAHİT ALTAN (Çanakkale) — Tatbikatta var.

BAŞKAN — Tatbikat, demiyoruz efendim. Tüzüğü okuyorum : Muhterem arkadaşım, 104 ncü maddede ad okunmak suretiyle de yapılacağını da söyledi, ben aynen ilgili maddeyi okudum. Bunun, gizli, saklı bir tarafı yok. Yalnız, 108 nci maddede açık oylamanın ne suretle yapılacağı tarif edilmiş ve başlığı da «Açık oya başvurmak şekli.» Buradaki şekilde böyle bir usul yok. Bunu, bile bile Genel Kurulun ıttılaına sunduktan sonra takriri oylıyacağım. Bundan evvel aynı tatbikatı yaptık.

Takririn lehinde ve aleyhinde konuşacak sayın üye var mı efendim?... Yok. Oylarınıza sunuyorum : Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi, maddelere geçilmesi hususunu açık oylarınıza, ad okumak suretiyle sunuyorum: Maddelere geçilmesi hususunu kabul edenler, «evet» kabul etmiyenler, «hayır» çekinserler, «çekinser» olarak beyan edeceklerdir.

(Kırşehir üyesi Halil Özmen'den, ad okumak suretiyle, oylamaya başlandı.)

BAŞKAN — Bilâhara salona giren sayın üye var mı?

SAFFET URAL (Bursa) — Sayın Başkanım, müsaade buyurulursa söz istiyorum.

BAŞKAN — Ne hakkında efendim?

SAFFET URAL (Bursa) — Efendim, oylamada bulunurken, müzakerenin kifayeti mânasında alarak oyumu, «kabul» olarak kullandım. Maddelere geçilmesi keyfiyetinin Anayasa değişikliğini genellikle kabul eder mahiyetinde alınacağı düşüncesinde değildim. Çok özür diliyerek oyumun, «ret» olarak değiştirilmesini istirham ediyorum. (Bravo sesleri)

BAŞKAN — Kutulara atılmak suretiyle oy işlemi yapılsaydı, buna imkân bulamazdınız. Geçmişte bunun da bir tatbikatı yok. Oy kullanıldıktan sonra sahibi tarafından geri alınır alınmaz mı hususu ayrı.

SAFFET URAL (Bursa) — Sayın Başkanım, ben, bir zuhul eseri böyle bir oy kullandığımı, daha oyların neticesi ilân edilmeden arz etmiş bulunuyorum. Bunu, bir senatörün oyunu serbest kullanabilme hakkı bulunduğunu teslim ederek kabul edeceğinizi ümidediyorum.

BAŞKAN — Efendim, şimdi hâdise şöyle; şimdiye kadar böyle bir tatbikat olmadı. Açık oylamaların kutuya atılması suretiyle yapılan işlerde, bazan oyunun yanlış kullanıldığını beyan eden sayın üye olduysa da, tashihine imkân verilmemiştir. Oy atıldığı gibi değerlendirilmiştir.

Bugün, buradaki durum, muallakta kalmak üzere tasnifi yapıyorum.

SAFFET URAL (Bursa) — Sayın Başkan, netice henüz ilân edilmiş değildir ve neticeye müessir olacak da değildir. Ama, ben arz ettiğim şekilde oyumun ret olarak tesbitini rica ediyorum.

BAŞKAN — Oyunuzu, Riyaset muallakta bırakmak suretiyle oylama sonucunu, Genel Kurula arz edecektir. Bilahara Genel Kurula dâhil olan sayın üye var mıdır?... Yok. Oylama işlemi bitmiştir.

Oylama neticesini ilân ediyorum. Maddelere geçilmesi ile ilgili olan açık oylamaya, 160 sayın üye iştirak etmiştir. Sayın Saffet Ural'ın kullanmış olduğu oyu, kullandığı şekilde, yani ilk beyanı şeklinde değerlendirdiğimiz takdirde; 141 kabul, 19 ret vâkı olmuştur.

Sayın Saffet Ural'ın itirazına göre oyunun ret olarak kabul edilmesi halinde; oylama 140 kabul, 20 ret şekline dönüşür.

Böylece, maddelere geçilmesi hususu kabul edilmiştir. Şimdi, 1 nci maddeyi okumadan evvel, bu madde ile ilgili bir teklif var, okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

Anayasa değişikliği teklifinde tümü üzerinde müzakereler bitip, maddelere geçildiğinde; birinci madde içindeki maddelerin ayrı ayrı sırası geldikçe okunarak üzerinde müzakere açıl-

masını ve oylanmasının da aynı usule tabi tutulmasını ve birinci madde içindeki maddelerin müzakeresi bitince birinci maddenin tamamının oylanmasını, ikinci madde hakkında da ayni usulün takibedilmesini arz ve teklif ederim. Saygılarımla.

Anayasa ve Adalet Komisyonu
Başkanı
Refet Rendeci
Samsun

BAŞKAN — Bu takrir verilmeseydi, normal olarak, 1 nci maddeyi, işbu madde ile değiştirilmesi düşünülen 34 madde ile bir arada okuyacak ve tümü üzerinde müzakere yaptıktan sonra oylamaya tabi tutacaktık. Şimdi, bu takrir kabul edildiği takdirde, her maddeyi âdeta bir maddenin fıkrasını görüşüyormuş gibi, ayrı ayrı okuyacak ve böylece oylamaya da ayrı ayrı sunacağız. Takrir, tahmin ederim ki, anlaşıldı. Lehinde, aleyhinde söz istiyen var mı?... Yok.

MEHMET HAZER (Kars) — Sayın Başkan, acaba Meclisteki tatbikat nasıl olmuştu?

BAŞKAN — Meclisteki tatbikat da böyle olmuş efendim.

Takriri oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifi

Madde 1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, 11, 15, 19, 22, 26, 29, 30, 32, 38, 46, 60, 61, 64, 89, 110, 111, 114, 119, 120, 121, 124, 127, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 151 ve 152 nci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

BAŞKAN — Madde üzerinde söz istiyen sayın üye var mı efendim?.. Bu kısım üzerinde. Bir takrir kabul ettik biraz evvel, bu madde ile ilgili her maddeyi, bu maddede adı geçen her maddeyi ayrı ayrı okuyacak, ayrı ayrı oylıyacağız. Okuduk, şimdi birinci kısmında söz istiyen sayın üye yok, o halde maddenin bu kısmı açık oylarınıza sunulacaktır.

ANAYASA VE ADALET KOMİSYONU BAŞKANI REFET RENDECİ (Samsun) — Sayın Başkan, bir usül hatası oluyor, affımızı rica ederim. Şimdi, bu maddenin altında bulunan otuz küsur madde, Anayasanın 11 nci maddesini değiştiren maddeden başlanmak kaydiyle ve her birisi Anasanın aslını değiştiren maddelerin her birisi üzerinde ayrı ayrı müzakere açıldıktan ve onlar kabul edildikten sonra, Anayasanın aslında değişiklik yapan geçici maddeler hariç, değişiklik yapan maddelerin tamamını görüşüp oyladıktan sonra 1 nci maddeyi bu maddelerle birlikte toptan oylamanız lâzım. Onun için oylanmaması lâzımdır, bizim takririmiz bu maksadı gütmektedir.

BAŞKAN — Şimdi oylamıyorum efendim.

II. Temel hak ve hürriyetlerin özü, sınırlanması ve kötüye kullanılamaması :

Madde 11. — Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz.

Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdı ile kullanılamaz.

Bu hükümlere aykırı eylem ve davranışların cezası kanunda gösterilir.

BAŞKAN — Bu madde ile ilgili olarak; Sayın Şeref Kayalar, Sayın Hüseyin Öztürk, Sayın Hüseyin Kalpaklıoğlu, Sayın Osman Gümüşoğlu ve Sayın Salim Hazerdağlı söz istemişlerdir.

VEHBİ ERSÜ (Tabiî Üye) — Grup adına efendim.

SUPHİ KARAMAN (Tabiî Üye) — Şahsım adına.

BAŞKAN — Grup adına Sayın Suphi Karaman, buyurun efendim.

SUPHİ KARAMAN (Tabiî Üye) — Grup adına Vehbi Ersü efendim. Ben, şahsım adına.

BAŞKAN — Şahsınız adına istiyorsunuz, kaydedeyim.

SAMİ TURAN (Kayseri) — Grup adına Fehmi Alpaslan.

BAŞKAN — Grup adına Fehmi Alpaslan.. Sayın Ersü, buyurun.

MİLLÎ BİRLİK GRUPU ADINA VEHBİ ERSÜ (Tabiî Üye) — Değerli arkadaşlarım, üzerinde uzun tartışmalara yol açan 11 nci madde hakkında, Millî Birlik Grupunun görüşlerini arz etmek üzere huzurlarınıza gelmiş bulunuyorum.

Çeşitli örgütlerin, özellikle dinamik kamu oyunun büyük bir titizlikle konu üzerinde durmasını takdirle karşıladığımızı belirtmek isterim. İlk ve ikinci taslaktaki sakıncaların bir kısmının giderilmesinde gösterilen gayretleri de Grupumuz adına şükranla kaydediyoruz.

Huzurlarınıza getirilmiş olan 11 nci maddenin son şekli, ilk iki taslaktaki şekline rağmen, bir ölçüde yuvarlanmış olmakla beraber, şekere batırılmış bir kinin vasfını hâlâ korumaktadır. Özellikle bu maddenin temel başlığı kenar başlığı değiştirilmek suretiyle maddenin, hakların özü anlamında olan bu husus, bir sınırlama maddesi haline getirilmiştir.

Değerli arkadaşlarım, maddenin önemi, temel hakların özünün korunması gibi hayatî ve çeşitli maddelerde yer almak suretiyle geniş bir kapsam kazanmış olmasından doğmaktadır. Böylesine önemli ve Anayasamızı her yönü ile etkiliyen bir maddenin gerekçesini yetersiz, esas metinle çelişir ve daha çok yoruma ve sürtüşmelere yol açacak nitelikte bulduğumuzu belirtmekle konuya girmek istiyorum.

Değiştirme gerekçesi, maddeyi açıklığa kavuşturmak, tanınan haklara dayanarak, hürriyet ve Cumhuriyetin tahribini önlemek, İnsan Hakları Evrensel bildirisinin ve Avrupa Sözleşmesinin 30 ve 17 nci maddeleri hükümlerine yer verilerek, hakların kötüye kullanılmasını önlemek amacını güttüğü, şeklinde özetlenebilir. Bu gerekçeye Sayın Erim'in çeşitli konuşmalarında öne sürdüğü hususları da eklemek yerinde olur kanısındayız.

Bütün bu gerekçeleri 1961 Anayasasını yapanların, düşünmemiş, tartışmamış ve sonunda içinde bulunduğumuz ortama sürüklenmenin suçlusu Anayasa imiş gibi gösterilmesi sadece indî, sathi ve temelde yatan gerçek nedenleri gizlemek çabalarından başka bir anlam taşımamaktadır.

Anayasalar sözü ve ruhu ile bir bütünlük teşkil ederler. 1961 Anayasası bu bütünlüğü bünyesinde toplamış bir Anayasadır. Tecziye edilen lisanları kolayca, kendiliğinden defedecek yapıya sahip bir Anayasadır. Nitekim, başlangıç kısmı ile, ikinci maddesinde Cumhuriyetin insan haklarına dayalı olduğunu ve hakların kötüye kullanılamıyacağını kesinlikle belirtmiştir. Üçüncü maddesi ile Türkiye Devleti, ülkesi ile milleti ile bölünmez bir bütündür hükmü; dördüncü maddesinde egemenliğin kullanılması belli kişiye zümreye veya sınıfa bırakılamaz hükmü ile de her çeşit diktayı kesinlikle yasaklamıştır. Sekizinci maddesindeki hükümleri ile de organları ve kişileri hukukun ve Anayasanın üstünlük ilkeleri ile bağlamıştır. Bu gerçekleri hiçe sayan ya da görmezlikten gelen iddiaların yersizliğini, insafsızlığını hattâ maksatlı oluşunu yeteri kadar kendiliğinden izah etmektedir. İşte 1961 Anayasasının güçlü olması da bu gerçekçi niteliğinden doğmaktadır. Yukarda arz ettiğim sebeplerle Anayasanın insan haklarına dayalı ve özgürlüklerin kötüye kullanılmasını engellemek hususundaki gerekçe böylece mesnetsiz kalmaktadır.

Sayın senatörler, 1961 Anayasası arz ettiğim bu hükümleri ile sınırsız hak ve özgürlükler tanıdığı iddiasını reddettiği ve gerçekçi olduğu için Türk Toplumu için lüks olmak yerine bizzat ulusunun asırlar boyu çektiği ıstırabının ürünü olmak niteliğini kazanmıştır. Bütün bunlara rağmen, Anayasa bir kenara itilmiş ve koyduğu sınırlar aşılarak suçlar işlenmişse, bu suçlar da takipsiz kalmış ise bunun suçlusu Anayasa değil, Anayasayı ve yasaları uygulamıyan yöneticilerdir. Nitekim, Anayasa değişikliğini savunanlar 11 nci maddede bir yenilik olmadığını; ancak açıklığa kavuşturmak istediklerini de beyan etmektedirler. Önce bu noktada çelişkiye düştüklerini kesinlikle belirtmek isterim. Yapılacak değişikliklerden sonra 12 Mart öncesi zihniyetinin Türk toplumunun kaderine hâkim olduğunu farz ve kabul edersek, iddia ettikleri aksamalar giderilmiş olacak mıdır? Sosyal determinizm bakımından bu sorunun cevabı olumlu olabilir mi? Aynı vasat ve aynı zihniyet; yapılan değişikliklerden sonra daha ağır sonuçlar doğuracağı, reddedilmesi mümkün olmıyan sosyal kanunların icabıdır. Kaldı ki; Anayasa ve yasalar çağın, ülkenin gerçeklerine uygun en mükemmel ilkelerle de donatılmış olsa cansız belgelerden başka bir

nitelik taşıyamazlar. Onlara canlılık verecek ve toplumun sevgilisi, vazgeçilmez yasası haline getirecek, yönetenler ve onların ciddiyet, bilinç ve yaşadığımız çağın gerçeklerini kavrıyarak Türkiye'yi maddî ve mânevi alanlarda çağdaş düzeye ulaştırma azim ve idareleri olabilir.

Ayrıca, kullanılacak metot ve araçlar da büyük önem taşırlar. Yasa ve Anayasalara inanmamış ve onları devamlı hasım sayan karşı devrimci güçlerin elinde, başka bir sonuç beklemek de esasen yersizdir. Aslında 27 Mayıs yönetimine karşı yapılan tenkitler de bu noktada yoğunluk kazanmıştır.

Sayın senatörler, bu genel açıklamalardan sonra 11 nci maddede yapılan maddi değişiklik üzerinde durmak istiyorum. Maddenin kenar başlığı «temel hakların özü» idi. Yani, temel hakları siyasal iktidarlara karşı koruyan bir güvence anlamı taşımakta idi. Yapılan değiştirme ile, önce maddenin kenar başlığı tersyüz edilerek «temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması» şekline sokulmuştur. 1961 Anayasasının getirdiği temel hak ve özgürlükleri dikkatle incelersek her maddede bu hakların kullanılmasını ayrı ayrı da sınırlamıştır. Yeniden tahditler koymayı gerektirmemektedir.

1961 Anayasasının hakların kullanılmasında tek güvence maddesi 11 nci madde idi. Gerek başlıkta, gerek madde metninde yapılan değiştirmeler bu güvencinin daha da sınırlandığını, çok geniş tefsirlere yol açacağını açıkça göstermektedir. Madde gerekçesi saklı tutulduğuna göre, hak ve hürriyetlerin Cumhuriyetin tahrip edilmemesi mâkul hükümleri yanında, aynı haklara dayanılarak ve sınıf kavgası yaratılarak Devlet bütünlüğü temel ilkesini bozmak serbestliği anlamında kabul ve yorumlanarak meşru yollarla yapılacak sosyal ve siyasal mücadeleleri dahi engelleme yönünde yorumlanabilecektir. Madde metninde ise; sınırlama muhtevası genişletilmiş, Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle bu sınırlama dah da karışık hale getirilmiştir. Ayrıca, 11 nci maddedeki kavramlara diğer maddelerde de yer verilmek suretiyle yorumu güç ve geniş tartışmalara meydana verecek bir hale getirilmiştir. Bu hali ile, madde ile gerekçe birbiri ile çelişmektedir. Anayasalar Devlete yalnız hak ve yetkiler vermez. Yönetilenlerin, yani vatandaşın temel hak ve özgürlüklerini de yönetenlere karşı güvenceye bağlar. Oysa, yapılan değişiklik bu güvenceyi büyük ölçüde daraltmaktadır. Nasıl ki; partiler yelpazesinde siyasal partiler demokrasinin vazgeçilmez unsurları ise sınıfsal mücadele de demokrasilerin vazgeçilmez temel unsurlarından biri olarak ancak demokratik ülkelerde tanınmış hak ve ilkeler olarak kabul edilmiş ve böyle sürdürülmektedir.

Gerekçedeki sınıf kavgası ve metinde bu amaçla yapılan sınırlamalar sınıf mücadelesini kanun dışı edebilecek nitelikte göstermektedir. Çeşitli dikta rejimlerinde görülen bu yasak demokratik bir ülkenin Anayasasında yer almamalıydı.

Değerli arkadaşlarım, bu sınırlamanın gerekçede gösterilen insan hakları bildiri ve anlaşmalarına tek taraflı dayatılmış olmasına dahi bir ölçüde göz yummak mümkün olabilir. Ancak, bu anlaşma ve bildiriler ve bu derece bağlı gerekçe sahiplerinin diğer maddelerdeki tutumlarını samimiyetten uzak görünce kendilerini haklı bulmak mümkün olmuyor. Örneğin; İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 23 ncü maddesinin; «herkesin, menfaatlerinin korunması için sendikalar kurmaya ve bunlara katılmaya hakkı vardır» hükmüne rağmen 46 ncı, 119 ncu maddelerde yapılan değişikliklerle bu hükme itibar gösterilmemiştir. Oysa, 1961 Anayasası Türk Devletinin kabul ettiği İnsan Hakları Bildirisi ve Avrupa sözleşmelerine samimiyetle bağlı olarak çalışanların haklarını anayasal müeyyidelere bağlamıştır.

Sözü çok edilen Batı anayasaları, çalışma ve örgütlenmeyi temel hak olarak kabul etmiş, devlete ancak buna yardımcı olmak görevini vermiştir. Örneğin; İtalyan Anayasasının 39 ncu maddesi; «sendikalara tescillerini yaptırmaktan başka bir vecibe yüklenemez» hükmünü getirmiştir. Bu mâruzatımla gerekçelerin ne kadar sert yorumlandığını ve samimî bulmadığımızı açıklığa kavuşturmuş olduğumu sanıyorum.

Sayın senatörler, Anayasa değişikliğine karar verildiğinden bu yana sorumlu kişilerin ve değişiklikten yana olanların ileri sürdüğü gerekçeleri de eleştirmek isterim. Çünkü, öne sürülen iddialar temel haklar ve özellikle 11 nci madde ile ilgilidir. 12 Marta gelişin nedeni ola-

rak hak ve hürriyetlerin yeteri kadar sınırlanmadığını ve bu nedenle 11 nci maddenin değiştirilmesinin zorunluğunun duyulmuş olması savunuldu. Oysa, yukarda arz ettiğim nedenlerle Batı anayasalarından daha çok sınırlı haklara sahibolduğumuzu maddeler göstererek açıkça belirttim. Örneğin, Alman Anayasasının 18 nci maddesinde yer alan hükümlere işaret edilerek; «şayet bunlar, 1961 Anayasasına alınmış olsa imiş hakların kötüye kullanılması mümkün olmazdı» iddiaları da Sayın Başbakan tarafından ciddiyetle öne sürülmüştür. İzin verirseniz, Alman Anayasasının 18 nci maddesini bir defa da hep beraber gözden geçirelim. Madde metni şu :

Her kim düşünceyi açıklama özgürlüğünü, özellikle basın özgürlüğünü, öğretim özgürlüğünü, toplanma özgürlüğünü dernek ve ortaklıklar kurma özgürlüğünü, haberleşme özgürlüğünü mülkiyeti yahut iltica hakkını, özgürlüklere dayanan demokratik temel düzene karşı savaşmak için kötüye kullanırsa bu temel hakları yitirir.

Bu hakların yitirilmesi ve bunun kapsamı Federal Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.»

İşte Alman Anayasasının sözü edilen 18 nci maddesi budur. Bu madde neler koymuş? Birlikte görelim : Bizdeki ayrı ayrı maddelerde zikredilen temel hakları bir madde halinde ve hiçbir tefsire ve kavram tartışmasına yer bırakmadan saymış ve bunların demokratik düzene karşı savaşmak için kötüye kullananların temel haklarını yitireceğini ve bu hakların yitirilmesini de Anayasa Mahkemesine bırakmak sureti ile hükme bağlamıştır. Bizim 11 nci maddemiz ise yoruma oldukça muhtaç kavramlarla yeniden donatılmak istenmektedir. Ayrıca, her maddede normal mahkeme teminatı sağlanmıştır. Acele hallerde de idareye geniş yetkiler verilmektedir.

Bu durumda, Sayın Erim'den ve Parlâmentodan beklenen, öne sürdükleri açıklığı bizim yasalarımıza da kazandırmaları olmalı idi. Halbuki, yapılan değişikliklerle hakların özü o kadar daraltılmıştır ki; kanun koyucu ve çoğunluk idareleri bu kavramları kendi görüşleri istikametinde daha da sınırlamak imkânlarını elde edebileceklerdir. Bunun sonucu, yalnız çoğunluk tahakkümünü davet etmekle kalmıyacak, toplumun ve Anayasa organlarının birbirleri ile sürtüşmelerini artırarak daha büyük huzursuzluklara yol açacaktır.

Sayın arkadaşlarım, Anayasanın 1 den 9 a kadar olan genel esaslarında bir değişiklik yapılmamış olması öne sürülerek; bir telâşa lüzum olmadığı, «yapılan değişiklikler Anayasaya açıklık vermek için getirilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Avrupa Sözleşmesindeki hükümler daha da güclendirilmiştir» demek sureti ile Anayasanın birinci kısmındaki hükümler yerinde durdukça mütaakıp maddelerindeki yapılan değişikliklerin fazla bir önem taşımıyacağı kanısı Devlet sorumlularından, Anayasa değişikliğine taraftar olanlara kadar hâkim görünmektedir.

Bu konuda şunu arz etmek istiyorum. Özellikle Anayasanın 1'den 9'a kadar olan maddeleri genel hükümler, genel esaslar halinde Devletin genel karakterini belirliyen maddelerdir. Ve bu arada kesinlikle Devlete yüklediği bazı organların görevleri ve çatışmalarını önleyici mahiyettedir. Madem ki, 1 den 9 a kadar maddelerde değişiklik yapılmadığı için mütaakıp maddelerde yapılan değişiklikler bu derece önem taşımıyacaktır, o halde değişiklikten yana olanlardan bir sorumuz olacaktır. Anayasa Mahkemesinin yasaları denetlediği gibi, bundan önce bir vesile ile yüce mahkemenin almış olduğu kararla, Anayasa değişikliklerinin de öz yönünden denetlenebileceği hükmüne karşı bir Anayasa hükmü, önleyici bir Anayasa hükmü getirmenin amacı nedir?.

Kaldı ki, Anayasa Mahkemesinin yalnız tüzükler hükmüne uygun bir şekilde Anayasa değişikliklerini şekil yönünden murakabe etmek gibi basit bir görevle yetinmek, Anayasa Mahkemesini ve onun bugüne kadar yaptığı görevleri benimsememek, kararlarını yapılan Anayasa değişiklikleriyle reddetmek anlamını taşımaktadır. Devlet kurumlarını bu şekilde karşıya getirmenin yararını asla görmüyorum.

TBMM ne Anayasa değişikliğini yapacak yeter sayıyla gelen siyasi partiler, Anayasa değişikliklerini yapabileceklerine ve Anayasa Mahkemesinin denetimine de lüzum kalmıyacağına göre, Anayasa üstünlüğü ve hukukun üstünlüğü prensibini nasıl iddia edebiliriz bundan böyle?

Ayrıca, Anayasaya bu arz ettiğim açıdan da gerek kalmıyacaktır. Çünkü yeter çoğunluğuyle Parlâmentoya gelebilen siyasi partiler hiçbir Anayasa kuralı tanımadan, denetime uğramayacağı için, partisinin programını Devlet hayatına her yönüyle, bütün organlarına hâkim kılacaktır, bu öyle bir niteliktedir. Böylesine bir anlayışı sakıncalı bulmak bir yana, Anayasa fikrine karşı girişilmiş en ciddî hareketlerden biri olarak tanımlamaktayız.

Sonuç olarak arz etmek istiyorum ki, çağımız çok hızlı değişmekte ve ülkemiz de bunun çok gerisinde bulunmaktadır. Tüm millî kurumlar, özellikle yönetenler bu değişmelerin yeni sorunlar doğurmasından önce akılcı ve yurtsever bir tutumla çağdaş düzeye ulaşma yollarını bulmalıdır. Bu nedenle özgürlüklerden hiçbirimiz korkmamalıyız. Karanlıkta vuruşmak yerine, aydınlıkta ve açıkta tartışarak çözüm yolları bulmak hepimizin görevidir. Yüzyıllardır, süregelen fikir suçlamaları, basın ve kitap düşmanlığı, aydınlara ve bilim kurumlarına karşı açılan savaş, tekniğe ve yeniliklere karşı çıkılmış olması geri kalmışlığımızın başlıca nedenleridir.

İçinde bulunduğumuz koşulların nedenlerini bir yana iterek sonuçlara göre hüküm verirsek, toplum olarak kazandığımız yücelikleri cüceleştirir ve ulusça gücsüz düşeriz. Bunun karşılığında da daha ağır bedeller ödemek durumunda kalabiliriz. Oysa, Anayasada yapılan değişiklikler ne bu görüşlerimize uygun, ne de değişiklikten yana olanların öne sürdükleri gerekçelerle uyuşmaktadır. Hepsi gerekçe metinleriyle ve gerekçeler öne sürülen fikirlerle çelişki halindedir. Eğer bugüne kadar öne sürülen gerekçelere, önerilere uygun bir çözüm arıyorsak, madde metnini bu gerçeklere uygun hale getirmek hepimizin görevidir. Bu nedenle bir değişiklik önergesini Sayın Başkanlığa sunuyorum. Benimsenmesini rica ederek huzurlarınızdan ayrılıyorum.

Saygılarımı arz ederim.

BAŞKAN — Sayın Fehmi Alpaslan, mesaimizin bitmesine 10 dakikamız var, yetiştirebilecek misiniz?

FEHMİ ALPASLAN (Artvin) — Yetiştiririm.

BAŞKAN — Buyurun efendim.

MİLLÎ GÜVEN PARTİSİ GRUPU ADINA FEHMİ ALPASLAN (Artvin) — Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; 11 nci maddenin değiştirilmesiyle ilgili görüşmelerde grupumuzun değerli Başkanvekili söz söyleme fırsatını bendenize tevdi ettiler.

Bu madde, üzerinde çok tartışılmış olan bir madde. Bu madde için ayrıca hazırlanmaya ihtiyaç duymadan, şimdiye kadar yalnız basına intikal etmiş şekliyle geçen konuşmaları derleyip topladığımız takdirde dakikalarca konuşmak mümkün. Yalnız Millî Güven Partisi Grupu olarak Anayasa değişikliği üzerinde TBMM bünyesinde yer alan başlıca siyasi partilerin yetkili elemanları marifetiyle cereyan eden müzakereler bir anlayış ve bir anlaşma havasına vardığı için meseleyi tafsilde fayda mülâhaza etmiyoruz. Aksine, bu kadar güzel eser vermiş olan bir anlayışın, bir anlaşmanın havasını bozma endişesinden de kendimizi uzak tutamıyoruz. Ona saygılı olmak için bir kaç kelime içerisinde bu madde üzerindeki grupumuz görüşlerini hülâsa etmek istiyorum.

Değerli arkadaşlarım, Anayasa değişir mi, değişmez mi? Belki tatlı bir tesadüftür 1961 Anayasasının hazırlanmasında naçizane Kurucu Meclis Üyesi bulunan bir arkadaşımız yüksek huzurunuzda bulunuyor. Ve yine mesele bu noktaya gelmeden çok evvel, Anayasada bâzı değişiklikler yaparken Anayasanın her zaman için değişebileceğini ve hele hele 1961'de Anayasayı yaparken taşıdığımız düşünce ve beslediğimiz hisleri aşan, taşan, onları bertaraf eden yorumlarla, uygulamalarla karşı karşıya geldiğimiz için, Anayasanın bir çok noktalarda değişmesinin mutlaka lâzım geldiğini ifade eden bir arkadaşınız sıfatıyle huzurunuzda bulunuyorum.

Anayasa, 1961 Anayasası elbette ki ileri bir Anayasadır. 1961 Anayasasının asıl savunucusu olarak, huzurunuzda rahatlıkla konuşabileceklerden bir tanesi de bendenizim. Bugün bu Anayasanın bâzı noktalarında değişmesine karşı şiddetle tepki gösteren arkadaşlarımızın henüz 1961 Anayasasının ruhunun doğmasına çok uzak mesafelerde bulunduğu zamanlarda, karşınızda konuşan nâçiz Alpaslan ve onunla beraber siyasi kader birliği yapmış olan çok arkadaşları, birçok fedakârlıklarla çetin mücadele vermiş ve 27 Mayısı, o havayı, o ruhu bizzat o günün

mücahitleri olarak, bugün huzurunuzda konuşan kimse ve onun arkadaşları, meydana getirmişlerdi.

Binaenaleyh, eğer 27 Mayıs ruhu Anayasada değişikliği o ruhun inkârı mânasına getirecek olsa, ona başlıca itiraz edenlerden bir tanesi de bendeniz olurdum. Ama, hiç böyle düşünmüyorum. 27 Mayısın neticesi olan Anayasayı biz tam Atatürkçü ruhla, ilerici, birleştirici, yükseltici ruhla meydana getirmiş bulunuyorduk. Ve hürriyetleri de bu anlamda iyiye doğru kullandığımız takdirde memlekete çok iyi neticeler vereceği inancı ile hareket etmiş bulunuyorduk. Ama, görüldü, - inkârı gayrikabildir - görüldü ki, bizim o zaman hatırımızdan geçmiyen, düşünmediğimiz, duymadığımız melanetler hürriyetleri kullanıyoruz adı altında bu memleketin başına binbir belâ getirmek istidadını gösterdi. Ve 12 Mart Muhtırasının verilmesine de işte o hareketler sebeboldu.

Değerli arkadaşlarım, bu Anayasa değişikliği müzakeresinin dahi, 12 Mart Muhtırasından sonra, ciddî surette ileri bir adım olduğunu huzurunuzda ifade etmeden geçemiyeceğim. 12 Mart Muhtırasının verildiği anı düşünün ve onun üzerinde ciddî surette durur mânasını düşünürsek, 12 Mart Muhtırası hukuku savunmak için değil, hukukun üzerinde böyle rahat münakaşalar yapabilmek için değil, Devletin elden gitmesi haline karşı ortaya konulmuş bir muhtıra olduğunu görür. Ne mutlu ki, Devletin elden gitmesi haline karşı verilmiş bir muhtıranın kısa zaman sonrasında biz, yine hürriyetlerden asla sapmaksınız, hürriyetlere asla halel getirmeksizin, ama, hürriyetleri yalnız bu vatanın hayrına işliyen insanların elinde tutmak gayesiyle Anayasada değişiklik gibi bir hukuk üzerinde münakaşa açmış bulunuyoruz. Bu bir hayli ileri adımdır arkadaşlarım. Devlet giderken hukukun münakaşasını yapabilecek kadar ileri bir adım. O itibarla Anayasada değişikliği geriye gidiş ve saire olarak telâkki etmeye mahal yok. Bu esasında temel olarak buna müsait olmadığı gibi, 12 Marttan bu yana geçirdiğimiz safha itibariyle de bir ileriliğin ifadesi.

11 nci madde ne getiriyor? Anayasamızın, 1961 Anayasasının 2 nci, 3 ncü, 4 ncü ve mütaakıp maddelerinde nitelikleri tesbit edilen Cumhuriyetin esaslarını, hem de dünyadaki ileri hukuk ve hürriyet anlayışının ifadesi olan beyannamelerden de bahsetmek suretiyle derleyip toparlayıp bir noktada izaha bağlıyor. Sebep? Sebep, evvelce 1961 Anayasasının, işte o nitelikleri belli olan maddeleri olduğu halde, bâzı ters yorumlar sebebiyle üniversite kürsüsünde «halklar» tâbirine cevaz veren, hattâ onu teşvik eden bilimin yapılmasına kadar suiistimal edilmiş olması halidir arkadaşlarım.

Ankara Hukuk Fakültesinde Anayasa Hukukunun Profesörü olacak zat, «halklar» tâbiriyle, ben acaba mahzuru olur mu diye dilime dahi getirmediğim bir bölücü varlığın mevcudiyetni ders mevzuu gibi çocuklara telkin ediyor ve işin çok acı tarafı Türkiye'de geçen acı ve bugün hesabı sorulmakta olan hâdiselerin başında olanların çoğu da işte o derslerden, o veya onun gibi derslerden ilham alan, ibret almış olan kimseler bulunuyor. Bunlar ortada dururken Anayasaya bir açıklık verelim diye, hem de hürriyetlere saygı göstermek suretiyle suiistimal edilen, eğer suiistimal edildiği kadar cephe almak icabetse çoğunu ortadan kaldırmak icabettiği halde, zerresine dokunulmadan bir vuzuh veren maddenin Yüksek Huzurunuza getirilmiş olmasını anlayışla karşılamak memleketin selâmetinin, saadetinin hattâ bazan hürriyetlerden de daha ileri gelebileceği anlayışı içerisinde vatanperverlikle meseleyi mütalâa etmek ve o itibarla gönül rızasıyle bu maddeye olur demek Millî Güven Partisi Grupunun içten ve saygı ile talebettiği bir temennidir.

Hepinize saygılar sunarım, efendim. (Alkışlar).

BAŞKAN — Bugün 3 oturumda toplam olarak 10 saat çalışmış oluyoruz. Grupları adına 6 ve şahısları adına 11 sayın üye olmak üzere ceman 17 sayın arkadaşımız konuşmuş bulunmaktadır. Halen saat 24,00 olduğundan 11 nci madde üzerindeki müzakerelerimizi mütaakıp birleşime devrediyorum.

Bu itibarla birleşimi, 13 Eylül 1971 Pazartesi saat 10,00 da toplanmak üzere kapatıyorum.

Kapanma Saati : 00,02

5. — SORULAR VE CEVAPLAR

B) YAZILI SORULAR VE CEVAPLARI

1. — Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin, memleketimizi tehdideden sivrisinek âfetine dair yazılı soru önergesi ve Turiz mve Tanıtma Bakanı Erol Akçal'ın cevabı. (7/828)

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Ekte takdim ettiğim sorularımın, Turizm ve Tanıtma Bakanı tarafından yazılı olarak cevaplandırılmasına tavassutlarınızı istirham eylerim.

Saygılarımla.

Zonguldak Senatörü
Ahmet Demir Yüce

Sayın Erol Akçal
Turizm ve Tanıtma
Bakanı

Malûmunuz olduğu veçhile sivrisinek bir memleket için büyük felâkettir. Tarih, sivrisinek ve dolayısıyle sıtma yüzünden medeniyetlerin yok olduğunu yazmaktadır.

Sivrisinek bir çok ülkelerin olduğu gibi bir zamanlar Türkiyemizin de baş belâsı idi. Yapılan ciddî ve etkili bir mücadele ile Türkiye bu belâdan kurtarılmıştı.

Fakat, son zamanlarda birçok haşarat meyanında bilhassa sivrisineğin eski mevkiini almak üzere olduğunu görmekteyiz. Türkiye'nin her yerinde sivrisinek bulutlarına mebzul miktarda rastlanılmaktadır.

Hastalıklar ve bilhassa sıtma yönünden üzerinde önemle durulması icabeden bir konu. Konuyu bu yönü ile sual tevcih etmek suretiyle Sayın Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanından sordum.

Konunun bir de turisti ve turizmi ilgilendiren yönü mevcuttur.

Turist, cazibe, temizlik, ucuzluk ve yenilik ister. Şahsı turist olmaya yönelten husus, seyahat iç güdüsü ve arzusudur. Bu arzuyu umumiyetle, kendi bildiklerinin, gördüklerinin, alıştıklarının dışında, kendince cazip bulduğu yeni yörelere yönelteceği muhakkaktır. Cazip yerler arasındaki tercih sebepleri ise temizlik ve ucuzluktur. Müteaddit gelişleri körükliyen unsurların en mühimlerinden biri ise, o cazibe içerisinde, yenilik ve yenilenmedir.

Memleketimiz turist için caziptir. Temiz olmayış turist celbini büyük çapta kısıtlayan unsurlardandır. Türkiyemizin bâzı kesimlerde bu unsuru yerine getirememiş olmasından dolayı çok zarar gördüğü bir hakikattir. Haşarat mevcudiyeti ve hastalık korkusunun bu unsur içerisinde mütalâası kabildir. Binaenaleyh, sivrisineğin memleket sathında yine kesif miktarda tezahürü, hem rahatsız edici, hem de hastalık tevlidedici yönleri ile turist barındırmada ve binnetice de turist celbinde çok menfi bir propaganda aracı teşkil etmektedir. Aynı husus karasinek içinde vârittir.

Cazip memleketimizin turistik yönünü zedeliyen, menfi propogandalara vesile olan hususlarından biri de hayvan sefaletidir.

Memleketimizin beklediği ve faide umduğu turist, muhakkak ki para bırakacak turisttir. Hippy anlayışındaki turist umumiyetle konumuz dışı olmalıdır. Beklediğimiz kesif turist normal mânadaki batılı turistir. Doğu memleketlerinden bugün için kesif bir turistik hareket beklememekteyiz.

Batı âleminde hayvan sevgisinin ve korumasının hangi merhalelere eriştiği mâlûmdur. Umumiyetle batılı hayvana iyi muamele edilmesini bir ikinci tabiat olarak benimsemiştir. Hayvanlara fena muamele edildiğini görmek, onu üzmekte ve yadırgatmaktadır. Türkiye'de hayvana kötü muamele edildiğini gören birçok turistin, memleketimiz hakkındaki menfi propagandalarını dünya basınında görmek, yazılan mektuplardan anlamak kabildir.

Binaenaleyh, Türkiye'de turizmi teşvik ve turizmden daha fazla gelir sağlamak için yapılan muhtelif yönülü çalışmalar meyanında bu konulara da ehemmiyet verilmesi gerekmektedir.

Bu maksatla aşagıdaki soruları tevcih etmiş bulunuyorum.

1. Türkiye'de sivrisinek âfetinin yeniden belirmesi üzerine Turizm ve Tanıtma Bakanlığı olarak ne gibi tedbirlerin alınması önerilmiştir.

2. Önerilen hususlardan hangileri, hangi mercilerce, ne miktarda yerine getirilmiş ve ne neticeler istihsal olunmuştur?

3. Hayvan koruma hususunda Bakanlığınızca, ne gibi tedobirlerin alınması önerilmiştir. Ve bunlardan hangisi tatbik görmüş veya tatbik görme istidadı göstermiş ve ne neticeler istihsal edilmiştir?

4. Hayvanları Koruma Dernekleri, Okulların hayvanları koruma kolları ile, bu hususların da propaganda konusu yapılması için, bir takım temaslar kurulmuş mudur?

5. Geniş halk kütlelerine hayvan sevmenin ve korumanın insani yönleri yanında, ekonomik faydaları ve bu meyanda turizme de müsbet etkileri olacağı hususlarında yayın, basın, radyo, ve TV. dan daha etkili şekilde istifade çarelerine tevessül edilmiş midir? Edilmişse bunun daha yoğunlaştırılması düşünülmekte midir?

Bu hususların Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü gereğince yazılı olarak açıklanmasını istirham eyler. Saygılarımı sunarmı.

Zonguldak Senatörü
Ahmet Demir Yüce

9 . 9 . 1971

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı
Bakan

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı
Ankara

İlgi : 18 . 8 . 1971 gün ve 7/828 - 12339 sayılı yazıları.

Cumhuriyet Senatosu Zonguldak Üyesi Ahmet Demir Yüce'nin sivrisinek ve haşerat ile mücadele konusunda bakanlığımıza vermiş oldukları önerge için yazılı olarak cevaplandırılmasını istedikleri bilgiler ilişik olarak sunulmuştur.

Durumu bilgilerinize saygiyle arz ederim.

Erol Akçal
Turizm ve Tanıtma Bakanı

1. Yaz aylarında sivrisinek ve haşerat ile mücadele mevzuu daha ziyade yatırımcı Bakanlıklarla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve ilgili Belediyeleri alâkadar eden bir konu olup Bakanlığımızca yapılan mücadele sadece ilgili teşekkülleri ikaz ile özel idare ve belediyelere yardım fonundan küçük yardımlar yapılması suretiyle olmaktadır.

Ezcümle 1971 mevsiminde Balıkesir, İzmir, Muğla, Antalya ve Aydın Valiliklerine 21.6.1971 tarihinde birer yazı yazılarak sivrisinek ve haşerat mücadelesi için ihtiyaçları sorulmuşsa da her hangi bir cevap alınamamıştır.

1971 malî yılı içerisinde Bodrum, Marmaris ve Datça'ya 57 000 Tl. sı yukarda zikredilen fondan gönderilmiş, yine Kuşadasın'da Bataklık ilâçlanması ve kurutulması maksadıyle, özel idareye 50 000 Tl. sı gönderilmiş bulunmaktadır.

2. Hayvanların korunması ile ilgili tedbirlerle Bakanlığımız doğrudan doğruya ilgilenememektedir. Bu hususdaki mevzuatın takibi İçişleri Bakanlığı tarafından yapılmaktadır. Ayrıca konu Millî Eğitim Bakanlığı Halk Eğitimi Şubesini de alâkadar etmektedir.

2. — Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Ragıp Üner'in, ceza evlerine dair yazılı soru önergesi ve Adalet Bakanı İsmail Arar'ın cevabı. (7/833)

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Aşağıdaki sorumun yazılı olarak, Adalet Bakanı tarafından cevaplandırılmasına müsaadelerinizi saygılarımla rica ederim.

Kontenjan Senatörü
Prof Dr. Ragıp Üner

1. — Muhtelif ceza evlerini ziyaretim sırasında mahkûmlar verilen yemeğin kalite ve kantite bakımından kifayetsiz olduğunu bildirmişlerdir. Örneğin Kırşehir Ceza Evinde günlük yemek için ayrılan paranın 165 kuruş olduğunu söylemişlerdir. Bu duruma göre 1972 bütçesinde yemek tahsisatının artırılması düşünülmüş müdür?

2. — Gördüğüm ceza evlerinde mahkûmların büyük kısmı genç yaştadır. Bunların çalışması hem onların sağlığı hem de ceza evi için faydalı olacağı göz önüne alınırsa halı yapımı işinin hiç olmazsa bütün Türkiye il ceza evlerine teşmili imkânı var mıdır?

T. C. 9 . 9 . 1971
Adalet Bakanlığı
C. T. Ev. Genel Müdürlüğü
Sayı : 40650

Konu : Ceza evlerindeki hükümlülerin iaşe miktarının artırılması ve halı imalâtının bütün ceza evlerine teşmili Hk.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

İlgi : 4 .9 . 1971 gün ve 11721 - 12500 - 7/833 sayılı yazı.

Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Üyesi Sayın Prof. Dr. Ragıp Üner tarafından verilen önerge ile hükümlülerin iaşelerinin kifayetsiz olduğu ve halı imalâtının bütün il cezaevlerine teşmili hakkındaki sorusuna cevaplarımı arz ediyorum.

1. — 1971 yılı bütçesiyle yiyecek alım ve giderleri maddesinden alınan ödenek miktarı göz önünde bulundurularak evvelki yıllara nazaran hükümlü ve tutukluların 140 ve 275 kuruş olan günlük iaşelerine 25 er kuruş bir ilâve yapılmak suretiyle kapalı ceva evlerinde bulunan hükümlü ve tutukluların günde 750 gramlık ekmek dâhil 165 kuruş ve çalışma rejimi uygulanan açık, yarı açık ceza evleriyle çocuk ceza ve ıslah evlerinde bulunan hükümlülerin de 300 kuruş üzerinden iaşeleri sağlanmıştır.

Ekonomik şartlar muvacehesinde hükümlülere verilen günlük iaşe miktarının kifayetsiz bulunması sebebiyle 1972 malî yılı Bütçesiyle 30 zar kuruşluk yeni bir ilâve yapılarak 165 ve 300 kuruş olan iaşe rejiminin 195 ve 330 kuruşa çıkarılması düşüncesiyle, yeni yıl bütçesine cezaevleri mevcudunun da 60 bin olması dolayısiyle cari yıl bütçesinden 11 486 277 lira fazlasiyle yiyecek tertibine 56 254 530 liralık bir ödenek teklif edilmiştir.

2. — Hükümlülerin maddi ve mânevi kalkınmaları ile ilgili ve ıslâhi tedbirlerin başında onların çalıştırılmaları ve tahliyelerinde topluma iade olunurken bir sanat sahibi olmaları gelmektedir.

647 sayılı cezaların infazı hakkındaki kanun ve buna istinaden çıkarılan tüzük de hükümlülerin çalıştırılmalarına âmir bulunduğundan muhtelif ceza evlerinde işyurtları kurulmuştur. Bugün, sayıları 113 ü bulan işyurtlarında çalışan hükümlü sayısı 17 bin olup, bunlardan 1 500 ü ceza evleri dışındaki kamu ve özel sektörde çalıştırılmaktadır. Bina durumu müsaidolmadığından bugün için daha fazla hükümlü çalıştırılamamaktadır.

Mevcut işyurtlarının iştigal konuları arasında ve başta gelen halıcılığa çok önem verilmekte ise de, bina durumu elverişli olmadığından halen ancak, 33 ceza evinde 1 516 aded halı tezgâhı kurulabilmiştir.

Bütçe imkânları nisbetinde yeni ceza evi binaları yapıldıkça her yıl bu miktarın artırılmasına ve halı imalâtının bütün ceza evlerine teşmiline çalışılmaktadır.

Bilgilerinize arz ederim.

İsmail Arar
Adalet Bakanı

6. — DÜZELTİŞLER

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifine ait yanlış - doğru cetveli (S. Sayısı : 1661)

Sayfa	Madde	Satır	Yanlış	Doğru
1	Başlık	4	Anayasa ve Adalet Komisyonu	Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu
1	Başlık	4	(2/342)	; Cumhuriyet Senatosu 2/342)
22	Muhalefet Şerhi	11	dayanmaktadır.	dayanmamaktadır.
23	1	3	30, 32, 38, 46, 60, 64,	30, 32, 38, 46, 60, 61, 64,
24	19	28	Kanunun	kanunun
25	22	6 ve 12	Kanunun	kanunun
30	89	Son satır	Çoğunluğiyle	çoğunluğuyla
32	120	Komisyon başlığı	VI. Özerk üniversite, tarafsız radyo - televizyon, haber ajansları,	IV. Özerk üniversite, tarafsız radyo - televizyon, haber ajansları, a) Üniversiteler,
34	121	8 - 9	(Paragraf atlanmış)	Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır.
34	121	11	Eğitme	eğitme
34	121	18	Kanun	kanun-
44	Geçici 13	Sondan 4	telikleri	likleri

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifinin maddelerine geçilmesinin açık oylamasının sonucu

(Maddelere geçilmesi kabul edildi)

Üye sayısı	: 183
Oy verenler	: 160
Kabul edenler	: 140
Reddedenler	: 20
Çekinserler	: 0
Oya katılmıyanlar	: 21
Açık üyelikler	: 2

[Kabul edenler]

TABİİ ÜYE
Mehmet Özgüneş

ADANA
M. Nuri Âdemoğlu
Mukadder Öztekin

ADIYAMAN
Mehmet Sırrı Turanlı

AFYON KARAHİSAR
M. Kâzım Karaağaçlıoğlu
Ahmet Karayiğit
Kemal Şenocak

AĞRI
Salih Türkmen

ANKARA
Hıfzı Oğuz Bekata
Turhan Kapanlı
Mansur Ulusoy
Mahmut Vural
İsmail Yetiş

ANTALYA
Mehmet Pırıltı
Âkif Tekin

ARTVİN
Fehmi Alpaslan

AYDIN
Ali Celâlettin Çoskun
İskender Cenap Ege
Halil Goral

BALIKESİR
Nuri Demirel
Mehmet Güler
Cemalettin İnkaya
Nejat Sarlıcalı

BİLECİK
Mehmet Orhan Tuğrul

BİNGÖL
A. Hikmet Yurtsever

BİTLİS
Orhan Kürümoğlu

BOLU
Turgut Yaşar Gülez
Alâettin Yılmaztürk

BURDUR
Ö. Faruk Kınaytürk

BURSA
İ. Sabri Çağlayangil
Cahit Ortaç
Saffet Ural

ÇANAKKALE
Nahit Altan
Ziya Termen

ÇANKIRI
Gürhan Titrek

ÇORUM
M. Şevket Özçetin
Safa Yalçuk

DENİZLİ
Hüseyin Atmaca
Ali Kemal Turgut

DİYARBAKIR
Azmi Erdoğan

EDİRNE
Mehmet Nafiz Ergeneli

ELÂZIĞ
Celâl Ertuğ
Salim Hazerdağlı

ERZİNCAN
Fehmi Baysoy

ERZURUM
Osman Alihocagil
Sakıp Hatunoğlu
Edip Somunoğlu

ESKİŞEHİR
Ömer Ucuzal

GAZİANTEP
İbrahim Tevfik Kutlar
Salih Tanyeri

GİRESUN
Sabahattin Orhon
İhsan Topaloğlu

GÜMÜŞANE
Abbas Cilâra

HAKKÂRİ
Necip Seyhan

HATAY
Enver Bahadırlı
Mustafa Deliveli

ISPARTA
Mustafa Gülcügil

İÇEL
Lûtfi Bilgen
Talip Özdolay

İSTANBUL
Erdoğan Adalı
Mebrure Aksoley
Şevket Akyürek
Halûk Berkol
O. Zeki Gümüşoğlu
Fikret Gündoğan
Ekrem Özden
Cemal Yıldırım

İZMİR
Mustafa Bozoklar
Mümin Kırlı
Necip Mirkelâmoğlu
Orhan Kor

KARS
Sırrı Atalay
Y. Ziya Ayrım
Mehmet Hazer

KASTAMONU
Mehmet Çamlıca
Ahmet Nusret Tuna

KAYSERİ
Hüsnü Dikeçligil
Hüseyin Kalpaklıoğlu
Sami Turan

KIRKLARELİ
Ali Alkan

KIRŞEHİR
Halil Özmen

KOCAELİ
Lûtfi Tokoğlu

KONYA
Osman Nuri Canpolat
Fevzi Halıcı
Fakih Özlen

KÜTAHYA
A. Orhan Akça
İ. Etem Erdinç

MALATYA
Nurettin Akyurt

MANİSA
Doğan Barutçuoğlu
Oral Karaosmanoğlu
A. Orhan Süersan
Ruhi Tunakan

MARAŞ
Adnan Karaküçük
Hilmi Soydan

MARDİN
Abdurrahman Bayar
Abdülkerim Saraçoğlu

MUĞLA
İlyas Karaöz
Haldun Menteşeoğlu

MUŞ
İsa Hisan Bingöl

NEVŞEHİR
İ. Şevki Atasağun

NİĞDE
Kudret Bayhan

ORDU
Bekir Sıtkı Baykal
Şevket Köksal

RİZE
O. Mecdi Agun

SAKARYA
Osman Salihoğlu
Mustafa Tığlı

SAMSUN
H. Enver Işıklar
Rıza Işıtan
Refet Rendeci
Fethi Tevetoğlu

SİİRT
Abdurrahman Kavak

SİNOP
Nâzım İnebeyli

SİVAS
Âdil Altay
Nurettin Ertürk
Hüseyin Öztürk

TEKİRDAĞ
Hayri Mumcuoğlu
Cemal Tarlan

TOKAT
Ali Altuntaş
Zihni Betil

TRABZON
Ö. Lûtfi Hocaoğlu
Reşat Zaloğlu

TUNCELİ
Arslan Bora

URFA
İ. Etem Karakapıcı
Hasan Oral

UŞAK
Mehmet Faik Atayurt

VAN
Ferid Melen

YOZGAT
Sadık Artukmaç
İsmail Yeşilyurt

ZONGULDAK
Tarık Remzi Baltan
Mehmet Ali Pestilci
Ahmet Demir Yüce

CUMHURBAŞKANINCA SEÇİLEN ÜYELER
Lûtfi Akadlı
Hidayet Aydıner
Hayri Dener
Feridun Cemal Erkin
Kasım Gülek
Vahap Güvenç
Mehmet İzmen
Fahri Korutürk
Tayfur Sökmen

[Reddedenler]

TABİÎ ÜYELER
Ekrem Acuner
Refet Aksoyoğlu
Mucip Ataklı
Emanullah Çelebi
Vehbi Ersü
Suphi Gürsoytrak
Kadri Kaplan
Suphi Karaman
Kâmil Karavelioğlu
Sezai O'Kan
Selâhattin Özgür
M. Şükran Özkaya
Haydar Tunçkanat
Ahmet Yıldız
Muzaffer Yurdakuler

AMASYA
Macit Zeren

ANKARA
Turgut Cebe

DİYARBAKIR
Selâhattin Cizrelioğlu

KOCAELİ
Hikmet İşmen

CUMHURBAŞKANINCA SEÇİLEN ÜYE
Osman Köksal

[Oya katılmıyanlar]

TRABZON
Ali Şakir Ağanoğlu

CUMHURBAŞKANINCA SEÇİLEN ÜYELER
Cemal Madanoğlu
Zerin Tüzün
Ragıp Üner
Âdil Ünlü
Suad Hayri Ürgüplü

KONYA
Sedat Çumralı
Mehmet Varışlı

MALATYA
Hamdi Özer

NİĞDE
Hüseyin Avni Göktürk

ORDU
Selâhattin Acar

BURSA
Şeref Kayalar

İSTANBUL
Tekin Arıburun
(Başkan)
Rifat Öztürkçine

İZMİR
Beliğ Beler
Nazif Çağatay

TABİÎ ÜYELER
Fahri Özdilek
Sami Küçük

ADANA
M. Yılmaz Mete
Mehmet Ünaldı
(Bşk. V.)

ANKARA
Yiğit Köker

[Açık üyelikler]

Eskişehir	1
Sivas	1
Yekûn	2

Cumhuriyet Senatosu
GÜNDEMİ

113 NCÜ BİRLEŞİM

12 . 9 . 1971 Pazar

Saat : 10,00

I

A - BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

B . İKİNCİ DEFA OYA KONULACAK İŞLER

II

SORULAR VE GENEL GÖRÜŞME

III

ÖNCELİKLE GÖRÜŞÜLMESİ KARARLAŞTIRILAN İŞLER

IV

A - HAKLARINDA İVEDİLİK KARARI VERİLEN İŞLER

B - TÜZÜK GEREĞİNCE BİR DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

V

İKİ DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

A - İKİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

B - BİRİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu (Millet Meclisi 2/558; Cumhuriyet Senatosu 2/342) (S. Sayısı : 1661) (D. tarihi : 9 . 9 . 1971)

Toplantı : 10

CUMHURİYET SENATOSU S. Sayısı : 1661

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu (Millet Meclisi 2/558; 2/342)

(Not : M. Meclisi S. Sayısı : 419)

Millet Meclisi
Genel Sekreterliği
Kanunlar Müdürlüğü
Sayı : 4273

6 . 9 . 1971

CUMHURİYET SENATOSU BAŞKANLIĞINA

Millet Meclisinin 6 . 9 . 1971 tarihli 162 nci Birleşiminde öncelikle görüşülerek açık oyla kabul edilen, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifi, dosyası ile birlikte sunulmuştur.

Saygılarımla.

Sabit Osman Avcı
Millet Meclisi Başkanı

Not : Bu teklif 20 . 8 . 1971 tarihinde Başkanlıkça İlk Komisyona havale edilmiş ve Genel Kurulun 27, 28, 29. 8; 5, 6 . 9 . 1971 tarihli 156, 157, 158 ve 162 nci birleşimlerinde öncelikle görüşülerek kabul edilmiştir. (Millet Meclisi S. Sayısı : 419)

MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

On yıllık uygulamanın ışığında, Anayasanın hürriyetçi yapısını ve temel ilkelerini bütünü ile koruyarak, hazırlamış olduğumuz değişiklik tekliflerimizi madde gerekçeleriyle birlikte, biran önce Türkiye Cumhuriyeti Anayasası hükümleri haline gelmesi dileğiyle ve saygılarımızla sunuyoruz.

Isparta Milletvekili *Süleyman Demirel*	Adana Milletvekili *M. Salâhattin Kılıç*	Adana Milletvekili *Cavit Oral*	Adana Milletvekili *Ahmet Topaloğlu*
Adana Milletvekili *Hüsamettin Uslu*	Adıyaman Milletvekili *Mehmet Zeki Adıyaman*	Adıyaman Milletvekili *Ali Avni Turanlı*	Afyon K. Milletvekili *Mehmet Rıza Çerçel*
Afyon K. Milletvekili *Hasan Dinçer*	Afyon K. Milletvekili *Şevki Güler*	Afyon K. Milletvekili *Ali İhsan Ulubahşi*	Afyon K. Milletvekili *Kâzım Uysal*
Ağrı Milletvekili *Nevzat Güngör*	Amasya Milletvekili *Yavuz Acar*	Amasya Milletvekili *Salih Aygün*	Ankara Milletvekili *Orhan Alp*
Ankara Milletvekili *Oğuz Aygün*	Ankara Milletvekili *Sinan Bosna*	Ankara Milletvekili *Musa Kâzım Coşkun*	Ankara Milletvekili *Mustafa Maden*
Ankara Milletvekili *H. Turgut Toker*	Ankara Milletvekili *Aydın Yalçın*	Ankara Milletvekili *Ferhat Nuri Yıldırım*	Ankara Milletvekili *Şerafettin Yıldırım*
Ankara Milletvekili *Mustafa Kemal Yılmaz*	Antalya Milletvekili *Hasan Akçalıoğlu*	Antalya Milletvekili *İhsan Ataöv*	Antalya Milletvekili *Ömer Eken*

Antalya Milletvekili	Artvin Milletvekili	Aydın Milletvekili	Aydın Milletvekili
Rafet Eker	*Mustafa Rona*	*Vahit Menteşe*	*İsmet Sezgin*
Aydın Milletvekili	Balıkesir Milletvekili	Balıkesir Milletvekili	Balıkesir Milletvekili
Fikret Turhangil	*İbrahim Aytaç*	*Cihat Bilgehan*	*Mithat Şükrü Çavdaroğlu*
Balıkesir Milletvekili	Balıkesir Milletvekili	Balıkesir Milletvekili	Bilecik Milletvekili
Kemal Erdem	*Ahmet İhsan Kırımlı*	*Osman Tarı*	*Şadi Binay*
Bingöl Milletvekili	Bitlis Milletvekili	Bolu Milletvekili	Bolu Milletvekili
Mehmet Bilgin	*Zeynelabidin İnan*	*Nihat Bayramoğlu*	*Halil İbrahim Cop*
Bolu Milletvekili	Bolu Milletvekili	Burdur Milletvekili	Burdur Milletvekili
Ahmet Çakmak	*M. Şükrü Kıykıoğlu*	*Ahmet Mukadder Çiloğlu*	*Mehmet Özbey*
Bursa Milletvekili	Bursa Milletvekili	Bursa Milletvekili	Bursa Milletvekili
Cemal Külâhlı	*Barlas Küntay*	*Ertuğrul Mat*	*Kasım Önadım*
Bursa Milletvekili	Bursa Milletvekili	Çanakkale Milletvekili	Çanakkale Milletvekili
Mustafa Tayyar	*Ahmet Türkel*	*Kemal Bağcıoğlu*	*Zekiye Gülsen*
Çanakkale Milletvekili	Çanakkale Milletvekili	Çankırı Milletvekili	Çankırı Milletvekili
Refet Sezgin	*Mesut Hulki Önür*	*Hazım Dağlı*	*Nurettin Ok*
Çankırı Milletvekili	Çorum Milletvekili	Çorum Milletvekili	Çorum Milletvekili
Arif Tosyalıoğlu	*Kemal Demirer*	*Abdurrahman Güler*	*Arslan Topçubaşı*
Denizli Milletvekili	Denizli Milletvekili	Diyarbakır Milletvekili	Diyarbakır Milletvekili
Fuat Avcı	*Mehmet Emin Durul*	*Behzat Egilli*	*Abdüllâtif Ensarioğlu*
Diyarbakır Milletvekili	Diyarbakır Milletvekili	Diyarbakır Milletvekili	Edirne Milletvekili
Necmettin Gönenç	*Sabahattin Savcı*	*Nafiz Yıldırım*	*İlhami Ertem*
Edirne Milletvekili	Elâzığ Milletvekili	Erzincan Milletvekili	Erzincan Milletvekili
Veli Gülkan	*Ali Rıza Septioğlu*	*Hüsamettin Atabeyli*	***Sadık Perinçek***
Erzurum Milletvekili	Erzurum Milletvekili	Eskişehir Milletvekili	Eskişehir Milletvekili
Rıfkı Danışman	*Naci Gacıroğlu*	*Mehmet İsmet Angı*	*Orhan Oğuz*
Eskişehir Milletvekili	Eskişehir Milletvekili	Gaziantep Milletvekili	Gaziantep Milletvekili
Seyfi Öztürk	*M. Şemsettin Sönmez*	*Erdem Ocak*	*M. Lûtfi Söylemez*
Giresun Milletvekili	Giresun Milletvekili	Giresun Milletvekili	Gümüşane Milletvekili
Nizamettin Erkmen	*Hidayet İpek*	*M. Emin Turgutalp*	*Mustafa Karaman*
Gümüşane Milletvekili	Hakkâri Milletvekili	Hatay Milletvekili	Hatay Milletvekili
Ekrem Saatçi	*Ahmet Zeydan*	*Halil Akgöl*	*Talât Köseoğlu*
Hatay Milletvekili	Isparta Milletvekili	Isparta Milletvekili	İçel Milletvekili
Ali Yılmaz	*Ali İhsan Balım*	*Yusuf Uysal*	*Mazhar Arıkan*
İçel Milletvekili	İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili
Cavit Okyayuz	*Tekin Erer*	*Orhan Cemal Fersoy*	*Mustafa Fevzi Güngör*
İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili	İzmir Milletvekili
Osman Özer	*Naime İkbal Tokgöz*	*Mehmet Yardımcı*	*Mustafa Akan*
İzmir Milletvekili	İzmir Milletvekili	İzmir Milletvekili	İzmir Milletvekili
Münir Daldal	*Nihad Kürşad*	*Akın Özdemir*	*Orhan Demir Sorguç*
Kars Milletvekili	Kars Milletvekili	Kars Milletvekili	Kastamonu Milletvekili
Lâtif Aküzüm	*Musa Doğan*	*Kemal Kaya*	*Muzaffer Akdoğanlı*
Kastamonu Milletvekili	Kastamonu Milletvekili	Kayseri Milletvekili	Kayseri Milletvekili
Orhan Deniz	*Sabri Keskin*	*M. Şevket Doğan*	*Hayrettin Nakiboğlu*
Kayseri Milletvekili	Kayseri Milletvekili	Kırklareli Milletvekili	Kırklareli Milletvekili
Vedat Âli Özkan	*Enver Turgut*	*Mehmet Atagün*	*Feyzullah Çarıkçı*
Kırklareli Milletvekili	Kırşehir Milletvekili	Kırşehir Milletvekili	Kocaeli Milletvekili
Hasan Korkut	*Cevat Eroğlu*	*Mustafa Kemal Güneş*	*Cevat Âdemoğlu*
Kocaeli Milletvekili	Konya Milletvekili	Konya Milletvekili	Kütahya Milletvekili
Sabri Yahşi	*Baha Müderrisoğlu*	*Tahsin Yılmaz Öztuna*	*Fuat Azmioğlu*

Kütahya Milletvekili	Malatya Milletvekili	Malatya Milletvekili	Manisa Milletvekili
Mesut Erez	*Ahmet Karaaslan*	*İsmail Hakkı Şengüler*	*Ertuğrul Akça*
Manisa Milletvekili	Manisa Milletvekili	Manisa Milletvekili	Maraş Milletvekili
Süleyman Çağlar	*C. Selçuk Gümüşpala*	*Hilmi Okçu*	*Atillâ İmamoğlu*
Maraş Milletvekili	Maraş Milletvekili	Mardin Milletvekili	Mardin Milletvekili
Veysi Kadıoğlu	*M. Zekeriya Kürşad*	*Abdülkadir Özmen*	*Abdülkadir Kermooğlu*
Muğla Milletvekili	Muğla Milletvekili	Nevşehir Milletvekili	Nevşehir Milletvekili
Ahmet Buldanlı	*İzzet Oktay*	*Hüsamettin Başer*	*Esat Kıratlıoğlu*
Niğde Milletvekili	Niğde Milletvekili	Ordu Milletvekili	Ordu Milletvekili
Muzaffer Naci Çerezci	*H. Avni Kavurmacıoğlu*	*Cengiz Ekinci*	*Hamdi Mağden*
Ordu Milletvekili	Rize Milletvekili	Rize Milletvekili	Sakarya Milletvekili
Kemal Şensoy	*Erol Yılmaz Akçal*	*Salih Zeki Köseoğlu*	*Nuri Bayar*
Sakarya Milletvekili	Sakarya Milletvekili	Samsun Milletvekili	Samsun Milletvekili
Yaşar Bir	*Güngör Hun*	*Doğan Kitaplı*	*Nafiz Yavuz Kurt*
Samsun Milletvekili	Samsun Milletvekili	Samsun Milletvekili	Sinop Milletvekili
Hüseyin Özalp	*Bahattin Uzunoğlu*	*İsmet Yalçıner*	*Hilmi Biçer*
Sivas Milletvekili	Sivas Milletvekili	Tokat Milletvekili	Tokat Milletvekili
Enver Akova	*Yusuf Ziya Önder*	*İsmet Hilmi Balcı*	*Osman Hacıbaloğlu*
Tokat Milletvekili	Trabzon Milletvekili	Trabzon Milletvekili	Tunceli Milletvekili
Mehmet Kazova	*Ahmet İhsan Birincioğlu*	*Mehmet Ali Oksal*	*Kenan Aral*
Uşak Milletvekili	Uşak Milletvekili	Yozgat Milletvekili	Yozgat Milletvekili
Orhan Dengiz	*M. Fahri Uğrasızoğlu*	*İsmail Hakkı Akdoğan*	*Neşet Tanrıdağ*
Zonguldak Milletvekili	Zonguldak Milletvekili	Zonguldak Milletvekili	Zonguldak Milletvekili
Fuat Ak	*Ahmet Nihat Akın*	*Cahit Karakaş*	*Sadık Tekin Müftüoğlu*
Zonguldak Milletvekili	Adana Senatörü	Afyon K. Senatörü	Afyon K. Senatörü
Kevni Nedimoğlu	*M. Nuri Âdemoğlu*	*M. Kâzım Karaağaçlıoğlu*	*Ahmet Karayiğit*
Afyon K. Senatörü	Amasya Senatörü	Ankara Senatörü	Ankara Senatörü
Y. Kemal Şenocak	*Macit Zeren*	*Turhan Kapanlı*	*Yiğit Köker*
Ankara Senatörü	Ankara Senatörü	Antalya Senatörü	Aydın Senatörü
Mahmut Vural	*İsmail Yetiş*	*M. Akif Tekin*	*Celâlettin Coşkun*
Aydın Senatörü	Balıkesir Senatörü	Balıkesir Senatörü	Bilecik Senatörü
İskender Cenap Ege	*Nuri Demirel*	*Cemalettin İnkaya*	*Mehmet Orhan Tuğrul*
Bitlis Senatörü	Bolu Senatörü	Bolu Senatörü	Burdur Senatörü
Orhan Kürümoğlu	*Turgut Yaşar Gülez*	*Alâeddin Yılmaztürk*	*Ö. Faruk Kınaytürk*
Bursa Senatörü	Bursa Senatörü	Çanakkale Senatörü	Çankırı Senatörü
Şeref Kayalar	*Cahit Ortaç*	*Nahit Altan*	*Gürhan Titrek*
Çorum Senatörü	Denizli Senatörü	Edirne Senatörü	Elâzığ Senatörü
Safa Yalçuk	*Ali Kemal Turgut*	*Mehmet Nafiz Ergeneli*	*Celâl Ertuğ*
Erzurum Senatörü	Erzurum Senatörü	Eskişehir Senatörü	Gaziantep Senatörü
Osman Alihocagil	*Sakıp Hatunoğlu*	*Ömer Ucuzal*	*İbrahim Tevfik Kutlar*
Giresun Senatörü	Gümüşane Senatörü	Hakkâri Senatörü	Hatay Senatörü
Sabahattin Orhon	*Abbas Cilâra*	*Necip Seyhan*	*Mustafa Deliveli*
İçel Senatörü	Isparta Senatörü	İstanbul Senatörü	İstanbul Senatörü
Talip Özdolay	*Mustafa Gülcügil*	*M. Halûk Berkol*	*Rifat Öztürkçine*
İzmir Senatörü	İzmir Senatörü	İzmir Senatörü	Kars Senatörü
Mustafa Bozoklar	*Mümin Kırlı*	*Orhan Kor*	*Y. Ziya Ayrım*
Kastamonu Senatörü	Kastamonu Senatörü	Kırklareli Senatörü	Kocaeli Senatörü
Mehmet Çamlıca	*Ahmet Nusret Tuna*	*Ali Alkan*	*Lûtfi Tokoğlu*
Konya Senatörü	Konya Senatörü	Konya Senatörü	Kütahya Senatörü
Osman Nuri Canpolat	*Feyzi Halıcı*	*Mehmet Varışlı*	*A. Orhan Akça*

Kütahya Senatörü	Malatya Senatörü	Manisa Senatörü	Manisa Senatörü
İ. Etem Erdinç	*Hamdi Özer*	*Oral Karaosmanoğlu*	*Ruhi Tunakan*
Maraş Senatörü	Muğla Senatörü	Muğla Senatörü	Muş Senatörü
Adnan Karaküçük	*İlyas Karaöz*	*Haldun Menteşeoğlu*	*İsa Hisan Bingöl*
Nevşehir Senatörü	Niğde Senatörü	Rize Senatörü	Sakarya Senatörü
İbrahim Şevki Atasağun	*Hüseyin Avni Göktürk*	*O. Mecdi Agun*	*Osman Salihoğlu*
Samsun Senatörü	Samsun Senatörü	Siirt Senatörü	Sinop Senatörü
H. Enver Işıklar	*Fethi Tevetoğlu*	*Abdurrahman Kavak*	*Nazım İnebeyli*
Sivas Senatörü	Tokat Senatörü	Trabzon Senatörü	Uşak Senatörü
Nurettin Ertürk	*Ali Altuntaş*	*İbrahim Reşat Zaloğlu*	*M. Faik Atayurt*
		Zonguldak Senatörü	
		Tarık Remzi Baltan	

Kayseri Milletvekili	Afyon K. Milletvekili	Gaziantep Milletvekili	Urfa Senatörü
Mehmet Türkmenoğlu	*Hamdi Hamamcıoğlu*	*İ. Hüseyin İncioğlu*	*İ. Etem Karakapıcı*
Hatay Senatörü	Konya Milletvekili	Konya Milletvekili	Adana Milletvekili
Enver Bahadırlı	*Vefa Tanır*	*İhsan Kabadayı*	*Turgut Topaloğlu*
Kayseri Senatörü	Mardin Senatörü	Erzincan Senatörü	Siirt Milletvekili
Sami Turan	*Abdülkerim Saraçoğlu*	*Fehmi Baysoy*	*Mehmet Nebil Oktay*
Kastamonu Milletvekili	Artvin Senatörü	Kırşehir Senatörü	Yozgat Milletvekili
Hasan Tosyalı	*Fehmi Alpaslan*	*Halil Özmen*	*İsmet Kapısız*
Kayseri Milletvekili	Ankara Milletvekili	Konya Senatörü	Tekirdağ Milletvekili
Turhan Feyzioğlu	*Emin Paksüt*	*Sedat Çumralı*	*Orhan Öztrak*
	Van Milletvekili	Antalya Senatörü	
	Mehmet Salih Yıldız	*Mehmet Pırıltı*	

Anayasada yapılması düşünülen değişikliklerle ilgili 33 madde (15, 19, 22, 26, 29, 30, 32, 38, 46, 60, 64, 89, 110, 111, 114, 119, 120, 121, 124, 127, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 151, 152) ile bir yürürlük maddesi ve 9 geçici madde gerekçesiyle eklidir.

Adana Milletvekili	Adana Milletvekili	Adana Milletvekili	Adana Milletvekili
Fazıl Güleç	*Ali Rıza Güllüoğlu*	*M. Kemal Küçüktepepınar*	*Emir Halil Postacı*
Adana Milletvekili	Adıyaman Milletvekili	Adıyaman Milletvekili	Ağrı Milletvekili
Kemal Satır	*Kâmil Kırıkoğlu*	*Yusuf Ziya Yılmaz*	*Abdülkerim Bayazıt*
Amasya Milletvekili	Ankara Milletvekili	Ankara Milletvekili	Ankara Milletvekili
Vehbi Meşhur	*İbrahim Cüceoğlu*	*İ. Sıtkı Hatipoğlu*	*Yusuf Ziya Yağcı*
Ankara Milletvekili	Antalya Milletvekili	Antalya Milletvekili	Artvin Milletvekili
Cengizhan Yorulmaz	*Ömer Buyrukçu*	*Hasan Ali Gülcan*	*Abdullah Naci Budak*
Balıkesir Milletvekili	Balıkesir Milletvekili	Balıkesir Milletvekili	Bilecik Milletvekili
Salih Zeki Altunbaş	*Mehmet Niyazi Gürer*	*M. Nurettin Sandıkçıoğlu*	*Mehmet Ergül*
Bolu Milletvekili	Burdur Milletvekili	Bursa Milletvekili	Çanakkale Milletvekili
Kemal Demir	*Nadir Yavuzkan*	*Sadrettin Çanga*	*Mustafa Çalıkoğlu*
Denizli Milletvekili	Denizli Milletvekili	Edirne Milletvekili	Elâzığ Milletvekili
İlhan Açıkalın	*Hüdai Oral*	*Cevat Sayın*	*Mehmet Aytuğ*
Elâzığ Milletvekili	Erzincan Milletvekili	Eskişehir Milletvekili	Eskişehir Milletvekili
Hayrettin Hanağası	*Hasan Çetinkaya*	*Şevket Asbuzoğlu*	*Bekir Sıtkı Karacaşehir*

Gaziantep Milletvekili	Gaziantep Milletvekili	Gaziantep Milletvekili	Gümüşane Milletvekili
Şinasi Çolakoğlu	*Ali İhsan Göğüş*	*Muhittin Sayın*	*Nureddin Özdemir*
Hatay Milletvekili	Hatay Milletvekili	İçel Milletvekili	İçel Milletvekili
Hüsnü Özkan	*M. Sait Reşa*	*Turhan Özgüner*	*Çetin Yılmaz*
İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili
Eşref Derinçay	*Hüseyin Dolun*	*Bahir Ersoy*	*Orhan Eyüboğlu*
İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili
Orhan Kabibay	*Sezai Orkunt*	*M. Kâzım Özeke*	*İlhami Sancar*
İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili	İstanbul Milletvekili	İzmir Milletvekili
Necdet Uğur	*Reşit Ülker*	*Lebit Yurdoğlu*	*Şevket Adalan*
İzmir Milletvekili	İzmir Milletvekili	İzmir Milletvekili	İzmir Milletvekili
Burhanettin Asutay	*Şeref Bakşık*	*Mustafa Hulûsi Çakır*	*Talât Orhon*
İzmir Milletvekili	Kars Milletvekili	Kars Milletvekili	Kastamonu Milletvekili
Kemal Önder	*Kemal Güven*	*Osman Yeltekin*	*Mehmet Seydibeyoğlu*
Kayseri Milletvekili	Kayseri Milletvekili	Kırklareli Milletvekili	Konya Milletvekili
Tufan Doğan Avşargil	*Mehmet Yüceler*	*Beyti Arda*	*Orhan Okay*
Konya Milletvekili	Kütahya Milletvekili	Malatya Milletvekili	Malatya Milletvekili
Mustafa Üstündağ	*Ali Erbek*	*Hakkı Gökçe*	*İsmet İnönü*
Malatya Milletvekili	Manisa Milletvekili	Manisa Milletvekili	Maraş Milletvekili
Mustafa Kaftan	*Veli Bakırlı*	*Muammer Erten*	*Mehmet Özdal*
Mardin Milletvekili	Muğla Milletvekili	Muğla Milletvekili	Muş Milletvekili
Şevki Altındağ	*Muallâ Akarca*	*Ali Döğerli*	*Nermin Neftçi*
Niğde Milletvekili	Niğde Milletvekili	Ordu Milletvekili	Ordu Milletvekili
M. Nuri Kodamanoğlu	*Mevlüt Ocakcıoğlu*	*Memduh Ekşi*	*Ata Topaloğlu*
Ordu Milletvekili	Rize Milletvekili	Sakarya Milletvekili	Sakarya Milletvekili
Orhan Vural	*Sami Kumbasar*	*Barbaros Turgut Boztepe*	*Hayrettin Uysal*
Samsun Milletvekili	Samsun Milletvekili	Samsun Milletvekili	Samsun Milletvekili
Mustafa Boyar	*Kâmran Evliyaoğlu*	*Nihat Kale*	*İlyas Kılıç*
Siirt Milletvekili	Sivas Milletvekili	Sivas Milletvekili	Sivas Milletvekili
Âdil Yaşa	*Vahit Bozatlı*	*Ahmet Durakoğlu*	*Ekrem Kangal*
Tokat Milletvekili	Trabzon Milletvekili	Trabzon Milletvekili	Trabzon Milletvekili
İsmail Hakkı Birler	*Mehmet Arslantürk*	*Cevat Küçük*	*Ahmet Şener*
Trabzon Milletvekili	Urfa Milletvekili	Zonguldak Milletvekili	Adana Senatörü
Ali Rıza Uzuner	*Necati Aksoy*	*Hüseyin Baytürk*	*M. Yılmaz Mete*
Adana Senatörü	Ağrı Senatörü	Ankara Senatörü	Aydın Senatörü
Mukadder Öztekin	*Salih Türkmen*	*Hıfzı Oğuz Bekata*	*Halil Goral*
Balıkesir Senatörü	İçel Senatörü	Denizli Senatörü	Elâzığ Senatörü
Nejat Sarlıcalı	*Lütfi Bilgen*	*Hüseyin Atmaca*	*M. Salih Hazerdağlı*
Gaziantep Senatörü	İstanbul Senatörü	İstanbul Senatörü	İstanbul Senatörü
Salih Tanyeri	*Mebrure Aksoley*	*Fikret Gündoğan*	*Ekrem Özden*
İstanbul Senatörü	İzmir Senatörü	İzmir Senatörü	Kars Senatörü
M. Cemal Yıldırım	*Nazif Çağatay*	*Necip Mirkelâmoğlu*	*Sırrı Atalay*
Kars Senatörü	Konya Senatörü	Malatya Senatörü	Ordu Senatörü
Mehmet Hazer	*Fakih Özlen*	*Nurettin Akyurt*	*Şevket Köksal*
Samsun Senatörü	Sivas Senatörü	Tekirdağ Senatörü	Tokat Senatörü
Rıza Işıtan	*Âdil Altay*	*Hayri Mumcuoğlu*	*Zihni Betil*
Trabzon Senatörü	Tunceli Senatörü	Yozgat Senatörü	Zonguldak Senatörü
Ali Şakir Ağanoğlu	*Arslan Bora*	*Sadık Artukmaç*	*Mehmet Ali Pestilci*

20 . 8 . 1971

Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

334 sayılı, 9 . 7 . 1961 kabul tarihli, 20 . 7 . 1961 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 11, 15, 19, 22 26, 29, 30, 32, 46, 60, 61, 64, 89, 110, 111, 114, 119, 120, 121, 124, 127, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 151, 152 nci maddelerinde değişiklik yapılmasına dair teklifimiz ve bu değişikliklere ait genel gerekçe ve madde gerekçeleri; ayrıca Anayasaya eklenmesini istediğimiz 10 geçici madde ve bu maddelerin de gerekçeleri tarafımızdan imzalanmış ve ekli olarak takdim edilmiştir. İmzalarımızın bu konuda Yüksek Başkanlığa verilen tekliflerle birleştirilmesini, 38 nci madde hakkında yapılan teklife bu haliyle katılmadığımızı, bu madde hakkındaki değişiklikte görüşümüzü mahfuz tuttuğumuzu saygılarımızla arz ederiz.

İstanbul Milletvekili	Erzurum Milletvekili	İstanbul Milletvekili	Aydın Milletvekili
Ferruh Bozbeyli	*Cevat Önder*	***Sadettin Bilgiç***	*Yüksel Menderes*
Konya Milletvekili	Samsun Milletvekili	Sakarya Milletvekili	Denizli Milletvekili
Faruk Sükan	*Talât Asal*	***Mustafa Vedat Önsal***	*Hasan Korkmazcan*
İstanbul Senatörü	Siirt Milletvekili	İzmir Milletvekili	Konya Milletvekili
Şevket Akyürek	*Zeki Çeliker*	***İhsan Gürsan***	*Bahri Dağdaş*
Gaziantep Milletvekili	İstanbul Milletvekili	Antalya Milletvekili	Bursa Milletvekili
Mehmet Kılıç	*İlhan Darendelioğlu*	***Süleyman Çiloğlu***	*Mehmet Turgut*
Manisa Milletvekili	Trabzon Senatörü	Rize Milletvekili	Denizli Milletvekili
Vehbi Sınmaz	*Ö. Lûtfi Hocaoğlu*	*Hasan Basri Albayrak*	***Sami Arslan***
İçel Milletvekili	Kocaeli Milletvekili	Trabzon Milletvekili	Bingöl Senatörü
Hilmi Türkmen	*Vehbi Engiz*	*Ekrem Dikmen*	*Arif Hikmet Yurtsever*
Kütahya Milletvekili	Muğla Milletvekili	İstanbul Milletvekili	Muş Milletvekili
Mehmet Ersoy	*Adnan Akarca*	***Nuri Eroğan***	*Nimet Ağaoğlu*
Konya Milletvekili	Erzurum Milletvekili	Kayseri Senatörü	Tekirdağ Senatörü
138 ve 38 c muhalifim	*Rasim Cinisli*	*Hüsnü Dikeçligil*	*Cemal Tarlan*
Özer Ölçmen			

GENEL GEREKÇE

On yıllık uygulamanın ışığında, Anayasanın hürriyetçi yapısını ve temel ilkelerini bütünü ile koruyarak, hazırlamış olduğumuz değişiklik teklifimizi madde gerekçeleri ile birlikte, biran önce Türkiye Cumhuriyeti Anayasası hükümleri haline gelmesi dileğiyle ve saygılarımızla sunuyoruz.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE — 11

1961 Anayasasının 11 nci maddesinin (temel hakların özü) tarzında olan kenar başlığı ve madde metninin değiştirilmesi lüzumlu görülmüştür

Hürriyetlerin sınırsız olmadığı ve olmıyacağı, kamu hukukumuzun temel kurallarından birisidir Anayasanın temel haklar ve ödevler kısmında yer alan 11 nci maddede hakların hangi sebeplerle ve hangi şartlarla sınırlanabileceğinin açıkça belirtilmesi, yanlış ve maksatlı yorumları önlemek bakımından yararlı olacaktır.

Hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılması, hukuk düzeninin hiçbir suretle caiz görmediği bir durumdur.

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlere dayanılarak, insan hak ve hürriyetleri tahribedilemez. Yani hürriyeti tahrip hürriyeti yoktur.

Keza Anayasada yer alan hak ve hürriyetlere dayanılarak, nitelikleri Anayasanın 2 nci maddesinde sarih bir şekilde belirtilen Türkiye Cumhuriyeti tahrip edilmemelidir. Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerin hiçbirisi dil, ırk, sınıf, din ve mezhep kavgası yaratarak Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğuna dair temel ilkeyi bozma serbestliği anlamında yorumlanmamalı ve bu kasıtla kullanılmamalıdır.

11 nci madde metnine, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 29 ncu ve 30 ncu maddeleriyle Avrupa İnsan Hakları Anlaşmasının 17 nci maddesinde olduğu gibi, hak ve hürriyetlerin bunları kötüye kullanmak istiyenlerce maksatlı yorumlarını önleyici iki fıkra eklenmiştir.

Hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılma hallerinin ceza hükümleriyle müeyyideye bağlanması öngörülmüş ve kanun koyucuya ışık tutması düşüncesi ile madde metninde son fıkraya ayrıca yer verilmiştir.

MADDE — 15

Maddenin 2 nci fıkrasında yapılması öngörülen değişiklik, kişilerin üstleriyle özel kâğıtları ve eşyasının mahkeme kararı olmaksızın, yetkili merciin emri ile aranabileceği halleri daha açıklıkla belirtmeyi hedef tutmaktadır. Yürürlükteki madde bu imkânı «Kamu düzeninin gerektirdiği haller» e hasretmekteydi. Kamu düzeni yanında «Millî Güvenlik» özel sebebinin de zikredilmesi ve bu yetkinin mahkeme kararı olmaksızın kullanılabilmesinin «gecikmede sakınca bulunması» şartına bağlanması uygun görülmüştür. Nitekim benzer nitelikte olan konut dokunulmazlığı ile ilgili 16 ncı maddenin 2 nci fıkrasında bu ibare kullanılmıştır.

Yine 16 ncı madde ile paralellik sağlamak ve aramanın tabiî sonucunu Anayasa hükmü olarak belirtmek amaciyle «... ve bunlara el konulamaz.» ibaresi eklenmiştir.

MADDE — 19

Düşünce ve inanç hak ve hürriyetinin kötüye kullanılması halleri, yürürlükteki maddede olduğu gibi aynen muhafaza edilmiş, ancak son fıkrada, «derneklerin yetkili mahkemece kapatılacağı» şeklindeki hüküm «... gerçek ve tüzel kişiler hakkında kanunun gösterdiği hükümler uygulanır.» haline getirilmiştir. Böylece, dernek hüviyeti taşımıyan tüzel kişiler hakkında da müeyyide uygulanabilmesi imkânı sağlanmıştır. 29 ncu maddede yapılan değişiklikle, derneklerin belli şartlar altında, mahkeme kararı olmaksızın yetkili merciin emriyle faaliyetten alıkonulması hükme bağlanmıştır. 19 ncu maddenin yasakladığı fiilleri işliyen gerçek kişilerin ve dernekler ile dernekler dışında kalan tüzel kişilerin tabi olacakları hükümler kanunla düzenlenecek ve haklarında kanunda gösterilen müeyyideler uygulanacaktır. Dernekler hakkında ise, ayrıca, 29 ncu maddenin ve o maddeye dayanılarak çıkarılmış kanun hükümlerinin uygulanması ve her iki halde de 31 nci madde hükmünün saklı olduğu tabiidir.

MADDE — 22

Demokratik rejimlerde kamu oyunun oluşturulmasında, basın ve yayımla ilgili hürriyetlerin özel bir yeri vardır. Basının etki alanı geniş vetoplum üzerindeki gücü büyüktür. Anayasa rejiminin korunması ve güçlendirilmesi için basın hürriyeti yanında bu hürriyetin kötüye kullanılmasını önleyici ve sorumluluk sınırlarını daha belirli şekilde çizen hükümler konulması zorunlu görülmüştür. Hemen belirtmek gerekir ki, yapılan ilâveler maddenin temel yapısını bozan ve hürriyetin özüne dokunan bir mahiyet taşımamaktadır.

3 ncü fıkrada, basın ve haberalma hürriyetinin bağlı olacağı esaslar arasına «Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü, kamu düzenini ve millî güvenliğin gerektirdiği gizliliği korumak» halleri de ilâve edilmiştir.

5 nci fıkrada yapılan değişiklik, gazete ve dergilerin 15 ve 16 ncı maddelerde olduğu gibi belli ve önemli sebeplerin varlığı halinde, kanunla yetkili kılınan merciin emri ile toplatılabilmesine imkân tanımayı hedef tutmaktadır. Bu sebepler, «Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması» dır. Bu fıkra hükmünün tatbiki için «gecikmede sakınca bulunması» şart koşulmuş, ayrıca toplatma kararı veren merciin bu kararını «en geç yirmi dört saat içinde mahkemeye bildirmesi» öngörülerek yargı teminatı sağlanmıştır. Mahkeme, bu kararı en geç 3 gün içinde onaylamadığı takdirde, toplatma kararı hükümsüz kalacaktır.

Batı anayasalarının pek çoğunda yer aldığı üzere, yetkili merciin «Cumhuriyet Savcısı» veya «adlî zabıta» olarak belirlenmesi düşünülmüş, ancak konunun çözümünün kanun koyucuya bırakılması ve bu yetkinin idari makamlara verilmesi halinde ise, «yetkili merci» in mahallî en büyük mülki âmir olması gibi teminat sağlayıcı hükümler konulması hususunda görüş birliğine varılmıştır.

Basın hürriyetiyle sıkı sıkıya ilgili olan bu yetkinin, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ve ancak Anayasada gösterilen sebeplerle kullanılması, keyfî davranış ve uygulamalara cevaz vermediği, sonuçları bakımından da yargı denetimine tabi bulunduğu açıktır.

Maddenin yürürlükteki son fıkrası, Türkiye'de yayınlanan gazete ve dergilerin kapatılmasına ancak «57 nci maddede belirtilen fiillerden mahkûm olma» halinde cevaz vermektedir. Değişiklikle öngörülen kapatma sebepleri, gazete ve derginin yayımlarının «millî güvenliğe, kamu düzenine, genel ahlâka, insan hak ve hürriyetlerine dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyet ilkelerine veya Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne» aykırı olmasıdır. Böylece, Anayasa düzenine aykırı yayımların tanımı, tereddüde mahal bırakmıyacak açıklıkla ifade edilmiş, ayrıca kapatma kararının mahkûmiyet kararını veren mahkemece ve mahkûmiyet kararı ile birlikte verilmesi gerektiği hükme bağlanmıştır.

MADDE — 26

Kişiler ve Siyasi Partilerin basın dışı haberleşme araçlarından (Radyo ve Televizyon, Devlet tarafından kurulan veya Devletten malî yardım alan haber ajansları) faydalanma hakları ile ilgili bu madde, özüne sadık kalınarak, bu haberleşme araçlarının yayımlarını hangi esaslara uyarak düzenlemeleri gerektiğini açıklığa kavuşturmak amacıyla yeniden kaleme alınmıştır. Halkın bu araçlarla haber alması, düşünce ve kanaatlere ulaşması ve kamu oyunun serbestçe oluşumu, «Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin millî güvenliğin ve genel ahlâkın korunması» dışında bir sebeple engellenemiyecek ve kayıtlanamıyacaktır.

MADDE — 29

Dernek kurma hakkı, herkes için, izne bağlı olmaksızın kullanılabilir bir haktır. Bu hakkın kötüye kullanılmasını önlemek bakımından maddede yapılması gerekli görülen değişiklikler şunlardır :

a) Derneklerin kurulmalarında «önceden izin almama» esası muhafaza edilmiş, ancak bu hakkın kullanılışında «Kanunda gösterilen şekil ve usullere» uyulması gerektiği 1 nci fıkrada belirtilmiştir. Kanun, önceden izin almadan dernek kurma hakkını kısıtlayıcı hükümler koyamıyacak ve ancak, madde metninde mevcut «kamu düzenini ve genel ahlâkı korumak» sebepleri yanında, «Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün ve millî güvenliğin korunması» amaçlarıyla da sınırlayabilecektir.

b) Maddeye eklenen 2 nci fıkrada, «hiç kimsenin bir derneğe üye olmaya ve bir dernekte üye kalmaya zorlanamıyacağı» hüküm altına alınmıştır. Bu suretle, derneklere girme ve çıkma serbestliği de Anayasa hükmüyle korunmuş olmaktadır.

c) Derneklerin kapatılması konusunun Anayasa'da yeni bir düzenlemeye tabi tutulması zorunlu görülmüştür. Gerçekten, topluma kolayca sirayet eden tehlikeli faaliyetleri dolayısiyle bâzı derneklerin mahkeme kararı olmaksızın ve bir tedbir olmak üzere faaliyetten alıkonulması gereğinin ortaya çıkması, onbeş ve 16 ncı maddelerin ikinci fıkralarına paralel bir hükmün bu maddeye de eklenmesi ihtiyacını doğurmuştur. İlâve olunan bu hükme göre dernekler, kanunun gösterdiği hallerde hâkim kararıyle kapatılabileceği gibi, «gecikmede sakınca bulunan hallerde» de «Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması» amaçlariyle kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle hâkim kararına kadar faaliyetten alıkonulabilecektir. Bu durumun tedbir niteliğinde olduğu göz önünde tutularak, mahkemelerce bu konuların incelenmesinde gerekli sürati sağlayıcı kanun düzenlemelerinin yapılması öngörülmüştür. Yetkili merciin, mahallî en büyük mülki âmir olması gerektiği ve tedbir niteliğindeki bu kararın mahkemece kapatılmama kararı verildiği takdirde ve karar tarihinde yürürlükten kalkacağı tabiîdir.

MADDE — 30

Yakalanan veya tutuklanan kimse hakkındaki delillerin eksiksiz toplanması, yirmidört saatlik süre içinde her zaman mümkün olamadığından, tatbikatta karşılaşılan güçlükleri ve sakıncaları gidermek maksadiyle, hâkim önüne çıkarma süresinin kırksekiz saat olarak tesbiti uygun görülmüştür.

Ayrıca «Kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda» «gerek sanıkların sayısının çokluğu, gerekse bu tip olayların mahiyeti icabı delillerin toplanmasının uzun bir zamana bağlı olması yönünden, bu hallerde de sürenin yedi güne çıkarılması zorunlu sayılmıştır. Kanun, hangi suçların «toplu olarak işlenmiş sayılacağını açıkça gösteren hükümler getirecektir.

MADDE — 32

«Bir kimsenin tabiî hâkimi» deyimi ile «bir kimsenin kanunen tabi olduğu mahkeme» deyimi arasında hiçbir fark görülmemiş ve sırf kavram karışıklığını önlemek için ikinci deyim tercih edilmiştir.

Bir suç işliyen kimsenin kanunen tabi olduğu mahkeme, suçu işlediği zaman yürürlükte olan kanunun vazifeli ve yetkili saydığı mahkemedir.

Sözü edilen deyim, belirtilen esasa uygun olarak (İhtısas mahkemelerinin) kurulmasına engel değildir.

Bu deyim, olağanüstü mahkemelerin kurulmasına izin vermez.

Sıkıyönetim için konulan kanun hükümleri saklıdır.

MADDE — 38

Anayasanın 38 nci maddesi, kamu yararının gerektirdiği hallerde, Devlet ve kamu tüzel kişilerine, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malları kısmen veya tamamen kamulaştırma veya bunlar üzerinde idari irtifaklar kurma yetkisini düzenlemektedir.

Madde metninde yapılan değişiklikler şöyle özetlenebilir :

a) Birinci fıkra hükmü aynen muhafaza edilmiş, eklenen ikinci fıkra ile «gerçek değer» deyimi yerine «vergi değeri» esası kabul edilmiştir. «Vergi değeri» nin, «mâlikin kanunla gösterilecek usul ve şekle uygun olarak bildireceği» değer olduğu ve kamulaştırma bedelinin bu değeri aşamıyacağı hükme bağlanmıştır. Böylece, malikin bildiriminin, yalnız vergi hukuku bakımından değil, aynı zamanda kamulaştırma bedelinin tesbiti bakımından da dikkate alınması ve esas kabul edilmesi uygun görülmüştür. Kamulaştırma ile ilgili bu hükmün, vergi reformlarına engel olmıyacağı tabiîdir.

b) Eklenen üçüncü fıkra ile, «Kamulaştırılan taşınmaz mal karşılığının vergi değerinden az takdir edilmesi halinde, malikin itiraz ve dâva hakkı» saklı tutulmuştur.

c) Yapılan değişiklik sonucu dördüncü fıkra olarak yer alan hükme, «çiftçinin topraklandırılması, ormanların devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi» yanında yeni bir unsur olarak «kıyaların korunması ve turizm» ilâve edilmiştir. Devletçe el atılması zorunlu bir durum ve bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan bu konu, dış ödemeler dengesinde önemli bir yer işgal eden turizm gelirlerini artırıcı ve halkın kıyılardan gereği gibi yararlanmasını sağlayıcı tedbirlerin alınabilmesini temin ve kolaylaştırmak için bu fıkraya dâhil edilmiştir. Ancak, turizm tesislerinin özellikleri ve bu yoldaki yatırım heveslerini azaltmama düşüncesi göz önünde tutularak, taksitle ödeme halinde taksit süresinin on yıl olarak tesbiti ve diğer kamulaştırma konularından farklı olarak «toprak» deyimi kullanılmak suretiyle, toprak dışında kalan her türlü tesislerin bedellerinin taksitlendirilmeyip peşin ödenmesi gerektiği hükme bağlanmıştır.

Bütün bu hallerde ödeme şeklini kanun tesbit edecektir. Kalkınma plânlarının öngördüğü hedeflere yönelmiş yatırımları teşvik ve bu istikametteki Devlet yatırımlarına katılmak istiyenler lehine bir tercih yapılarak, bunlara ait kamulaştırma bedellerinin bir kısmının veya tamamının peşin ödenmesi ve böylece hem taşınmaz malı kamulaştırılanları üretici hale getirecek ve hem de hızlı ve **dengeli kalkınmayı gerçekleştirecek istikamette hükümler konulması** kanun koyucuya bırakılmıştır. Kanun tamamen veya kısmen kamulaştırmalarda peşin ödeme halleriyle miktarlarını ve taksit sürelerini tesbit edecektir. Taksitle ödemede, **taksitlerin eşit olması esastır.** Kısmen peşin ödeme yapıldığı takdirde, **geriye kalan miktar için aynı esas uygulanacaktır.**

MADDE — 46

«Çalışanlar» yerine «İçşiler» deyimi kullanılarak, işçiler ve işverenlerin önceden izin almaksızın sendika ve sendika birlikleri kurma ve bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma haklarına ilişkin temel hüküm aynen muhafaza edilmiş, ancak bu hakkın kullanılışının «Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması» maksadiyle ve kanunla sınırlanabileceği ve kanunun gerek kuruluşların ve gerekse üyeliğe giriş ve üyelikten ayrılmaların şekil ve usullerini tesbit edeceği hüküm altına alınmıştır. Ancak kanunla getirilecek şekil ve usuller, önceden izin almaksızın sendika kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma haklarını kısıtlıyacak mahiyette olmıyacaktır.

Maddenin 2 nci fıkrası, madde metninden çıkarılmıştır. Çıkarılan bu hüküm, işçi niteliği taşımıyan kamu hizmeti görevlilerine sendika kurma hakkını tanımaktaydı. Şu hususun belirtilmesinde zorunluk vardır ki, toplu sözleşme, grev, lokavt gibi müesseselere, işin niteliğinin gereği olarak, yer vermeye imkân olmıyan kamu hizmetlileri kuruluşlarının gerçek mânada sendikal bir faaliyette bulunmaları mümkün değildir. Şu halde bu kuruluşların «Sendika» olarak isimlendirilmesi her şeyden önce kavram karışıklığına sebebiyet vermekte, ayrıca «Sendika» teriminin etkisiyle bu kavrama olduğundan başka bir anlam verilmesi eğilimi ortaya çıkmaktadır.

Bu itibarla, işçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerin meslekî menfaatlerini korumak ve geliştirmek amaciyle kuracakları tüzel kişiliklerin «Sendika» olarak değil «Kuruluş» olarak isimlendirilmesi ve bu kuruluşların tabi olacakları hükümlerin özel bir kanunla düzenlenmesi uygun görülmüştür.

Kaldırılan bu fıkra hükmü, maksada uygun şekilde 119 ncu madeye ilâve edilmiştir.

MADDE — 60

Millî savunma hak ve ödevi ile ilgili bu maddenin, bâzı noktalardan açıklığa kavuşturulması zorunluğu, son yıllarda karşılaşılan birtakım sorunların çözümündeki güçlüklerle ortaya çıkmıştır.

Nüfusun hızlı artışı sonucu olarak, askerlik yükümü altındaki vatandaşların muvazzaflık devresinde bulunanlarının sayısı da büyük bir artma göstermekte ve sayıları ihtiyacın üstün-

de olan bu kimselerin hepsinin muvazzaf olarak görevlendirilmesi Devlet için büyük malî külfetlere malolmaktadır. Halbuki hızlı bir kalkınma ihtiyaç ve çabası içinde bulunan memleketimizde, askerlik çağındaki genç vatandaşların enerjisinden faydalanılması da zorunludur. Devlet, böylece mevcut insangücünden en verimli bir şekilde faydalanmış olacaktır.

Maddede, kenar başlığı da dâhil, yapılan değişiklik bu gerekçeye dayanmakta ve Devlete, «vatan hizmeti» ni «Askerlik» veya «Başka kamu hizmetleri» şeklinde yerine getirme imkânını ihtiyaca göre kullanma yetkisini açıkça vermektedir.

MADDE — 61

Vergi ödevini düzenliyen 61 nci maddeye eklenen fıkra ile, kanunla belli edilen yukarı ve aşağı hadler içinde kalmak ve kanunun göstereceği ölçü ve esaslara uygun olmak şartiyle, Bakanlar Kuruluna, vergi resim ve harçların muafiyet ve istisnalarını tesbit ve nisbet ve hadlere ilişkin hükümlerde, iktisadi hayatın ve Kalkınma Plânının gereklerine göre değişiklik yapma yetkisi verilmiş bulunmaktadır.

MADDE — 64

Parlömanter rejimlerde, kanun yapmanın belli usullere uyulmak zorunluluğu sebebiyle, bir zaman aldığı ve gecikmeler meydana getirdiği bir gerçektir. Değişen iktisadi ve sosyal şartların gereği olarak, bâzı hukuk kurallarının bu usuller dışında yürürlüğe konulabilmesi çağdaş Devlet anlayışının tabiî bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anayasanın 5 nci maddesi hükmünün prensibini bozmamak ve her halde önceden yasama meclislerince esasları bir kanunla tesbit olunan sınırlar içerisinde kalmak kaydıyla Hükümete kanun hükmünde kararnameler çıkarma yetkisinin verilmesi ve bu yetkiyi düzenliyen hükmün, Türkiye Büyük Millet Meclisinin genel olarak görev ve yetkilerini belirliyen 64 ncü maddesine eklenmesi uygun görülmüştür.

a) Türkiye Büyük Millet Meclisi bir «Yetki Kanunu» ile belli konularda Bakanlar Kuruluna Kanun hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verebilecektir. Yetki Kanununda çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin ve yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi gerekir.

b) Kararnameler Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girecek ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunulacaktır. Yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de tesbit olunabilecektir.

c) Yetki kanunları ve bunlara dayanılarak çıkarılacak kararnameler İç Tüzüklerin kanunların görüşülmesi hakkındaki kurallarına göre ve ancak diğer kanun tasarı ve tekliflerinden önce ve ivedilikle görüşülüp karara bağlanacaktır.

d) Yayınlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunulmıyan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler ise ret kararının Resmî Gazetede yayınlandığı tarihte yürürlükten kalkacak, değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri ise bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayınlandığı tarihte yürürlüğe girecektir.

e) Kanun hükmünde kararnamelerle Anayasanın birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan Temel hak ve hürriyetlerle dördüncü bölümünde yer alan siyasi hak ve ödevleri düzenlenemiyecektir.

f) Kanun hükmünde kararnameler de, Anayasa Mahkemesinin denetimine tâbi olacaktır.

MADDE — 89

Gensoru müessesesinin, Millet Meclisinin Hükümeti denetleme fonksiyonunun en müessir yolu olduğu bir gerçektir. Bu yolun tıkanmaması kadar, Meclisin diğer görevlerini yerine getirmesine engel teşkil edecek şekilde kullanılmamasını temin de önem taşımaktadır. Bu sebepledir ki :

a) Gensoru önergelerinin ancak siyasi parti grupları adına yetkilisinin veya enaz on miletve-

kilinin imzasiyle verilmesi prensibi kabul edilmiştir. Bu gensoru müessesesi bakımından bir sınırlama olmayıp, aksine güvensizlik sonucuna varacak bir önem taşıyan müessesenin mahiyetiyle mütenasip bir uygulama tarzı olarak düşünülmüştür.

b) Gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmaması hakkındaki görüşmenin, verilişini takibeden üç birleşim içinde yapılması, gerek Hükümete ve gruplara hazırlama imkânı verilmesi ve gerekse Meclisin çalışmalarının aksamaması yönünden uygun görülmüştür.

c) Bu görüşmelerde çabukluğu sağlama ve dolayısiyle Meclisin çalışmalarının dengeli şekilde yürütülmesi yani kanun yapma, denetleme ve diğer görevleri arasında denge sağlanması amaciyle, gerektiğinde gensoru önergelerinin önceden bastırılıp dağıtılması ve görüşme usullerinin İçtüzük hükümleriyle düzenlenmesi öngörülmüştür.

MADDE — 110

Madde metni aynen muhafaza edilmiş, eklenen son fıkra ile tatbikatta anlaşmazlıkları önlemek ve uygulamada açıklık getirmek üzere Millî Savunma Bakanlığının görev ve yetkilerinin, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlariyle ilişkilerinin kanunla düzenleneceği hükme bağlanmıştır.

MADDE — 111

Millî Güvenlik Kurulunun kuruluşuna açıklık vermek üzere, birinci fıkraya «Başbakan» ilâve edilmiş ve Silâhlı Kuvvetlerin bünyesi gereği, Millî Güvenlik Kurulunda kuvvet temsilciliği görevini Kuvvet Komutanlarının yerine getirmeleri tabiî bulunduğundan «Kuvvet Temsilcilerinden» yerine «Kuvvet Komutanlarından» ibaresi konulmuştur.

Son fıkra ise Millî Güvenlik Kurulunun kuruluş gayesine uygun olarak düzenlenmiştir.

MADDE — 114

İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı, bu eylem ve işlemlerden hakları zıyaa uğrıyan kimselerin yargı yoluna başvurmaları, yani yargı yolunun açık oluşu hiçbir sebep ve suretle kısıtlanması düşünülemiyen bir haktır. Anayasamızın 31 nci maddesi, bu hususu hiçbir tereddüde mahal bırakmıyacak şekilde hüküm altına almış bulunmaktadır.

Ancak uygulamada, «Yargı denetimi» deyimi bâzı hallerde yanlış anlamalara yol açmış, yargının re'sen murakabede bulunmasına ve idarenin yerine geçerek idari eylem ve işlemler tesis etmesine imkân verici bir yetki gibi anlaşılmak istenmiştir. Kavram karışıklığından doğan bu duruma vuzuh vermek maksadiyle madde yeniden kaleme alınmıştır.

Anayasanın 132 nci maddesi «Yasama ve yürütme organlarıyla idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.» hükmünü va'zetmiştir. Öngörülen değişiklik ise, «Yargı yetkisinin yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirmesini sınırlıyacak tarzda kullanılamıyacağı» hükmünü getirmektedir. Böylece, yargı yetkisinin kullanılışı ile, yürütme görevinin kanunlarla belli edilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesindeki yetkinin kayıtlanamıyacağı açıklığa kavuşmuş olmaktadır. İkinci fıkraya eklenen cümle ile de, yargı kararları ile idari eylem ve işlem tesis edilemiyeceği esası konulmuştur.

Madde başlığı da, bu gerekçelerle değiştirilmiştir.

MADDE — 119

46 ncı maddenin değişiklik gerekçesinde açıklandığı üzere, işçi niteliği taşımıyan kamu hizmetlilerinin sendika kurmalarına ilişkin ikinci fıkranın o maddeden çıkarılmış olması sebebiyle meydana gelen boşluğu doldurmak üzere 119 ncu maddeye «kamu hizmetlerinin meslekî men-

faatlerini korumak ve geliştirmek amacını güden kuruluşların bağlı olacağı esasların» Kanunla düzenleneceği hükmü bir fıkra olarak eklenmiştir.

Bu gerekçelere uygun olarak, madde başlığında ve birinci fıkra metninde kamu hizmetlilerinin sendikalara üye olamıyacakları hususu belirtilmiştir.

MADDE — 120

Anayasanın üniversitelerle ilgili 120 nci maddesinin, aşağıdaki gerekçelerle yeniden düzenlenmesi bir ihtiyacolarak ortaya çıkmıştır.

a) Birinci fıkrada, üniversitelerin ancak Devlet eliyle ve özerk kamu tüzel kişiliği halinde kanunla kurulacağı, özerkliğin bu madde hükümleri içinde uygulanacağı ve üniversite binalariyle eklerinde suçların ve suçluların kovuşturulmasına engel olmıyacağı esası kabul edilmiştir.

b) İkinci fıkrada, üniversitelerin, kendileri tarafından seçilen organları eliyle ve ancak Devletin gözetimi ve denetimi altında yönetileceği hükme bağlanmıştır.

c) Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının serbestçe araştırma ve yayında bulunabilmelerine ait hüküm muhafaza edilmiş ancak bunun suç işleme serbestliği anlamında yorumlanamıyacağı tabiî sayılmıştır.

d) Yukarda izah olunan gerekçelere uygun olarak, «Devletin gözetim ve denetim hakkının nasıl kullanılacağı, üniversite organlarının sorumlulukları, öğrenim ve öğretim hürriyetini engelleyici eylemleri önleme tedbirlerinin alınması, üniversiteler arasında ihtiyaca göre öğretim üyesi ve yardımcılarının görevlendirilmesinin sağlanması, öğrenim ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine ve Kalkınma Plânı ilkelerine uygun olarak» yürütülmesi esaslarının kanunla düzenlenmesi öngörülmüştür.

e) Üniversiteler bütçelerinin, «genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak yürürlüğe konulması ve denetlenmesi» hükme bağlanmıştır.

f) Organları, öğretim üyeleri ve öğrencileriyle birlikte üniversitelerin, tam bir sorumluluk duygusu ve dayanışma ile, hürriyet ve temniat içinde öğrenime ve öğretime devam etmeleri hem zorunlu, hem de gereklidir. Bütün iyi niyet ve çabalara rağmen bu sağlanamadığı takdirde ise, olağanüstü tedbirlere başvurmak zorunluğu kendiliğinden ortaya çıkar.

Bu düşüncelerle maddeye yeni bir fıkra eklenmiştir. «Öğrenim ve öğretim hürriyetinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarınca giderilmemesi» halinde, Bakanlar Kurulu, o üniversitenin veya bağlı fakülte, kurum ve kuruluşların idaresine el koyacak ve bu kararını hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunacaktır. Bu konu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birleşik Toplantısında görüşülüp karara bağlanacaktır.» «Hangi hallerin el koymayı gerektireceği, el koyma kararının ilân ve uygulanma usulleri ile süresi ve devamınca Bakanlar Kurulunun yetkilerinin nitelik ve kapsamı» kanunla düzenlenecektir.

MADDE — 121

Gelişen teknoloji, bütün dünyada radyo ve televizyonun, büyük kitleleri etkiliyen ve kamu oyunun haber almasında ve oluşumunda en büyük rolü oynıyan yayın organları haline gelmesini sağlamıştır. Memleketimizin genel şartları bu yayın organlarını, daha da etkili kılmaktadır.

Devlet eliyle kurulan bu organların tam bir tarafsızlıkla, ancak Anayasanın temel ilkelerine uygun ve bu ilkeleri yayma, benimsetme ve güçlendirme istikametinde yayımlarla hizmetini yürütmesi gerekmektedir.

Maddenin birinci fıkrası ile, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesinin zedelenemiyeceği hüküm altına alınmış, 3 ncü fıkrada ise, haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında, kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesinde uyulması gereken anaprensipler açıkca belirtilmiştir.

MADDE — 124

Sıkıyönetim ile ilgili bu maddede yapılması teklif olunan değişiklikle, sıkıyönetimi gerektiren haller arasına yeni bir unsur ilâve edilmektedir. Bu, «Ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren veya Anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelen yaygın şiddet hareketleri hakkında kesin belirtilerin ortaya çıkması» dır.

Bakanlar Kurulunun, bir aylık süre ile sıkıyönetim ilânı yetkisinin, bu sürenin T. B. Millet Meclisince kısaltılması hükmü mahfuz tutulduğuna göre, iki ay olarak değiştirilmesi uygun görülmüştür.

Son fıkraya 123 ncü madde hükmüne paralel olarak «savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi halinde vatandaşlar için konulabilecek yükümler» in Kanunla gösterileceği hükmü eklenmiştir.

MADDE — 127

Maddenin 1 ve 2 nci fıkraları aynen muhafaza edilmiş, 3 ncü fıkrada Silâhlı Kuvvetlerin elinde bulunan ve millî güvenlik bakımından gizlilik arz eden Devlet mallarının «Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usullerinin» Kanunla düzenlenmesi hükme bağlanmıştır.

MADDE — 134

Maddenin üçüncü fıkrasında yapılan değişiklikle, Askerî Hâkimlerin yaş hadleri gibi yükselme ve emekliliklerinin de Kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır.

Böylece, Askerî Yargı ile ilgili 138 nci maddenin son fıkrası ile uygunluk sağlanmıştır. Kanun, Mahkemelerin bağımsızlığı, Hâkimlik teminatı ve Askerlik hizmetinin gereklerine göre, bu konuları düzenliyecektir.

MADDE — 137

Cumhuriyet Savcılarının idare ve yargı kuruluşları içinde özel bir yeri ve önemi vardır. İdarî görevleri bakımından Adalet Bakanına bağlı olması gereken Cumhuriyet Savcılarının, yargı görevlerinin gerektirdiği teminata sahip kılınmaları da bir zorunluluktur.

Bu temel düşüncelerle, Cumhuriyet Savcılarının özlük işleri ile haklarındaki disiplin işlemlerinin, Adalet Bakanının Başkanlığında Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulundan seçilen 3 asıl ve 2 yedek üye ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı ve Özlük İşleri Genel Müdüründen kurulan «Yüksek Savcılar Kurulu» eliyle yürütülmesi uygun görülmüştür. Böylece Cumhuriyet Savcılarının hem Adalet Bakanlığı ile ilişkileri bir esasa bağlanmış, hem de özlük işleri ve yargı görevlerinin yerine getirilmesi bakımından gerekli teminat sağlanmıştır. Yine aynı düşüncelerle, disiplin ve meslekten çıkarma cezaları dışındaki kurul kararlarının kesinliği öngörülerek hizmetin aksamaması sağlanmıştır. Esasen çoğunluğu Yüksek Mahkeme üyelerinden meydana gelen bir kurulun kararlarına karşı başkaca teminat yolu düşünülmesine de ihtiyaç görülmemiştir. Disiplin ve meslekten çıkarma cezalarında ise, gerek Adalet Bakanına ve gerekse hakkında karar verilen Cumhuriyet Savcısına, bu kararın bir defa daha incelenmesini isteme hakkı tanınmıştır. Bu istemin şekli ve süresi kanunla düzenlenecektir.

Bakanlık müsteşarı veya Özlük İşleri Genel Müdürünün izin, hastalık veya başka sebeplerle toplantılara katılamamaları halinde kendilerine vekâlet etmekte olanların bu görevi yerine getirecekleri, Yargıtaydan seçilen asıl üyelerin yokluğunda da yedek üyelerin kurula katılacakları tabiîdir.

Adalet Bakanının bulunmadığı zamanlarda ise, kurula Cumhuriyet Başsavcısı Başkanlık edecektir.

MADDE — 138

Maddenin ikinci fıkrasına vuzuh vermek üzere, asker olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları yanında, askerî mahallerde görevlerini ifa ettikleri sırada askerlere karşı işledikleri suçlarına da askerî mahkemelerin bakacağı; son fıkrada ise, «Askerî Savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin refakatinde bulundukları komutanlarla ilişkilerinin kanunla düzenleneceği» hükme bağlanmıştır.

MADDE — 139

Yargıtayın kuruluşu ile ilgili bu maddede aşağıdaki değişiklikler yapılmıştır :

a) Birinci sınıfa ayrılmış hâkimler yanında, birinci sınıfa ayrılmış Cumhuriyet Savcılarının da Yargıtay üyeliğine seçilebilmeleri imkânı tanınmıştır. Gerçekten, menşeleri ve yetişmeleri aynı olan ve mesleklerinin her kademesinde bir meslekten diğerine geçmeleri mümkün bulunan hâkim ce Cumhuriyet Savcılarının, Yargıtaya üye seçilebilme konusunda farklı işleme tabi tutulmasını haklı gösterecek bir sebep yoktur.

b) Birinci Başkan ile Cumhuriyet Başsavcısının seçimlerinin Yargıtay Genel Kurulunca yapılması esası muhafaza edilmiş, ancak ikinci başkanların Genel Kurulca seçilmelerindeki güçlükler göz önünde tutularak bunların seçilmeleri usulünün kanunla düzenlenmesi uygun görülmüştür.

c) Gerek Birinci Başkan ve Cumhuriyet Başsavcısının gerekse ikinci başkanların görev sürelerinin dört yıl olarak tesbiti ve süresi dolanların yeniden seçilebilmelerinin mümkün olduğu hükme bağlanmıştır.

MADDE — 140

Danıştay üyelerinin Bakanlar Kurulu ile Danıştay Genel Kurulunca boş yer sayısınca ayrı ayrı gösterilecek adaylar arasından Anayasa Mahkemesi tarafından seçilmesi usulü muhafaza edilmekle beraber, Danıştay Başkanı ile Başkanunsözcüsünün de aynı yoldan seçilmesinde zorunluluk bulunmadığı düşünülmüştür. Gerçekten, Danıştay Başkanının, Başkanunsözcüsünün ve daire başkanlarının üyeler arasından Genel Kurulca seçilmesi, işin gereğine çok daha uygun olup, esasen Yargıtayda da bu sistemin uygulanması öngörülmüştür. Bu bakımdan, üçüncü ve dördüncü fıkralarda bu sistemi gerçekleştirecek değişiklikler yapılmıştır.

Yine Yargıtaydaki sisteme uygun olarak Danıştay Başkanı, Başkanunsözcüsü ve daire başkanlarının görev sürelerinin dört yıl olarak tesbiti ve süresi dolanların yeniden seçilebilmelerinin mümkün olduğu hükme bağlanmış, daire başkanlarının seçim usullerinin ise kanunla düzenlenmesi uygun görülmüştür.

Maddeye ilâve edilen son fıkra ile, asker kişilerle ilgili idari dâvaların, askerî hizmetin özelliğinin gereği olarak, Askerî Yargıtayda kurulacak özel bir dairede incelenmesi ve bu dairenin kuruluşu ile üyelerinin atanmalarının kanunla düzenlenmesi esası kabul edilmiştir.

MADDE — 141

Bu maddeye ilişkin değişiklik iki konuyu kapsamaktadır :

a) Birinci fıkraya eklenen ve 140 ncı maddenin son fıkrasına uygun olan hükümle, Askerî nitelikteki idari eylem ve işlemlerin yargı denetimi Askerî Yargıtay bünyesinde kurulacak özel bir daireye bırakılmıştır. Askerlik mesleğinin özelliği ve diğer mesleklerden farklı hiyerarşik düzeni dolayısiyle bu hükmün fıkraya eklenmesinde zorunluluk görülmüştür. Bu dairenin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve atanma usulleri, askerlik gereklerine uygun olarak, kanunla düzenlenecektir.

b) Askerî Hâkimlerin, hâkimlik nitelikleri yanında askerî rütbe ve kıdem hiyerarşisine de tabi bulunmaları sebebiyle Askerî Yargıtayda Başkanlık, İkinci Başkanlık ve daire başkanlıkları ile Başsavcılık görevlerinin, diğer yüksek mahkemelerde olduğu gibi, seçim sistemine bağlanması sakıncalı görülerek bunların rütbe ve kıdem sıralarına göre atanmaları esası kabul edilmiştir.

MADDE — 143

Bu maddede yapılan değişiklikle, Yüksek Hâkimler Kuruluna Yasama Meclislerinden ve birinci sınıfa ayrılmış Hâkimler arasından üye seçilmesi usulünden, uygulamada görülen aksamalar ve sakıncalar sebebiyle vazgeçilmiştir. Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca seçilmeleri ve süresi dolanların yeniden seçilebilmeleri esası kabul edilmiştir.

Kurul bünyesinde «Müfettiş Hâkimlik» ihdası öngörüldüğü cihetle, kurul üyelerinin sayısı azaltılmıştır.

Adalet Bakanının, gerekli gördüğü hallerde Yüksek Hâkimler Kurulu toplantılarına katılabileceği ve Başkanlık yapacağı kabul edilmiş olduğuna göre, bu durumun tabiî sonucu olarak oy kullanabilmesini temin için son fıkradaki «oylamaya katılamaz» ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

MADDE — 144

Mahkemelerin bağımsızlığının ve hâkimlik teminatının güçlendirilmesi ve dış etkilerden tamamen korunması için, Yüksek Hâkimler Kurulunun, hâkimlerin özlük işleri ve haklarındaki disiplin işlemleri hakkında kesin karar verebilmesi zorunlu görülmüştür. Esasen yüksek dereceli hâkimlerden meydana gelen bu kurulun kararlarına karşı başkaca teminat yolu düşünülmesine de ihtiyaç görülmemiştir. Bu sebeple, kurul kararları aleyhine başka mercilere başvurulamıyacağı, ancak disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesinin, Adalet Bakanı ile hakkında karar verilen hâkim tarafından istenebilmesi hükme bağlanmıştır. Böylece, bir hâkim, ilk atanmasından emekliliğine kadar geçecek süre içinde, Yüksek Hâkimler Kurulu dışında bir makam ve mercie muhatabolmaksızın, tam bir güven içerisinde görevini yapma imkânına kavuşmuş olacaktır. Disiplin ve meslekten çıkarma cezalarının bir defa daha incelenmesine ait istemin şekli ve süresi kanunla düzenlenecektir.

Yine, uygulamanın ortaya koyduğu bir ihtiyacı karşılamak amaciyle, kurula bağlı ve sürekli olarak görev yapmak üzere «müfettiş hâkimlik» ihdası zorunlu ve faydalı görülmüştür.

MADDE — 145

Anayasa Mahkemesinin kuruluş sistemi aynen muhafaza edilmekle beraber, Yasama Meclislerince yapılacak seçimlerin zamanında ve maksada uygun şekilde sonuçlanmasını temin için seçimlerde «salt çoğunluk» esası kabul edilmiş ve adaylığa başvurma ile seçim esas ve usullerinin düzenlenmesi öngörülmüştür. Başvuran adayların, Meclislerin oyuna sunulmadan önce nasıl bir ön tetkike tabi tutulacağının ve bunun hangi kurullarca yapılacağının da yine kanunla düzenlenmesi uygun görülmüştür.

Uygulamadaki güçlükler nazara alınarak, Yasama Meclislerince seçilecek birer üyenin üniversiteler tarafından gösterilecek adaylar arasından seçilmesini öngören fıkra, maddeden çıkarılmıştır.

Yukardaki gerekçe ile, Anayasa Mahkemesinin Başkan ve Başkanvekili seçiminde de «salt çoğunluk» esası kabul edilmiştir.

MADDE — 147

Anayasa, Türkiye Büyük Millet Meclisini hem kanun vazı, hem de Anayasa vazı olarak yetkili kılmıştır. Kanun vazı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinin tasarrufları, Anayasada belirtilen istisnalar dışında ve Anayasada gösterilen şekil, usûl ve esaslara göre Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi tutulmuştur. Anayasa Mahkemesi, Yasama Meclislerinin İçtüzüklerinin Anayasaya uygunluğunu da denetlemeye yetkilidir. Ancak, Anayasa Mahkemesinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasa vazı olarak yaptığı Anayasa değişikliklerini denetlemesi söz konusu olamaz.

Nitekim, Anayasamız, 4 ncü maddesinin 3 ncü fıkrasında, (Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almıyan bir Devlet yetkisi kullanamaz.) hükmü yeralmıştır. Şu halde Anayasanın sadece kanunlara ve İçtüzüklere hasrettiği bir denetleme yetkisinin, Anayasa Mahkemesince, Anayasa değişikliklerine teşmil edilemiyeceği tabiîdir. Ancak, hemen göz önüne almak gerekirki; Anayasa değişikliği, Anayasanın 155 nci maddesinde görüldüğü üzere, gerek teklif, gerekse müzakere ve kabul bakımından kanunlardan farklı şekil şartlarına bağlanmıştır. Anayasa değişikliği, bu şartlar dışında kanunların tabi olduğu müzeke usullerine tabi olmakla beraber bir kanun değil, bir Anayasadır. Geçmiş yıllar tatbikatında, Anayasa değişiklikleri kanun şeklinde kabul ve ilân edildiği ve bu değişikliklerden bâzıları aleyhine iptâl dâvaları açıldığı için, Anayasa Mahkemesinin Anayasa değişiklikleri üzerinde denetim yetkisi bulunup bulunmadığı konusuna açıklık kazandırma ihtiyacı belirmiştir. Bu denetim yetkisinin, Anayasa değişikliğinin, sadece teklif, müzakere ve kabul edilmesine ait Anayasa hükümlerine uygun olarak yapılmış bulunup bulunmadığı noktasına münhasır olduğu, esasa teşmil edilemiyeceği ve bu esasın Anayasa Mahkemesine yer veren bütün demokrasilerde de aynı tarzda kabul edildiği tesbit olunmuştur. Anayasanın 147 nci maddesindeki değişiklik, bu anlam dışındaki yorum ve uygulamaya yer bırakmıyacaktır.

MADDE — 149

Anayasa Mahkemesine, kanunların ve Yasama Meclisleri İçtüzüklerinin Anayasaya aykırılığı iddiasiyle doğrudan iptal dâvası açabilmenin asgari bâzı şartlara bağlanması gereği vardır ve Anayasa da bu gereği göz önünde tutmuştur.

Yapılan değişiklikle, yüzde on oranından daha az oy alan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine grup kuracak sayıda üye sokamamış bulunan Siyasi Partilerin, bu madde hükmünden faydalanmalarının doğru olmadığı görülmüş, diğer taraftan her Mecliste ayrı grup kurmuş olma şartı yerine Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında grup kuracak sayıya sahip siyasi partilere de bu hak tanınmıştır.

Anayasanın 151 nci maddesine göre, herkesin ve her zaman def'i yolu ile dâva hakkı saklı bulunduğuna göre, bu düzenlemeyi bir kısıtlama olarak kabul mümkün değildir.

MADDE — 151

Maddenin üçüncü fıkrasındaki üç aylık süre, Anayasa Mahkemesi kararlarının gerekçesi yazılmadan açıklanamıyacağı şeklinde 152 nci maddede yapılması öngörülen değişikliğin tabii bir sonucu olarak, incelemeye ve gerekçelerin yazılmasına yeter zaman bırakmak düşüncesiyle, altı aya çıkarılmıştır.

MADDE — 152

Bu maddede yapılması öngörülen değişiklikler şunlardır :

a) Birinci fıkraya «kararların, gerekçesi yazılmadan açıklanamıyacağına» dair bir hüküm eklenmiştir. Bu ilâvenin sebebi, gerekçesi mevcudolmıyan iptal kararı gereğinin, gerekçe bilinmediği için, yasama ve yürütme organlarınca yerine getirilmesinde çoğu kere ortaya çıkan güçlükler ve kamu oyunda doğan tereddütlerdir. Bu hükümle Anayasa Mahkemesi kararlarının, gerekçesi yazılmadan açıklanmaması lüzumu kesinliğe kavuşturulmuş olmaktadır.

b) İkinci fıkrada, yine aynı amaçla, iptal edilen Kanun veya İçtüzüğün veya bunların iptal edilen hükümlerinin, ancak gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkması öngörülmüştür.

c) Yine ikinci fıkranın son cümlesindeki altı aylık süre, Resmî Gazetede yayımlanma tarihinden başlamak üzere, bir yıla çıkarılmıştır. İptal sebebiyle yeniden çıkarılacak veya değiştirilecek Kanunun gerek tasarı olarak hazırlanması, gerekse Yasama Meclislerinde görüşülmesi bazan altı aylık bir süreye sığdırılamadığından, Anayasa Mahkemesine, Kanunun niteliğine göre bir yıla kadar süre vermek yetkisi tanınmıştır.

GEÇİCİ MADDE — 12

Memleketimizin içinde bulunduğu şartlar, 10 Ekim 1971 tarihinde yapılacak Cumhuriyet Senatosu üyelerinden üçte birinin yenilenmesi ve Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisinde boş bulunan üyeliklerin seçimlerinin artelenmesini zorunlu kılmıştır. Aynı şartların gereği olarak ertelenen seçimlerin, 12 Ekim 1973 tarihinde yapılması gereken milletvekilleri genel seçimleriyle birlikte yapılması uygun görülmüştür.

Sözü edilen şartların Cumhurbaşkanınca Cumhuriyet Senatosuna üye seçilmesine etkisi olamıyacağı düşünüldüğünden, Anayasanın bu konuya ait 73 ncü maddesinin 5 nci fıkrası hükmü saklı tutulmuştur.

GEÇİCİ MADDE — 13

Anayasanın 139 ncu maddesinde yapılması öngörülen değişiklik gereğince, Yargıtay Birinci Başkanı ile Cumhuriyet Başsavcısının, bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihte görevlerinde dört yılı doldurmuş olmaları halinde yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde seçimleri yenilenecektir.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, ikinci başkanlarının seçim usullerini düzenleyici kanun, Anayasa değişikliğinin yürürlük tarihinden itibaren 6 ay içerisinde çıkarılacak ve Yargıtay ikinci başkanlarından bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte dört yıllık süresini dolduranların seçimi de, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yapılacaktır.

GEÇİCİ MADDE — 14

Anayasanın 140 ncı maddesinde yapılan değişikliğe uygun olarak, Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihte dört yıllık görev sürelerini doldurmuş olan Danıştay Başkanı ile Başkanunsözcülüğü için yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yeniden seçim yapılması öngörülmüştür.

114 ve 140 ncı maddelerde yapılması öngörülen değişiklikler gereğince, 521 sayılı Danıştay Kanununun, Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren 6 ay içinde çıkarılması ve daire başkanlarından dört yıllık görev süresini dolduranların yerine yapılacak seçimlerin de bu kanunun yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yapılması hükme bağlanmıştır.

GEÇİCİ MADDE — 15

45 sayılı Kanunla kurulmuş olan Cumhuriyet Başsavcılığı bölümlerinin ve bu bölümlerde Yargıtay İkinci Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Savcısı unvanlariyle görev yapan Cumhuriyet savcılarının, 45 sayılı Kanunda, bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde yapılacak değişiklikler kanunlaşıncaya kadar eskisi gibi görevlerine devam etmeleri, ancak, gerek menşeleri ve gerekse yetişme tarzları bakımından hâkimlerle bir olan ve ayrıca nitelikleri, kadroları ve yaptıkları görev bakımından Yargıtay üyeliği ile eşit durumda bulunan Yargıtay İkinci Cumhuriyet Başsavcıları ile Yargıtay Cumhuriyet Savcılarından bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihte görevde bulunanların Yargıtay Üyesi olacakları ve kadroların Yargıtaya intikal edeceği hükme bağlanmıştır.

GEÇİCİ MADDE — 16

Anayasanın 46 ve 119 ncu maddelerinde yapılması öngörülen değişikliğe uygun olarak, kamu hizmetlilerinin meslekî menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacıyla kuracakları kuruluşların bağlı olacakları hükümleri düzenleyen kanun, bu değişikliğin yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde çıkarılacaktır.

Kanun, mevcut kamu personeli sendikalarının varlıklarının bu kuruluşlara intikaline ait hükümleri de düzenliyecektir.

Birinci fıkra hükmüne uygun olarak, mevcut kamu personeli sendikalarının faaliyeti, bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihte sona erecektir. Bu sona eriş ile düzenleyici kanunun yürürlüğe girmesi arasında geçecek süre içinde, kamu personeli sendikalarının varlıklarının muhafazası ve diğer konularda Medeni Kanun hükümleri uyarınca gerekli tedbirler alınacaktır.

GEÇİCİ MADDE — 17

Anayasanın 134, 138 ve 141 nci maddelerinde yapılması öngörülen değişikliklere uygun olarak, askerî yargı ile ilgili kanunların bu değişikliğin yürürlük tarihinden itibaren 6 ay içerisinde değiştirileceği ve yapılması gereken seçim ve atamaların kanun değişikliklerinin yürürlüğe girmesinden itibaren bir ay içerisinde yapılması gerektiği hükme bağlanmıştır.

GEÇİCİ MADDE — 18

Anayasanın 137 nci maddesinde yapılan değişiklikle yeniden kurulacak olan Yüksek Savcılar Kurulunun kuruluşunu ve işleyişini düzenliyecek olan kanun, bu değişikliğin yürürlük tarihinden itibaren altı ay içinde çıkarılacak ve bu kanun yürürlüğe girinceye kadar, 2556 ve 45 sayılı kanunların değişiklik ve ekleriyle birlikte uygulanmasına devam olunacaktır.

GEÇİCİ MADDE — 19

Anayasanın 143 ve 144 ncü maddelerinde yapılması öngörülen değişikliklere uygun olarak 45 sayılı Kanunun bu değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içerisinde yeniden düzenlenmesi ve Yüksek Hâkimler Kurulunun mevcut üyelerinin görevlerinin 45 sayılı Kanunun değişik hükümlerine göre yapılacak seçim sonuçlarına kadar devam edeceği hükme bağlanmıştır.

GEÇİCİ MADDE — 20

Anayasada yapılması öngörülen değişiklikler ve Anayasaya eklenen geçici maddeler gereğince çıkarılması veya değiştirilmesi gereken kanunlardan, geçici 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 ncu maddelerin kapsamı dışında kalan maddelerle ilgili olanların, bu Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içerisinde tamamlanması hükme bağlanmıştır.

Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu

Cumhuriyet Senatosu
Anayasa ve Adalet Komisyonu
Esas No. : 2/342
Karar No. : 91

8 . 9 . 1971

YÜKSEK BAŞKANLIĞA

Millet Meclisinin 5 Eylül 1971 tarihli 162 nci Birleşiminde öncelikle görüşülerek açık oy ile kabul edilen «Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği» teklifinin, Millet Meclisi Başkanlığının 6 Eylül 1971 tarihli ve 4273 sayılı yazıları ile Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına gönderilmekle, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığınca 6 Eylül 1971 Pazartesi günü saat 10,00 da Komisyonumuz Başkanlığına tevdi olunduğu; hemen toplanan Komisyonumuz Başkanlık Divanı tarafından Anayasa ve Adalet Komisyonunun 8 Eylül 1971 Çarşamba günü saat 11,00 de yapacağı olağan toplantı gündemine alınmasının kararlaştırıldığı; Millet Meclisince kabul edilen basılmış metnin, Millet Meclisince yapılan değişikliklerin teksir edilip ilgili maddelere eklenmesi suretiyle ve gündem ile birlikte, hazır bulunan üyelerin kendilerine verildiği; hazır bulunmıyan üyelerin de dolaplarına konulduğu; 8 Eylül 1971 Çarşamba günü saat 11,00 de toplanan Komisyonumuz tarafından tesbit edildikten ve görüşmelerin teyp bandına alınması, stenolar tarafından tutulması ve görüşmesi usul ve süresi hakkında İçtüzük hükümlerine uygun olarak prensip kararları alındıktan sonra, aşağıda ad ve soyadları yazılı 13 komisyon üyesi ve Adalet Bakanı İsmail Arar hazır oldukları halde açık olarak görüşmelere başlanmıştır.

Millet Meclisi Anayasa Komisyonu raporu ile Anayasa değişikliği teklifine ekli ve teklif sahipleri tarafından hazırlanan genel gerekçe okunmak suretiyle başlıyan Komisyonumuz çalışmaları 8 Eylül 1971 Çarşamba günü saat 21,30 da bitirilmiştir.

Anayasada değişiklik yapılmasını istiyen Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve milletvekilleri tarafından hazırlanıp Anayasa değişikliği teklifine eklenmiş bulunan genel gerekçenin uygun olduğu ve teklifin tümü üzerindeki görüşmelerin bitirilmesinden sonra maddelerin görüşülmesine geçilmesi kararlaştırılmıştır.

I - Cumhuriyet Senatosu üyeleri ve milletvekilleri tarafından yapılan Anayasa değişikliği teklifinin 1 nci maddesinde Anayasanın 11, 15, 19, 22, 26, 29, 30, 32, 38, 46, 60, 61, 64, 89, 110, 111, 114, 119, 120, 121, 124, 127, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 151 ve 152 nci maddelerinde değişiklik yapılması ve 2 nci maddesinde de Anayasaya geçici 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19 ve 20 nci maddeler şeklinde 9 geçici madde eklenmesi istenilmiştir. Teklifin 3 ncü maddesinde ise, Anayasada yapılan değişikliklerle Anayasaya eklenen geçici maddelerin yayınlandıkları tarihte yürürlüğe gireceği gösterilmiştir.

II - Millet Meclisince; teklifin 1 nci maddesinde yer alan değişikliklerden Anayasanın 15, 19, 22, 29, 30, 32, 38, 46, 60, 61, 64, 89, 110, 111, 114, 119, 120, 124, 127, 134, 137, 139, 143, 145, 147, 149, 151 ve 152 nci maddelerine aidolanları aynen ve 11, 26, 121, 138, 140, 141 ve 144 ncü maddelerine aidolanları da değiştirilerek kabul edilmiştir.

Komisyonumuz; Millet Meclisince aynen kabul edilen maddeleri, teklif sahipleri tarafından hazırlanıp teklife eklenen gerekçelerle birlikte incelemiş, gerekçeleri uygun görmüş ve madde metinlerini de aynen kabul etmiştir.

Komisyonumuz; Millet Meclisince değiştirilerek kabul edilen maddeleri, değişiklik nedenleriyle birlikte incelemiş, değişiklik nedenlerini uygun görmüş ve madde metinlerini de aynen kabul etmiştir.

III - Millet Meclisince; teklifin 2 nci maddesinde yer alan, dokuz geçici maddeden 12, 13, 14, 16, 18 ve 19 ncu maddelerine aidolanlar aynen ve 15, 17 ve 20 nci maddelerine aidolanlar da değiştirilerek kabul edilmiştir.

Komisyonumuz; Millet Meclisince kabul edilen maddeleri, teklif sahipleri tarafından hazırlanıp teklife eklenen gerekçeleri ile birlikte incelemiş, gerekçelere uygun görmüş ve madde metinlerini de aynen kabul etmiştir.

Komisyonumuz; Millet Meclisince değiştirilerek kabul edilen maddeleri değişiklik nedenleri ile birlikte incelemiş; değişiklik nedenlerini uygun görmüş ve madde metinlerini de aynen kabul etmiştir.

IV - Komisyonumuz üyelerinden birisinin, Anayasanın 140 ncı maddesinde yapılması öngörülen değişikliğe paralel olarak geçici 14 ncü maddeye, süresini doldurmuş fakat yeniden seçilmemiş olan Danıştay Başkanı ve Başkanunsözcüsü ile daire başkanlarının Danıştaya üye olacakları şeklinde bir fıkra eklendiği halde, Anayasanın 139 ncu maddesinde öngörülen değişikliğe paralel olarak geçici 13 ncü maddeye, süresini doldurmuş fakat yeniden seçilmemiş olan Yargıtay Birinci Başkanı ve Cumhuriyet Başsavcısı ile Yargıtay İkinci Başkanlarının Yargıtaya üye olacaklara şeklinde bir fıkra eklenmemesinin nedenini sorması üzerine, konuyu inceliyen Komisyonumuz; Anayasanın yürürlükteki 140 ncı maddesine göre Danıştay Başkanı ve Başkanunsözcüsü ile Daire Başkanlarının Danıştay üyesi olmayan kimseler arasından da seçilmeleri mümkün olduğu için geçici 14 ncü maddeye sözü edilen fıkranın eklenmesinde zorunluluk bulunduğu ve Anayasamızın yürürlükteki 139 ncu maddesine göre, Yargıtay Birinci Başkanı ve Cumhuriyet Başsavcısı ile Yargıtay İkinci Başkanlarının mutlaka Yargıtay üyeleri arasından seçilmeleri gerektiği için geçici 13 ncü maddeye sözü edilen fıkra gibi bir fıkra eklenmesine ihtiyaç bulunmadığı hususunda görüş birliğine varmıştır.

V - Komisyonumuz; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifinin mahiyeti göz önüne alınarak, Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunda öncelikle görüşülmesi için istemde bulunulmasını da kararlaştırmıştır.

Genel Kurulun tasviplerine arz olunmak üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan	Başkanvekili	Sözcü
Samsun	Tokat	Eskişehir
R. Rendeci	*Z. Betil*	*Ö. Ucuzal*
Kâtip		
Hatay	Balıkesir	Çorum
E. Bahadırlı	*N. Demirel*	*M. S. Özçetin*
Gaziantep	İstanbul	Ağrı
İ. Kutlar	*E. Özden*	*S. Türkmen*
Rize	Sakarya	Tabiî Üye
M. Agun	*M. Tığlı*	11, 64, 119, 121, 145, 147, 149, 152 ve geçici 12 nci maddeye muhalifim Söz hakkım saklıdır. *M. Atakli*

Mardin
38 nci maddeye muhalifim
A. Bayar

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASININ BÂZI MADDELERİNİN DEĞİŞTİRİLMESİ VE GEÇİCİ MADDELER EKLENMESİ HAKKINDAKİ TEKLİFE KARŞI MUHALEFET ŞERHİM

Madde 11. — 1961 Anayasasının 11 nci maddesi temel hakların özünü teminat altına almış iken, yeni değişiklik bu hakları geniş çapta sınırlandırmakta ve sosyal mücadeleyi kanun yolu ile bertaraf etmektedir.

Madde 64. — Yürütmeye kanun hükmünde kararnameler çıkarmak yetkisini veren bu madde ancak olağanüstü haller için reformlar yapmak amacı ile tedvin edilmeli idi. Ve geçici nitelikte olmalıydı. Devamlı bir madde olarak kabulü, iyi yöneticiler elinde olumlu, fena yöneticiler elinde zararlı sonuçlar doğurabilir.

Madde 119. — Memurların sendika kurma haklarının iptali geriye dönük bir harekettir. Aslında Anayasa Mahkemesi memurları grev ve boykot yapamıyacağı hususundaki kararı ve yeni hükümde meslekî menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacı güden kuruluşların ihdası karşısında memur sendikalarının iptali haklı bir gerekçeye dayanmaktadır.

Madde 121. — TRT özerkliğinin kaldırılması, bir reaksiyonun neticesidir. Getirilen madde ile TRT'nin çoğunluk egemenliğinin kurulması imkânı yaratılmıştır. TRT'nin mevcut mahzurları özerkliğin kaldırılmasiyle bertaraf edilemez.

Madde 145. — Anayasa Mahkemesine üye seçiminde Parlâmentonun ve Cumhur Başkanının hak sahibi kılınmalarına devam edilmesi, bu müessese ye politikanın etkisini sürdürecek ve siyasal güçlerin yıllardır, seçim yapamıyan veya partizanca seçim yapma eğilimlerini devam ettirecektir.

Madde 147. — Anayasa Mahkemesinin, Anayasa değişiklikerini denetlemesi hakkının kaldırılması, her iki Meclisteki 2/3 çoğunluğu kazanan siyasal partilere, Anayasayı temelinden değiştirmek, çoğunluk egemenliğini kurmak, ve bunlara karşı önleyici hukukî tedbirleri alamamak imkânını yaratacaktır.

Madde 149. — İptal dâvası açmanın sınırlandırılması geriye dönük bir davranıştır.

Madde 152. — Anayasa Mahkemesi kararlarının gerekçe ile birlikte açıklanması gecikme yüzünden, Anayasaya aykırı kanun ve tüzüklerin zararlı hükümlerini icra etmesine sebebolacaktır

Geçici Madde 16. — Memur sendikalariyle ilgili 119 ncu madde ile ilişkisi olma nedeniyle,

Geçici Madde 12. — Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerden süresi dolanlar hakkında 73 ncü maddenin 5 nci fıkrası hükmünün uygulanmaya devam edilmesini, Senatonun üçte birinin yenilenmesinin ertelenmesi karşısında mâkul bir gerekçeye dayandırmak mümkün değildir. Şartlar bir seçimi imkânsız kıldığı için ertelenmenin zorunluğu vardır. Bu zorunluk ve 73 ncü maddenin 5 nci fıkra hükmünün devamı geçici 12 nci maddede müstenkif kalmasını gerektirmiştir.

Sarih gerekçesinde amacı belli olmıyan ve hangi sistemi önerdiği belirsiz olan daha çok reaksiyoner nitelikteki değişikliklerin 1961 Anayasasının temel felsefesine de aykırı bulunması nedeniyle, teklif edilen değişikliklerin 11, 64, 119, 121, 145, 147, 149, 152 ve geçici 16 ncı maddelerine karşı olduğumu arz ederim.

C. Senatosu Tabiî Üyesi
Mucip Ataklı

MİLLET MECLİSİNİN KABUL ETTİĞİ METİN	ANAYASA VE ADALET KOMİSYONUNUN KABUL ETTİĞİ METİN
Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifi	**Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bâzı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkında Anayasa değişikliği teklifi**
MADDE 1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının, 11, 15, 19, 22, 26, 29, 30, 32, 38, 46, 60, 64, 89, 110, 111, 114, 119, 120, 121, 124, 127, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 147, 149, 151 ve 152 nci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.	**MADDE 1.** — Millet Meclisi metninin 1 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
	II. Temel hak ve hürriyetlerin özü, sınırlanması ve kötüye kullanılamaması.
II. Temel hak ve hürriyetlerin özü, sınırlanması ve kötüye kullanılamaması. **MADDE 11.** — Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabilir. Kanun, temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz. Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak, nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kasdı ile kullanılamaz. Bu hükümlere aykırı eylem ve davranışların cezası kanunda gösterilir.	**MADDE 11.** — Millet Meclisi metninin 11 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
	II. Özel hayatın korunması. *a) Özel hayatın gizliliği.*
II. Özel hayatın korunması. **a) Özel hayatın gizliliği.** **MADDE 15.** — Özel hayatın gizliliğine dokunulamaz. Adlî kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan	**MADDE 15.** — Millet Meclisi metninin 15 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.	
	IV. Düşünce ve inanç hak ve hürriyetleri. *a) Vicdan ve din hürriyeti.*
IV. Düşünce ve inanç hak ve hürriyetleri. **a) Vicdan ve din hürriyeti.** **MADDE 19.** — Herkes, vicdan ve dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. Kamu düzenine veya genel ahlâka veya bu amaçlarla çıkarılan kanunlara aykırı olmıyan ibadetler, dinî âyin ve törenler serbesttir. Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Kimse, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz. Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır. Kimse, Devletin sosyal, iktisadi, siyasi veya hukukî temel düzenini, kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya şahsi çıkar veya nüfuz sağlama amaciyle, her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz. Bu yasak dışına çıkan veya başkasını bu yolda kışkırtan gerçek ve tüzel kişiler hakkında, Kanunun gösterdiği hükümler uygulanır ve siyasi partiler Anayasa Mahkemesince temelli kapatılır.	**MADDE 19.** — Millet Meclisi metninin 19 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.
	VI. Basın ve yayınla ilgili hükümler. *a) Basın hürriyeti.*
VI. Basın ve yayımla ilgili hükümler. **a) Basın hürriyeti.** **MADDE 22.** — Basın hürdür; sansür edilemez. Devlet, basın ve haber alma hürriyetini sağlıyacak tedbirleri alır. Basın ve haber alma hürriyeti, ancak Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü, kamu düzenini, millî güvenliği ve millî güvenliğin gerektirdiği gizliliği veya genel ahlâkı korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanabilir.	**MADDE 22.** — Millet Meclisi metninin 22 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

(Millet Meclisinin kabul ettiği metin)

Yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar saklı olmak üzere, olaylar hakkında yayın yasağı konamaz.

Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergiler, Kanunun gösterdiği suçların işlenmesi halinde hâkim kararıyle; Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin veya genel ahlâkın korunması bakımından geçikmede sakınca bulunan hallerde de, Kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararını veren yetkili merci, bu kararını en geç 24 saat içinde mahkemeye bildirir. Mahkeme bu kararı en geç üç gün içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergiler, millî güvenliğe, kamu düzenine, genel ahlâka, insan hak ve hürriyetlerine dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyet ilkelerine veya Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde mahkeme kararıyle kapatılabilir.

e) Basın dışı haberleşme araçlarından faydalanma hakkı.

MADDE 26. — Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir. Bu faydalanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın korunması halleri dışında kalan bir sebebe dayanarak halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamu oyunun serbestçe oluşumunu engelleyici kayıtlar koyamaz.

Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin

e) Basın dışı haberleşme araçlarından faydalanma hakkı.

MADDE 26. — Millet Meclisi metninin 26 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
b) Dernek kurma hakkı. **MADDE 29.** — Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılışında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadiyle sınırlar koyabilir. Hiç kimse bir derneğe üye olmaya veya dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernekler, kanunun gösterdiği hallerde hâkim kararıyle kapatılabilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması bakımından geçikmede sakınca bulunan hallerde de, hâkim kararına kadar kanunun açıkca yetkili kıldığı merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir.	*b) Dernek kurma hakkı.* **MADDE 29.** — Millet Meclisi metninin 29 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.
	VIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler. *a) Kişi güvenliği.*
VIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler. a) Kişi güvenliği. **MADDE 30.** — Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadiyle veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunla gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyle tutuklanabilir. Tutukluluğun devamına karar verilebilmesi aynı şartlara bağlıdır. Yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir. Yakalanan veya tutuklanan kimselere, yakalama veya tutuklama sebeplerinin ve haklarındaki iddiaların yazılı olarak hemen bildirilmesi gerekir. Yakalanan veya tutuklanan kimse tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç kırksekiz saat ve kanunun açıkça belli ettiği hallerde toplu olarak işlenen suçlarda yedi gün içinde hâkim önüne çıkarılır ve bu süre geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınamaz. Yakalanan	**MADDE 30.** — Millet Meclisi metninin 30 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
veya tutuklanan kimse, hâkim önüne çıkarılınca durum hemen yakınlarına bildirilir. Bu esaslar dışında işleme tabi tutulan kimselerin uğrayacakları her türlü zararlar kanuna göre Devletçe ödenir.	
c) Kanuni yargı yolu. **MADDE 32.** — Hiç kimse, kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.	*c) Kanuni yargı yolu.* **MADDE 32.** — Millet Meclisi metninin 32 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
c) Kamulaştırma. **MADDE 38.** — Devlet ve kamu tüzel kişileri, kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malları, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, tamamını veya bir kısmını kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir. Ödenecek karşılık, taşınmaz malın tamamının kamulaştırılması halinde o malın malikinin kanunda gösterilecek usul ve şekle uygun olarak bildireceği vergi değerini; kısmen kamulaştırmalarda da, vergi değerinin kamulaştırılan kısma düşen miktarını aşamaz. Kamulaştırılan taşınmaz mal karşılığının vergi değerinden az takdir edilmesi halinde malikin itiraz ve dava hakkı saklıdır. Çiftçinin topraklandırılması, ormanların Devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlarıyla kamulaştırılan taşınmaz mal ve kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprak bedellerinin ödeme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngördüğü hallerde çiftçinin topraklandırılması, ormanların Devletleştirilmesi, yeni orman yetiştirilmesi ve iskân projelerinin gerçek-	*c) Kamulaştırma.* **MADDE 38.** — Millet Meclisi metninin 38 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
leştirilmesi için konulacak süre yirmi yılı; kıyıların korunması ve turizm amacıyla yapılacak kamulaştırmalarda ise bu süre on yılı aşamaz. Bu takdirde, taksitler eşit olarak ödenir ve kanunla gösterilen faiz haddine bağlanır. Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten çiftçinin hakkaniyet ölçüleri içinde geçinebilmesi için zaruri olan ve kanunla gösterilen kısmın ve küçük çiftçinin kamulaştırılan toprağının bedeli her halde peşin ödenir.	
e) Sendika kurma hakkı. **MADDE 46.** — İşçiler ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler. Bu hakların kullanılışında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadıyla sınırlar koyabilir. Sendikalar ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.	*e) Sendika kurma hakkı.* **MADDE 46.** — Millet Meclisi metninin 46 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.
V. Vatan hizmeti. **MADDE 60.** — Vatan hizmeti, her Türk'ün hakkı ve ödevidir. Bu ödevin, Silâhlı Kuvvetlerde veya kamu hizmetlerinde ne şekilde yerine getirileceği kanunla düzenlenir.	*V. Vatan hizmeti.* **MADDE 60.** — Millet Meclisi metninin 60 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.
VI. Vergi ödevi. **MADDE 61.** — Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi, resim ve harclar ve benzeri malî yükümler ancak kanunla konulur. Kanunun belli ettiği yukarı ve aşağı hadler içinde kalmak, ölçü ve esaslara uygun olmak şartiyle, vergi, resim ve harc-	*VI. Vergi ödevi.* **MADDE 61.** — Millet Meclisi metninin 61 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
ların muafiyet ve istisnalariyle nisbet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya, Bakanlar Kurulu yetkili kılınabilir.	
	II. T. B. M. M. nin görev ve yetkileri. *a) Genel olarak.*
II. T. B. M. M. nin görev ve yetkileri. **a) Genel olarak.** **MADDE 64.** — Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerindendir. Türkiye Büyük Millet Meclisi kanunla, belli konularda, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararnameler çıkarmak yetkisi verebilir. Yetki veren kanunda, çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin ve yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi ve kanun hükmünde kararnamede de yetkinin hangi kanunla verilmiş olduğunun belirtilmesi lâzımdır. Bu kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir. Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan kararnameler, Anayasanın ve yasama meclisleri içtüzüklerinin kanunların görüşülmesi için koyduğu kurallara göre, ancak, komisyonlarda ve genel kurullarda diğer kanun tasarı ve tekliflerinden önce ve ivedilikle görüşülüp karara bağlanır. Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte	**MADDE 64.** — Millet Meclisi metninin 64 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazete'de yayımlandığı gün yürürlüğe girer.	
Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel hak ve hürriyetler ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez. Anayasa Mahkemesi, bu kararnamelerin Anayasaya uygunluğunu da denetler.	
	b) Gensoru.
b) Gensoru. **MADDE 89.** — Gensoru yetkisi yalnız Millet Meclisinindir. Gensoru önergesi bir siyasi parti grupu adına veya en az 10 milletvekilinin imzasiyle verilir.	**MADDE 89.** — Millet Meclisi metninin 89 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.
Gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmıyacağı, verilişinden sonraki üç birleşim içinde görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasi parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu adına Başbakan veya bir Bakan konuşabilir.	
Gensoru önergelerinin gerektiğinde önceden basılıp dağıtılmasını ve Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesini düzenleyici hükümler İçtüzükte gösterilir.	
Gündeme alma kararıyle birlikte gensorunun görüşme günü de belli edilir.	
Gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararı tarihinden başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.	
Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.	
Bakanlar Kurulunun veya bir Bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğiyle olur.	

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
	VII. Millî Savunma. *a) Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı.*
VIII. Millî savunma. **a) Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı.** **MADDE 110.** — Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin mânevi varlığından ayrılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur. Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silâhlı Kuvvetlerin savaşa hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur. Genelkurmay Başkanı, Silâhlı Kuvvetlerin komutanıdır. Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakana karşı sorumludur. Millî Savunma Bakanlığının görev ve yetkileri, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet komutanlıklariyle ilişkileri kanunla düzenlenir.	**MADDE 110.** — Millet Meclisi metninin 110 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.
	b) Millî Güvenlik Kurulu.
b) Millî Güvenlik Kurulu. **MADDE 111.** — Millî Güvenlik Kurulu, Başbakan, Genelkurmay Başkanı ve kanunun gösterdiği Bakanlar ile Kuvvet Komutanlarından kuruludur. Millî Güvenlik Kuruluna Cumhurbaşkanı Başkanlık eder; bulunmadığı zaman, bu görevi Başbakan yapar. Millî Güvenlik Kurulu, millî güvenlik ile ilgili kararların alınmasında ve koordinasyonun sağlanmasında gerekli temel görüşleri Bakanlar Kuruluna tavsiye eder.	**MADDE 111.** — Millet Meclisi metninin 111 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
	c) Yargı yolu.
c) Yargı yolu. **MADDE 114.** — İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır. Yargı yetkisi, yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlıyacak	**MADDE 114.** — Millet Meclisi metninin 114 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
tarzda kullanılamaz. İdari eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemez. İdarenin işlemlerinden dolayı açılacak dâvalarda süre aşımı, yazılı bildirim tarihinden başlar. İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.	
	ç) Memurların siyasi partilere ve sendikalara girememesi.
c) Memurların siyasi partilere ve sendikalara girememesi. **MADDE 119.** — Memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin yönetim ve denetim işlerinde çalışanlar ve kamu yararına çalışan derneklerden özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış olanların merkez kurullarında görev alanlar, siyasi partilere ve sendikalara üye olamazlar. Memurlar ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinde çalışanlar, görevlerini yerine getirirken, vatandaşlar arasında, siyasi kanaatlerinden dolayı her hangi bir ayırım yapamazlar. Bu esaslara aykırı hareketleri mahkeme hükmüyle sabit olanlar, kamu hizmetinden temelli çıkarılır. İşçi niteliği taşımıyan kamu hizmetlilerinin meslekî menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacını güden kuruluşların bağlı olacakları hükümler kanunla düzenlenir.	**MADDE 119.** — Millet Meclisi metninin 119 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.
	IV. Özerk üniversite, tarafsız radyo - televizyon, haber ajansları.
IV. Özerk üniversite, tarafsız radyo - televizyon, haber ajansları. **a) Üniversiteler.** **MADDE 120.** — Üniversiteler, ancak Devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler, özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir. Üniversite özerkliği, bu maddede belirtilen hükümler içinde uygulanır ve bu özerklik, üniversite binalarında ve eklerinde suçların ve suçluların kovuşturulmasına engel olmaz. Üniversiteler, Devletin gözetimi ve denetimi altında, kendileri tarafından seçilen organları eliyle yönetilir. Özel kanuna	**MADDE 120.** — Millet Meclisi metninin 120 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
göre kurulan Devlet üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır.	
Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılamazlar. Son fıkra hükümleri saklıdır.	
Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler.	
Üniversitelerin kuruluş ve işleyişleri, organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri, üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri ve üniversite organlarının sorumluluğu, öğrenim ve öğretim hürriyetlerini engelleyici eylemleri önleme tedbirleri, üniversiteler arasında ihtiyaca göre öğretim üyeleri ve yardımcılarının görevlendirilmesinin sağlanması, öğrenim ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine ve kalkınma planı ilkelerine göre yürütülmesi esasları kanunla düzenlenir.	
Üniversitelerin bütçeleri, genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak yürürlüğe konulur ve denetlenir.	
Üniversitelerle onlara bağlı fakülte, kurum ve kuruluşlarda öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve bu tehlikenin üniversite organlarınca giderilmemesi halinde Bakanlar Kurulu, ilgili üniversitelerin veya bu üniversiteye bağlı fakülte, kurum ve kuruluşların idaresine el koyar ve bu kararını hemen Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısının onamasına sunar. Hangi hallerin el koymayı gerektireceği, el koyma kararının ilân ve uygulanma usulleri ile süresi ve devamınca Bakanlar Kurulunun yetkilerinin nitelik ve kapsamı kanunla düzenlenir.	

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
	b) Radyo ve televizyonun idaresi ve haber ajansları.
b) Radyo ve televizyonun idaresi ve haber ajansları. **MADDE 121.** — Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Kanun, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz. Haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında ve kültür ve Eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesinde Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğin ve genel ahlâkın gereklerine uyulması, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları ile organların seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları Kanunla düzenlenir. Devlet tarafından kurulan veya Devletten malî yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır.	**MADDE 121.** — Millet Meclisi metninin 121 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
	b) Sıkıyönetim ve savaş hali.
b) Sıkıyönetim ve savaş hali. **MADDE 124.** — Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren veya Anayasanın tanıdığı hür demokratik düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelen yaygın şiddet hareketleri hakkında kesin belirtilerin ortaya çıkması sebebiyle Bakanlar Kurulu, süresi iki ayı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya her yerinde sıkıyönetim ilân edebilir ve bunu hemen, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunar. Meclis, gerekli gördüğü zaman, sıkıyönetim süresini kısaltabileceği gibi, tamamiyle de kaldırabilir. Meclisler toplanık değilse, hemen toplantıya çağırılır.	**MADDE 124.** — Millet Meclisi metninin 124 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Bu kararlar Meclislerin Birleşik toplantısında alınır. Sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için konulabilecek yükümler kanunla gösterilir.	
II. Sayıştay; Silâhlı Kuvvetlerin mallarının ve kamu iktisadî teşebbüslerinin denetlenmesi. **MADDE 127. — Sayıştay,** genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir. Silâhlı Kuvvetler elinde bulunan devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, millî savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi kanunla düzenlenir.	*II. Sayıştay; Silâhlı Kuvvetlerin mallarının ve kamu iktisadi teşebbüslerinin denetlenmesi.* **MADDE 127.** — Millet Meclisi metninin 127 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
III. Hâkimlik mesleği. **MADDE 134.** — Hâkimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiş-	*III. Hâkimlik mesleği.* **MADDE 134.** — Millet Meclisi metninin 134 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
tirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre, kanunla düzenlenir. Hâkimler altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler. Askerî hâkimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunla belli edilir. Hâkimler, kanunda belirtilenlerden başka, genel ve özel hiçbir görev alamazlar.	
VI. Savcılık. **MADDE 137.** — Cumhuriyet savcıları, idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdır. Cumhuriyet savcılarının Yargıtay üyeliğine seçilmeleri dışında kalan bütün özlük işleri ve disiplin cezaları ile meslekten çıkarılmaları hakkında karar verme yetkisi Yüksek Savcılar Kurulunundur. Bu Kurulun kararları kesin olup bunlar aleyhine başka bir mercie başvurulamaz. Ancak disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesini Adalet Bakanı ve hakkında karar verilen Cumhuriyet Savcısı isteyebilir. Yüksek Savcılar Kurulu, Adalet Bakanının başkanlığında Cumhuriyet Başsavcısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunca seçilen üç asıl ve iki yedek üye ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı ve Özlük İşleri Genel Müdüründen kuruludur. Adalet Bakanı bulunmadığı zaman Kurula Cumhuriyet Başsavcısı Başkanlık eder. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, Adalet Bakanlığı Cumhuriyet savcılarını geçici yetki ile görevlendirerek bu kararı ilk toplantısında Kurulun onamasına sunar. Bakanlık Merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak Cumhuriyet savcılarını, muvafakatlarını alarak, atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.	*VI. Savcılık.* **MADDE 137.** — Millet Meclisi metninin 137 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
Cumhuriyet savcılarının denetimi ve haklarındaki soruşturma Adalet Bakanlığı müfettişleri veya üst dereceli Cumhuriyet savcıları eliyle yapılır. Yüksek Savcılar Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, toplantı ve karar yeter sayısı, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulunca seçilecek asıl ve yedek üyelerin seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir. Cumhuriyet Başsavcısı, yüksek mahkemeler hâkimleri hakkındaki hükümlere tabidir.	
VII. Askerî Yargı. **MADDE 138.** — Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin askerî olan suçları ile, bunların asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait dâvalara bakmakla görevlidirler. Askerî mahkemeler asker olmıyan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları ile kanunda gösterilen görevlerini ifa ettikleri sırada veya kanunda gösterilen askerî mahallerde askerlere karşı işledikleri suçlara bakmakla görevlidirler. Askerî mahkemelerin, savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir. Askerî mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahibolması şarttır. Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin refakatinde bulundukları komutanlarla ilişkileri mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.	*VII. Askerî yargı.* **MADDE 138.** — Millet Meclisi metninin 138 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
I. Yargıtay. **MADDE 139.** — Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli dâvalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Yargıtay üyeleri birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu mesleklerden sayılanlar arasından Yüksek Hâkimler Kurulunca üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Yargıtay, Birinci Başkanı ile Cumhuriyet Başsavcısını, kendi üyeleri arasından, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçer. Yargıtay Birinci Başkanıyla ikinci başkanlarının ve Cumhuriyet Başsavcısının görev süreleri dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin ve diğer mensuplarının nitelikleri ve ikinci başkanların seçim usulleri kanunla düzenlenir.	*I. Yargıtay.* **MADDE 139.** — Millet Meclisi metninin 139 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.
II. Danıştay. **MADDE 140.** — Danıştay, kanunların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesidir. Danıştay, idari uyuşmazlıkları ve dâvaları görmek ve çözümlemek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir. Danıştay üyeleri, Bakanlar Kurulu ile Danıştay Genel Kurulunca ayrı ayrı boş yer sayısı kadar gösterilecek adaylar arasından Anayasa Mahkemesinin asıl ve yedek üyelerinin üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. İlk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir. Danıştay, Başkanını ve Başkanunsözcüsünü, kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla se-	*II. Danıştay.* **MADDE 140.** — Millet Meclisi metninin 140 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

çer. Başkan, daire başkanları ve Başkanunsözcüsünün görev süreleri dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın kuruluşu, işleyişi, yargılama ve daire başkanlarının seçimi usulleri, mensuplarının nitelikleriyle atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulanması, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Asker kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargı denetimi Askerî Yüksek İdare Mahkemesince yapılır. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, başkan ve üyelerinin nitelikleri ile atanmaları, disiplin ve özlük işleri; hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre, kanunla düzenlenir.

III. Askerî Yargıtay.

MADDE 141. — Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli dâvalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay üyeleri en az albay rütbesinde birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tam sayısının salt çoğunluğu ile her boş yerin üç misli olarak gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri ve üyeler hakkındaki disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin

III. Askerî Yargıtay.

MADDE 141. — Millet Meclisi metninin 141 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

C) YÜKSEK HÂKİMLER KURULU

I. Kuruluş. **MADDE 143.** — Yüksek Hâkimler Kurulu, onbir asıl ve üç yedek üyeden kuruludur. Üyeler, Yargıtay Genel Kurulunca, kendi üyeleri arasından ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçilir.

Yüksek Hâkimler Kurulu, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile, kendi içinden Başkanını ve bölüm başkanlarını seçer.

Yüksek Hâkimler Kurulu üyelerinin görev süresi dört yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yüksek Hâkimler Kurulu üyeleri, görevleri süresince başka bir iş ve görev alamazlar.

Yüksek Hâkimler Kurulunun kuruluşu, çalışma usulleri, bölümleri ve bu bölümlerin görevleriyle toplantı ve karar yeter sayıları, Başkan ve üyelerinin aylık ve ödenekleri kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanı, gerekli gördüğü hallerde Yüksek Hâkimler Kurulu toplantılarına başkanlık eder.

II. Görev ve yetkileri. **MADDE 144.** — Yüksek Hâkimler Kurulu, adliye mahkemeleri hâkimlerinin özlük işleri hakkında kesin karar verir. Bu kararlar aleyhine başka mercilere başvurulamaz. Ancak, disiplin ve meslekten çıkarma cezaları ile ilgili kararların bir defa daha incelenmesini, Adalet Bakanı veya hakkında karar verilen hâkim istiyebilir.

Bir hâkimin her ne sebeple olursa olsun, meslekten çıkarılması hakkındaki karar Yüksek Hâkimler Kurulu Genel Kurulunun salt çoğunluğu ile alınır.

Adalet Bakanı gerekli gördüğü hallerde, bir hâkim hakkında disiplin kovuşturması açılmasını Yüksek Hâkimler Kurulundan istiyebilir.

Bir mahkemenin veya bir hâkimin kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin

Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin

C) YÜKSEK HÂKİMLER KURULU

I. Kuruluş.

MADDE 143. — Millet Meclisi metninin 143 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

II. Görev ve yetkileri.

MADDE 144. — Millet Meclisi metninin 144 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin

yargı çevresinin değiştirilmesi, Yüksek Hâkimler Kurulunun uygun görmesine bağlıdır.

Hâkimlerin denetimi ve haklarındaki soruşturma, Yüksek Hâkimler Kuruluna bağlı ve sürekli olarak görevli müfettiş hâkimler eliyle yapılır. Müfettiş hâkimler, hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Yüksek Hâkimler Kurulunca atanır. Müfettiş hâkimlerin nitelikleri ile atanma usulleri, hakları, ödevleri, ödenek ve yollukları, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulaması, hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

D) ANAYASA MAHKEMESİ

I. Kuruluş. a) Üyelerin seçimi.

MADDE 145. — Anayasa Mahkemesi, onbeş asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Asıl üyelerden dördü Yargıtay, üçü Danıştay Genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı ve Başkanunsözcüsü arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir üye Sayıştay Genel Kurulunca kendi Başkan ve üyeleri arasından aynı usulle seçilir. Millet Meclisi üç, Cumhuriyet Senatosu iki üye seçer. Cumhurbaşkanınca da iki üye seçilir. Cumhurbaşkanı, bu üyelerden birini, Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla göstereceği üç aday arasından seçer. Yasama Meclisleri, bu seçimleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla yaparlar. Yasama Meclislerince yapılacak seçimlerde, adaylığa başvurma ve seçim esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve salt çoğunlukla, dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer; yeniden seçilmek caizdir.

Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin

D) ANAYASA MAHKEMESİ

I. Kuruluş.

a) Üyelerin seçimi.

MADDE 145. — Millet Meclisi metninin 145 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
Anayasa Mahkemesine asıl veya yedek üye olabilmek için, kırk yaşını doldurmuş bulunmak ve Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay veya Sayıştayda Başkanlık, üyelik, Başsavcılık, Başkanunsözcülüğü veya üniversitelerde hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarında en az beş yıl öğretim üyeliği veya onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır. Anayasa Mahkemesine, Yargıtay iki, Danıştay ile Yasama Meclislerinin her biri birer yedek üye seçerler. Yedek üyelerin seçiminde de, asılların seçimindeki usul uygulanır. Anayasa Mahkemesi üyeleri, resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.	
	II. Görev ve yetkileri.
II. Görev ve yetkileri. **MADDE 147.** — Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin Anayasaya, Anayasa değişikliklerinin de Anayasada gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler. Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Yüksek Hâkimler Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini, Cumhuriyet Başsavcısını, Başkanunsözcüsünü, Askerî Yargıtay Başsavcısını ve kendi üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatiyle yargılar ve Anayasa ile verilen diğer görevleri yerine getirir. Anayasa Mahkemesinin, Yüce Divan sıfatiyle yargılamasında savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı yapar.	**MADDE 147.** — Millet Meclisi metninin 147 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
	IV. İptal dâvası. *a) Dâva hakkı.*
IV. İptal dâvası. **a) Dâva hakkı.** **MADDE 149.** — Cumhurbaşkanı; Yasama Meclislerindeki siyasi parti grupları ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde grupu bulunan siyasi partiler ile son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az yüzde onunu alan siyasi partiler; Yasama Mec-	**MADDE 149.** — Millet Meclisi metninin 149 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
lislerinden birinin üye tamsayısının en az altıda biri tutarındaki üyeleri; kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda Yüksek Hâkimler Kurulu, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay ve üniversiteler, kanunların veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasaya aykırılığı iddiasiyle, Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal dâvası açabilirler.	
	c) Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi.
c) Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi. **MADDE 151.** — Bir dâvaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanunun hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar dâvayı geri bırakır. Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî görmezse bu iddia, temyiz mercince esas hükümle birlikte karara bağlanır. Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere altı ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse, mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını, kendi kanısına göre çözümliyerek dâvayı yürütür. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkemeler buna uymak zorundadır.	**MADDE 151.** — Millet Meclisi metninin 151 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
	V. Anayasa Mahkemesinin kararları.
V. Anayasa Mahkemesinin kararları. **MADDE 152.** — Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. Kararlar, gerekçesi yazılmadan açıklanamaz. Anayasa Mahkemesince, Anayasaya aykırı olduğundan iptaline karar verilen kanun veya İçtüzük veya bunların iptal edilen hükümleri, gerekçeli kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde, Anayasa Mahkemesi, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği	**MADDE 152.** — Millet Meclisi metninin 152 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlıyarak bir yılı geçemez. İptal kararı geriye yürümez. Anayasa Mahkemesi, diğer mahkemelerden gelen Anayasaya aykırılık iddiaları üzerine verdiği hükümlerin, olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı olacağına da karar verebilir. Anayasa Mahkemesi kararları, Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve Devletin yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.	
MADDE 2. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir :	**MADDE 2.** — Millet Meclisi metninin 2 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
GEÇİCİ MADDE 12. — Cumhuriyet Senatosu üyelerinden üçte birinin yenilenmesi ve Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisinde boş bulunan üyelikler için 10 Ekim 1971 gününde yapılacak seçimler, 12 Ekim 1973 de yapılması gereken milletvekilleri genel seçimiyle birlikte yapılmak üzere, ertelenmiştir. Cumhuriyet Senatosu üyelerinden süresi dolanların üyelik sıfatları, seçim yapılıncaya kadar devam eder. Cumhurbaşkanınca seçilen üyelerden süresi dolanlar hakkında 73 ncü maddenin 5 nci fıkrası hükmü uygulanmaya devam olunur.	**GEÇİCİ MADDE 12.** — Millet Meclisi metninin geçici 12 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
GEÇİCİ MADDE 13. — Bu Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay Birinci Başkanlığı ile Cumhuriyet Başsavcılığı görevlerinde bulunanlardan bu görevlerde 4 yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yeni seçim yapılır. Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan ve üyelerinin ve diğer mensuplarının nitelikleri ve İkinci Başkanlarının Seçim usulleri hakkındaki Kanun, Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde çıkarılır. Bu ka-	**GEÇİCİ MADDE 13.** — Millet Meclisi metninin geçici 13 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
nunun yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay İkinci Başkanlığında dört yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yeni seçim yapılır.	
GEÇİCİ MADDE 14. — Bu Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihte Danıştay Başkanlığı ile Başkanunsözcülüğü görevlerinde bulunanlardan bu görevlerde dört yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde yeni seçim yapılır. Anayasanın 114 ve 140 ncı maddelerinde yapılan değişiklik gereğince, 521 sayılı Danıştay Kanunu, Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirilir. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Danıştay Daire Başkanlığında dört yılını doldurmuş olanların yerleri için, yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde seçim yapılır. Danıştay Başkanlığı ile Başkanunsözcülüğüne ve daire başkanlıklarına yeniden seçilemiyenler Danıştay üyesi olurlar.	**GEÇİCİ MADDE 14.** — Millet Meclisi metninin geçici 14 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.
GEÇİCİ MADDE 15. — Bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihte Yargıtay İkinci Cumhuriyet Başsavcılığı veya Yargıtay Cumhuriyet Savcılığı görevlerinde bulunanlar Yargıtay üyesi olurlar. Bunlara ait kadrolar da Yargıtaya, üye kadrosu olarak geçer. 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununda gerekli değişiklikler yapılıncaya kadar, Cumhuriyet Başsavcılığı bölümleriyle Yüksek Savcılar Genel Kurulu ve bölümleri ve bunlara mensubolanlar görevlerine devam ederler.	**GEÇİCİ MADDE 15.** — Millet Meclisi metninin geçici 15 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
GEÇİCİ MADDE 16. — Anayasanın 46 ve 119 ncu maddelerinde yapılan değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihte 624 sayılı Kanuna dayanılarak kurulmuş olan kamu hizmetlileri sendikalarının faaliyeti sona erer.	**GEÇİCİ MADDE 16.** — Millet Meclisi metninin geçici 16 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
Kamu hizmetlileri kuruluşlarının kuruluşuna ve sendikaların varlıklarının bu kuruluşlara intikaline ait hükümler kanunla düzenlenir. Kanun, Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde çıkarılır.	
GEÇİCİ MADDE 17. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 134, 138, 140 ve 141 nci maddeleri gereğince, askerî yargı ile ilgili kanunlar, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirilir. Yukardaki fıkraya göre çıkarılacak yeni kanunların gerektirdiği seçim ve atamalar, bu kanunların yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde yapılır.	**GEÇİCİ MADDE 17.** — Millet Meclisi metninin geçici 17 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
GEÇİCİ MADDE 18. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 137 nci maddesinde sözü geçen Yüksek Savcılar Kurulunun kuruluşu ve çalışma usulleri ile ilgili kanun, bu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde çıkarılır. Yukardaki fıkrada belirtilen kanunun yürürlüğe girmesine kadar 2556 ve 45 sayılı kanunların değişiklik ve ekleriyle birlikte uygulanmasına devam olunur.	**GEÇİCİ MADDE 18.** — Millet Meclisi metninin geçici 18 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.
GEÇİCİ MADDE 19. — 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143 ve 144 ncü maddelerinde yapılan değişiklik gereğince, bu değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde değiştirilir. Yüksek Hâkimler Kurulunun mevcut üyelerinin görev süresi, 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun değişik şekline göre yapılacak seçim sonuçlarının kesinleşmesi tarihine kadar devam eder.	**GEÇİCİ MADDE 19.** — Millet Meclisi metninin geçici 19 ncu maddesi aynen kabul edilmiştir.
GEÇİCİ MADDE 20. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yapılan değişiklikler veya bu Anayasaya eklenen hükümler gereğince kanunlarda yapılması zorunlu olan ve geçici 13, 14, 15, 16, 17, 18 ve 19 ncu maddelerin kapsamı dışında kalan diğer kanunlar ve kanun değişiklikleri, bu	**GEÇİCİ MADDE 20.** — Millet Meclisi metninin geçici 20 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Millet Meclisinin kabul ettiği metin	Anayasa ve Adalet Ko. kabul ettiği metin
Anayasa değişikliklerinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde tamamlanır.	
MADDE 3. — Bu Anayasa değişiklikleri ve eklenen geçici maddeler yayımı tarihinde yürürlüğe girer.	**MADDE 3.** — Millet Meclisi metninin 3 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.